T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AFET SONRASI KENTLERİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE HİBRİT BİR MODEL OLARAK ESNEK PLANLAMA: HATAY İLİ ANTAKYA İLÇESİ ÖRNEĞİ

Neslihan TOPÇU

YÜKSEK LİSANS

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN

Haziran, 2025

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AFET SONRASI KENTLERİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE HİBRİT BİR MODEL OLARAK ESNEK PLANLAMA: HATAY İLİ ANTAKYA İLÇESİ ÖRNEĞİ

Neslihan TOPÇU tarafından hazırlanan tez çalışması 13.06.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık ABD Bina Araştırma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Nur ESİN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Bora Yerliyurt, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Afet Sonrası Kentlerin İyileştirilmesinde Hibrit Bir Model Olarak Esnek Planlama: Hatay İli Antakya İlçesi Örneği" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Neslihan TOPÇU

İmza

Aileme,

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince akademik yolculuğuma rehberlik eden değerli hocam Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN'a ve bilgisiyle yolumu aydınlatan kıymetli hocam Prof. Dr. Nur ESİN'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Varlığı yaşamım boyunca bana ilham kaynağı olmaya devam edecektir. Maddi ve manevi desteğiyle daima yanımda olan aileme, her zaman desteklerini hissettiren arkadaşlarıma ve sevdiklerime gönülden teşekkür ederim.

Neslihan TOPÇU

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR iv
İÇİNDEKİLER v
KISALTMA LİSTESİ vii
ŞEKİL LİSTESİ viii
TABLO LİSTESİ xi
ÖZET xiii
ABSTRACT xv
1 GİRİŞ 17
1.1 Literatür Taraması 22
1.2 Tezin Amacı 28
1.3 Tezin Kapsamı 29
1.4 Tezin Yöntemi 30
1.4.1 Tekil Vaka Analizi: Antakya 31
1.4.2 Karşılaştırmalı Vaka Analizi: Antakya (Türkiye), Christchurch (Yeni Zelanda), Kobe (Japonya) 32
2 ESNEK PLANLAMA 37
2.1 Esneklik Kavramı ve Kentsel Planlama Paradigmalarının Evrimi 37
2.1.1 Yukarıdan Aşağı Planlama Yaklaşımları 43
2.1.2 Aşağıdan Yukarı Planlama Yaklaşımları 49
2.1.3 Türkiye'deki Planlama Yaklaşımı 51
2.1.4 Hibrit Bir Model Olarak Esnek Planlama: Yukarıdan Aşağı ve Aşağıdan Yukarı Modellerin Birleştirilmesi 60
2.2 Kentsel Dayanıklılık 72
2.2.1 Dayanıklılık Kavramı 73
2.2.2 Kentsel Dayanıklılık 77
2.2.3 Kentsel Dayanıklılık Boyutları 81
2.2.4 Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma için Dayanıklılık 83
2.2.5 Esnek Planlamanın Dayanıklılık Açısından Değerlendirilmesi 86
2.3 Bütünleşik Afet Yönetimi 89
2.3.1 Afet Riski Azaltma 90
2.3.2 Afet Risk Yönetimi 93
2.3.3 Sendai Çerçevesi 95
2.3.4 Türkiye Afet Riski Azaltma Planı ve Sendai İlişkisi 98

2.4 Afet Sonrası Kentsel İyileşme 99
2.4.1 İyileştirme 100
2.4.2 Yeniden Yapılaşma ve Canlandırma 102
2.4.3 Daha İyisini İnşa Et (Build Back Better, BM) 103
2.4.4 Esnek Planlama Stratejileri 106
3 AFET SONRASI ESNEK PLANLAMA: VAKA ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ 144
3.1 Christchurch Depremi: 2011'de Yeni Zelanda'nın Kentsel İyileşme Süreci 144
3.2 Kobe, Japonya (1995 Depremi) 153
4 ESNEK PLANLAMA İLE HATAY ANTAKYA AFET SONRASI KENT İYİLEŞTİRİLME STRATEJİLERİ 161
4.1 Antakya'da Yukarıdan Aşağı Planlama Modeli 166
4.2 Antakya'da Aşağıdan Yukarı Planlama Modeli 172
4.3 Antakya'da Hibrit Bir Yaklaşım: Yukarıdan Aşağı ve Aşağıdan Yukarı Modellerin Birleştirilmesi 178
5 BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 186
6 SONUÇ 214
KAYNAKÇA 219

KISALTMA LİSTESİ

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BBB	Build Back Better
CERA	Canterbury Earthquake Recovery Authority
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
GFDDR	Global Facility for Disaster Reduction and Recovery
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
IFRC	The International Federation of Red Cross and RedCrescentSocieties
UNDP	United Nations Development Programme
UNDRR	The United Nations Office for Disaster Risk Reduction
KEYM	Kentsel Yenileme Merkezi
MSP	Mekansal Strateji Planlaması
SMP	Stratejik Mekânsal Planlama
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TTV	Türkiye Tasarım Vakfı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Türkiye deprem bölgeleri haritası (Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi, 1997)..... 17

Şekil 1.2 Deprem Öncesi ve Sonrası Hatay (https://earth.google.com/web/) 19

Şekil 1.3 Hatay Depremi Öncesi ve Sonrası Görüntüleri (youtube.com/anadoluajansı)..... 20

Şekil 1.4 Araştırma Tasarımı, Yöntemsel Akış ve Kuramsal Çerçeve. 36

Şekil 2.1 Kent Planlamasının Zamanla Evrimi. (Yazar tarafından üretilmiştir). . 41

Şekil 2.2 Zaman İçinde Kentsel Planlama ve Ekonomik Süreçler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 42

Şekil 2.3 Yeni Kentsel Planlama Yaklaşımlarını Gündeme Getiren Gelişmeler (Ersoy, 2007) ……45

Şekil 2.4 Yukarıdan aşağı planlama ve aşağıdan yukarı planlama aktörlerini birleştiren hibrit model. (Yazar tarafından üretilmiştir). 65

Şekil 2.5 Vatandaş katılımı merdiveninde sekiz basamak (Arnstein, S. R., 1969). 66

Şekil 2.6 Katılımcılık düzeyinin zaman ve maliyet ile dengelenmesi. (Yazar tarafından üretilmiştir). 67

Şekil 2.7 Hibrit modelde aktör etkileşimi. (Yazar tarafından üretilmiştir). 71

Şekil 2.8 "Dayanıklılık" kavramının evrimsel diyagramı. (David E. Alexander, 2013) 74

Şekil 2.9 'Mühendislik dayanıklılığın' şematik gösterimi. Bir şok bir sistemi sabit bir durumdan veya bir denge noktasından saptırmaktadır fakat dayanıklı bir sistem bu noktaya geri dönmektedir. (Pickett, McGrath, Cadenasso, & Felson, 2014). Yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir. 74

Şeki 2.10 Dayanıklılık çalışmalarının bilimlerdeki yeri (David E. Alexander, 2013). 75

Şekil 2.11 Dayanıklı Şehirler (OECD, 2016) 81

Şekil 2.12 Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık ilişkisi (Elmqvist, T., 2019). 84

Şekil 2.13 Afet Sonrası Kentsel Dayanıklılık ve Zaman İlişkisi; Katılık. (Yazar tarafından üretilmiştir). 88

Şekil 2.14 Afet Sonrası Kentsel Dayanıklılık ve Zaman İlişkisi; Esneklik. (Yazar tarafından üretilmiştir). 88

Şekil 2.15 Bütünleşik Afet Yönetim Süreci (AFAD, 2018). 90

Şekil 2.16 Afet Riski Denklemi (UNDRR, 2019) 91

Şekil 2.17 Uluslararası Gündemin Tarihçesi ve Ulaşılması Beklenilen Hedefler (GAR, 2019) 92

Şekil 2.18 Ülkelerin (2012 – 2017) INFORM Endeks Puanlarına Göre Risk Sınıfları (https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/) 93

Şekil 2.19 Türkiye afet acil durum yönetim sistemi (AFAD, 2023). 98

Şekil 2.20 Daha iyisini inşa et (IFRC, 2020) 105

Şekil 2.21 Esnek Planlama Stratejilerinin Dayandığı Temel İlkeler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 108

Şekil 3.1 Chrischurch Depremi Sonrası (Canterbury Earthquake Recovery Authority, 2012) 144

Şekil 3.2 Deprem Sonrası Kurtarma Çalışmaları, (www.nzhistory.govt.nz) 145

Şekil 3.3 "Bir Fikir Paylaş" (Share an Idea). (https://www.strategy.co.nz/work/share-an-idea) 146

Şekil 3.4 Ōtākaro Avon Nehir Koridoru (https://ccc.govt.nz) 151

Şekil 3.5 1995 Kobe Depremi'nden etkilenen şehirler (Olshansky, Johnson, & Topping, 2006) 153

Şekil 3.6 1995 Kobe Depreminde Çöken Hanshin Otoyolunun Bir Kısmı (www.nipon.com) 153

Şekil 3.7 1995 Kobe Depremi Sonrası Yerleşim Alanlarında Yaşanan Yıkım (www.sciencestruck.com) 154

Şekil 3.8 Kobe şehir danışmanları ve hükümet yetkilileri arasında toplantı (solda) ve Shishiori bölgesinde ilk konut sakinleri derneğinin kurulması (sağda) (Kesennuma, 2022) 155

Şekil 3.9 Kurtarma sırasında sakinlerin iş birliği (solda: Yeniden Yapılanma 2022; sağda: Shokei 2022) 158

Şekil 4.1 Hatay, Antakya'nın Türkiye'deki Konumu ((https://earth.google.com/web/) Yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir. 161

Şekil 4.2 Hatay'ın Risk Analiz Haritası (KEYM ekibi tarafından hazırlanmıştır). 162

Şekil 4.3 Roma Yollarını Gösteren Haritada Antioch ve Orontes (Tabula Peutingeriana, 1-4th Century CE. Facsimile Edisyonu, Konrad Miller, 1887/1888) 162

Şekil 4.4 Hatay'ın Tarihsel Süreci (https://ttvhatay.com/) 163

Şekil 4.5 Eski Antakya. DB Architects Arşivi. (https://www.dbarchitects.com.tr/) 164

Şekil 4.6 1930'lu Yıllardan Antakya'da Çalışan Arkeologlar (vrc.princeton.edu) 165

Şekil 4.7 Deprem Sonrası Hatay 600 Evler (www.haberkorfez.com) 166

Şekil 4.8 6 Şubat Deprem Afeti Projeleri: Hatay ili yerleşim alanları ve yapılaşma dağılımı (ÇŞİDB Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024). 167

Şekil. 4.9 Master Plan, rezerv alan, pilot proje sınırı, koruma alanı sınırı. (https://ttvhatay.com/) 170

Şekil 4.10 Antakya'nın Canlandırılması Projesi Çalıştay ve Toplantılar (https://ttvhatay.com/) 174

Şekil 4.11 Antakya'nın Yeniden Canlandırılması Projesi kapsamında yapılan çalıştay ve toplantılar (www.ttvhatay.com) 175

Şekil 4.12 Master plan, Foster + Partners (https://ttvhatay.com) 176

Şekil 4.13 TTV Hatay Toplum Merkezi ve Antakya'nın Yeniden Canlandırılması proje maketi. (https://ttv.magnetistanbul.online/ttv-hatay-toplum-merkezi/) 176

Şekil 4.14 Depremzedelere ait duvar yazıları (https://www.aa.com.tr/) 178

Şekil 4.16 Master Plan Şeması (https://ttvhatay.com/) 180

Şekil 4.17 TTV Hatay. (2023). *[KEYM Master Plan fotoğrafı]*. (https://ttvhatay.com/) 181

Şekil 4.19 Katılım Seviyelerinin Göreli Yoğunluk Dağılımı Örneği. (Yazar tarafından üretilmiştir). 183

Şekil 4.20 Katılımcılık düzeyinin zaman ve maliyet ile dengelenmesi. (Yazar tarafından üretilmiştir). 184

Şekil 5.1 Kobe, Christchurch ve Antakya'da Afet Sonrası Planlama da Katılımcılık Seviyesi Karşılaştırması. (Yazar tarafından üretilmiştir). 196

Şekil 5.2 Afet Sonrası Planlamada Dayanıklı Kent için İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Maslow (1943)'un Hiyerarşisinden esinlenilmiştir. (Yazar tarafından üretilmiştir). 209

Şekil 5.3 Sosyal medya yorumlarının alt temalara göre frekans dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir). 210

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Planlama Modelleri Karşılaştırmalı Tablosu. (Yazar tarafından üretilmiştir). 69

Tablo 2.2 Katılım sürecinde paydaş türleri ve örnekler (Jha vd., 2010) Yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir. 70

Tablo 2.3 Dayanıklılığın 3 ana yaklaşımı (Schipper, E.L.F. and, L. Langston, 2015). 76

Tablo 2.4 Dayanıklılığın Üç Farklı Kapasitesi (Keck & Sakdapolrak, 2013) 76

Tablo 2.5 ICLEI Dayanıklı Şehirler Gündemi (2015).. 77

Tablo 2.6 Dayanıklı kentlerin nitelikleri (Arup, 2015; City Resilience Index, 2016). 79

Tablo 2.7 Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık yaklaşımlarının farklılıkları. (Yazar tarafından üretilmiştir). 85

Tablo 2.9 Sendai Çerçevesinin 7 hedefi (UNDRR, 2015) 96

Tablo 2.10 Sendai Çerçevesinin Öncelikleri (UNDRR, 2015) 97

Tablo 2.11 Uygunluk ve Kolaylaştırma için Mevzuat ve Düzenlemeler (Mannakkara & Wilkinson, 2013). 106

Tablo 2.12 BM Habitat – Dünya Şehirleri Raporu, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ve OECD Yönergeleri bağlamında esneklik stratejilerinin karşılaştırılması. (Yazar tarafından üretilmiştir). 111

Tablo 2.13 Esnek planlamada zaman temelli finansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 114

Tablo 2.14 Esnek planlamada zaman temelli düşünsel esneklik stratejiler ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 119

Tablo 2.15 Esnek planlamada zaman temelli organizasyonel esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 123

Tablo 2.16 Esnek planlamada zaman temelli zamansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 127

Tablo 2.17 Esnek planlamada zaman temelli mekansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 133

Tablo 2.18 Esnek planlamada zaman temelli ekonomik esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 137

Tablo 2.19 Esnek planlamada zaman temelli yasal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir). 142

Tablo 3.1 Yeni Zelanda'da Deprem Sonrası İyileştirme Faaliyetleri (Australian Instute for Disaster Resilience, 2011). 150

Tablo 4.15 Antakya'nın Canlandırılması Projesi Takvimi (www.ttvhatay.com) 179

Tablo 4.18 Antakya Örneğinde Afet Sonrası Planlama Sürecine Katılan Aktörlerin Rol Dağılımı ve Karar Süreçlerine Etki Düzeyleri. (Yazar tarafından üretilmiştir). 182

Tablo 5.1 Katılım Seviyelerine Göre Esnek Planlama Stratejilerinin Karşılaştırmalı Dağılımı: Antakya, Christchurch ve Kobe. (Yazar tarafından üretilmiştir). 186

Tablo 5.2 Kobe, Christchurch ve Antakya'da Afet Sonrası Planlama Dinamiklerinin Karşılaştırması. (Yazar tarafından üretilmiştir)..... 194

Tablo 5.3 Tematik Analiz Bulguları: Sosyal Medya Yorumlarının Ana ve Alt Temaları. (Yazar tarafından üretilmiştir). 203

Tablo 5.4 Sosyal Medya Yorumlarında Katılım, Şeffaflık ve Kapsayıcılık Temalarının Göreli Dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir). 207

Tablo 5.5 Sosyal Medya Yorumlarının Temalara Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir). 208

Tablo 5.6 Sosyal Medya Verilerinde Tematik Yorum Dağılımına Yönelik Ki-Kare Testi Bulguları. (Yazar tarafından üretilmiştir). 211

ÖZET

AFET SONRASI KENTLERİN İYİLEŞTİRİLMESİNDE HİBRİT BİR MODEL OLARAK ESNEK PLANLAMA: HATAY İLİ ANTAKYA İLÇESİ ÖRNEĞİ

Neslihan TOPÇU

Mimarlık Anabilim Dalı
Bina Araştırma ve Planlama Programı
Yüksek Lisans

Danışman: Doç. Dr. Serhat BAŞDOĞAN

Bu çalışma, afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının güçlü yönlerini bütünleştiren hibrit bir model ve kentsel dayanıklılığı artırmaya yönelik sistematik bir çerçeve önermektedir. Artan nüfus baskısı, iklim değişikliği ve afet riskleri gibi küresel tehditler mevcut planlama paradigmalarının sınırlılıklarını açığa çıkararak afet sonrası süreçlerde esneklik ilkelerinin vazgeçilmez hale geldiğini göstermiştir. Araştırmanın temel sorunsalı merkeziyetçi planlama modellerinin birey haklarını ve yerel dokuyu koruyamaması ve böylece kentleri afetlere karşı daha kırılgan hale getirmesi; buna karşılık, katılımcı planlama süreçlerinin ise uygulamada zaman ve maliyet etkinliği açısından çeşitli sınırlılıklar doğurmasıdır. Bu bağlamda tez, afet sonrası iyileştirme süreçlerinde hızlı müdahale, yerel bilgiye dayalı karar alma, kademeli uygulama ve katılımcılık ilkelerini bütünleştiren hibrit bir model olarak esnek planlama yaklaşımını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, nitel bir tasarım çerçevesinde yapılandırılmış ve nicel bileşenlerle desteklenerek karma yöntemli bir yaklaşım benimsenmiştir. Yorumlayıcı vaka analizi ve karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak Antakya, Christchurch ve

Kobe örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir değerlendirme ve tematik analiz yapılmıştır.

Elde edilen bulgular, afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde yalnızca fiziksel yeniden inşa odaklı yaklaşımların yetersiz olduğunu; afet riskini azaltan ve kentsel dayanıklılığı güçlendiren esnek planlama stratejilerinin zorunlu olduğunu göstermektedir. Hibrit model, Sendai Çerçevesi'nin toplum merkezli risk azaltımı ilkeleriyle uyumlu olarak; ulusal ve yerel aktörlerin eşgüdümünü, halkın aktif katılımını ve esnekliği kurumsallaştırmayı hedeflemektedir. Bu tez, afet sonrası kentsel canlandırma süreçlerinde yerel katılımla bütünleşen, adaptif ve dayanıklı bir planlama anlayışının nasıl yapılandırılabileceğine ilişkin kuramsal ve yöntemsel katkılar sunmakta; özellikle esnek planlama stratejileri çerçevesinde gelecekteki iyileştirme projeleri için yol gösterici bir model ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: afet sonrası kentsel iyileştirme, esnek planlama, kentsel dayanıklılık, bütünleşik afet yönetimi, katılımcılık, hibrit model

ABSTRACT

FLEXIBLE PLANNING AS A HYBRID MODEL IN POST-DISASTER URBAN RECOVERY: THE CASE OF ANTAKYA DISTRICT IN HATAY PROVINCE

Neslihan TOPCU

Department of Architecture
Master of Science Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Serhat BASDOGAN

This study proposes a hybrid model and a systematic framework aimed at enhancing urban resilience in post-disaster recovery processes by integrating the strengths of both top-down and bottom-up planning approaches. Global threats, including increasing population pressure, climate change, and disaster risks, have exposed the limitations of existing planning paradigms, highlighting the need to embed flexibility principles into post-disaster processes. The central problem addressed by the research lies in the inability of centralized planning models to safeguard individual rights and local context, thereby rendering cities more vulnerable to disasters. Conversely, participatory planning processes, while inclusive, often face practical limitations in terms of time and cost efficiency.

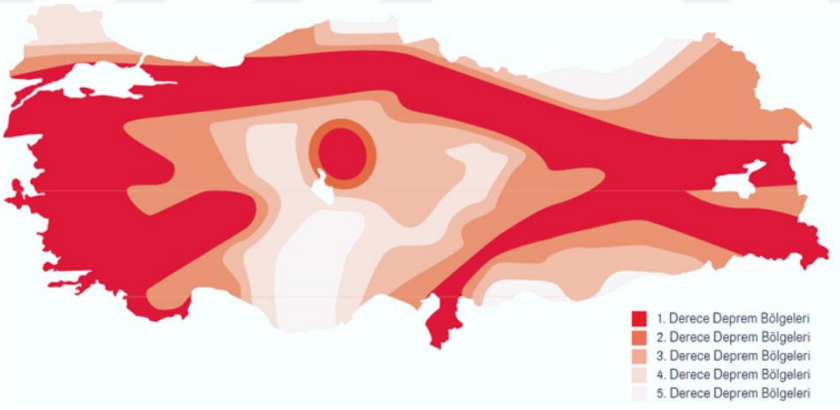
In this context, the thesis aims to develop a flexible planning approach as a hybrid model that incorporates rapid response, decision-making based on local knowledge, incremental implementation, and participatory principles within post-disaster recovery efforts. The research adopts a qualitative design framework supported by quantitative components, employing a mixed-methods approach. Through interpretive case analysis and comparative evaluation, a thematic analysis has been conducted based on the cases of Antakya, Christchurch, and Kobe.

The findings reveal that post-disaster urban recovery processes centered solely on physical reconstruction are inadequate; instead, flexible planning strategies that reduce disaster risk and strengthen urban resilience are essential. The hybrid model aligns with the community-centered disaster risk reduction principles of the Sendai Framework, aiming to institutionalize the coordination between national and local actors, ensure active public participation, and embed resilience into planning practices. This thesis offers both theoretical and methodological contributions to understanding how an adaptive and resilient planning approach, integrated with local participation, can be structured in post-disaster urban regeneration. In particular, it presents a guiding model for future recovery initiatives within the framework of flexible planning strategies.

Keywords: post-disaster urban recovery, flexible planning, urban resilience, integrated disaster management, participation, hybrid model

1
GİRİŞ

Türkiye, jeolojik yapısı ve konumu nedeniyle dünyanın en aktif tektonik bölgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Dünya üzerindeki depremlerin yaklaşık %20'sinin meydana geldiği Akdeniz-Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde bulunan Türkiye, can kayıpları ve maddi zararlar açısından en riskli ülkelerden biridir (Ergünay, 2007). Ülke topraklarının büyük bir kısmı, Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) ve Doğu Anadolu Fay Hattı (DAF) gibi büyük fay sistemlerinin etkisi altındadır. Bu fay hatları, hem geçmişte hem de günümüzde yıkıcı depremlere neden olmuş ve ülkenin ekonomik, sosyal ve fiziksel yapıları üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır (Şengör, 1987). 1900-2023 yılları arasında Türkiye'de can kaybına veya hasara neden olan toplam 269 deprem kaydedilmiştir. Türkiye tarihinde en büyük yıkıma neden olan üç deprem; 2023 Kahramanmaraş Depremi, 1939 Erzincan Depremi ve merkez üssü Gölcük olan 1999 Marmara Depremi olmuştur (Türkiye Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Şekil 1.1 Türkiye deprem bölgeleri haritası (Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi, 1997)

27 Aralık 1939'da meydana gelen Erzincan Depremi, Anadolu'da 11 ilde büyük yıkıma yol açarak en ağır kayıplar, merkez üssü Erzincan'da yaşanmıştır. Bu felakette 32.968 kişi hayatını kaybetmiş, 116.720 bina ise tamamen yıkılmıştır. Deprem sonrası dönemde yasal altyapı güçlendirilmiş ve ülke içi göç hareketlerine ilişkin somut ve nicel veriler elde edilebilmiştir. Çok sayıda depremzedenin farklı bölgelere yerleştirilmesi, Erzincan'da yeni bir kentin inşasını hızlandırmıştır. 17

Ağustos 1999 tarihinde saat 03:02'de, Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın dört segmenti, İstanbul'a yakın bir noktada kırılmıştır. 7.4 büyüklüğündeki bu deprem sonucunda 20.000'den fazla insan yaşamını yitirerek sadece İstanbul'da en az 1.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yüzbinlerce kişi yaralanmış veya evsiz kalmış; Türkiye'nin sanayi merkezinde milyarlarca dolarlık ekonomik kayıp meydana gelmiştir. 1999 Marmara Depremi sonrasında hayata geçirilen iyileştirme çalışmaları ve oluşturulan yasal çerçeve, kalıcı konut sağlanması ve sorumlu müteahhitler ile kamu görevlilerinin hesap vermesinin sağlanması gibi temel afet yönetimi sorunlarını çözmede yetersiz kalmıştır (Jalali, 2002). Marmara Depremi sonrasında hükümet, afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerini geliştirmeye yönelik çeşitli reformlar başlatmıştır.

1999 Marmara Depremi sonrası bakanlıklar ve 2009 yılında kurulan AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) üzerinden güçlü bir merkezileşmeye tabi tutulmuştur. İlçe düzeyini aşan afetler yukarıdan aşağıya işleyen bir yapı içerisinde yönetilmektedir. Afet yönetimi süreçlerinde merkezi ve yerel yönetimler arasında bir görev paylaşımı bulunmamaktadır. Mevzuat, belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına, meslek odalarına veya yurttaşlara idari sorumluluk vermemektedir. AFAD; arama kurtarma, acil yardım ve afet sonrası iyileştirme faaliyetlerini koordine etmekle yükümlüdür. 2023 Kahramanmaraş Depremleri sırasında, AFAD kurtarma çalışmalarını organize etmiş, yardımın dağıtımını sağlamış ve TOKİ gibi diğer kamu kurumlarıyla iş birliği içinde yeniden yapılaşma sürecine öncülük etmiştir. 1953 yılında kurulan Emlak Konut GYO A.Ş., devlet kurumlarıyla birlikte çalışarak yeni konut alanlarının planlanması ve inşası süreçlerinde aktif bir rol üstlenmiştir.

6306 sayılı Kanun (2012), devletin kentsel dönüşüm alanlarında imar planı hazırlamadan hızlı inşaat yapmasına olanak sağlamıştır (Resmî Gazete, 2012a). 24 Şubat 2023 tarihinde çıkarılan 126 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ise, olağanüstü hâl kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na mevcut yasal düzenlemeleri aşan geniş yetkiler vermiştir (Resmî Gazete, 2023a). Bu kararname ile orman ve tarım arazileri yeniden inşa faaliyetlerine açılmış, detaylı imar planı hazırlanmaksızın yapılaşmaya başlanmıştır. Son olarak, Şubat 2023 depremlerine yanıt olarak çıkarılan 7452 sayılı Kanun, afet bölgelerinde

devletin yerleşim ve yapılaşma üzerindeki denetimini daha da merkezileştirmiştir (Resmi Gazete, 2023b).

6 Şubat 2023'te meydana gelen ve "asrın felaketi" olarak anılan Kahramanmaraş merkezli 7,8 ve 7,5 büyüklüğündeki sarsıntı geniş çaplı yıkıma sebep olmuştur. Depremler, 11 ilde 13.101.144 toplam milyon insanı etkilemiştir. Resmi raporlara göre, Hatay ili bu depremlerden en ağır şekilde etkilenen iller arasında yer almaktadır. Deprem sonucunda, 215.255 konutun acil yıkılması veya ağır hasarlı olduğu tespit edilmiş, 25.957 konut ise orta hasarlı olarak değerlendirilmiştir. Meydana gelen büyük çaplı yıkım ve altyapı sorunları nedeniyle Hatay'dan resmî kayıtlara göre 1.971.589 kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın 2023 yılı raporuna göre, Antakya'da çok sayıda bina zarar görmüş olup depremden etkilenen konut sayısı 847.380'e, kültürel miras yapı sayısı ise 1.108'e ulaşmıştır. Toplam kamu zararı ise 12,7 milyar ABD doları olarak tahmin edilmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Bu veriler, depremin bölgedeki demografik yapıda nasıl köklü bir değişime yol açtığını ve nüfus hareketliliği üzerinde ne denli büyük bir etkiye sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Şekil 1.2 Deprem Öncesi ve Sonrası Hatay (https://earth.google.com/web/)

Deprem derin bir kültürel mirasa ve karmaşık bir kentsel dokuya sahip olan Antakya'da, kentsel yapı stokunun neredeyse tamamen yok olmasına neden olmuştur. Can kayıpları ve mülkiyet üzerindeki yıkıcı etkilerinin yanı sıra, Antakya'nın çok kültürlü yapısı ve somut kültürel mirası da ciddi zarar görmüş, asırlardır ayakta kalan yapılar tahribata uğramıştır. Habib-i Neccar Camii ve St. Pierre Kilisesi gibi önemli kültürel mirasların yıkımı, yalnızca mimari kayıplara değil, derin tarihî ve kültürel bir kırılmaya da yol açmıştır. Yaşanan büyük felaket kentin yeniden inşasının nasıl olacağı sorusunu gündeme getirmiştir.

Şekil 1.3 Hatay Depremi Öncesi ve Sonrası Görüntüleri
(youtube.com/anadoluajansı)

Afet sonrası iyileştirme süreci, bir toplumun fiziksel, sosyal, ekonomik ve psikolojik koşullarını eski haline getirmeye yönelik hem acil hem de uzun vadeli müdahaleleri kapsayan çok katmanlı bir çerçevede ele alınmaktadır (Schwab, 2010). Hatay'da karşı karşıya kalınan süreç, afet sonrası yeniden inşa ve iyileştirme faaliyetlerinin sadece yapısal çözümlerle sınırlı tutulamayacağını, aksine mekânsal, sosyal ve yönetsel bütünlük içerisinde ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda "dayanıklılık" kavramı, yalnızca fiziksel dayanımı değil, aynı zamanda kurumların, toplumun ve planlama sistemlerinin afetlere karşı adaptasyon ve dönüşüm kapasitesini de içermektedir. Bu kapasitenin etkin şekilde harekete geçirilebilmesi ise bütünleşik afet yönetimi yaklaşımının uygulanmasını gerektirir. Risk azaltma, müdahale, iyileşme ve yeniden inşa süreçlerinin birbirinden kopuk değil, eşgüdüm içinde ve çok aktörlü bir yönetişim anlayışıyla yürütülmesi kritik önem taşımaktadır.

Çalışma Antakya'nın afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde geliştirilen planlama yaklaşımlarını, özellikle Antakya'yı yeniden canlandırma projesi kapsamında ele almaktadır. Şehir merkezinin yeniden inşası için kamu, sivil toplum, özel sektör, yerel ve uluslararası paydaşlarla işbirliği içerisinde 53 mimarlık, mühendislik ve planlama ofisi ile yaklaşık 1000 kişinin emeğiyle oluşturulan master plan geliştirilmiştir. Hatay'ın tamamı için resmi bir zorunluluğu olmasa da TTV (Türkiye Tasarım Vakfı) kapsamında üretilen planlar, Antakya'da bütüncül bir planlamaya resmi işbirliği ile yapılan bir çalışmadır. Master planın pilot çalışmaları ise Antakya kent merkezi, Antakya tarihi kent merkezi ile Defne, İskenderun, Kırıkhan ve Samandağ ilçelerinde devam etmektedir. Önerilen master

planın planlama ilkelerinin aksine, 08.05.2024 tarihinde hükümet tarafından yaptırılan paralel bir proje, Antakya'nın Dikmece ve Kisecik Mahalleleri'nde TOKİ tip blok tipolojisine dayalı standartlaştırılmış konut birimleri getirmiş ve devlet tarafından yönetilen inşaat yoluyla hızlıca konut ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır (Hatay Valiliği, 2024). Bu süreçte ise vatandaşlar prefabrik yapılarla geçici barınma çözümleri üretmektedir. Ancak konut ihtiyacının aciliyeti, iyileşme sürecinin yerel yönetimler tarafından sürdürülebilir bir yol haritası ile yönetilmesini zorunlu kılmaktadır (Hatay Planlama Merkezi, 2024). Hatay'daki birçok bölgede karmaşık bir sistem ortaya çıkmıştır: bazı bölgeler altyapı veya kentsel planlama ihtiyaçlarını ele almadan hızlı konut üretimini sürdürmüş ve böylece afet öncesi kırılganlıkları devam etmiştir.

Bu bağlamda öne çıkan yukarıdan aşağı planlama ile aşağıdan yukarı planlama yaklaşımları arasındaki boşluk bu araştırmayı hayata geçirmiştir. Yukarıdan aşağı planlama yaklaşımlarında, karar alma süreçlerinin merkezî otoriteler tarafından yürütülmesi sayesinde uygulama süreci hız kazanmakta; ancak bu durum çoğu zaman birey haklarını, mülkiyet haklarını ve yere özgü mekânsal, kültürel niteliklerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Öte yandan, aşağıdan yukarı planlama yaklaşımları katılımı, yerel bilgiye dayalı karar almayı ve toplumsal meşruiyeti artırmasına ragmen süreçlerin çok aktörlü ve yatay ilerlemesi, karar alma süresini uzatarak maliyetlerin artmasına yol açmaktadır. Bu karşıt eğilimler, afet sonrası yeniden inşa gibi zaman, kaynak ve sosyal hassasiyetlerin yüksek olduğu durumlarda planlama modellerinin dengeleyici bir yaklaşımla yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

Çalışma, afet sonrası kentlerin yeniden inşa süreçlerinde, ulusal ve yerel ölçekli yaklaşımların bütünleştirildiği; yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının güçlü yönlerini bir araya getiren katılımcı, şeffaf ve kapsayıcı bir hibrit model aracılığıyla esnek planlama yaklaşımının kentsel dayanıklılığı artırabileceği ve iyileşme süreçlerinin etkinliğini önemli ölçüde geliştirebileceği varsayımına dayanmaktadır.

1.1 Literatür Taraması

Araştırmanın literatür taraması, esnek planlama, kentsel dayanıklılık, afet sonrası planlama, bütünleşik afet yönetimi, yeniden yapılanma ve kentsel iyileştirme gibi temel kavramlar etrafında yapılandırılmıştır. Bu kavramlar üzerinden kurulan teorik bağlam, kavramsal ilişkilerin belirlenmesini sağlamış; araştırmanın tematik omurgasını oluşturmuştur. Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi (2015-2030), OECD Dayanıklılık Göstergeleri ve Rockefeller Vakfı'nın 100 Dayanıklı Şehirler (100RC) girişimi gibi küresel ölçekte tanınan çerçevelere dayanarak literatür taraması önde gelen akademisyenler ile kurumların katkılarını eleştirel biçimde sentezlemektedir. Bu süreçte tematik kesişimlere, yöntemsel evrimlere ve planlama düşüncesindeki paradigma kaymalarına dikkat çekilmektedir. Esnek planlama, çağdaş kentsel sistemlerin artan karmaşıklığı ve öngörülemezliğine karşı kritik bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Pek çok akademisyen bu kavramın teorik temellerini incelemiştir. Faludi (1987), planlamayı statik bir sonuçtan ziyade süreçsel bir faaliyet olarak tanımlayarak uyarlanabilirliğin kurumsallaştırılmasını savunmuştur. Benzer şekilde Healey (1997), iletişimsel akıl yürütmeyi ve katılımcı yönetişimi vurgulamıştır. Ayrıca Friedmann (1987) ise, transaktif planlama anlayışıyla topluluklar ve planlayıcılar arasındaki karşılıklı öğrenmeye dayalı esnek ilişkileri öne çıkarmıştır. Bu bağlamda İlhan Tekeli (2001), açık plan anlayışını geliştirerek, belirsizliğe açık, yön gösterici ama katı olmayan planlama pratiklerinin yerel bağlamda nasıl şekillenebileceğine dair kavramsal bir çerçeve sunmuştur. Esnek planlamanın hukuki boyutları ise Moroni (2015) tarafından ele alınmış; yenilikçilik ile kurallara dayalı yönetişim arasında bir denge kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Benzer biçimde Raco ve Street (2012), esnek planlamanın neoliberal kentsel politikaların hem bir tepkisi hem de bir aracı olduğunu ileri sürmüştür. Berke ve Campanella (2006), Olshansky ve ark. (2012) ile Wilkinson (2012) gibi birçok araştırmacı, esnek planlamanın rolünü vurgulamaktadır. Bu çalışmalarda, modüler imar uygulamaları, olasılık temelli senaryo planlaması ve ihtiyaca göre şekillenen düzenlemeler gibi araçların iyileşme sonuçlarını önemli ölçüde geliştirdiği belirtilmektedir. Kentsel planlama kuramı, teknokratik paradigmadan katılımcı, iletişimsel ve dayanıklılık temelli yaklaşımlara doğru evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm birçok akademisyen tarafından farklı bakış açılarıyla izlenmiştir. Hall (2002) ve Friedmann (1987), merkeziyetçi ve yukarıdan

aşağıya modellerden daha kapsayıcı ve yinelemeli planlama yaklaşımlarına geçişleri belgelemektedir. Friedmann, sekiz farklı planlama geleneğini tanımlarken, Davidoff (1965) ve Arnstein (1969), katılımcı ve savunucu planlama modellerini vurgulamaktadır. Paydaş katılımının önemi, birçok akademisyen tarafından vurgulanmıştır. Healey (1997), Innes ve Booher (2004) ile Flyvbjerg (2002), planlamanın diyalog ve demokratik müzakereyi içermesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda, Alexander (1992) ve Faludi (1987), katılımcı planlamanın bürokratik sistemlerdeki pratik sınırlamalarına dikkat çekmiştir.

Kentsel dayanıklılık, planlama literatüründe geniş çapta tartışılan bir kavram olmakla birlikte, tanımları çeşitlilik göstermektedir. Meerow, Newell ve Stults (2016), mühendislik, ekolojik ve evrimsel dayanıklılık biçimlerini birbirinden ayırmaktadır. Aynı şekilde, Jabareen (2013), Leichenko (2011) ve Davoudi vd. (2012), dayanıklılığı sürdürülebilirlik, uyarlanabilirlik ve adaletle ilişkilendiren kavramsal modeller geliştirmiştir. Rockefeller Vakfı'nın 100RC programı, Arup (2016) tarafından analiz edildiği üzere, şehirlerin dayanıklılığı nasıl kurumsallaştırdıklarına dair veri sunmaktadır. Bu girişim üzerine Vale ve Campanella (2005) gibi birçok akademisyen çalışmış, dayanıklılığı savunmuştur. Ziervogel ve ark. (2017) ise yerel kırılganlıkları göz ardı eden yüzeysel dayanıklılık söylemlerine karşı uyarmaktadır. Başka bir ifadeyle, Jabareen (2013), Leichenko (2011) ve Davoudi vd. (2012) gibi birçok araştırmacı dayanıklılığın yalnızca teknik bir hedef değil, aynı zamanda normatif ve toplumsal bir süreç olduğunu belirtmektedir.

Bütünleşik afet yönetimi, sektörler arası ve yönetim düzeyleri arası koordinasyonu vurgular. Sendai Çerçevesi (UNDRR, 2015), OECD Dayanıklılık Göstergeleri (2014) ve UN-Habitat kentsel iyileşme stratejileri gibi pek çok uluslararası çerçeve, bütüncül ve çok katmanlı yaklaşımların önemini vurgulamaktadır. Bu çerçeveleri eleştiren ve genişleten kapsamlı bir literatür mevcuttur. Tierney (2019) ve Shaw vd. (2018), Sendai Çerçevesi'nin kurumsal etkilerini incelemiştir. Öte yandan, Wisner vd. (2004) ile Cutter vd. (2008), afet riskinin toplumsal olarak inşa edildiğini ve katılımcı risk yönetişimi yoluyla ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Pek çok araştırmacı, afet bağlamlarında yönetişim koordinasyonunun önemine dikkat çekmektedir; Johnson ve Olshansky (2017), Shaw ve ark. (2018) ve Kadıoğlu (2008), etkili iyileşmenin önündeki engeller arasında toplumsal ve kurumsal

parçalanmayı belirtmektedir. Literatürdeki güncel yaklaşımlar, afet sonrası planlamanın yalnızca fiziksel yeniden inşa değil; toplumsal dayanıklılık, sosyal adalet, kültürel süreklilik ve katılım gibi çok katmanlı hedeflerle yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Davidoff, 1965; Healey, 1997; Olshansky vb., 2012). Bu bağlamda, Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi (UNDRR, 2015), afet sonrası süreçlerde katılımcılığı, şeffaflığı ve kapsayıcılığı temel ilkeler olarak tanımlamaktadır. OECD'nin Dayanıklı Şehirler için Göstergeleri ve Turner (1976)'ın toplum temelli planlama anlayışı, bu ilkelere zemin hazırlayan yönetsel ve mekânsal esneklikleri vurgulamaktadır.

Afet sonrası kentsel iyileşme, giderek daha fazla, acil yardım ile uzun vadeli yeniden yapılanmanın harmanlandığı özgün bir planlama evresi olarak kabul edilmektedir. Bu çok aşamalı iyileşme süreci birçok akademisyen tarafından ele alınmıştır; örneğin, Phillips (2016), Comerio (2018) ve Olshansky (2006), acil müdahaleden uzun vadeli yeniden inşaya kadar olan süreci betimlemiştir. Çok sayıda araştırmacı, afet sonrası planlamada katılımı vurgulamaktadır; Arnstein (1969), Kenney ve Phibbs (2015) ile Davidson vd. (2007), toplulukların yeniden inşa sürecine dâhil edilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu görüş, Mannakkara ve Wilkinson (2013) tarafından da desteklenmektedir. Yazarlar, "Daha İyi Yeniden İnşa" (BBB) çerçevelerinin bağlama duyarlı ve adalet odaklı olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer yandan, Campanella (2006), Vale ve Campanella (2005) ile Berke vd. (2014) gibi araştırmacılar, iyileşme süreçlerinin dayanıklılık inşası için fırsatlar sunduğunu, ancak aynı zamanda felaket öncesi kırılganlıkları yeniden üretebileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Pek çok araştırmacı, uzun vadeli iyileşme ve kentsel dayanıklılığın sağlanmasında topluluk katılımı ve belirleyici rolünü vurgulamaktadır; Olshansky ve ark. (2006), Mamula-Seadon, Kobayashi ve Maki (2018) ile Brand ve Nicholson (2016), başarılı afet sonrası iyileşmenin genellikle toplumsal katılımı da içerdiğini belirtmektedir.

Church ve McCammon (2017) ile Dickinson (2018), Yeni Zelanda'da yürürlüğe giren Canterbury Deprem İyileşme Yasası'nın merkezi hükümete imar yasalarını askıya alma ve kentsel yeniden gelişim planlarını zorunlu kılma yetkisi verdiğini analiz etmişlerdir. Brand ve Nicholson (2016), Vallance ve Carlton (2015) ile Cretney (2018), yurttaş katılımının, Gapfiller ve Life in Vacant Spaces (LiVS) gibi programlar aracılığıyla geçici kentsel uygulamalar, kültürel canlanma ve mekânsal

yeniliklere nasıl katkı sunduğunu tartışmaktadır. Mamula-Seadon ve ark. (2018), Shaw (2014) ile Mavrodieva vd. (2019) gibi araştırmacılar, Kobe vakasının afet sonrası iyileşmede yerel bilgi, sosyal sermaye ve yurttaş katılımının öneminin tanındığı bir dönüm noktası olduğunu öne sürmektedir. Hein (2002) ile Sorensen vd . (2009), machizukuri yaklaşımını savaş sonrası yeniden yapılanmadan toplum temelli güçlenmeye evrilen daha geniş bir planlama tarihsel bağlamı içinde değerlendirmektedir. Birçok araştırmacı, Kobe'nin iyileşme sürecinin yerel girişim ile kurumsal evrimin kesişimini yansıttığını vurgulamaktadır.

Healey (1997)'in planlamada yönetişim kuramı, aktörler arası ağ yapıları, yerel bilgi ve çok aktörlü karar süreçlerinin etkinleştirilmesi gerektiğini savunurken, Burby (2003) afet sonrası planlamada toplum katılımının yalnızca etik değil, aynı zamanda uygulama başarısı açısından da kritik bir unsur olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda Arnstein'in (1969) "Vatandaş Katılımı Merdiveni", Antakya özelindeki katılım pratiklerinin seviyelerini analiz etmekte referans çerçevesi sunmaktadır. Benzer şekilde, Turner (1976), yerel toplulukların planlama süreci ile bütünleştirilmesinin daha uygun ve kalıcı çözümler üretilmesini sağladığını vurgular. Bu yaklaşım, Antakya'daki "Kentin Mimarları" gibi sivil inisiyatiflerin, meslek odalarının ve STK'ların sürece dâhil edilmesiyle örneklendirilmiştir. Ancak Burby (2003) ve Davidson vd. (2007), planların sadece katılım ilkesine göre değil, karar alma süreçlerinde somut güç paylaşımı ile desteklenmesinin uygulama başarısını artırdığını belirtmektedir. Antakya örneğinde, rezerv yapı alanlarında imar planlarının askı ve itiraz süreçlerinin kısaltılması, malik rızası olmadan yıkım ve tahliye işlemlerinin yürütülmesi gibi pratiklerde gözlenmektedir. Literatürde bu tür olağanüstü yetkilerin meşruiyetini sağlayabilmek için kamusal denetim, bilgiye erişim ve mülkiyet hakkının şeffaf şekilde korunması gerektiği savunulmaktadır (Raco & Street, 2012; UNDRR, 2015).

Temel Konular	Alt Konular	Yazarlar
Esnek Planlama	Kentsel Planlama Paradigmaları	Albrechts (1992); Alexander (1992); Altshuler (1966); Arnstein (1969); Beauregard (1992); Birleşmiş Milletler (2023); BM-Habitat (2020); Burby (2003); Carr & Dionisio (2017); Cheng & Cai (2003; Davidoff (1965); Dünya Bankası (2019); Ersoy (1997); Ersoy (2004); Fainstein (1994); Faludi (1987); Forester (1989); Friedmann (1973); Guerrero vd. (2015); Habermas (1987); Hall (2002); Harvey (1989); Healey (1997); Healey & Williams (1993); Meerow vd. (2016); Miraftab (2004); Moroni (2007); Quick & Feldman (2011); Rivolin (2008); Sandercock (1998); Schwab (1998); Stake (1995); Taşan-Kok & Gielen (2010); Tekeli (2001); Turner (1976); Umemoto (2005).
	Yukarıdan Aşağı (Top-down) Planlama	
	Aşağıdan (Bottom-Up) Yukarı Planlama	
	Katılımcılık	
Kentsel Dayanıklılık	Dayanıklılık	Adger (2000); Batabyal (1998); Brand & Nicholson (2016); Davic & Welsh (2004); Elmqvist vd. (2019); Folke (2006); Foster (2006); Holling (1973); Lew vd. (2016); Meerow & Newell (2019); Olsson vd. (2015); Resilient Europe (2016); Rodríguez vd. (2019); Roggema (2014); Satterthwaite (2013); Simon vd. (2018); The Science Writer (2024); Walker & Salt (2012); Walker & Salt (2006); Xu vd. (2015).
	Sürdürülebilir Kalkınma	
	Ekonomik, sosyal, çevresel, kurumsal dayanıklılık	
Afet Yönetimi	Afet risk azaltma	Alexander (2013); Australian Institute for Disaster Resilience (2002); Aygün (2015); Bankoff (2016); Béné vb. (2012);
	Afet risk Yönetimi	

		European Commission Joint Research Centre (2024); Gülkan (2019); IMC Worldwide (2018); Jabareen (2013); Kadioğlu & Taşkın (2020); Mitchell (2013); OECD (2014); Rankine (1867); Schipper & Langston (2015); UNDRR (2005); UNDRR (2015).
Afet Sonrası Planlama	İyileştirme	Brown vd. (2019); CERA (2012); Cheong (2018); Church & McCammon (2017); Comerio (2018); Department of the Prime Minister and Cabinet (2025); FEMA (2023); Fernandez & Ahmed (2019); GFDRR (2020); Habitat (2023); IFRC (2020); Kennedy vd. (2008); Mannakkara vd. (2018); Phillips (2016); UNEP (2008); UNISDR (2017).
	Yeniden Yapılaşma	
	Daha iyisini inşa et (Build back better)	
Ulusal ve Uluslararası Vakalar ve Uygulamalar	Antakya	Bai & Imura (2020); Brand & Nicholson (2016); BAYETAV (2024); Christchurch City Council (2011); CERA (2012); Canterbury Earthquake Recovery Authority (2012); Cheong vd. (2023); Cheong (2018); Christchurch Central Recovery Plan (2012); Church & McCammon (2017); City of Kobe (2001); Dickinson (2018); Hatay Metropolitan Municipality (2021); Hatay'ın Yeniden İhyası Çalıştay Raporu (2023) Hatay Planlama Merkezi (2024); Hatay Valiliği (2024); Korkmaz (2006); Habitat for Humanity (2023); Healey (2004); Hein (2001); Hyogo Prefecture (1999); IFRC (1996); Japan Ministry of Construction (2000); Johnson (2000); Nicholson & Wykes (2012); Olshansky vd. (2006 Schroeder (2014); Schwab
	Yeni Zelanda	
	Kobe	

		(1998); Shaw & Goda (2004); Taşan-Kok (20089; The Rebuild of Our City (2023); TTV (2024); World Bank (1995).

Tablo 1.1 Literatür Taraması Yapılan Temel Konular

1.2 Tezin Amacı

Bu çalışma, afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde merkeziyetçi, yukarıdan aşağı planlama ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının güçlü yönlerini bütünleştirerek hibrit bir model geliştirmeyi amaçlamaktadır. Artan küresel riskler, iklim değişikliği, ekonomik kırılganlıklar ve doğal afetler karşısında kentlerin dayanıklılığının artırılması, geleneksel planlama paradigmalarının ötesine geçilerek daha esnek, katılımcı ve yerel dinamiklere duyarlı yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Mevcut merkeziyetçi planlama anlayışlarının birey haklarını, mülkiyet haklarını ve yere özgü mekânsal değerleri korumakta yetersiz kalması; buna karşın, tamamen aşağıdan yukarı yürütülen katılım odaklı süreçlerin etkinlik ve hız açısından sınırlılıklar barındırması, afet sonrası iyileştirme süreçlerinde yeni bir model arayışını gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda çalışma, hibrit bir model olan esnek planlama yaklaşımı ile afet sonrası kentsel iyileşme süreçlerinde adil, kapsayıcı ve dayanıklı bir yeniden yapılanmanın mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu kapsamda, afet sonrası planlama süreçlerinde afet risklerini azaltacak, kentlerin dayanıklılığını artıracak, toplumun aktif katılımını teşvik edecek ve karar alma süreçlerinde şeffaflığı güçlendirecek bir model önerisi geliştirilmiştir.

Tez çalışması, aşağıdaki temel araştırma soruları doğrultusunda yapılandırılmıştır:

1. Mevcut merkeziyetçi planlama anlayışının dezavantajlarına karşı afet sonrası planlama nasıl etkin ve verimli bir şekilde iyileştirilebilir?
2. Hibrit planlama modeli olan esnek planlama, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama arasında nasıl bir denge kurmaktadır?
3. Afete dayanıklı planlama yaklaşımı, bütünleşik afet yönetimi kapsamında uygulandığında hibrit modele nasıl katkı sunmaktadır?
4. Antakya örneği üzerinden, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama modellerinin hibrit bir yaklaşımda birleştirilmesiyle elde edilen sonuçlar,

afet sonrası kentsel iyileşme sürecinde katılımcılık, süre ve maliyet bağlamında nasıl bir etki yaratmıştır?

5. Gelecekteki afet sonrası kentsel iyileştirme projelerinde planlama yaklaşımları kentleri dayanıklı hale getirecek şekilde nasıl kurgulanabilir?

Bu araştırma sorularından hareketle çalışmanın temel hedefleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Literatür çalışmaları, ulusal ve uluslararası uygulama örnekleri üzerinden afet sonrası planlama süreçlerini çözümlemek ve bu süreçlerdeki eksikliklere ışık tutmak,
- Afet sonrası entsel dayanıklılığı artıracak hibrit bir esnek planlama modeli çerçevesinde özgün stratejiler geliştirmek,
- Mevcut uygulamalardaki sorunlara esnek planlama temelli stratejiler sunarak afet sonrası iyileştirme süreçlerinde hem teorik hem de pratik düzlemde katkılar sağlamaktır.

Bu çalışma, kentsel iyileştirme süreçlerinde karşılaşılan mevcut zorluklara çözüm ararken aynı zamanda gelecekte yapılacak afet sonrası planlama çalışmalarına da yön gösterici nitelikte olmayı hedeflemektedir.

1.3 Tezin Kapsamı

Araştırma, 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerden ağır biçimde etkilenen Antakya özelinde yürütülmüş olup, yerel ihtiyaçlar ve bağlamla uyumlu; aynı zamanda ulusal ve uluslararası stratejik belgelerle bütünleşik bir planlama modeli geliştirmeye odaklanmıştır. Çalışma, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının güçlü yönlerini harmanlayan hibrit bir esnek planlama modelini kuramsal ve uygulamalı düzeyde ele almaktadır. Kuramsal çerçeve; başta Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi olmak üzere, OECD Kentsel Dayanıklılık Göstergeleri, Rockefeller Vakfı'nın 100 Resilient Cities (100RC) girişimi ve Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) gibi belgelerden beslenmektedir. Uygulama düzeyinde ise Antakya, Kobe (Japonya) ve Christchurch (Yeni Zelanda) örnekleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tez kapsamında önerilen hibrit model, afet sonrası süreçlerde farklı planlama aktörleri arasında bütüncül bir koordinasyon sağlamayı amaçlamakta olup modelin Hatay bağlamındaki

uygulanabilirliği detaylı biçimde değerlendirilmektedir. Ancak bu modelin tüm ülkelere doğrudan aktarılması yerine, her ülkenin kendi yönetişim yapısı, planlama kültürü ve toplumsal katılım kapasitesi doğrultusunda yerel düzeyde uyarlanması gerektiği kabul edilmektedir.

Araştırma kapsamında, esnek planlamanın afet sonrası kentsel dayanıklılık üzerindeki etkileri; katılımcılık, şeffaflık, kapsayıcılık, temel kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda, çeşitli vakıflar tarafından düzenlenen çalıştay çıktıları, sivil toplum kuruluşlarının yayımladığı raporlar ve sosyal medya içeriklerine yönelik yürütülen nitel analizler değerlendirilmiş; halkın süreç hakkındaki algılarına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Bu tez, fiziksel yeniden inşa sürecinin ötesine geçerek toplumsal hafızanın korunması, katılımcı karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve mekânsal adaletin sağlanması gibi çok katmanlı iyileşme hedeflerini kapsamına almaktadır. Sonuç olarak çalışma, afet sonrası planlamanın yerel özgünlüklerle uyumlu, dönüşüme açık ve toplumsal temsiliyeti yüksek bir anlayışla yeniden kurgulanması gerektiğini savunmaktadır.

1.4 Tezin Yöntemi

Bu tez, afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının güçlü yönlerini birleştiren hibrit bir model olarak esnek planlama yaklaşımını, kuramsal temeller doğrultusunda sistematik biçimde ele alan nitel bir araştırma tasarımı üzerine kurgulanmıştır. İncelenen nedensel ilişkilerin çok boyutlu ve dinamik doğası, yöntembilimsel olarak nitel analiz yaklaşımını gerekli kılmış; tematik analizden elde edilen bulguların frekans temelli sayısal sunumları ile nicel bileşenlerle desteklenen karma bir yöntemsel yaklaşım benimsenmiştir. Nitekim afet sonrası kentsel iyileştirme literatüründe de benzer şekilde yoğun nitel çözümleme yöntemlerinin öncelikli olarak tercih edildiği görülmektedir.

Araştırmanın literatür taraması esnek planlama, kentsel dayanıklılık, afet sonrası planlama, bütünleşik afet yönetimi, yeniden yapılanma ve kentsel iyileştirme gibi temel kavramlar etrafında yapılandırılmıştır. Bu kavramlar üzerinden kurulan teorik bağlam, kavramsal ilişkilerin belirlenmesini sağlamış; araştırmanın tematik omurgasını oluşturmuştur. Araştırmanın veri seti, yayımlanmış akademik kaynaklar (basılı ve dijital kitaplar, hakemli makaleler), görsel belgeler (harita ve

fotoğraflar), saha analizleri, arşiv dokümanları, resmi kurum web siteleri, çalıştay raporları, planlama belgeleri, medya içerikleri, sosyal medya yorumları, kurum metinleri ve stratejik çerçeve belgeleri gibi çok kaynaklı nitel birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Bir verinin birincil ya da ikincil olarak sınıflandırılması, onu kimin topladığına değil, araştırmacının onu hangi amaç ve bağlamda kullandığına bağlıdır (Hox & Boeije, 2005; Bryman, 2016). Bu bağlamda, ikincil nitel veri analizi, birincil veri analizinin sınırlı kaldığı durumlarda değerli içgörüler sunabilen güçlü bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Nitel görüşmelere dayanan birincil çalışmalar çoğunlukla sınırlı örneklem büyüklükleri veya dar coğrafi kapsamla sınırlıdır. Ayrıca farklı araştırmalar arasında bütünlük veya ilişkisellik kurulması güçtür. Buna ek olarak etik, güvenlik ya da saha erişim sorunları nedeniyle birincil veri üretimi her zaman mümkün olamayabilmektedir. Zaman, bütçe ve kaynak kısıtları da bu süreci zorlaştırmaktadır (Cheong vd., 2023). Özellikle katılımcı anlatılar ve çok aktörlü içerikler içeren kamuya açık veriler, içerik temelli kullanımlarda "birincil nitelikli ikincil veri" olarak değerlendirilebilmektedir (Corti vd., 2014; Johnston, 2017). Bu çalışmada kullanılan belgeler de bu kapsamda ele alınmıştır.

1.4.1 Tekil Vaka Analizi: Antakya

Araştırmanın merkezinde, deprem sonrası Antakya'da yürütülen yeniden yapılanma süreci yer almakta olup bu süreç Stake'in (1995) yorumlayıcı vaka analizi yaklaşımı doğrultusunda derinlemesine incelenmiştir. Analiz sürecinde, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama modellerinin kentteki yansımaları çok aktörlü yapılar, katılım seviyeleri ve stratejik müdahale biçimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu tez kapsamında Antakya'nın vaka analizi seçilmesinin nedeni depremler sonrasında hem yukarıdan aşağı hem de aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının eşzamanlı olarak uygulanmaya çalışıldığı nadir yerel bir örneği oluşturmasıdır. Bu durum, afet sonrası planlamada esnek planlamanın katılım düzeylerinin karşılaştırmalı biçimde incelenmesine olanak tanıyan tartışmalı fakat zengin bir bağlam sunarak geliştirilen hibrit modelin eleştirel değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Öne çıkan temel veri kaynaklarından biri, Türkiye Tasarım Vakfı tarafından düzenlenen ve 100'ü aşkın katılımcıyı içeren "Hatay'ın Yeniden İhyası Çalıştayı"dır. Çalıştaya; mimarlar, şehir plancıları, endüstriyel tasarımcılar,

arkeologlar, sanatçılar, eğitimciler, kamu yöneticileri, istatistikçiler, inovasyon ve sosyal etki uzmanları, mühendisler, finans ve gayrimenkul profesyonelleri, lojistik, iletişim ve turizm alanında uzman kişiler dâhil olmuştur. Çalıştayda ayrıca ekonomik canlandırma, yerel kalkınma, doğayla uyumlu ekolojik planlama, altyapı ve ulaşım sistemlerinin yeniden yapılandırılması gibi çeşitli temalar tartışılmıştır. Kamusal alanların toplumsal bütünleşme açısından yeniden düşünülmesi, yönetişim mekanizmalarının demokratikleştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi gibi konular da çalıştayın önemli gündemleri arasında yer almıştır. Ek olarak, yaklaşık 200 katılımcının yer aldığı Ortak Akıl Antakya'nın (2025) "Antakya İçin Toplam İyileşme" raporu, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın "Hatay Raporu" (2023) ve BAYETAV'ın "Hatay'ı Kurmak" (2024) başlıklı vatandaşlarla 27 derinlemesine görüşme içeren saha araştırması, araştırmada kullanılan diğer temel belgelerdir. Bu raporlar; çok aktörlü katılım, mekânsal adalet, açık planlama, yerel bilgi ve yönetişim, kentsel planlama eleştirileri gibi konular üzerinden analiz edilmiştir. Ayrıca, Arnstein'in Katılım Merdiveni, Healey'nin Yönetişimsel Planlama Modeli ve Turner'ın Topluluk Merkezli Konut Savunuculuğu çerçevesinde, söz konusu belgelerdeki katılım anlayışlarının kuramsal bağlamdaki yeri değerlendirilmiştir.

1.4.2 Karşılaştırmalı Vaka Analizi: Antakya (Türkiye), Christchurch (Yeni Zelanda), Kobe (Japonya)

Karşılaştırmalı analiz kapsamında Antakya'nın yanı sıra Christchurch (Yeni Zelanda) ve Kobe (Japonya) kentleri örneklem olarak seçilmiştir. Her üç kent, büyük ölçekli depremler sonrasında farklı sosyo-kültürel ve yönetsel bağlamlarda geliştirdikleri yeniden yapılanma stratejileriyle, afet sonrası planlama yaklaşımlarının çeşitliliğini ortaya koyan anlamlı örnekler sunmaktadır. Christchurch, topluluk katılımı ve belirgin bir şekilde aşağıdan yukarı planlama modeliyle öne çıkarken; Kobe, merkeziyetçi bir yapı içinde şekillenen ancak zamanla katılımcı unsurlar kazanan bir yönetişim biçimi geliştirmiştir. Antakya ise güncel ve sürecin hala devam eden dinamik bir vaka olarak eşzamanlı yürütülen farklı planlama yaklaşımları ve sınırlı katılım düzeyiyle hibrit planlama biçiminin gözlemlenebildiği bir bağlam sunmaktadır. Bu seçimin temel amacı, esnek planlama stratejilerinin farklı bağlamsal koşullar altında nasıl şekillendiğini karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve analizlerden elde edilen bulgularla kuramsal

ve pratik düzlemde geçerli bir model geliştirmektir. Yerel ve uluslararası örnekler üzerinden yapılan karşılaştırmalar yoluyla hem benzerlikler hem de bağlama özgü farklar belirlenmiş; elde edilen veriler, afet sonrası süreçlerde uygulanabilirliği yüksek olan hibrit modelinin oluşturulmasına doğrudan zemin hazırlamıştır. Böylece, tez kapsamında geliştirilen model hem teorik tutarlılığı hem de farklı bağlamlara uyarlanabilirliği açısından kapsamlı biçimde temellendirilmiştir.

Tezde benimsenen karşılaştırmalı vaka analizi yaklaşımı, Yin (2009), Ragin (1987) ve George & Bennett (2005) tarafından geliştirilen üç tamamlayıcı kuramsal çerçevenin bütüncül biçimde kullanımına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında Antakya, Christchurch ve Kobe kentleri, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde uygulanan esneklik stratejileri, yönetişim yapıları ve aktör katılım düzeyleri temelinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu karşılaştırma, Yin'in çoklu vaka çalışması yaklaşımı doğrultusunda yapılandırılmış; her bir kent örneği, tematik çerçeveye göre analiz edilmiş ve "kuramsal yineleme" (theoretical replication) mantığı çerçevesinde bağlamsal farklılıklar kuramsal temellere dayalı biçimde yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan çok kaynaklı veri seti, tematik analiz ve örüntü tanıma teknikleri ile değerlendirilmiş; içerik çözümlemeleri veri üçleme (triangulasyon) ilkesiyle desteklenmiştir.

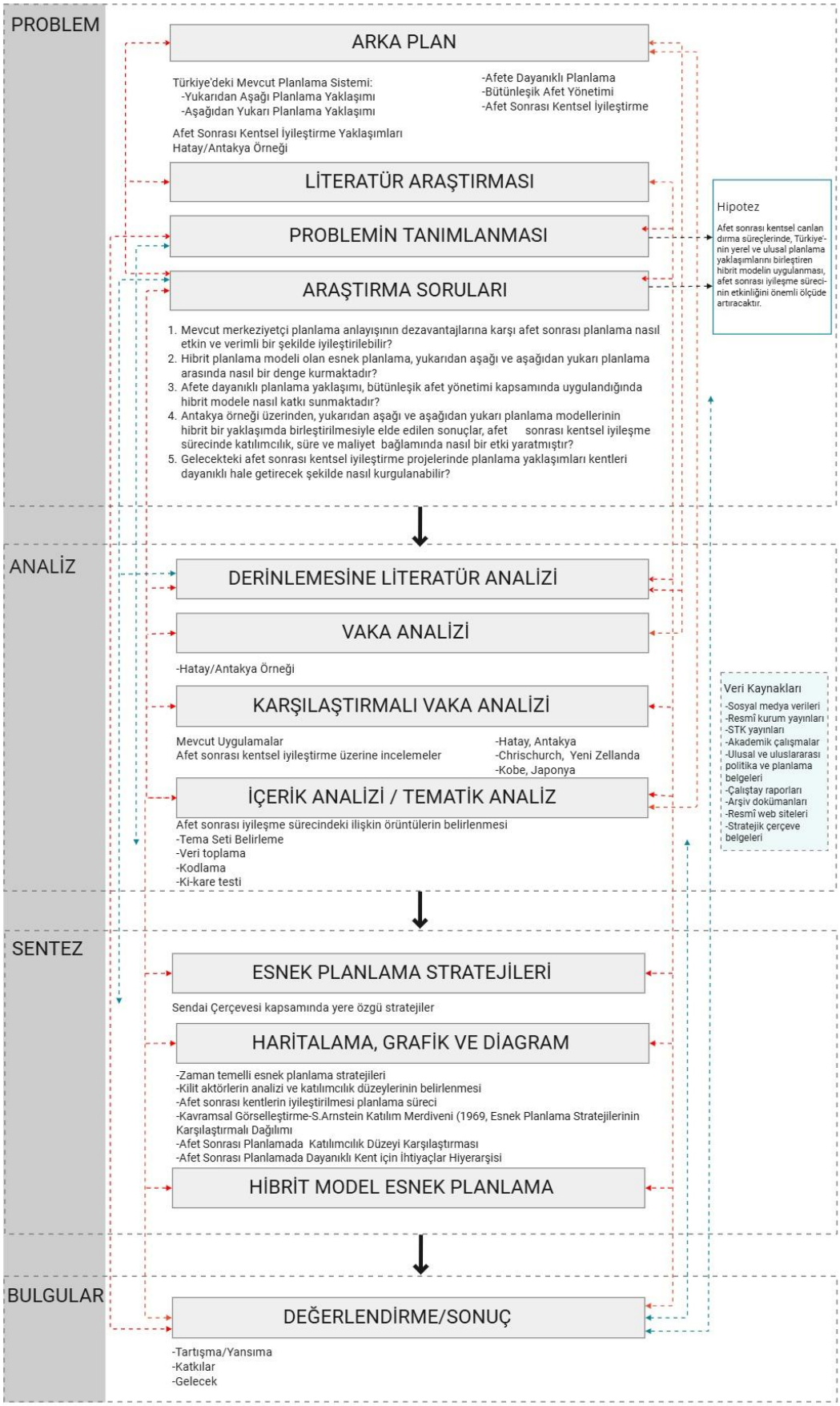
Ragin'in (1987) nitel karşılaştırmalı analiz yaklaşımı analitik mantığı benimsenerek araştırma sürecine entegre edilmiştir. Her kentte, farklı düzeylerdeki yönetişim biçimleri, toplumsal katılım pratikleri ve uygulanan planlama stratejileri bir arada değerlendirilerek bu koşulların kombinasyonlarının nasıl farklı çıktılar doğurduğu analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, yalnızca bireysel vaka incelemelerini değil, aynı zamanda koşul kümeleri üzerinden örüntüsel karşılaştırmaları mümkün kılmıştır. George & Bennett'in yapılandırılmış ve odaklanmış vaka karşılaştırması yaklaşımı ise her bir kente aynı analitik soruların yöneltilmesi yoluyla karşılaştırmanın sistematikliğini sağlamıştır. Her vakada, "Hangi aktörler sürece dâhil olmuştur?", "Uygulanan esneklik stratejileri nelerdir?", "Katılım düzeyi planlama başarısını nasıl etkilemiştir?" gibi sorular temel alınarak analiz yapılmıştır. Özellikle Antakya örneğinde, süreç izleme (process tracing) yöntemiyle planlama sürecinin evreleri zamansal olarak izlenmiş, aktörlerin karar alma sürecindeki rollerine ilişkin bulgular bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Bu yöntemsel bütünleşme sayesinde, vaka anlatımlarının ötesine geçilerek afet sonrası planlama modellerinin

kavramsal, bağlamsal ve yapısal düzeyde karşılaştırılması mümkün hale gelmiştir. Tezin ilerleyen bölümlerinde her kentte uygulanan planlama stratejileri, aktör yapılar ve yurttaş katılım düzeyleri karşılaştırmalı biçimde ortaya koyulmakta; geliştirilen hibrit esnek planlama modelinin bağlamsal geçerliliğini tartışmaya açmaktadır. Böylece Antakya örneğinde geliştirilen modelin uluslararası bağlamlarla ilişkilendirilerek genellenebilir bir kuramsal çerçeve sunma potansiyeli artırılmıştır. Her bir kentte benimsenen planlama stratejileri, Arnstein' in sekizli katılım ölçeğine göre tipolojik olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada Arnstein'in tercih edilmesinin nedeni toplumsal katılımın düzeylerini hiyerarşik ve analitik biçimde sınıflandırarak planlama süreçlerindeki güç ilişkilerini ve yurttaşlara devredilen karar yetkisini değerlendirmeye olanak tanımasıdır. Model, katılımın yalnızca varlığını değil, niteliğini ve karar süreçlerine etkisini de ortaya koymaktadır böylece bilgilendirme düzeyindeki katılımla yetki devrine dayalı katılım arasında net bir ayrım yapmaktadır. Özellikle Antakya gibi çok aktörlü ve karmaşık afet sonrası planlama süreçlerinde, katılımın niteliksel yönlerini analiz etmek için güçlü bir araç sunmaktadır. Literatürdeki yaygın kullanımı sayesinde, Antakya örneğinin Kobe ve Christchurch gibi uluslararası vakalarla karşılaştırılabilirliğini ve geliştirilen modelin kuramsal genellenebilirliğini artırmaktadır. Ayrıca grafik temelli konumlandırma analizleri ile katılım düzeyi, zaman ve maliyet etkinliği gibi kriterlere göre karşılaştırılmıştır. Katılım düzeylerinin görsel temsili, Munsell Renk Sistemi temelli gradyan analiz yöntemi ile yapılmış; bu yaklaşım farklı planlama yaklaşımlarının sezgisel ve kavramsal yoğunluklarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesine imkân tanımıştır (Munsell, 1976; Creswell, 2013). Kevin Lynch ve Runcorn'un çalışmaları da bu tür görsel analizlerin yöntemsel temellerini destekleyici biçimde kullanılmıştır.

Tematik Analiz

Antakya'daki yeniden yapılandırma sürecine yönelik sosyal medya yorumları, Python programlama diliyle YouTube, Twitter ve Instagram platformlarından elde edilmiş ve toplam 337 kamuya açık yorum, spam içeriklerden arındırılarak analiz edilmiştir. Braun ve Clarke'ın (2006) tanımladığı tematik analiz yöntemi doğrultusunda yürütülen analizde, hem önsel (dedüktif) hem de veriye dayalı (indüktif) yaklaşımlar bütünleştirilmiştir. Kodlama süreci, araştırmacı tarafından Maxoda yazılımı aracılığıyla manuel ve yarı otomatik olarak gerçekleştirilmiş;

bağlam duyarlılığına göre yeniden değerlendirilmiştir. Kodlanan veriler, frekans analizine tabi tutularak nitel bulgular nicel çıktılarla desteklenmiştir. Veri içerikleri ayrıca Wordcloud Generator yazılımıyla görselleştirilmiştir. Veriler üzerinden anlamlı veri parçaları çıkarılarak belirli temalar altında gruplandırılmıştır. Kodlama süreci, 13 alt tema üzerinden yapılmış ve her tema daha sonra 3 ana tema altında birleştirilmiştir. Bu süreç, araştırma sürecinin kuramsal çerçevesi ve literatür ile uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, teorik çerçevelerle karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, sosyal medya yorumlarını bilimsel bir biçimde inceleyerek, Antakya'nın yeniden yapılanma sürecinde halkın algılarını derinlemesine analiz etmeyi hedeflemiştir. Çalışmada, sosyal medya verilerine dayalı tematik sınıflandırma sonucunda elde edilen kategorik verilerde belirli görüş türlerinde anlamlı bir yoğunlaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla ki-kare uygunluk testi uygulanmıştır. Öncelikle, her bir tema özelinde "olumlu", "olumsuz" ve "tarafsız" şeklinde sınıflandırılmış görüş sayıları SPSS yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Bu aşamada, her tema için görüşlerin teorik olarak eşit oranda (n/3) dağılması varsayımı temel alınmış ve buna göre beklenen frekanslarla gözlenen değerler karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçların doğruluğunu ve tekrarlanabilirliğini sağlamak amacıyla aynı analiz süreci açık kaynak kodlu bir ortamda, Python programlama dili kullanılarak yeniden gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda her bir tema için ki-kare değeri ve p-değeri hesaplanmıştır. Python ortamında elde edilen istatistiksel çıktılar, SPSS sonuçlarıyla tam uyum göstermiş ve analizlerin metodolojik güvenilirliğini desteklemiştir. Bu çift yönlü analiz yaklaşımı hem lisanslı hem de açık kaynaklı yazılım araçlarının karşılaştırmalı kullanımını mümkün kılarak analizlerin şeffaflığını ve yeniden üretilebilirliğini artırmıştır. Bu bağlamda, sosyal medya kaynaklı tutumsal veriler, kamuoyunun proje süreçlerine yönelik eleştirel farkındalık düzeyini ve mevcut planlama pratiğinin meşruiyet sınırlarını analiz etmek açısından anlamlı bir analitik zemin sunmaktadır. Elde edilen bulgular, hibrit planlama modelleri içerisinde dijital kamusal söylemin hem katılım kapasitesinin yeniden inşasında hem de kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirliğin değerlendirilmesinde önemli bir gösterge işlevi görebileceğini ortaya koymaktadır. Tezin araştırma tasarımı, yöntemsel akışı ve kuramsal çerçevesi Şekil 1.4' de gösterilmektedir.

Şekil 1.4 Araştırma Tasarımı, Yöntemsel Akış ve Kuramsal Çerçeve.

2
ESNEK PLANLAMA

Tezin bu bölümünde; kentlerde meydana gelen mevcut planlama anlayışındaki sorunlar; yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımları kent planlaması bağlamında incelenerek hibrit bir model olarak öne sürülen esnek planlama yaklaşımı açıklanmıştır. Bu çerçevede esnek planlama ile katılımcı yaklaşımlar arasındaki kesişim değerlendirilmiş, planlama süreçlerinde katılımın rolü vurgulanmıştır. Yapılan literatür araştırmalarında kentsel dayanıklılık, kentsel riskler, afet sonrası kentsel iyileşme, bütünleşik afet yönetimi ve esnek planlama gibi güncel kavramları incelenmiş; bu kavramların yaşanan sorunlarla olan ilişkileri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, kentin zaman içerisinde karşılaştığı riskler karşısında kentsel dayanıklılığının artırılması, planlama ve tasarım alanlarında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Çalışmada kentsel dayanıklılığı artırma hedefi doğrultusunda esnek planlama kavramına odaklanılmış ve literatür araştırması, BM Habitat, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Sendia Çerçevesi (2015) üzerinden genişletilmiştir.

Özetle, bu bölümde esnek planlama literatürü çerçevesinde küresel ve yerel ölçekte mevcut planlama anlayışında karşılaşılan zorlukların etkileri incelenmiştir. Ayrıca araştırma afet sonrası esnek planlama stratejileri üzerinden ele alınarak esnek planlamanın kentsel dayanıklılığı artırmadaki önemi vurgulanmıştır.

2.1 Esneklik Kavramı ve Kentsel Planlama Paradigmalarının Evrimi

Esneklik kavramı, geniş bir anlama sahip olmakla birlikte farklı disiplinlerde farklı uygulamalara ve anlamlara gelmektedir. Bu terim, fizik alanındaki "esneklik" kavramından türetilmiştir. Temel özelliklerin korunması varsayımıyla nesnelerin içsel ölçütlerine göre sergiledikleri değişkenliği ifade etmektedir (Cheng & Cai, 2003). Faludi (1987), esnekliğin, belirsizliği kabul ederek ve etkili bir şekilde yöneterek değişim halindeki dünyada mümkün olduğu kadar kesinliğe ulaşmaya yardımcı olduğunu öne sürmektedir. Esneklik kavramı basitçe değişen durumlar karşısında uyarlanabilir olma, bükülebilme veya çeşitli biçimler alma kapasitesi olarak ifade edilebilmektedir (Till ve Schneider, 2005).

Mimarlıkta esneklik kavramı, 20. Yüzyılın başlarında şehir teorisyeni ve mimar Ludwig Hilberseimer tarafından ortaya atılmıştır. Hilberseimer, sanayileşme ve kentleşmenin hızla artmasıyla şehirlerin değişen nüfus ve toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlayabilmesi için kentlerin esnek olması gerektiği fikrini savunmuştur. Şehirlerin modüler ve değiştirilebilir şekilde tasarlanmasını öngören bu yaklaşım, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde önem kazanmıştır (Hilberseimer, 1944). Zamanla esneklik kavramı farklı mimarların katkılarıyla gelişmiştir. John Habraken 1960'larda binaların kişisel ihtiyaçlara göre değiştirilebilecek esnek çerçevelerle tasarlanması gerektiğini savunmuş ve bu fikir, esnekliğin mimari tasarıma uygulanmasında önemli bir adım olmuştur (Habraken, 1972). Kentsel bağlam çalışmalarında ise esneklik kavramı genellikle dış etkenlerden kaynaklanan gerginlik ve bozukluklara karşı çevresel sistemlerin davranışları üzerinde yapılan Latince referanslardan türetilmiştir (Davic ve Welsh Jr, 2004) ve "sistemdeki ilişkilerin sürekliliğini" ifade etmektedir (Barnett, 2001). Esnek bir sistem tehditleri algılayabilir, arızayı hemen tespit edebilir ve alt sistemlerinin daha küçük ölçeklerinde hızlı değişiklikler yapabilmektedir. Böylece afet sırasında genel performansı koruyabilmektedir (Liao, 2012). Roggema (2014), esnek bir kentsel sistemin kurucu unsurlarının hem işlevsel hem fiziksel olarak uygun bir şekilde sökülüp yeniden düzenlenebilecek şekilde tasarlanması ve düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

1980'den sonra planlama literatüründe ortaya çıkan "esneklik" kavramı, akademik çevrelerde hala tartışılmaktadır. Literatürde olumlu veya olumsuz çeşitli eleştirilere sahip olmasına rağmen karşılaşılan sorunlar neticesinde geçmişten günümüze bakıldığında daha olumlu yaklaşımlar olduğunu söylemek mümkündür (Taşan-Kok, 2008). Taşan-Kok (2008), planlamada esneklik kavramına ilişkin çalışmasında, İkinci Dünya Savaşı sonrası planlama uygulamalarının fordist seri üretim modelinden "yönlendirilmiş esneklik" kavramına doğru evrimini öne sürmüştür. Kavramın doğru araçlar ve yaklaşımlar kullanarak kamu yararı ve özel sektör kaynakları arasında daha adil ve gerçekçi plan uygulama süreçleri oluşturacağını ifade etmiştir. Ayrıca küreselleşmenin kültürel, ekonomik ve sosyal değişimlerin kent planlaması ile esneklik kavramını da değiştirdiğini belirtmektedir.

Friedmann (1973), planlamacıların rolünün İkinci Dünya Savaşından sonra doğrudan kontrolün ötesine geçtiğini ve bunun yerine toplumu arzu edilen sonuçlara doğru yönlendirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu perspektif, planlamanın katı, yukarıdan aşağıya bir süreç olduğu yönündeki geleneksel görüşe meydan okumaktadır. Sonraki 30 yıl boyunca Friedmann, planlamanın kontrol aracı olmaktan çıkıp yenilik ve eylem aracına dönüştüğünü belirterek bu fikri daha da detaylandırmıştır (2003). Planlama düşüncesindeki bu değişim, kentsel sistemlerin artan karmaşıklığına bağlı olarak ileri görüşlü ve yenilikçi yaklaşımlara duyulan ihtiyacın da artmasıyla kentsel planlamada esneklik ve uyarlanabilirliğe yönelik daha geniş bir eğilimi yansıtmaktadır.

Friedmann'a (1973) göre, hayatın akışı planlamacıların müdahalesine bağlı kalmaz. Bu nedenle, planlamacılar toplumu istenilen hedeflere yönlendirebilmek için sosyal ve ekonomik süreçlere sahip oldukları araçlarla müdahale etmelidir. Dolayısıyla, kapsamlı planlama modelleri düşünce biçimlerini analizde önemli bir unsur olarak içermelidir. Friedmann'a (1973) göre, yaşamın sürekli akışı planlamacıların müdahalesini beklememektedir. Bu yüzden, planlamacılar toplumu belirlenen hedeflere yönlendirmek için düşünsel araçlarını, pratik yaklaşımlarla destekleyerek sosyal ve ekonomik süreçlere müdahale etmelidir. Bu bağlamda, kapsamlı planlama modellerinin analizde düşünce biçimlerine yer vermesi önemlidir.

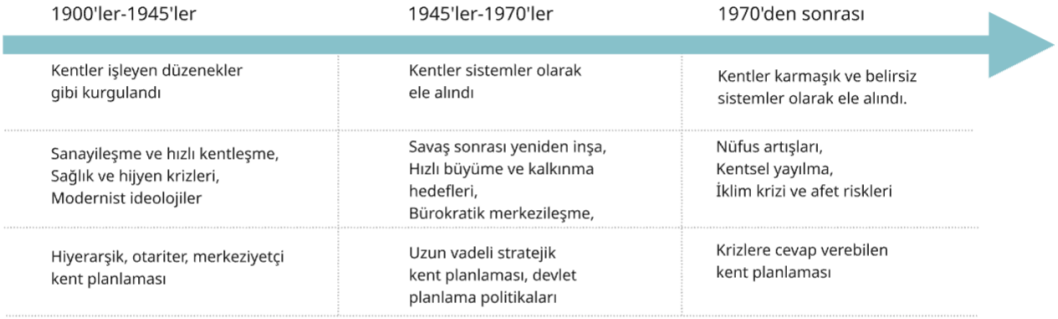
Küresel olarak meydana gelen ekonomik, sosyal, politik ve çevresel dönüşümlerden etkilenen bilim dallarından biri de kent planlamasıdır. Dolayısıyla, egemen planlama anlayışları yalnızca dönemin ihtiyaçlarını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda o dönemin sosyo-politik yapısını da gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, ülkelerin yönetim biçimleri, tarihsel olarak şekillenen hukuki düzenlemeler ve yasaların sınırları ile sosyo-ekonomik koşullar, planlama anlayışında ve bu anlayışı destekleyen kavramlarda zamanla değişikliklere neden olmuştur (Ennis, 2003; Gielen ve Taşan-Kok, 2010). Planlama etiğine etkileyen diğer unsurlar gibi esneklik kavramının da planlama etiği içindeki algılanış biçimi ve yorumu evrilmiştir. Bu evrim ise farklı uluslara, uygulama yapılacak alanlara, fonksiyonlara ve yasal düzenlemelere göre değişmektedir.

Planlama pratiğinde az ya da çok esnekliğe doğru kaymanın arkasında çeşitli argümanlar bulunmaktadır (Tasan-Kok, 2008). Moroni (2007) esnek planlamayı çağdaş kentsel yönetimin hem gerekli hem de potansiyel olarak sorunlu bir yönü

olarak değerlendirmektedir. Kentsel çevrelerin dinamik doğasına uyum sağlamak için esnekliğin gerekli olduğunu ancak keyfi karar almayı önlemek için dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Moroni, esnek planlamanın planlama sürecinde tutarlılık, öngörülebilirlik ve adalet sağlayan hukukun üstünlüğü ilkesini zedelememesi gerektiğini vurgulamaktadır. Esnekliğin yasal kesinlik ile dengelemesini, kentsel planlamanın şeffaf ve hesap verebilir kalmasını sağlamasını, böylece bireysel özgürlükleri koruyan ve sosyal adaleti sürdürmesini savunmaktadır (Moroni, 2007). Faludi (1986), plan odaklı sistemin temel varsayımlarını eleştirirken özellikle plancıların bir toplumun ihtiyaçlarını doğru bir şekilde tahmin edip bu tahminlere dayanarak arazi kullanımlarını etkili bir şekilde tahsis edebilecekleri ve belirleyebilecekleri düşüncesini sorgulamaktadır. Toplulukların dinamik yapısı ekonomik ve politik güçlerin karmaşık etkileşimi göz önüne alındığında bu güçlerin öngörülen arazi kullanımı tasarımlarıyla sorunsuz bir şekilde uyum sağlamasının pek olası görülmemektedir. Böylece plandan sapmalar olabileceğinden çevre planlarına veya yasal olarak bağlayıcı arazi kullanımı planlarına katı bir şekilde bağlı kalmak pratik ve makul değildir.

1950'lerden 2000'li yıllara doğru planlamadaki değişim süreci incelendiğinde 1950 yıllarında kapsamlı arazi kullanım planlaması en yaygın yaklaşım olarak görülmektedir. Ancak uygulanan planlar sıklıkla kısıtlı kapsama ve yaptırıma sahiptir. Çoğu zaman kanun yapıcılar tarafından planların hukuki bağlayıcılığına açıklık getirebilecek düzenlemeleri ve resmi kapsamı görmezden gelinme eğilimindedir (Altshuler, 1966). 1960'lı yıllarda çok sayıda planlamacı, toplumsal sorunların yönetilerek insanlığın açlık ve kıtlıktan kurtarabilecek bir planlama idealine inanmaya başlamıştır (Albrechts, 1991). Planlamaya yönelik eleştiriler bu dönemde planlamacıların sonuçlar ve etkilerden ziyade planlama metodolojisi ile aşırı derecede meşgul olduklarını ileri sürdüler; sonuç olarak planlama teorisi prosedürel ideallere sabitlenmiştir (Albrechts, 1991). 1970'lerden itibaren şehir planlaması, bireysel özgürlüklere ve serbest piyasa ekonomisinin işleyişine karşı rahatsız edici bir engel olarak görülmüştür. Artan esneklik ve katı düzenlemelerin gevşemesi, 1980'lerin başında planlama tartışmalarında yaygın bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır (Healey & Williams, 1993). Bu yıllarda planlama uygulamalarının odağı projelere (Secchi, 1984; Healey & Williams, 1993; Albrechts, 2004) ve arazi kullanım düzenlemeleri yönünde değişim

göstermiştir. 1990'ların başından beri, planlamacılar birçok Batı Avrupa ülkesinde artan hızlı, karmaşık, rastgele ve parçalı gelişmeye ilişkin stratejik mekansal planlama çözüm olarak görülmektedir (Albrechts, 2004; Healey, 2004).

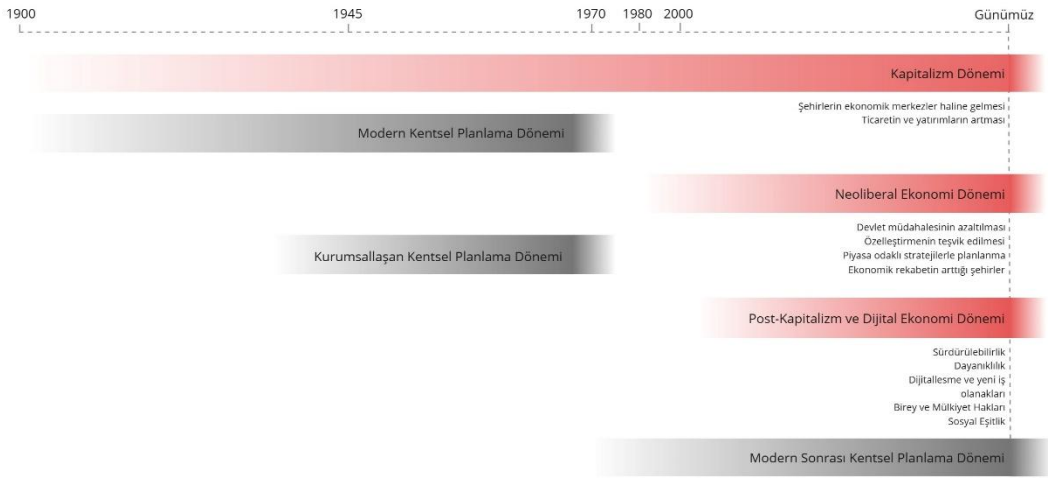
Şekil 2.1 Kent Planlamasının Zamanla Evrimi. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Geleneksel planlama uygulamalarının mülkiyet odaklı gelişmelere karşı yetersiz kalmaya başlaması, bu yöntemlerin daha uygulanabilir ve etkili bir çözüm olarak görülmesine neden olmuştur.

2000'li yıllarda iseplanlama etiğindeki en büyük sorun, kimliğin ve sınırların netleşmemesidir (Myers & Banerjee, 2005). Günümüzde plancılar, kentsel alanların tanımlanmasının güçleştiğini ve her türlü müdahaleye açık bir halde olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum artan esneklik arayışını ön plana çıkarmaktadır (Taşan-Kok, 2008). Planlama tarihine bir göz atıldığında, o dönemdeki planlama anlayışlarının kentsel arazi ve kullanım işlevlerini şekillendirdiği açıktır. Ayrıca, süreç üzerinde çeşitli faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle, kentsel araziyi piyasa odaklı neoliberal yaklaşımlarla şekillendiren günümüz planlama anlayışını ve planlamacının rolünü daha iyi anlamak için planlama yaklaşımlarını sosyo-ekonomik düzen ve politik süreçlerle birlikte tarihsel dönemler üzerinden incelemek faydalı olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Fordizm, standartlaştırılmış üretim yöntemlerini, istikrarlı tüketimi ve öngörülebilir fiyatlandırmayı kullanarak büyük üretim tesisleri ve verimli ulaşım ağları ile mekansal olarak ayrılmış kentsel ortamların oluşmasına yol açmıştır (Boynton ve Milazzo, 1996; Albrechts, 1992). Bununla birlikte, Fordist model 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında enflasyon, deflasyon, kitlesel işsizlik ve mali sorunlar da dahil olmak üzere çeşitli krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum refah modelinin çözülmesine ve yönetimde yerini daha girişimci bir dinamiğe bırakmasına sebep olmuştur (Albrechts ve Swyngedouw,1989). 20.

Yüzyılın sonlarına doğru neoliberalizmin yükselişi, kuralsızlaştırmayı, serbest piyasa hakimiyetini ve azaltılan sosyal politikaları da beraberinde getirdi; bu da standart seri üretimden esnek üretim tarzlarına geçişi kolaylaştırdı. (Scott ve Storper, 1986; Bryson ve diğerleri, 1999). Bu anlamda post-fordist dönem sadece ekonomi dinamiklerini değil aynı zamanda kontrol edilmesi zorlaşan mekansal güçlerde de esneklik gerekliliğini beraberinde getirmiştir.

Şekil 2.2 Zaman İçinde Kentsel Planlama ve Ekonomik Süreçler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

1980'lerden bu yana kentsel değişimi ekonomi alanında finansın küreselleşmesi ve kuralsızlaştırma, imalattan hizmetlere sektörel geçişler, finans ile ilgili yeni hizmetlerin artışı, artan sermaye hareketliliği ve yatırımın uluslararasılaşması süreçleri etkilemiştir (Thrift, 1994). Bu küresel ekonomik değişimler, kent planlamasında yönetimsel bir modelden daha katılımcı bir kentsel politika modeline yönelimi gerektirir hale gelmiştir (Hubbard & Hall, 1998a) Belediye yönetimi kamu hizmeti ve refahı sağlanmasından ekonomik rekabetçiliğe odaklanan bir yeniden yönelimi ortaya çıkarmıştır (Harvey, 1989). Çıkar gruplarından, özel şirketler, gelen baskı ve beklentileri daha fazla yerel ve uluslararası aktörün katılımıyla girişimcilik politikalarının uygulanmasını teşvik etmiştir (Tasan-Kok, 2004). Gelinen bu noktada, kentlerde yaşanan ekonomik ve politik değişimlerin etkisini 'kontrol etmek' planlamanın rolü olmaktan çıktı. 1970'lerde planlamacının rolü değişmek durumunda kaldı (Tasan-Kok, 2008).

Friedmann (1973), planlamacıların rolünün yalnızca doğrudan kontrol etmenin olmadığını bunun yerine toplumu arzu edilen sonuçlara doğru yönlendirerek rehberlik etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Sonraki 30 yılda bu bakış açısına ek

olarak Friedmann, planlamanın bir kontrol aracı olmaktan çıkıp yenilik ve eylem aracına dönüştüğünün altını çizmiştir (Friedmann, 2003). Bu yaklaşım, hem kaynakların verimli kullanılmasında hem de mimari projelerde esnekliğin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.1 Yukarıdan Aşağı Planlama Yaklaşımları

Modernist dönemde kapsamlı planlama yaklaşımı, 20. Yüzyılın başlarından ortalarına kadar baskın bir kentsel planlama anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. Bütünsel ve teknokratik yönelimi ile karakterize edilen bu yaklaşım, kentsel büyümenin ortaya çıkardığı çok yönlü zorlukları rasyonel, uzun vadeli ve büyük ölçekli planlama stratejileri aracılığıyla ele almaya çalışmıştır. Köklerini modernizmin ilkelerinden alan kapsamlı planlama, hedeflerine ulaşmak için genellikle yukarıdan aşağıya, uzman odaklı bir sürece dayanan, düzenli, verimli ve işlevsel kentsel ortamlar yaratmak için tasarlanmıştır. Bu süreçte kapsamlı planlar diğer planlar için bir üst ölçek görevi görmektedir. (Alexander, 1992; Ersoy, 1997, 2004). Kapsamlı planlama anlayışı kamu yararını gözetme işlevi sebebiyle kendisini toplumun üzerinde bir konuma koyarak meşrulaştırmıştır (Ersoy, 2007). Kapsamlı planlama yaklaşımında özellikle kamu yararı kavramı, katı, teknokratik, yukarıdan aşağıya doğası ve birçok temel nedenden dolayı ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden bazıları şunlardır:

a) Öne çıkan eleştirilerden biri; kamu yararı her ne kadar toplumun tamamın yararlanabileceği bir bakış açısı ile çözüm bulma yaklaşımı olsa da hep tartışılan bir kavram olmuştur. Kapsamlı planlama kamu yararı kavramına rağmen toplumun her kesimini eşit olarak gözetmediği ve güçsüz kesimlerini göz ardı ettiği yönünde bir eleştiri yaygındır (Ersoy, 2007).

b) Uzun vadeli olması da bir diğer eleştiridir; bu da planlamayı şehirlerin karşılaştığı ekonomik değişimler, demografik değişiklikler veya çevresel zorluklar gibi hızlı ve öngörülemeyen değişikliklere uyum sağlama konusunda uygunsuz hale getirmektedir. Kapsamlı planlamanın katı doğası, özellikle hızlı büyüyen veya gelişen kentsel alanlarda etkisiz politikalara yol açabilmektedir. Uyum sağlama ve tepki verme yeteneğinin çok önemli olduğu felaketi önleme bağlamında özellikle sorun oluşturmaktadır (Ersoy, 1997).

c) Teknokrasinin yukarıdan aşağıya olan yaklaşımı ile ilgilidir. Kapsamlı planlama genellikle yerel toplulukları karar alma sürecinin dışında bırakan merkezi, uzman odaklı bir süreç aracılığıyla uygulanmaktadır. Yukarıdan aşağıya yöntemin, bölge sakinlerinin yaşanmış deneyimlerini ve yerel koşullar hakkındaki bilgileri gözden kaçırmaktadır. Önde gelen eleştirmenlerden biri olan Jane Jacobs (1961), şehirlerin küçük ölçekli etkileşimler yoluyla gelişen dinamik ve organik sistemler olduğunu ileri sürmektedir. Kapsamlı planlama aksine, şehirleri statik varlıklar olarak ele alarak ve kentsel nüfusun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayamayan katı master planları empoze etmektedir.

d) Fiziksel forma yapılan aşırı vurgu ile ilgilidir. Kapsamlı planlamayı destekleyen modernist vizyon, fiziksel ve mekansal düzeni sosyal, kültürel ve insani hususlara göre önceliklendirmektedir. Le Corbusier ve bazı planlamacılar, verimli, makine benzeri şehirler yaratmak için büyük ölçekli imarları ve arazi kullanımlarının ayrımını teşvik etmektedir (Le Corbusier, 1967). Fiziksel biçime odaklanmak, canlı, yaşanabilir şehirler yaratmak için kritik öneme sahip olan topluluk yaşamını, sosyal eşitliği ve farklı kullanımları geliştirmenin önemini göz ardı etmektedir (Mumford, 1961).

e) Kapsamlı planlamaya yönelik eleşirilerden biri de sosyal eşitsizliği artırma potansiyelidir. Genellikle kapsamlı planlamayla ilişkilendirilen büyük ölçekli kentsel yenileme projeleri, düşük gelirli ve dışlanmış toplulukların yerinden edilmesine yol açmıştır. Kapsamlı planlama, kentsel verimliliği ve mekansal düzeni önceliklendirerek, özellikle modernist kentsel planlara yer açmak için tüm mahallelerin yıkıldığı durumlarda, yeniden geliştirmenin sosyal maliyetlerini sıklıkla gözden kaçırmıştır (Jacobs, 1961). Topluluk bağlarının ve sosyal ağların bu şekilde göz ardı edilmesi, sosyal parçalanmaya ve kentsel eşitsizliğin artmasına katkıda bulunmaktadır.

f) Kapsamlı planlama, toplulukları planlama sürecine dahil eden katılımcı yöntemleri bir kenara bıraktığı için eleştirilmektedir. Modern eleştiriler, yerel sakinlerin topluluk kuruluşlarının ve diğer paydaşların seslerinin karar alma sürecine dahil edildiği daha kapsayıcı ve demokratik planlama süreçlerini savunmaktadır. Bu tür katılımcı ile planlama yöntemlerinin kentsel nüfusun ihtiyaç ve isteklerine daha duyarlı olduğu, çevrelerini şekillendirmede sahiplenme ve temsil duygusunu teşvik ettiği görülmektedir (Ersoy, 2004)

Kapsamlı planlama, katı, uzman odaklı ve yukarıdan aşağıya yaklaşımı, sosyal ve kültürel hususlar yerine fiziksel forma vurgu yapması, uyarlanabilirlik eksikliği ve kentsel yenileme projelerinin sosyal sonuçlarını dikkate almadaki başarısızlığı nedeniyle eleştirilmiştir. Davidoff, kapsamlı planlamanın planlama sürecini tamamen teknik bir çaba olarak kavramsallaştırdığını ve böylece planlama sürecini çevreleyen siyasi ortamı ihmal ettiğini öne sürmektedir. Kapitalizminde etkisiyle siyasi ve kent yönetimi süreçlerinde paranın gücünün etkili olduğu ülkelerde sosyo-ekonomik bakımından dezavantajlı olan toplulukların aleyhine işlemektedir. Böylece kapsamlı planlama anlayışının kamu yararı kavramı güçlü sınıfın lehine işlemektedir. Sorunu çözmek için şehir planlamacılarının siyasallaştırılması gerektiğinden bahsetmektedir. Teknik uzmanlar olarak işlev gören şehir planlamacılarının siyasi arenada proaktif bir rol sergilemelidir. Toplumun daha savunmasız kesimlerini de kapsayan stratejiler formüle etmelidir (Davidoff, 1965). Planlamanın doğası gereği siyasi bir girişim olduğunun fark edilmesi, özellikle 1960'larda orta sınıfların radikalleşmesini hızlandıran siyasallaşma ve ekonomik olarak dezavantajlı gettolarda ortaya çıkan ayaklanmalar etkili olmuştur. 1960'lı yıllarda Amerika'nın yoksul semtleri söz konusu planlamacıların hareket alanı haline gelmiş ve bu semtleri savunmaya yönelik önemli planlama faaliyetleri gündeme getirilmiştir. Savunucu planlamanın kapsamlı planlama yaklaşımına yönelik eleştirilerine rağmen kapsamlı planlamanın birtakım temel sorunlarının üstesinden geldiği söylenemez. Savunucu planlama yaklaşımı, kapsamlı planlamanın zayıf kesimleri dışladığı eleştirisini dile getirirken temsil edilmeyenleri temsil ederek bu sorunu çözmeye çalışmıştır fakat bunu yaparken iktidar sorununu göz ardı etmiştir. Savunucu planlamacılar zayıf kesimin isteklerini ve sorunlarını kendi perspektiflerinden planlara aktarmışlardır. Dolayısıyla savunucu planlama yaklaşımı, kapsamlı planlama ve yukarıdan aşağıya planlama yaklaşımlarının doğasında var olan elitizm sorunlarının üstesinden gelememiştir (Ersoy, 2007) Bu süreçte toplumun her kesimine yayılan uzun erimli ve kamu yararı anlayışına karşı modernite eleştirisini temel alan çeşitli eleştiriler öne sürülmeye başlanmıştır.

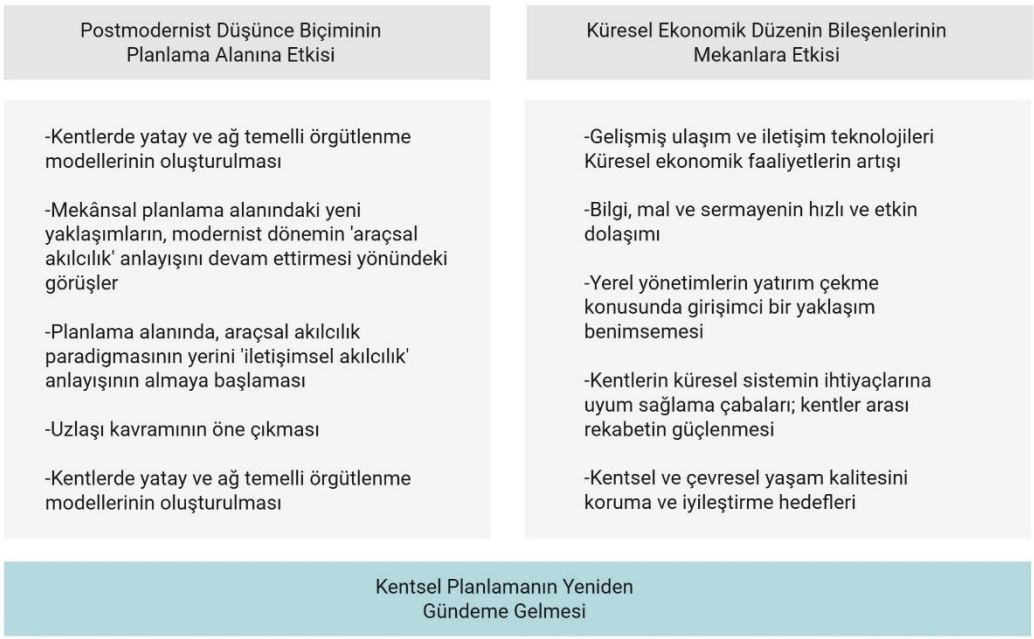
Modernite anlayışının bir parçası olan planlama kurumu toplumu yukarıdan aşağı şekillendirmesi aklı ve bilimsel bilgiyi merkeze koyması ile modernitenin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Kentleri uzun vadeli olarak

şekillendirmeyi amaçlayan planlama kurumunun kentin çeşitliliklerini göz ardı edişi ve böylece farklılıkları ve zenginliği yok etmesi söz konusu eleştirinin en temel noktasıdır (Dear, 2000). Bahsedilen yukarıdan aşağı tasarımın otoriter bir yaklaşım olarak başarısız olması kaçınılmaz bir sonuçtur (Scott, 1998). Bunun nedeni toplumun sorunlarına dışardan bakan bir yaklaşımın sorunları kavrayabilmesinin olanaksız olmasıdır.

1980 sonrası dönemde yoğunluk kazanan eleştirilerden biri de homojen bir oluşum olmayan toplumun eşitlik gibi kaygılarla olsa da bu tür bir tasarımın farklılıkları görmezlikten gelmesi sonuç olarak tek boyutlu ve demokratik olmayan bir toplum ve kent mekânı çıkartmaktadır. Yukarıdan aşağı planlama anlayışına yöneltilen eleştiriler ise çok daha eskilere dayanmaktadır (Ersoy, 2007). Jacobs'a göre, yukarıdan aşağıya yapılan kentsel müdahaleler geçici ve yüzeysel bir başarı getirmektedir. Çeşitli işlevlerin bir arada bulunduğu mekanlar, insanların doğal olarak aşağıdan yukarıya, kendi yöntem ve stratejileriyle oluşturdukları yapılar olmaktadır. Bu şekilde kent sakinleri tarafından organik bir şekilde inşa edilen kendi geliştirdikleri yöntemlerle denetlenen alanlar, daha kalıcı ve güvenli bir yapılanma yaratmaktadır (Jacobs, 1961). Kentsel yaşamın kentteki çeşitliliklerin buluşma noktası ve en stratejik kamusal mekânı olan sokak, Jacobs'ın eleştirdiği modernist planlamanın ve özellikle de bölgelemenin kurbanı haline gelmiştir. Farklı işlevlere sahip yapıların karışık olarak yer aldığı alanlarda, sokak ve caddeler farklı insanların kesiştiği katılımcı, canlı ve herkesin sahip çıktığı kamusal mekânlara dönüşerek isteyerek gelinen ve katkıda bulunulan bir kullanımı ortaya çıkarmaktadır. Bunun sebebi farklı işlevlere sahip mekânların birbirinden ayrıştırıldığı, çalışma ve dinlenme mekânlarının bölgeleme içinde yerleştirildiği durumlarda sokaklar tekinsizliğin ve sessizliğin arttığı güvensiz alanlara evrilmesidir (Ersoy, 2007).

Modern planlama devletin ve bürokrasinin toplumu denetleme aracı olarak kullandığı ve yerel toplulukların istekleri yerine devletin kendi taleplerini planlama sürecinin merkezine aldığı bir anlayış olarak gelişmiştir. Böyle bir yaklaşım çeşitli kesimlerin ifade hakkını zedelemesi ve bireysel yaratıcılığı olanaksız hale getirmesiyle birlikte farklı kimlikleri homojenleştirme çabalarının baskısına maruz kalmıştır. Tekeli'ye (2001) göre, postmodern dünyada araçsal akılcılık yeterli görülmemekte ve bir toplumun geleceğinin sadece bir kişi veya grubun dar bir

vizyonuna hapsedilmesine karşı çıkılmaktadır. Bunun yerine, geleceği açık bırakan ve birçok bireyin yaratıcı katkılarıyla şekillenen bir yaklaşım benimsenmek istenmektedir. Bu bağlamda, iletişimsel bir akılcılık anlayışıyla yönlendirilen bir planlama sürecine geçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Modernite yaklaşımı dahilinde çok çeşitli ve zaman zaman çelişen başka yaklaşımların bulunduğunu söylemek mümkündür. Aydınlanma düşüncesinin ortaya koyduğu toplumsal yapı ve planlama anlayışı, modernite eleştirisi yaklaşımı tarafından eleştirilmektedir. Bu yaklaşım, toplumu ve mekânı otoriter bir şekilde organize etmeyi ve toplumu yukarıdan aşağıya yönetmeyi öngörmektedir. Bu eleştirinin odak noktası, planlama kurumunun temelini oluşturan ulusal devlettir. Bununla birlikte, modernite eleştirisi yaklaşımının karşısındaki anlayışın temelinde ise sivil toplumun yeniden inşa edilmesi düşüncesi yer almaktadır (Scott, 1998; Friedmann, 1998).

Şekil 2.3 Yeni Kentsel Planlama Yaklaşımlarını Gündeme Getiren Gelişmeler (Ersoy, 2007).

Postmodern dünyada planlama, farklı toplumsal çıkarları hesaba katan, farklı kimlikleri dinleyen, kendilerini ifade etmesine ve müzakere etmesine izin veren bir süreçtir. Modernite eleştirisinin planlama anlayışında kimlikler ve iktidar ilişkileri sabit değildir ve sürekli kendini yeniler. Bundan dolayı modernite anlayışının katı ve sert planlama anlayışından aksine ucu açık bir uzlaşma süreci haline gelmiştir (Watson ve Gibson, 1995). Bu noktada gerçekten yeni bir planlama anlayışını meydana getirebilir mi sorusunu gündeme getirmektedir. Planlama

kuramı epistemolojik anlamda bir çıkmazla karşı karşıyadır. Modernist planlama yaklaşımı, günümüzdeki sorunları ele almak için artık uygun değildir. Bununla birlikte, yeni bir bir postmodernist planlama projesi de ortaya çıkmamıştır (Beauregard, 1992).

Modernite eleştirisi yaklaşımı ile postmodernist ve yapısalcılık sonrası yaklaşımı benimseyenlerin çoğu, planlamanın bir iktidar aygıtı olduğunu ve gerekliliğini reddedilmesini uygun görmektedir. Çünkü geleceği tasarlamak, bir alana ve orada bulunan aktörlere karar vermek demektir fakat günümüzde gerçeklik ve simülasyon birbirinden ayrılmadan her şey her an yeniden yapılandırılmaktadır. Bu sebeple planlama kısıtlayıcı bir eylem olarak görülmektedir (Ersoy, 2007). Ayrıca, paydaşların planlama sürecine anlamlı bir şekilde katılabilmeleri için yeterince iyi bir konumda olmadıkları yönünde artan bir endişe bulunmaktadır. İnsanlar genellikle planlama sonuçlarının uygulanması halinde tatmin edici olup olmayacağını doğru bir şekilde öngörememektedirler (Tetlock, Skitka, & Boettger, 1989). Buna karşılık bu eğilim en demokratik ve dikkatli bir şekilde ifade edilmiş planlama çıktılarına bile NIMBY[1] (Arka Bahçemde Olmasın) direncini körükleyebilmektedir. Bu eleştiriler, günümüz planlama uygulamalarının çözülmemiş birçok yapısal sorunla mücadele ettiğini göstermektedir. Bu sorunlar arasında;

1. Planlamacıların sonuçları öngörme ve kendi önyargıları ile alışılmış planlama yaklaşımlarını süreçlere dahil etme eğilimleri;
2. Kentsel planlamada demokratik temsilin karar alma süreçlerine tam olarak entegre edilememesi;
3. Ekonomik, politik ve kültürel elitlerin planlama üzerindeki aşırı etkisi;
4. Paydaşların planlama sonuçlarının etkilerini doğru bir şekilde tahmin edememeleri;
5. NIMBY direnişinin kaçınılmaz olması;

[1] NIMBY (Not In My Backyard) ve YIMBY (Yes In My Backyard), kentsel gelişim projelerine farklı yaklaşımları ifade eden kısaltmalardır. 1980'lerde NIMBY terimi, yerel toplulukların istenmeyen altyapı projelere karşı çıkışlarını tanımlamak için kullanılmaya başlandı. Buna karşın YIMBY hareketi ise karşıt bir görüş olarak 2000'li yıllarda yüksek konut fiyatları ve konut kıtlığına bir çözüm olarak daha fazla konut inşasını teşvik etmektedir (Scally & Tighe, 2015).

6. Seçilmiş yetkililer ve diğer hükümet aktörlerinin planlama sonuçlarını politikaya dönüştürmede başarısız olmaları;
7. Özel mülkiyet ile sermaye yatırımının planlamaya getirdiği sınırlamalar yer almaktadır.

Bu bağlamda, geleneksel yöntemlerine alternatif olarak öne sürülen yaklaşımlar, bu yapısal sorunların tamamını olmasa da en azından bir kısmını ele almayı amaçlamalıdır (Carr & Dionisio, 2017).

2.1.2 Aşağıdan Yukarı Planlama Yaklaşımları

Aşağıdan yukarı kentsel planlama yaklaşımları topluluk katılımının ve yerel bilginin karar alma süreçlerinde ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak daha kapsayıcı ve sürdürülebilir kentsel ortamlar yaratmayı hedeflemektedir. Süreç içinde potansiyel avantajlarına rağmen aşağıdan yukarı planlama uygulamalarının çeşitli sınırlamalarla karşı karşıya kalması tartışılmaktadır. Habermas (1984)'e göre modernite projesinin araçsal rasyonalite anlayışının yerine iletişimsel rasyonalite getirilmelidir. Bu yaklaşım, yukarıdan aşağıya merkeziyetçi anlayıştan ziyade, aşağıdan yukarıya doğru katılımcı bir rasyonaliteyi desteklemektedir. Habermas'ın yaklaşımları planlama alanında İletişimsel Planlama anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. (Forester, 1989, 1998; Healey 1993) Bu anlayışa göre belli bir planlama sorunu etrafında toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelerek müzakere etmesi esastır. Planlama sürecinin, sadece farklı çıkarların çatıştığı bir zemin olmasından ziyade, farklı kimliklerin ifade bulduğu ve farklı görüşleri anlama fırsatı sunduğu bir alan olması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylelikle başkalarını tehdit olarak gören yaklaşımların yerini, karşılıklı iletişim, anlayış ve güven temelli bir süreç alacaktır. Dolayısıla bu tür bir sürecin hayata geçirilmesi, sadece demokratik ve katılımcı bir planlama anlayışının oluşturulmasını değil, aynı zamanda demokratik bir sivil toplumun inşasına da katkı sağlayacaktır (Forester, 1998). Bu tür bir yaklaşımlar devlet de dahil olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin müzakere ve uzlaşma çerçevesinde bir araya gelebileceği varsayılmaktadır (Ersoy, 2007).

Müzakereci yaklaşım, sürecinin sonunda tarafların düşüncelerini değiştirmemeleri durumunda hangi adımların atılması gerektiğine dair anlamlı bir cevap sunmamaktadır. Bu noktada, yönetişim kavramı müzakereci planlama anlayışı

açısından işlevsel hale gelmektedir. Yerel devlet, iş dünyası ve topluluk temsilcilerinin katılımını içeren yönetişim anlayışı, müzakereci planlama yaklaşımının çok aktörlü ve çeşitli bakış açılarını içeren yapısıyla büyük ölçüde uyum sağlamaktadır (Tekeli, 2001). Bu yaklaşımın en büyük sorunu iktidar ilişkilerini planlama sürecinin dışında bırakmasıdır. İktidar ilişkilerini yeterince ele almadan süreci daha idealize edilmiş bir diyalog zemininde yürütmeye çalışmasıdır. Müzakereciler arasındaki güç dengelerinin eşit olmaması zayıf olan kesimin aleyhine bir sonuç çıkmasına neden olacaktır. Bu durumda, müzakere süreci kentsel rantların planlamaya el koyuş biçimini değiştirmeyeceği gibi bu sürece geçmişte sağlanamamış bir meşrutiyet kazandırabilecektir (Ersoy, 2007). Yönetişim anlayışı bu ilişkiye kamusal bir meşrutiyet kazandırdığı için mevcut konumda güçlü olan kentsel girişimcilerin devlet kaynaklarını daha fazla kullanmalarına neden olacaktır (Ersoy, 2007).

Geçtiğimiz çeyrek yüzyıl boyunca Friedmann (1973), Yiftachel, (1998) Sandercock (1998) gibi araştırmacılar normatif planlama teorisi, planlamanın katılımcı olması gerektiğini savundu. Aynı zamanda, ampirik çalışmalar, ana akım planlama uygulamalarının bir anlamda katılımcı olduğunu ortaya koymuştur (Innes, 1995; Ozawa ve Seltzer, 1999). Bununla birlikte, katılımın anlamlı bir şekilde gerçekleşmediğini iddia eden karşıt bir ampirik çalışmalarda mevcuttur (Tauxe, 1995; Flyvbjerg, 1998). Katılım, yerel yönetim planlamasının şekillenmesinde giderek daha belirgin bir hale geldikçe, bu görünür çelişkiye ışık tutmak önemlidir. Katılımcı planlama yerel topluluklar da dahil olmak üzere çeşitli paydaşların arazi kullanımı, kentsel gelişim ve kaynak yönetimi ile ilgili karar verme süreçlerine katılımını vurgulamaktadır. Yaklaşım, planlama süreçlerinde etkilenen kişilerin seslerinin duyulmasını sağlayarak şeffaflık ve sosyal eşitliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Arnstein, 1969).

Yerel halkın planlama sürecine dahil edilmesi, toplulukların ihtiyaçlarını ve önceliklerini dile getirmelerine olanak tanıyarak bağlama uygun sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır (Innes & Booher, 2004). Bu yaklaşım, topluluk üyeleri arasında aidiyet ve sorumluluk duygusunu teşvik ederek projelerin uygulanması ve sürdürülmesinde aktif olarak katılmaya yönlendirmektedir (Choguill, 1996). Ayrıca, katılımcı planlama, paydaşların şekillendirdiği sonuçlara daha fazla destek vermesi nedeniyle planlama kararlarının meşruiyetini ve kabulünü

artırabilmektedir (Booher & Innes, 2002). Paydaşlar arasında daha iyi bilgi paylaşımını ve iş birliğini kolaylaştırarak karmaşık kentsel sorunlara daha yenilikçi ve uzun vadeli çözümler ortaya koyma potansiyeline sahiptir (Healey, 1997). Olumlu etkileri yanı sıra katılımcı planlama hakkındaki en büyük endişelerden biri, sürecin zaman alıcı olması ve kaynak ihtiyacıdır; genellikle finansal, insan gücü ve zaman açısından önemli yatırımlar gerektirmektedir (Quick & Feldman, 2011). Bu durum, proje uygulamalarında gecikmelere yol açabilmektedir. Topluluklardaki mevcut sorunları daha da kötüleştirerek katılımcı yaklaşımların algılanan etkinliğini azaltabilmektedir.

Bir diğer eleştiri, tüm paydaşların eşit şekilde katılım sağlama olanağına sahip olmamasıdır; böylece marjinalleşmiş grupların daha baskın gruplar tarafından göz ardı edilmesine neden olabilmektedir (Miraftab, 2004). Bu durum, topluluk ihtiyaçlarının ve önceliklerinin çarpıtılmış bir temsilini doğurabilmektedir ve katılımcı planlamanın teşvik etmeyi amaçladığı kapsayıcılık ve eşitlik ilkelerini zayıflatabilmektedir. Ayrıca, katılımcı süreçlerin sonuçları her zaman topluluk koşullarında somut iyileştirmelere dönüşmeyerek katılımcılarda hayal kırıklığına yol açmaktadır. (Bishop & Davis, 2002). Buna ek olarak, katılımcı planlamanın bazen süreçten çok sonuçlara öncelik verebileceği katılımı bir amaç olarak fazlasıyla vurgulayarak sonuçların etkili ve anlamlı değişimlere yol açmasını sağlamada yetersiz kalabileceği görüşü ortaya çıkmıştır (Tewdwr-Jones & Allmendinger, 2002). Bu eleştiri, planlama süreçlerinin hesap verebilirliği hakkında önemli sorular gündeme getirir ve katılımcı yaklaşımların somut etkilere dönüşmesini sağlamak için mekanizmaların ve bağlamla olan ilişkisinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Katılımcı planlama toplum güçlendirmeyi, iş birliğini ve planlama kararlarında meşruiyeti artırma potansiyeline sahipken aynı zamanda eşitlik, verimlilik ve etkinlik ile ilgili önemli engellerle de karşılaşmaktadır. Gelecek araştırma ve uygulamalar, bu karşıt talepleri dengelemeye çalışmalıdır.

2.1.3 Türkiye'deki Planlama Yaklaşımı

Modernleşme ve kentleşme tartışmaları genellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemine, 19. Yüzyıla kadar götürülürken, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yeni bir modernleşme süreci başlamış ve bu süreç kentleşmeyle birlikte somutlaşmıştır. Türkiye'deki kent planlama sürecine dair farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Tekeli

(2009), süreci kentleşme ve planlama perspektifinden beş döneme ayırırken Ekiz ve Somel (2005) daha çok ekonomik bir yaklaşım benimseyerek üç farklı dönem üzerinden değerlendirmiştir. Böylece kentleşme ve planlama süreçleri, ekonomik ve mekânsal dinamiklerle birlikte incelenmiştir. Tekeli (2009), kent planlamasını Cumhuriyet öncesi, 1923-1945, 1950-1960, 1960-1980 ve 1980 sonrası olmak üzere beş dönemde ele alırken; Ekiz ve Somel (2005), Cumhuriyet sonrası süreci 1930-1960 yılları için "Sanayi Planlaması", 1960-1980 yılları için "Kalkınma Planlaması" ve 1980-2000 yılları için "Şirket Temelli Piyasa Planlaması" olarak sınıflandırmıştır. Küresel ölçekte 1980'lerde başlayan neo-liberal dönüşümün etkileri Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren daha belirgin hale gelmiştir. Türkiye'nin planlama geçmişi incelendiğinde farklı dönemsel farklılıklara rastlansa da bu çalışmada tarihsel gelişimi bütüncül bir şekilde yansıtabilmek amacıyla hem Tekeli'nin hem de Ekiz ve Somel'in sınıflandırmalarından yararlanılmıştır. 2023 Şubat depremlerinin yol açtığı yıkımı kavrayabilmek için, Türkiye'deki kentleşme kararlarının ve afet yönetimi pratiklerinin tarihsel gelişiminin kapsamlı şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de planlama yaklaşımlarının afet yönetimi politikaları ile nasıl kesiştiği ve bu süreçlerin birbirini nasıl şekillendirdiği de ayrıca ele alınacaktır.

Türkiye Planlama Sisteminin Beş Dönemi

Cumhuriyet Öncesi Dönem:

Türkiye'de kent planlamasının tarihsel sürecine dair kapsamlı bir inceleme Tekeli (2009) tarafından yapılmıştır. Tekeli'nin değerlendirmesine göre Osmanlı döneminde kent planlama faaliyetleri, özellikle kapitalizmin etkisi altına giren liman kentlerinde daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Geleneksel çarşı yapısına ek olarak, liman çevresinde sigorta şirketleri, devlet daireleri, merkezi iş alanları, oteller ve bankalar gibi yeni yapı türleri gelişmiş; bu yapılarla birlikte ilgili alt ve üstyapı hizmetleri de eş zamanlı olarak şekillenmiştir. Bu dönemde ulaşım altyapısı da dönüşüm geçirmiş; yayalara uygun yolların yanı sıra raylı sistemler, vapurlar ve benzeri yeni ulaşım türleri kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomik yapının değişimi, sosyal yapılanmayı ve mekânsal yerleşim düzenini dönüştürmüştür. İstanbul, kent planlama çalışmalarının merkezi olmuş, ancak bu faaliyetler zamanla liman kentleri başta olmak üzere diğer şehirlere yayılmıştır. Planlama süreçleri belediyeler

(şehremaneti) tarafından yürütülmeye başlanmış ve Ebniye Kanunu[2] ile yasal bir çerçeve kazanmıştır. Bu nedenle, Cumhuriyet öncesinde sistematik bir planlama modelinden söz etmek mümkün değildir. Osmanlı döneminde kent planlamasına yönelik bazı girişimler olsa da bu çabalar sınırlı kalmıştır. Ancak, farklı ölçeklerde planlama ve haritalama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Tanzimat Dönemi'ni ele alan Özcan (2006), bu süreçte çeşitli yasal düzenlemeler ve planlama kararlarının alındığını belirtmektedir.

1923-1960 Arası Dönem

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye, modernleşme ve ulus inşasına dayalı bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu dönemde kentleşmenin simgesel başlangıcı Ankara'nın başkent ilan edilerek modern bir şehir olarak planlanmasıdır. 1924 tarihli demiryolu programı ile merkezî planlama anlayışı somutlaşmış; fabrikaların bu ağ üzerine konumlandırılması Anadolu'daki küçük kentlerin gelişimini desteklemiştir (Tekeli, 2009). 1930'larda yaşanan küresel ekonomik kriz, Türkiye'nin planlama yönelimini sosyalist ülkelerden etkilenerek devletçi ve halkçı bir modele yönlendirmiştir (Ekiz & Somel, 2005; Keskinok, 2010). 1934 Sanayi Planı, planlamanın sektörel ağırlığını artırmış, ancak bütüncül değil parçalı bir yapıda uygulanmıştır. Bu dönemde Henri Prost ve Hermann Jansen gibi yabancı planlamacıların katkısıyla İstanbul ve Ankara'da lokal planlar üretilmiştir (Kanlı, 2003).1950'lere yaklaşırken planlama kurumsallaşmış; 1933'te kurulan Belediye Bankası'nın 1944'te İller Bankası'na dönüştürülmesi ve çıkarılan yasalar bu sürecin göstergesidir. 1950 sonrası liberal ekonomi modeline geçiş, kırdan kente göçü hızlandırmıştır (Tekeli, 2009). Bu durum gecekondu yerleşimlerinin ve apartman yapılarının ortaya çıkmasına yol açtı. Dönemin en önemli yasal gelişmesi, 1956'da yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu'dur. Plan yapımı yerel yönetimlere verilmiş; ancak onay yetkisi merkezi otoritede toplanarak planlamada merkeziyetçiliği pekiştirmiştir (Tatlı Çolak, 2022). Genel olarak bu dönem, Türkiye'de planlama sisteminin kurumsal ve hukuki temellerinin atıldığı, modernist ve rasyonel planlama anlayışlarının benimsendiği bir geçiş evresi olarak değerlendirilmektedir. Ancak 1950 sonrası hızlı kentleşme, özellikle büyük şehirlerde plansız gelişmeyi beraberinde getirmiştir.

[2] Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekeli, 2009

1960-1980 Arası Dönem

1960-1980 Arası Dönem Türkiye'de planlı kalkınma döneminin başlangıcını simgelemektedir. Bu süreçte kurumsal yapılar güçlenmiş, 1960'ta Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT'nin oluşumunda hükümetin yanı sıra uluslararası kuruluşlar da etkili olmuştur (Yılmaz, 2012). 1963'te başlatılan beş yıllık kalkınma planları, ekonomik büyümeyi ve buna bağlı sosyal gelişimi hedeflemiş, plan yapım sürecine meslek uzmanları ve akademisyenler dahil edilmiştir. Fiziksel planlama açısından, büyük kentlerdeki sorunları ele alan politikalar ve yasal düzenlemeler ön plana çıkmıştır. Tatlı Çolak (2022), bu dönemin önemli planlama girişimlerini şöyle özetlemektedir:

- 1965'te İstanbul, Ankara ve İzmir'de Nazım İmar Plan bürolarının kurulması,
- 1966'da 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nun çıkarılması,
- 1969'da 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanunu'nun yürürlüğe girmesi,
- 1972'de 1605 sayılı İmar Kanunu'nda yapılan değişiklikler.

Ayrıca, 1965'te yürürlüğe giren 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, kentsel dokunun şekillenmesinde etkili olmuştur. 1965'te başlayan ve 1984'e kadar süren metropoliten alan planlama çalışmaları, geniş yerleşim bölgelerini kapsayan yeni bir yaklaşımı temsil etmiştir (Tekel, 2000). Bu dönemde, imar affı yasaları kentleşme sürecinde yaygın bir uygulama haline gelmiş, 1948-2018 arasında toplam 22 imar affı yasası çıkarılmıştır (Tercan, 2018). 2018'de yürürlüğe giren ve "imar barışı" olarak bilinen düzenleme de bu sürecin bir parçasıdır. Planlama sistemi, bir taraftan ekonomik kalkınmayı destekleyen kalkınma planlarını sürdürürken diğer taraftan merkezi hükümetin onay sürecine bağlı olan büyük kentleri kapsayan kapsamlı planlama çalışmaları gerçekleştirmiştir. 1605 sayılı yasa ile belediyelerin planlama yetkileri sınırlandırılmış; planların doğrudan bakanlık tarafından onaylanabilmesine imkân tanınarak planlama süreci daha merkeziyetçi bir yapıya kavuşmuştur (Tekel, 2000). 1950'lerde başlayan ve 1960 sonrasında hız kazanan ulusal kalkınma planları ile fiziksel planlama faaliyetleri, kapsamlı planlama anlayışının gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Keleş (1997), kapsamlı planlamayı; kent planlamasını kentin tüm yönleriyle gelişimini sağlayan bir araç olarak ele alan ve kamu politikalarının mekânsal bir

çerçeveye oturtulmasını amaçlayan, tam akılcılıkla şekillendirilmiş bir kararlar dizisi olarak tanımlamaktadır.

1980-2000 Arası Dönem

1980 sonrası küresel çapta ekonomi, ekoloji ve diğer alanlarda köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu süreç, kalkınma planlarının önemini yitirmesine neden olmuştur.1980 darbesi Türkiye'de siyasi bir kırılma noktası oluştururken, küreselleşme ve neo-liberal politikalar kent planlama anlayışında yeni yaklaşımları beraberinde getirmiştir.1980 öncesinde kamu yararını önceleyen fiziksel ve kapsamlı planlama anlayışı hâkimken, bu dönemde bütünlüklü planlamanın yerini stratejik planlama yaklaşımları almaya başlamıştır (Levent ve Levent, 2016). Türkiye'de kalkınmacı anlayış terk edilirken, ekolojik kaygılar doğrultusunda 1991'de Çevre Bakanlığı kurulmuş (Çolak Tatlı, 2022) ve 2006'da Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşturulmuştur. 1982 Anayasası ile kalkınma, devletin görev tanımı dışına çıkarılmış; bu çerçevede Devlet Planlama Teşkilatı'nın anayasal statüsüne son verilmiş ve kurumun sorumluluk ve yetki alanı önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Kalkınma planları yol gösterici belge niteliğine dönüşmüş (Soyak, 2003) ve 2011'de DPT kapatılarak yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur. Aynı yıl Çevre ve Şehircilik Bakanlığı[3] da faaliyete geçmiştir. 1980 sonrası planlama sistemini şekillendiren önemli yasal düzenlemeler arasında Kamulaştırma Kanunu ve Toplu Konut Kanunu, Turizm Teşvik Kanunu, Özelleştirme Kanunu yer almaktadır. Ayrıca, günümüzde hâlen yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu 1984 yılında kabul edilmiştir. Bu yasa ile merkezi yönetime bağlı kurumların planlama yetkileri artırılırken, yerel yönetimlerin sorumluluk ve yetki alanlarında da artış sağlanmıştır. [4]

Aynı zamanda, yerel yönetimlerin mekânsal planlama süreçlerindeki hiyerarşik konumları da bu düzenleme ile tanımlanmıştır. Ancak, her ne kadar yerel yönetimlere belirli düzeyde yetki devri yapılmış olsa da, yasanın bazı maddeleri yetkileri sınırlandırıcı niteliktedir. [5] Bu nedenle, merkezi yönetim yerel mekânsal

[3]. 2021 yılında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın adı değiştirilerek Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur.

[4] 2011 yılında kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile birlikte, yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları kısmen merkezi yönetimin kontrolüne geçmiştir.

[5]

planlama süreçlerine müdahale etmeye devam etmiş ve bu müdahaleleri ilgili yasal maddelere dayandırarak sürdürmüştür. Ünsal (2023), söz konusu maddeler yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki çatışmaları sıkça görünür hale getirdiğini belirtmiştir. Bu süreçte merkezi yönetim, kentin yapısını büyük ölçüde etkileyen projeleri bu maddeleri işaret ederek hayata geçirmiştir. 1984 yılında yürürlüğe giren bir diğer kayda değer düzenleme ise 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'dur. Bu yasanın planlama sürecine etkisi, hiyerarşik bir yapılanma tesis etmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Denilebilir ki, il genelinde gerçekleştirilen planlama çalışmaları, 6. madde uyarınca büyükşehir belediyeleri tarafından onaylanmakta ve denetim altında tutulmaktadır (Madde 6)

Dikkate değer bir diğer önemli gelişme ise, 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur.Bu yasa ile doğal ve tarihi değerlerin korunmasına yönelik yasal bir çerçeve oluşturulmuş ve dönemin ruhuna uygun olarak koruma politikalarına dayanak sağlanmıştır. Ayrıca, 2014 yılına kadar planlama hiyerarşisinde ulusal/bölgesel planlar ile imar planları temel basamakları oluşturmuştur. Çevre düzeni planı ise yasada yer almasına rağmen, plan hiyerarşisi içinde net bir konumlandırmaya sahip olmamıştır. Bu dönemde planlama uygulamalarında süreklilik arz eden çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Tekeli (2000), mekânsal sorunların çözülememesinin temel nedeninin organizasyon eksikliği ve yetki karmaşası olduğunu belirtmektedir. Ayrıca burada iki temel sorun öne çıkmaktadır. Birincisi imar planlarının parsel ölçeğinde, daha çok niceliksel verilere dayanarak hazırlanmasıdır. İkincisi bu planlara yalnızca imar tadilatları yoluyla müdahale edilebilmesi, dolayısıyla geri besleme mekanizmasının bulunmamasıdır.

Bkz. Madde 4: 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu Kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu Kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Madde 9: Bakanlık gerekli görülen hallerde, kamu yapıları ve enerji tesisleriyle ilgili alt yapı, üst yapı ve iletim hatlarına ilişkin imar planı ve değişikliklerinin, umumi hayata müessir afetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Kanununun uygulanması amacıyla yapılması gereken planların ve plan değişikliklerinin, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar planlarının veya içerisinden veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.

Bu eksiklikler, mevcut veya öngörülemeyen sorunlara karşı planların yetersiz kalmasına yol açmaktadır (Keleş, 1993).

2000'li Yıllardan Günümüze Planlama Süreci

Bu dönem Türkiye'de planlama pratiğinin farklı bir eksende evrildiği bir dönemi temsil etmektedir. 1980'lerde dünyada yaşanan dönüşümlerin mekânsal gelişime etkileri, bu dönemde daha belirgin hale gelmiştir. Planlamaya ilişkin birçok yeni düzenleme ve açılım getirilmiş, yasal ve kurumsal değişiklikler planlama yaklaşımını köklü şekilde dönüştürmüştür (Ünsal, 2023). Bu dönemde öne çıkan gelişmeler şu şekilde özetlenebilir:

- Turizm Teşvik Kanunu'nda yapılan değişiklikler, yüksek katlı konut projelerine zemin hazırlarken yerel yönetimlerin yetkilerini zayıflatmıştır.
- 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu, sit alanları ve yenileme alanlarına yönelik yeni açılımlar getirmiş, hızlı yapılaşma süreçlerini teşvik etmiştir.
- İstanbul özelinde yapılan yasa değişiklikleri, kentsel dönüşüm projelerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.
- 1984 tarihli Toplu Konut Kanunu'nda yapılan değişiklikler, sosyal konut üretimi hedefinden uzaklaşarak farklı yönelimlere kaymıştır.
- 2005'te İmar Kanunu'nda yapılan düzenlemeler, Özelleştirme İdaresi'ne plan yapma yetkisi vermiştir.

Bu bağlamda denebilir ki hukuki ve kurumsal boyutta çeşitli düzenlemeler 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'deki planlama yaklaşımını köklü şekilde dönüştürmüştür. Güncel gelişmelere bakıldığında, 2014 yılında Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği yayımlanmış, 2018'de yapılan değişiklikle yeni bir plan hiyerarşisi ortaya konmuştur. Böylece, stratejik yaklaşım planlama sistemine entegre edilmiş ve çevre düzeni planının planlama hiyerarşisi içindeki konumu açık biçimde tanımlanmıştır. Ancak, mekânsal strateji planının üst ölçekli planlara (ulusal veya bölgesel planlar) uyma zorunluluğu getirilmemiş, yalnızca bu planların hedeflerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Dönemin en önemli gelişmelerinden biri, Stratejik Mekânsal Planlama (SMP) yaklaşımının

Türkiye'deki planlama sistemine dahil edilmeye başlanmasıdır. Mekânsal strateji planı (MSP) stratejiyi mekâna uyarlayan bir yaklaşım benimserken, Stratejik Mekânsal Planlama (SMP) mekânı doğrudan odak noktası olarak ele almaktadır. Türkiye'deki güncel planlama sistemini değerlendirmek, konuyu bütüncül şekilde ele almak açısından önemlidir. 3194 sayılı İmar Kanunu, temel plan türlerini İmar Planı (Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı) ve Çevre Düzeni Planı olarak sınıflandırmaktadır. Kanlı (2003), plan türlerini iki ana kategoride ele almaktadır:

1. Fiziki planlar → Çevre düzeni planı ve imar planı gibi, kentsel mekâna doğrudan müdahale eden planlar
2. Sosyo-ekonomik planlar → Kalkınma planı ve bölge planı gibi, fiziksel planlara yol gösteren ve mekânın sosyal ve ekonomik, ekolojik işleyişine dair karar ve politikaları içeren planlar

Plan türlerini ayıran temel fark, hiyerarşik konumları ve hazırlayan-uygulayan kurumların farklı olmasıdır. Mevzuatta belirlenen hiyerarşik sıralama mekânsal strateji planı, imar planı ve çevre düzeni planı şeklinde tanımlansa da mekânsal strateji planının kalkınma ve bölge planlarıyla ilişkisi için net bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun yanı sıra, mevzuatta tanımlanan planlara ek olarak özel amaçlı planlar da bulunmaktadır. Bu planlar arasında kıyı imar planı, turizm amaçlı imar planı, metropoliten imar planı, ilave imar planları, köy yerleşme planı, havza yönetim planları ve ıslah imar planı gibi farklı ölçek ve içerikte planlar yer almaktadır. Türkiye'de neoliberal politikaların etkisiyle, kentsel gelişim giderek özel sektör dinamikleri tarafından yönlendirilmektedir. Bu durum, kamu sektörünün daha pasif bir rol üstlenmesine yol açmıştır (Tasan-Kok, 2008). Ancak, mevcut düzenlemeler esnek olmayan, katı ve belirleyici bir planlama anlayışını benimsemekte bu da artan yatırım baskısı ile planlama arasındaki çelişkileri derinleştirmektedir (Tasan-Kok, 2006). Ülkemizde mekânsal planlama merkezi yönetim tarafından talep edilen, yönlendirilen ve uygulanan bir hale gelmiştir. Türkiye'deki planlama süreçleri, düzenleyici planlama sistemi üzerinden çoğunlukla merkezi hükümet tarafından belirlenen çerçeveler içinde "yukarıdan aşağıya" yürütülmektedir. Planlardan etkilenen bireyler, genellikle bu eksiklikleri yerel siyasi ilişkiler aracılığıyla telafi etmeye çalışmışlardır (Özkan ve Türk, 2016).

Düzenleyici planlama sistemi, mekânın gelişimini plan kararlarına uygun bir şekilde yönlendirmek için tasarlanmıştır ve bu kararlar, belirli sonuçlar elde etmek amacıyla yeni kullanım kararlarıyla geliştirme planına aktarılmaktadır (Rivolin, 2008). Rivolin (2008), düzenleyici planlama sistemini "hukuken bağlayıcı" ve "hiyerarşiye" dayalı olarak tanımlamakta, "kesinlik" ve "katılık" ile karakterize etmektedir. Türkiye' deki Planlama mevzuatı, hiyerarşik olarak bağımlı olan çeşitli planlama ölçeklerinden oluşmaktadır (Demir, 2009; Özkan, 2012). Ayrıca, her alt ölçek, üst ölçekten daha fazla bilgi ve detay içermesi ve kendi ölçeğine özgü gerekli verileri barındırması beklenirken ana kararları da korumalıdır (Ersoy, 2000). Ancak planlama sisteminin Türkiye'deki son 25-30 yıllık tarihine baktığımızda, yerel yönetimlerin üst ölçek planlama yaklaşımını göz ardı ettiği ve kentsel alan gelişiminin neoliberal politikaların etkisiyle küçük ölçekli projelere bağımlı hale geldiği görülmektedir (BİB Şehirleşme Forumu, 2009; Özden, 2006).

Türkiye'de, 3194 sayılı İmar Kanunu, yerel mekânsal planların şehir meclisinin onayını aldıktan sonra yürürlüğe girmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, planlama yaklaşımı ve uygulaması çerçevesinde sunulan düzenleyici sistem, "kesinlik" ilkesine dayanan ve ulusal düzeyde tüm şehirler için standartları belirleyen bir yapıdadır (Ünlü, 2006). Dolayısıyla, Türkiye'nin planlama sistemi geliştirme mevzuatı açısından kesinliğe dayalı bir düzenleyici yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. (Özkan ve Türk, 2016).

Tekeli (1996) bu durumda merkeziyetçi planlamanın yerel farklılıkları ve ihtiyaçları yeterince dikkate almadığını ifade etmektedir. Bu durum sonucunda ortaya çıkan yukarıdan aşağı planlama ile ilişkili olan kapalı planlama kavramı, planlama sürecinin toplumsal aktörler ve yerel yönetimlerle yeterince etkileşim olmadan yalnızca merkezi otoriteler tarafından yönetilen bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin planlama sistemine dair eleştirilerinde bu tür bir planlama anlayışı, planlama süreçlerinin merkeziyetçi ve kapalı olmasından kaynaklanan çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Kapalı planlama yaklaşımı, şeffaflık eksikliği ve katılımın sınırlı olması nedeniyle, planlama sonuçlarının toplum tarafından kabul edilmesini ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, planlama kararlarının toplumsal gerçeklikten uzaklaşmasına ve uygulama aşamasında karşılaşılan sorunların artmasına neden olmaktadır.

2.1.4 Hibrit Bir Model Olarak Esnek Planlama: Yukarıdan Aşağı ve Aşağıdan Yukarı Modellerin Birleştirilmesi

Modern anlayışla gelen kentlere uzun erimli bir yön verme isteği yerine piyasa güçlerini ön plana koyan bir anlayışa bırakmaktadır. Bahsedilen yaklaşımlardan da anlaşılabileceği gibi planlama kuramlarının önemli tartışma alanlarından merkeziyetçi ve yukarıdan aşağıya planlama anlayışları ile katılımcı odaklı aşağıdan yukarıya planlama yaklaşımları arasındaki kutuplaşmadır. (Tarakcı ve Türk, 2018; Özkan ve Türk, 2016; Ersoy, 2007). Son yıllarda, modernist planlama anlayışının rasyonalitesi ile yukarıdan aşağıya örgütlenen katılıma yer vermeyen yaklaşımlara yönelik eleştiriler artmaktadır. Bununla birlikte eleştiriler planlamanın tamamen gereksiz olduğunu savunmamaktadır. Aksine, sivil toplum merkezli, katılımı teşvik eden ve aşağıdan yukarıya örgütlenen bir planlama anlayışını savunan daha dengeleyici bir yaklaşımın giderek yaygınlık kazandığı görülmektedir (Healey, 1993; Friedmann, 1998; Tekeli, 2001). Postmodernizm ve yapısalcılık ardından akımların planlama eleştirisinin temelinde Foucault'nun çalışmaları bulunurken dengeleyeci ve orta yolu bulan bakış açısının kökenleri ise Habermas'ın eserlerinde yatmaktadır.

Özel sektörün serbest piyasa koşullarında kamu ile işbirliği yapması ve kentsel arazi kullanımı ile hizmet sunumuna doğrudan etkisi, planlama süreçleri üzerindeki etkisini giderek artırmıştır. Bu durum, proje veya plan bazlı arazi düzenlemelerinde, başlangıçta öngörülen taslaklardan sapmalara yol açmıştır. Planların hem kamu yararını gözetmesi hem de kentsel gelişimin değişen ihtiyaçlarına yanıt verebilecek esneklikte olması gerekmektedir; ancak esneklik, kamu otoritesinin planlama üzerindeki etkisini zayıflatmamalıdır (Gielen & Taşan-Kok, 2010). Neoliberal politikalarla birlikte, piyasa odaklı aktörler kent yönetimlerinde finansal çözümler olarak görülmüş, kamu yönetimlerinde girişimcilik anlayışı artarken hiyerarşik olmayan karar alma süreçleri ön plana çıkmıştır. Bu gelişmeler, kentsel planlamada homojen yaklaşımlardan heterojen modellere geçişi tetiklemiştir (Taşan-Kok, 2004; Healey, 2004; Albrechts, 2004).

Bu bağlamda esneklik; etkinleştirme, uyarlama, izin verme, kolaylaştırma ve düzeltme gibi kavramları içeren bir bileşen olarak görülmektedir. Ancak, planlama

pratiğinde esneklik üzerine yazılan birçok çalışma, kuralların gevşetilmesi, planların yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesine atıfta bulunduğu için bu kavrama olumsuz bir anlam yüklenmektedir. Bu olumsuz çağrışımlar, esnekliğin kamu ve özel çıkarlar arasındaki dengeyi bozarak planlama hedeflerini zayıflatabileceği endişesini ortaya çıkarmaktadır (Taşan-Kok, 2008). Moroni (2010), esnek planlamanın, hızla değişen kente uyum sağlama açısından önemli olduğunu kabul etmiştir ancak bu esnekliğin yasal güvence ve şeffaflık ilkelerine dayandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Planlama süreçlerindeki aşırı esneklik keyfi kararlar alınmasına ve birey haklarının ihlaline neden olabilme ihtimali vardır. Bu nedenle esnek planlama hukukun üstünlüğü çerçevesinde, bireysel özgürlükleri ve adil bir yönetimi zedelemeden uygulanması gerektiğini savunmaktadır.

Literatürde bazı çalışmalar, esnekliğin olumlu yönlerini yaratıcılık, yenilikçilik, katılım, sürdürülebilirlik, çoğulculuk ve çeşitlilik gibi kavramlarla bağlantılandırmaktadır. Bu bağlamda esneklik, farklı kültürlere saygı gösterme ve ihtiyaçlarına karşı daha hoşgörülü olma anlamına gelmektedir (Albrechts, 2003; Umemoto, 2005; Fainstein, 2005). Bu nedenle, planlamanın daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve destekleyici olması gerektiği savunulmaktadır. Ancak uygulamada aşırı esneklik söz konusu olduğunda özellikle fırsatçı ve piyasa odaklı yaklaşımlar, özel sektör taleplerinin öncelik kazanmasına ve kamu sektörünün planlama üzerindeki kontrol gücünün zayıflamasına yol açabilme ihtimali vardır. Plancılar için esneklik, çeşitlilik ve fırsatçılık arasındaki dengeyi sağlamak giderek bir zorluk haline gelmiştir. Günümüzün karmaşık ve hızla değişen kentsel gelişme koşullarına yönelik esneklik kavramı üzerine yapılan tartışmalar, 2000'li yıllarda üç ana başlık altında ele alınmıştır (Taşan-Kok, 2008):

1. Kent yönetim sistemi ve değişen karar verme yaklaşımları üzerinden esneklik eleştirisi: 1980'lerin sonrasında, geleneksel merkeziyetçi kamu yönetiminden katılımcı yönetim anlayışına geçiş, yerel yönetimleri daha girişimci bir rol üstlenmeye yöneltmektedir. Bu değişim karar alma süreçlerinin daha karmaşık ve doğrusal olmayan bir hale gelmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede, esneklik; kolaylık, sadelik, katılımcılık ve girişim ile ilişkilidir.
2. Planlama pratiği ve değişen kentsel gelişim gelenekleri üzerinden esneklik eleştirisi: 1980'lerin başlarından itibaren, kademeli ve fırsatçı yaklaşımlar

planlamanın temel özellikleri haline gelmiştir. Esneklik, proje bazlı kentsel gelişmelerin etkileriyle başa çıkabilmek için planlama pratiğinde gerekli bir unsur olarak görülmektedir. Bu bağlamda esneklik; uyarlamak, temin etmek, düzenlemek ve kısıtlamaları gevşetmek, izin vermek gibi kavramlarla ilişkilidir.

3. Planlama disiplini tarafından kent toplumunun olumlu yönleri olarak kabul edilen kültürel zenginlik, farklılık ve heterojen yapı üzerinden esneklik eleştirisi: Esnekliğin katılımcı süreçler aracılığıyla toplumsal gereksinimlere, özgünlük, inovasyon, katılımcılık ve devamlılık yoluyla yanıt verme anlamına geldiğini belirtmektedir.

Planlamaya yönelik eleştiriler oldukça geniş çapta ele alınmaktadır. Planlamanın siyasete geçirgenliği göz önüne alındığında Marksist eleştirmenlerin planlamayı kapitalizmin bir aracı olarak ele almaları ve geleneksel planlamanın sermaye yatırımları tarafından yönlendirilen mevcut arazi kullanım modellerini değiştirmedeki yetersizliğini vurgulamaları şaşırtıcı değildir (Harvey, 2003). Mimari esneklik ile esnek bir ekonominin toplumsal etkileri arasındaki paralellik, son yıllarda ortaya mimari söylemlerin özellikle yeni kapitalizm tarafından şekillenen toplumsal değişimlerle ne kadar iç içe geçtiğini göstermektedir.

Günümüz kent yönetişimi, katı ve hiyerarşik planlama anlayışlarının ötesine geçerek, değişen koşullara uyum sağlayabilen esnek planlama yaklaşımlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yerel ve uluslararası ölçekte mekânsal gelişim kararlarında "esneklik" kavramı, yalnızca fiziksel mekânın biçimlenişi açısından değil; kentsel dayanıklılık, afet riskini azaltma ve çok aktörlü yönetişim ilkeleriyle de ilişkilendirilerek ele alınmalıdır. Bu çerçevede, esnek planlama anlayışı yalnızca çevresel etkilerin azaltılmasını değil, aynı zamanda ekonomik etkinliğin artırılması ve toplumsal refahın güçlendirilmesini de hedeflemektedir. Kamu-özel ortaklıklarının artan etkisiyle birlikte, esnek planlama uygulamaları yapılı çevrenin her aşamasında şekillendirici bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Esnekliğin sunduğu fırsatlar ile güvensizlik yaratma potansiyeli arasındaki ilişki, yenilik ve sosyal bütünlüğü koruyacak dengeli bir yaklaşım olarak ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Afet deneyimi yaşamış toplumlarda katılım, yalnızca planlamanın demokratik niteliğini değil, aynı zamanda kolektif iyileşme sürecinin etkinliğini de belirleyen hayati bir faktördür. Fiziksel ve sosyal referans noktalarını kaybeden bireyler için en temel ihtiyaçlardan biri, topluluk bağlarının yeniden inşasıdır. Toplumun pasif yardım alıcısı konumundan çıkarak karar alma süreçlerine aktif olarak katılması; hem sosyal ilişkilerin onarılmasına hem de bireylerin özneleşmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, afet sonrası toplumsal iyileşmeyi destekleyen dört temel unsur öne çıkmaktadır: (1) sosyal bağların yeniden tesisi, (2) bireyin muhtaç konumdan çıkması, (3) karar alma süreçlerinde yeniden söz sahibi olması ve (4) kendi kaderi üzerinde kontrol hissinin güçlenmesi.

Bununla birlikte, afet sonrası iyileşme süreçlerinde yalnızca Türkiye'de değil, küresel ölçekte karşılaşılan bazı ortak yapısal sorunlar sürecin etkinliğini zayıflatmaktadır. Bu sorunlar üç temel başlık altında toplanabilir: (1) kurumsal organizasyon yapılarının karmaşıklığı ve işleyiş belirsizliği, (2) uygulanan çözüm modellerinin etkililiği üzerine kapsamlı analiz ve geribildirim mekanizmalarının eksikliği ve (3) yerel yönetimler ile toplumun karar alma süreçlerine yeterince entegre edilememesi. Bu yapısal sorunların aşılması, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve yönetsel iyileşmenin bütüncül biçimde tasarlanmasını gerektirmektedir.

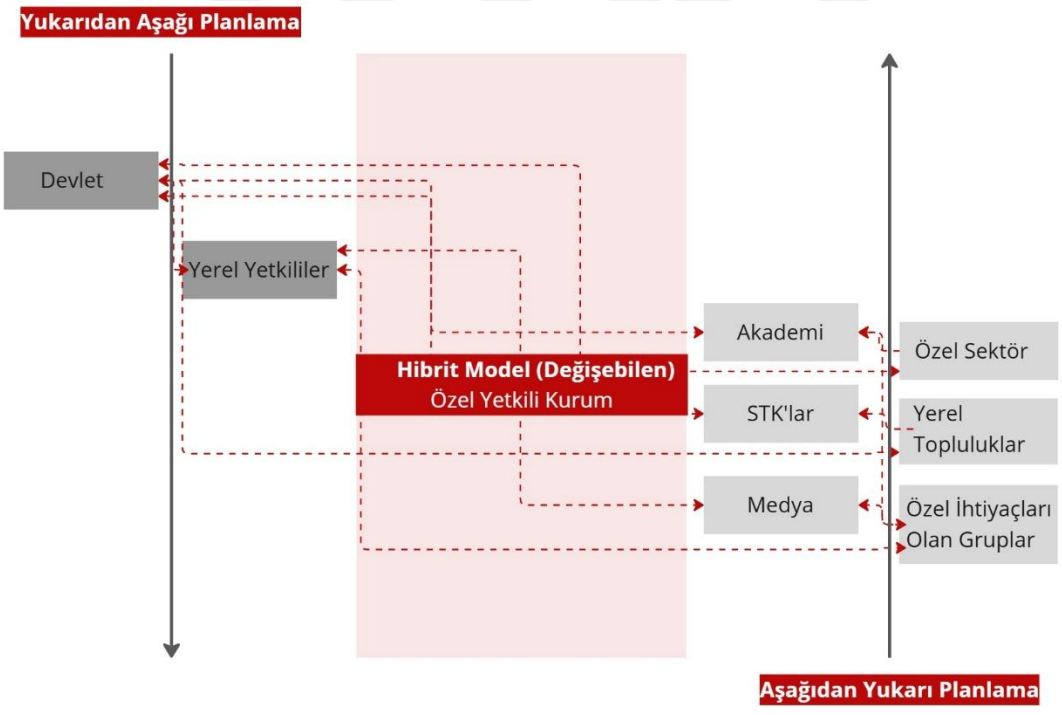
Planlama süreçlerinde geniş tabanlı katılımın değerini ampirik olarak ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Burby (2003), ABD'de Florida ve Washington eyaletlerinde plan yapım sürecini inceleyen araştırmasında, planlama sürecine daha geniş bir paydaş grubunun dahil edilmesinin ortaya çıkan planların daha güçlü olmasını ve politikalarının hayata geçme ihtimalinin daha yüksek olmasını sağladığını gösterir. Burby'nin bulgularına göre plan hazırlığına katılan paydaş sayısı 5'ten az iken 10 veya daha fazlasına çıktığında, plandaki afet azaltım önerilerinin sayısı %72 oranında artmış ve planların uygulamaya geçme başarısı yaklaşık iki katına yükselmiştir (Burby, 2003). Bu bağlamda planlamada kapsayıcılığın ve farklı çıkar gruplarını bir araya getirerek uzlaşma sağlamanın, planın uygulanabilirliği açısından kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, özellikle afet sonrası yeniden yapılanma gibi aciliyetin söz konusu olduğu durumlarda, katılım düzeyinin seviyesi önemli bir sorun olarak belirmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, katılımın "tek bir doğru" reçetesi olamayacağını

vurgulamaktadır. Davidson ve ark. (2007), farklı ülkelerden dört afet sonrası konut yenileme projesini inceledikleri çalışmalarında, topluluk katılımının her projede aynı şekilde işlemediğini, sosyo-politik ve ekonomik bağlama göre değiştiğini göstermiştir. İncelenen vakalar arasında, bazı projelerde kullanıcılar gerçekten karar süreçlerinde söz sahibiyken diğer planlamalarda katılım sadece bilgi verme düzeyinde kalmıştır. Planlamanın düzeyi ve yöntemi, projenin şartlarına ve paydaşlarına göre esnek biçimde tasarlanmalıdır. Bu görüş, hibrit planlama modelinin teorik temelini destekler niteliktedir: hem merkezi uzmanlık hem de yerel katılım unsurlarını barındıran esnek planlama, farklı koşullara uygun etkili sonuç verebilmektedir. Planlama kuramcısı Healey (1997) ise iletişimci planlama kuramından hareketle *"işbirlikçi planlama"* yaklaşımını geliştirmiş ve planlama süreçlerinin çok aktörlü, iletişim ve öğrenmeye dayalı bir zeminde yürütülmesini önermiştir. Healey'e göre parçalı ve çoğulcu toplum yapılarında planlama, ancak bütün paydaşların, resmi kurumlar, özel sektör, sivil toplum ve mahalle düzeyindeki gruplar, dahil edildiği kapsayıcı bir kamu sahası oluşturulabilirse etkili olabilmektedir. Healey, planlamada resmi olmayan girişimlerin ve yerel bilgi birikiminin de karar süreçlerine entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Healey, 1997). Bu doğrultuda işbirlikçi planlama, hem yukarıdan aşağı yönetişim mekanizmalarını şeffaf ve hesap verebilir kılmayı, hem de aşağıdan yukarı inisiyatifleri teşvik etmeyi hedeflemektedir.

İlhan Tekeli'nin önerdiği açık planlama anlayışı ise kent planlamasında kapalı ve merkeziyetçi modellerin neden olduğu sorunlara karşı, katılımı, şeffaflığı ve toplumsal öğrenmeyi esas alan alternatif bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Tekeli'ye göre açık planlama, "insanların yaratıcı üretimini teşvik eden, toplumun önünü açan ve yaşamı insan onuruna yakışır hâle getiren bir anlayıştır" (Tekeli, 2023, s. 3). Bu model, klasik kapalı planların uzun vadeli öngörülere ve durağan yapıya dayalı oluşunun aksine, değişime açık, müzakereye dayalı ve sürekli güncellenebilir bir planlama pratiği önermektedir. Tekeli'ye göre, "plan artık yapılıp bittikten sonra 20 yıl beklenen bir şey değildir; her fırsatı ve tehdidi her an değerlendiren bir şeydir" (Tekeli, 2023, s. 12). Bu bağlamda planlama, sadece fiziksel mekânı düzenlemekten ibaret olmaktan çıkarak, toplumsal oydaşma ve eudaimonic doyum gibi değerlerle iç içe bir kamu pratiğine dönüşmektedir. Açık planlama, rant kararlarının kapalı kapılar ardında değil, kamusal müzakerelerle

alınmasını ve her kesimin katılımını esas alarak toplumda adalet duygusunu pekiştirmeyi hedeflemektedir (Tekeli,2023). Bu yaklaşım, özellikle afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde, çok aktörlü karar mekanizmalarının etkinliğini artırmak açısından güçlü bir kuramsal zemin sunar.

Günümüzde esneklik hakkında planlama literatüründe farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Hızla değişen ve karmaşıklaşan kentsel gelişim dinamiklerine göre planlamanın yeni yaklaşımlarını tanımlamak için süregelen tartışmalar yaşamaktadır. Aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlamanın güçlü yönlerini birleştiren hibrit bir model olarak esnek planlama aktörler arasındaki ilişkileri gündeme getirmektedir. Şekil 2.4, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama modellerinin farklı aktörlerini dinamik bir yapıda bütünleştiren "hibrit bir planlama modeli"ni ortaya koymaktadır. Modelin merkezinde yer alan “özel yetkili kurum”, hem merkezi yönetim (devlet ve yerel yetkililer) hem de toplumsal aktörlerle (akademi, STK’lar, medya, özel sektör, yerel topluluklar ve özel ihtiyaç grupları) çok yönlü bir iletişim ve karar alma ağı kurmaktadır.

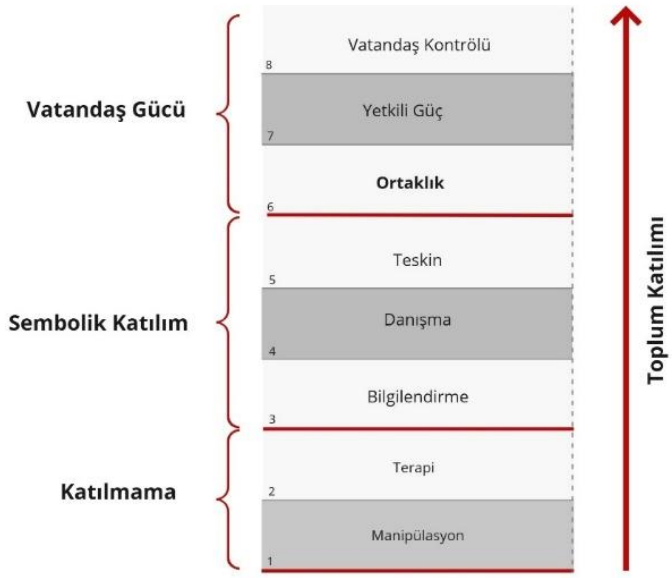

Şekil 2.4 Yukarıdan aşağı planlama ve aşağıdan yukarı planlama aktörlerini birleştiren hibrit model. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Bu yapı, geleneksel yukarıdan aşağı planlamanın hiyerarşik ve merkeziyetçi niteliği ile, aşağıdan yukarı planlamanın katılımcı ve çoğulcu doğasını kurumsal düzeyde bütünleştiren esnek bir sistem sunmaktadır. Modelde kullanılan kesikli oklar,

aktörler arasındaki değişken ve duruma göre yeniden şekillenebilen iletişim ve yetki ilişkilerini temsil etmektedir. Bu durum planlama sürecinde karar alma, uygulama ve geri bildirim mekanizmalarının karşılıklı etkileşim içinde çalıştığını göstermektedir.

Arnstein, kentsel planlamada katılımın sekiz basamağını tanımlamakta ve bunları üç ana seviyeye ayırmaktadır: katılımın olmayışı, tokenizm (sembolik katılım) ve vatandaş gücü. Merdivenin alt basamakları, katılımın yüzeysel olduğu ve dolayısıyla vatandaşların karar alma süreçlerine gerçek bir etki sağlama potansiyelinin zayıf kaldığı durumları temsil etmektedir (Arnstein, 1969). Arnstein'in merdiveni daha demokratik bir planlama anlayışını teşvik etmekte, geleneksel yöntemlere bir eleştiri sunmakta ve uygulayıcılara, planlama kararlarından etkilenen paydaşların çeşitli perspektiflerini dikkate alan daha kapsayıcı stratejileri benimsemeleri için bir çağrıda bulunmaktadır. Bu yaklaşım, yerel bilginin değerini tanımakta anlamlı diyalogları teşvik etmekte ve topluluk üyelerinin sonuçları etkileme yeteneklerini artırmaktadır.

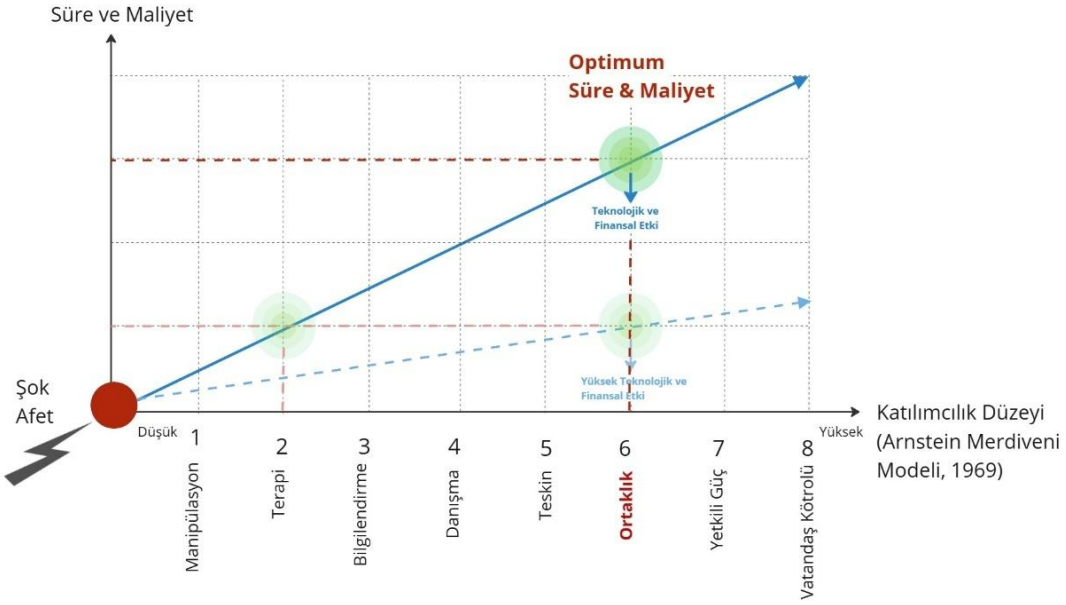

Şekil 2.5 Vatandaş katılımı merdiveninde sekiz basamak (Arnstein, S. R., 1969).

Arnstein'in (1969) Vatandaş Katılımı Merdiveni Modelinin alt basamakları olan manipülasyon, terapi ve bilgilendirme gibi aşamalar, katılımın biçimsel ve yönlendirici nitelikte kaldığı, halkın karar süreçlerine gerçek etkide bulunamadığı seviyelerdir. Bu düzeylerde kamuoyu, çoğunlukla meşruiyet üretme amacıyla süreçlere dâhil edilmekte fakat karar mekanizmaları üzerindeki etkileri sınırlı

kalmaktadır. Modelin üst basamaklarına doğru çıkıldıkça ise yurttaşlar karar alma süreçlerine aktif ortak olarak katılmakta; güç paylaşımı, kurumsal iş birliği ve toplumsal temsil giderek belirginleşmektedir.

Afet sonrası planlama süreçlerinde, teorik olarak en yüksek düzeyde katılım olan "yetki devri" ve "vatandaş kontrolü" ideal görünse de bu seviyelere ulaşmak mevcut kaynak, zaman ve organizasyonel kapasite kısıtları nedeniyle çoğu zaman pratik değildir. Tam katılım, uzun vadeli sosyal dayanıklılığı artırmasına rağmen yoğun kaynak gereksinimi ve karmaşık yönetişim yapıları nedeniyle uygulamada sınırlı kalmaktadır. Buna karşılık düşük düzeyde katılım ise süreci hızlandırabilmekte ancak toplumsal dışlanma, yerel bilgi kaybı ve meşruiyet eksikliği nedeniyle uzun vadede yüksek sosyo-ekonomik maliyetler yaratabilmektedir.

Şekil 2.6 Katılımcılık düzeyinin zaman ve maliyet ile dengelenmesi. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Bu bağlamda, "ortaklık" seviyesi, katılımın hem anlamlı hem de uygulanabilir olduğu bir eşik olarak değerlendirilmektedir. Grafik, afet sonrası planlama süreçlerinde, ortaklık seviyesinin yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımlarının birleştiği zaman ve maliyet açısından 'optimum' seviye olduğunu göstermektedir. Katılım düzeyi arttıkça zaman ve maliyet de yükselmekte; ancak ortaklık seviyesinde, teknolojik olanaklar ve finansal araçların desteğiyle bu artış dengelenebilmektedir. Ayrıca "Ortaklık" seviyesi, karar süreçlerine etkin bir

şekilde dâhil olduğu basamak olup hem sosyal sahiplenmeyi artırmakta hem de uygulama karşıtlığını azaltmaktadır. Böylece katılımın sağlanarak karar alınması, uzun vadede daha az revizyon, daha etkin uygulama ve daha güçlü kurumsal kapasite olarak geri dönmektedir.

Ayrıca grafik, afet sonrası planlama süreçlerinde katılım düzeyi arttıkça maliyetin arttığını ve sürenin de uzadığına işaret eden genel eğilimi yansıtmaktadır. Ancak grafik üzerinde gösterilen, yüksek teknolojik kapasite ve güçlü finansal kaynakların devreye girmesiyle, süre azalarak katılımcılığın alt düzeylerinde yer alan "teskin" seviyesine ait süre aralığında, çok daha yüksek katılım düzeyini temsil eden "ortaklık" seviyesinin hayata geçirilebileceğini göstermektedir. Denebilir ki doğru araçlarla desteklenen ortaklık temelli katılım hem süreci hızlandırmakta hem de meşruiyet, şeffaflık ve yerel sahiplenme açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Planlama Modeli	**Yukarıdan Aşağı Planlama**	**Aşağıdan Yukarı Planlama**	**Hibrit Bir Model Olarak** **Esnek Planlama**
Kavramsal Tanım	Karar alma süreçlerinin merkezî otorite, teknik uzmanlar ya da üst düzey planlayıcılar tarafından yönlendirildiği, hiyerarşik ve otoriter bir yaklaşımdır. (Friedmann, 1987; Healey, 1997).	Planlamayı yalnızca teknik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda demokratik bir süreç olarak ele alır ve yurttaşların bilgi, deneyim ve önceliklerini sürecin merkezine yerleş-tirmektedir (Sandercock, 1998).	Resmî kurumlar ile sivil toplumun birlikte çalıştığı, teknik uzmanlık ile yerel bilgiyi harmanlayan çok aktörlü planlama yaklaşımıdır.
Temel Kurumsal Aktörler	Merkezi hükümet, bakanlıklar, teknik uzmanlar, kamu otoriteleri, yerel yönetim.	Yerel halk, mahalle dernekleri, yerel topluluklar, sivil girişimler.	Belediyeler, STK'lar, teknik uzmanlar, üniversiteler, yerel halk, merkezi kurumlar, yerel yönetim.
Karar Alma Mekanizması	Yukarıdan aşağıya; kararlar merkezî aktörlerce alınır, uygulama sahaya dikte edilmektedir.	Yatay ve müzakereci; karar süreçleri halk ile ortak yürütülmektedir.	Çok düzeyli yönetişim; halk, uzmanlar ve yöneticiler arasında koordinasyon gerektirir, çoğulculuk esastır.
Arnstein Merdiveni (1969) Katılım Seviyesi	1-2 ve 3-4 Basamak: Manipülasyon, Terapi, Bilgilendirme ve Danışma seviyeleri. Sembolik Katılım.	8. Basamak: Yurttaş Kontrolü; halk karar alma süreçlerinin merkezindedir.	5-7. Basamak: Teskin, Ortaklık, Yetki Devri; katılım belirli ölçüde etkilidir.

Uygulama Zamanlaması	Hızlı karar alma ve uygulama; kısa vadede sonuç verir.	Uzun vadeli süreçler; uygulama yavaş ve maliyetlidir.	Kısa-orta ve uzun vadede uygulanabilirlik; esneklik sağlar.
Yerel Bağlama Duyarlılık	Yerel özgünlük göz ardı edilebilir.	Yerel ihtiyaç ve kimliklere duyarlıdır.	Yerel aktörlerle merkez arasında denge aranır.
Kurumsal Sınırlılıklar ve Yapısal Gerilimler	Acil ihtiyaçlara hızlı yanıt sağlar ancak uzun vadede kentsel kırılganlıkları artırabilmektedir. Kaynaklara erişim güçlüdür.	Katılım güçlü ancak uygulama maliyetli ve yavaş olabilmektedir. Kaynaklara erişim sınırlı ve dağınıktır.	Süreç karmaşıklığı, çıkar çatışmaları riski.

Tablo 2.1 Planlama Modelleri Karşılaştırmalı Tablosu. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Dolayısıyla, afet sonrası hızlı müdahale gerekliliği ile katılımcı yönetişim arasındaki dengeyi sağlamak açısından ortaklık düzeyindeki katılım hem yukarıdan aşağı teknik kapasiteyi hem de aşağıdan yukarı yerel bilgiyi birleştiren hibrit planlama model için asgari düzey olarak kabul edilmektedir. Bu düzey, sadece fiziksel yeniden inşaya değil, aynı zamanda toplumsal onarım, aidiyetin güçlendirilmesi ve özneleşme süreçlerine katkı sağlayarak iyileşme sürecinin kalıcılığını ve meşruiyetini artırmaktadır.

Esnek planlama yaklaşımı, yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama süreçlerinin avantajlarını bütünleştirerek, katılımcı, kapsayıcı ve şeffaf bir yöntem olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, Jha ve arkadaşlarının (2010) geliştirdiği paydaş sınıflandırması, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde yer alabilecek çok çeşitli aktörleri sistematik biçimde tanımlamakta ve bu aktörlerin sürece nasıl entegre edileceğine yönelik yol gösterici bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu sınıflama, aktörlerin projeye olan etkilenme düzeylerini, rollerini ve sorumluluklarını netleştirerek hem temsiliyetin güçlendirilmesine hem de uygulama süreçlerinin daha verimli işletilmesine katkı sağlamaktadır.

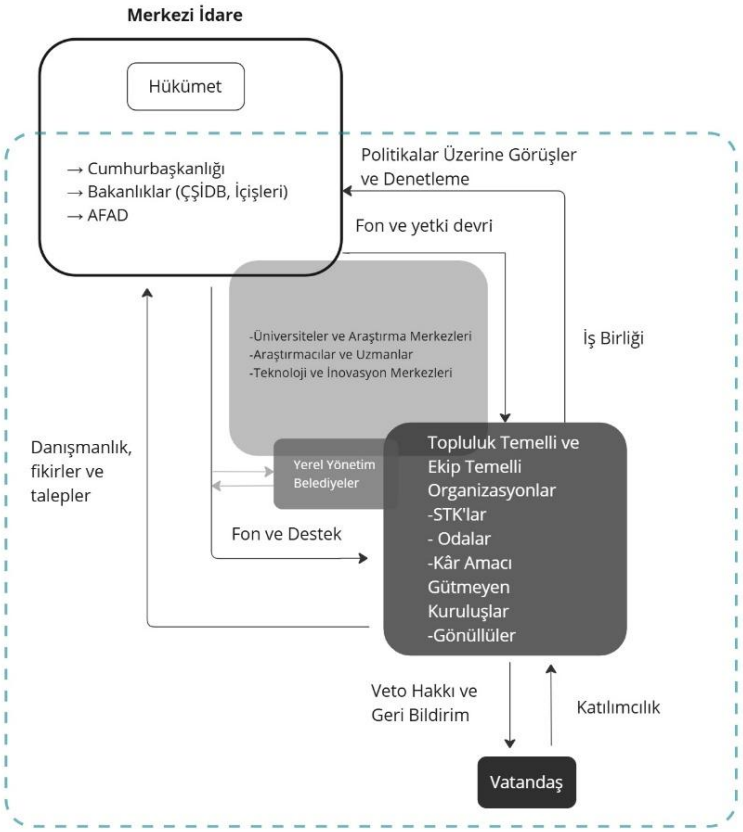
Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde yer alabilecek paydaşlar, Jha ve arkadaşlarının (2010) önerdiği çerçeve doğrultusunda dokuz ana grupta sınıflandırılmaktadır (Tablo 2.2). Bu sınıflandırma, afet sonrası yeniden yapılanmanın yalnızca teknik yönlerini değil, aynı zamanda sosyal temsil, hak temelli katılım ve yerel meşruiyet boyutlarını da kapsamlı biçimde ele almakta; katılımın çok katmanlı doğasına ışık tutmaktadır.

Paydaş Türü	Örnek
Projeden olumlu ya da olumsuz etkilenebilecek kişiler	Topluluğun yer değiştirmesini isteyen mülk sahipleri ile mevcut yerinde kalmak isteyen ev sahipleri
Özel desteğe ihtiyaç duyan "sessiz" gruplar	Afet risk azaltımı için yapılan yapısal müdahaleler sonucu tahliye edilme riski taşıyan gecekondu sakinleri
Etkilenecek grupları temsil eden kişiler veya oluşumlar	Yeniden inşa sürecini yöneten mevcut mahalle temsilcileri veya topluluk komiteleri
Proje ile resmi sorumluluk ilişkisi olan kurumlar	Devletin afet risk yönetimi kurumu ya da yerel planlama departmanı
Proje lehine ya da aleyhine toplumsal destek yaratabilecek gruplar	Afetten etkilenmemiş fakat başka bir destek bekleyen ve projenin onları geciktirdiğini düşünen topluluklar
Katılımıyla projenin etkinliğini artırabilecek ya da eksikliğiyle zayıflatabilecek aktörler	Aynı bölgede benzer alanda çalışan başka bir sivil toplum kuruluşu
Finansal ya da teknik kaynak sağlayabilecek aktörler	Mikrofinans kurumları ya da ilgili kamu kurumları
Başarılı bir uygulama için davranışlarını değiştirmesi gereken gruplar	Mahallenin taşınmasına yönelik planlamayı halihazırda yürüten kamu kurumu
Başarının sağlanabilmesi için iş birliği yapılması gereken paydaşlar	Yapısal önlemlerin alınacağı alanın mülkiyetine sahip olan ve bu alanı devretmesi gereken arsa sahipleri

Tablo 2.2 Katılım sürecinde paydaş türleri ve örnekler (Jha vd., 2010)

Paydaşların doğru biçimde tanımlanması ve rollerinin açık şekilde belirlenmesi, sürecin daha şeffaf ve kapsayıcı biçimde yürütülmesine katkı sağlamaktadır (Jha vd., 2010). Merkezi yönetim organları, stratejik yön tayininden, yasal çerçevelerin oluşturulmasından ve finansal kaynakların yönetilmesinden sorumludur. Planlama sürecine üniversiteler, araştırma merkezleri ve uzmanlar, bilimsel bilgi ve teknik analiz desteğiyle katkıda bulunmaktadır. Yerel düzeyde ise belediyeler uygulama sorumluluğunu taşırken; STK'lar, gönüllüler ve topluluk temelli organizasyonlar, yerel bilgi ve ihtiyaçları karar vericilere taşıyarak katılımı güçlendirmektedir. Bu noktada, yönetim ve saha arasındaki iletişimi sağlayan arabulucular önemli bir rol üstlenmektedir. Bu aktörler, çok düzeyli paydaşlar arasında köprü kurarak bilgi akışını kolaylaştırmakta, müzakere süreçlerini yönlendirmekte ve uzlaşıyı kurumsallaştırmaktadır. Hibrit modelde, merkezi ve yerel idareler, topluluklar, STK'lar, akademi, özel sektör ve medya gibi birçok farklı aktör; bilgi paylaşımı, farkındalık artırma, politika üretme ve uygulama aşamalarında aktif görev üstlenmektedir. Özellikle STK'lar ve meslek odaları, teknik uzmanlık ile toplumsal talepleri birleştirerek merkezi yönetimlere yerel düzeyde anlamlı veriler sunarak aynı zamanda halkın sesi olarak katılım süreçlerinin demokratikleşmesini sağlamaktadır.

Afet sonrası iyileşme üzerine hazırlanan GFDRR raporları da yerel aktörlerle sürekli iletişimin sürdürülmesini ve iş birliğine dayalı ortaklıkların geliştirilmesini özellikle önermektedir (IMC Worldwide Ltd.,2018). Yeniden yapılanma konseyleri ve koordinasyon komiteleri gibi çok aktörlü platformlar aracılığıyla merkezi yönetim, yerel idare, STK'lar, akademi ve topluluk temsilcileri bir araya gelerek proje önceliklerini, uzman görüşlerini ve toplumsal talepleri eş zamanlı biçimde değerlendirerek karar alma süreçlerini bu doğrultuda şekillendirmektedir. Finansman kaynakları, merkezi bütçeler, yerel katkılar ve uluslararası desteklerden temin edilmekte; bu kaynakların tahsisi ve dağıtımı şeffaf biçimde yürütülmektedir. Sürece sivil toplum ve yurttaşlar da ihtiyaç analizi, geri bildirim ve denetim yoluyla dâhil olmakta, planlamanın yönünü doğrudan etkilemektedir. Vatandaşlar bu yapı içinde yalnızca hizmet alan değil, aynı zamanda demokratik geri bildirim mekanizmasının aktif birer katılımcısıdır. Planlama süreçlerine katkı sunarak görüşlerini paylaşmakta, taleplerini yönetime iletmekte ve uygulama sürecini denetleyerek şeffaflık ve hesap verebilirliğe katkı sağlamaktadırlar. Bu durum, çift yönlü bir iletişim kanalının kurulmasına imkân tanımakta ve politikaların toplumsal ihtiyaçlarla uyumlu biçimde şekillenmesini mümkün kılmaktadır.

Şekil 2.7 Hibrit modelde aktör etkileşimi. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Yönetişim modelini görsel olarak aktaran şekil 2.7, idari yapılar ile topluluk temelli organizasyonlar ve bireyler arasındaki etkileşim biçimlerini ortaya koymaktadır. Fon ve yetki devri, danışma mekanizmaları, geri bildirim süreçleri ve karar alma yapıları gibi katmanlar bu çerçevede görünür hâle gelmektedir. Belediyeler ile STK'lar arasında kurulan ilişki ağları, sahadaki politika geliştirme ve uygulama süreçlerini doğrudan etkilemekte; vatandaşların bu yapılar aracılığıyla taleplerini iletebildiği ve gerektiğinde karar süreçlerini denetleyebildiği bir sistem tesis edilmektedir. Bu etkileşimli yapı, çok aktörlü iş birliklerini teşvik ederek planlamanın daha kapsayıcı ve hesap verebilir bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır. Hibrit model doğrudan kenti kullanan halkın sürece katılımı, yerel bilgi ve deneyimin planlama süreçlerine entegre edilmesine imkân tanıyarak bu durum yalnızca teknik düzeyde değil, sosyal boyutta da dengeli bir yeniden yapılanmayı teşvik etmektedir.

2.2 Kentsel Dayanıklılık

Bu bölümde, günümüzün çevresel ve küresel sorunları bağlamında kentlerde ortaya çıkan riskler; tehlike ve maruz kalma, kırılganlık ve başa çıkma kapasitesi boyutlarıyla birlikte ele alınarak analiz edilmiştir. Literatür taramasında, kentsel dayanıklılık ve kentsel riskler kavramları incelenmiş; bu kavramların esnek planlama yaklaşımlarıyla ilişkileri ortaya konulmuştur. Kentsel risklerin ele alınmasının temel gerekçesi, bu risklerin yerel ölçekte kentleri değişik şekillerde etkileyerek özellikle kentsel alanlarda afet sonrası planlamaya dayalı sorunlara neden olmasıdır. Riskler karşısında kentlerin dayanıklılığının artırılması, günümüz planlama ve tasarım disiplinlerinin öncelikli gündemlerinden biri haline gelmiştir. Bu noktada esnek planlama yaklaşımı afet sonrası planlama stratejileri ile yakından ilişkili olan afete dayanıklılığı artırma özelliği ile öne çıkmaktadır. Çalışmada dayanıklılık kavramına odaklanılmış ve literatür araştırması Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından ortaya konan ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal kentsel dayanıklılık boyutlarıyla ele alınmıştır.

Özetle bu bölümde; kentsel riskler, kentsel dayanıklılık ve sürdürülebilirlik literatürü çerçevesinde dayanıklılık boyutları incelenmiş, dayanıklı kentlerin nitelikleri ele alınmıştır. Afet sonrası planlama yaklaşımı olarak çalışmada öne sürülen esnek planlama ile afete dayanıklılığın ilişkisi vurgulanmıştır.

Türk Dil Kurumu (2024) sözlüğünde dayanıklılık ve direnç, "dayanma, karşı koyma gücü; dayanırlık, mukavemet" gibi benzer anlamlarla tanımlanmaktadır. Kentsel dayanıklılık ve kentsel direnç terimleri, şehirlerin şoklara ve streslere karşı tepkilerini tanımlasa da dayanıklılık dinamik bir süreç olarak adaptasyon yeteneğini ön plana çıkarırken, direnç daha statik bir duruşu ifade etmektedir. Dayanıklılık, bir rahatsızlık sona erdiğinde toparlanma yeteneğini, direnç ise karşı koyma yeteneğini ifade etmektedir (The Science Writer, 2024). "Kentsel dayanıklılık", şehirlerin şoklara karşı uyum sağlama ve etkilerini hafifletme kapasitesini vurgulayan bir kavram olarak tercih edilirken, "kentsel dirençlilik" genellikle şehri savunma ve dış etkilere karşı koyma yeteneği anlamında daha sınırlı bir bağlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle, çalışmada "*resistance"* terimi Türkçeye "direnç" olarak çevrilmekle birlikte araştırma kapsamında ilgili literatürde yaygın olarak kabul gören "*Ing. urban resilience*" kavramının karşılığı olarak "kentsel dayanıklılık" ifadesi tercih edilmiştir.

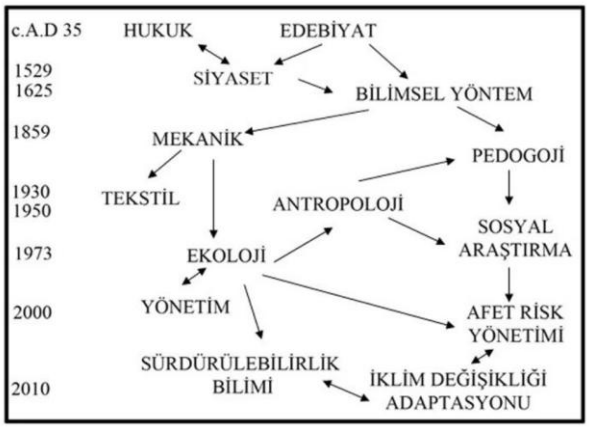
2.2.1 Dayanıklılık Kavramı

"Dayanıklılık, ölçekler arasındaki ve bir yanda özerklik, diğer yanda bağlantı arasındaki değişen ilişkiye dayanmaktadır." (Sassen, 2006)

Dayanıklılık kavramı, psikoloji, mühendislik, ekoloji, planlama, antropoloji ve yönetim gibi farklı disiplinlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Foster, 2006). Etimolojik açıdan, terimin ilk ciddi kullanımı 1858'de mekanik alanda gerçekleşmiştir; William J.M. Rankine, çelik kirişlerin dayanıklılığı üzerine yaptığı çalışmalarda bu kavramı kullanmıştır. Aynı dönemde koroner cerrahi ve anatomi alanlarında da yaygınlaşmıştır. Latince "sıçrama" anlamına gelen "resilire" kelimesinden türetilmiştir (Manyena vd., 2011). Latinceden çevrilen kelime karşılıkları "iyileşmek, kendini toparlamak, eski pozisyonuna geri dönmek" anlamlarına gelmektedir.

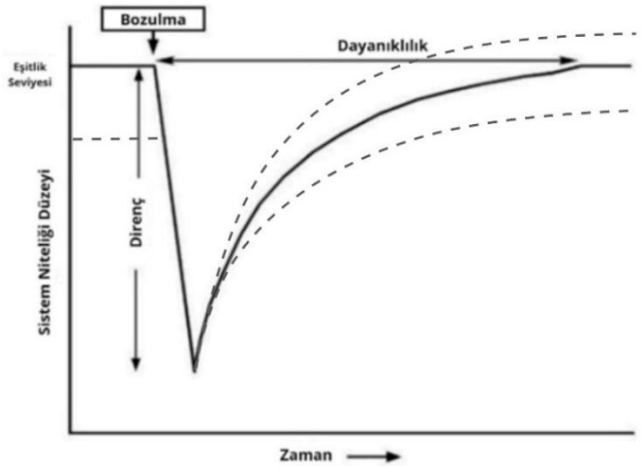
Dayanıklılık (resilience) kavramı, 1950'lerden itibaren psikoloji, ekoloji ve sosyal bilimlerde kullanılmaya başlanmış; özellikle 1970'lerde Holling'in ekoloji alanındaki çalışmalarıyla, sistemlerin değişim ve şoklara rağmen işlevselliğini sürdürebilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır (Holling, 1973; Flach, 1988). Bu çok disiplinli kavram, iklim değişikliği, sürdürülebilirlik ve afet risk yönetimi gibi alanlarla ilişkilendirilmiş; sistemin yalnızca olağan streslere değil, beklenmedik

afetlere karşı da uyum sağlama ve bütünlüğünü koruma yetisini ifade etmiştir (Foster, 2006; Figueiredo vd., 2018).

Şekil 2.8 "Dayanıklılık" kavramının evrimsel diyagramı. (David E. Alexander, 2013)

Walker ve Salt (2012), dayanıklılığı, sistemin temel yapı ve işlevlerini korurken zararı absorbe edebilme kapasitesi olarak tanımlarken, 1990'lardan itibaren bu yaklaşım ekonomi ve coğrafya gibi sosyal bilimlerde de geniş kabul görmüştür (Adger, 2000; Batabyal, 1998). Şekil 2.9 bir sistemin bir bozulma sonrasında bir denge noktasından saptıktan sonra dayanıklılığın mühendislik görünümünü göstermektedir.

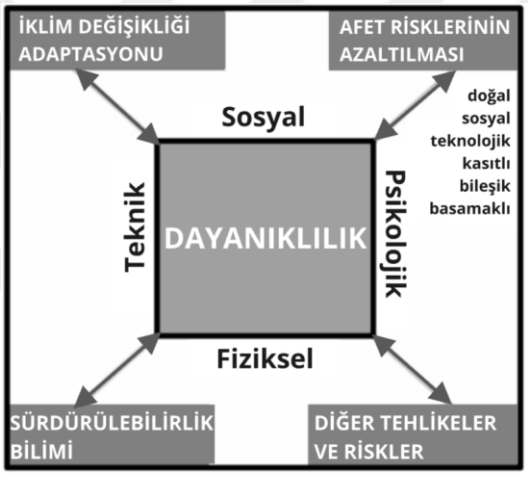

Şekil 2.9 'Mühendislik dayanıklılığın' şematik gösterimi. Bir şok bir sistemi sabit bir durumdan veya bir denge noktasından saptırmaktadır fakat dayanıklı bir sistem bu noktaya geri dönmektedir. (Pickett, McGrath, Cadenasso, & Felson, 2014). Yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir.

Ortaya çıkan bu dayanıklılık anlayışından sonra, kentsel planlama ve tasarım da dahil olmak üzere çoğu profesyonel alan, bir sistemi tekrar dengeye dönebilecek

şekilde tasarlayarak bu kavramı benimsemiştir. Şekil 2.10 dayanıklılık çalışmalarının modern bilimlerdeki konumunu özetlemektedir. Çeşitli kullanımlara ve bağlamlara farklı şekillerde uyarlanabilen çok yönlü bir kavram olan dayanıklılık, araştırmacıyı (dinamik) adaptasyon ve (statik) direnç arasındaki "kesme bölgesini" doldurmaya teşvik etmesi bakımından umut vericidir. (David E. Alexander, 2013) Sentez olarak, afet riskinin azaltılmasında dayanıklılığın tanımı şu şekildedir:

"Dayanıklılık, bir sistemin, topluluğun veya toplumun tehlikelere karşı direnme, emme, uyum sağlama, dönüşme ve bu etkilerden zamanında ve etkili bir şekilde toparlanma yeteneği olarak tanımlanmaktadır; bu süreç, risk yönetimi yoluyla temel yapıların ve işlevlerin korunması ve yeniden sağlanmasını da içerir" (UNISDR, 2017, s. 16).

Şeki 2.10 Dayanıklılık çalışmalarının bilimlerdeki yeri (David E. Alexander,2013).

Günümüzde dayanıklılık terimi, iklim değişikliği uyumu, sürdürülebilirlik bilimleri, afet risklerinin azaltılması, yoksullukla mücadele ve giderek daha fazla ekonomi ve planlama alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Alexander, 2013; Meerow, Newell ve Stults, 2016). Dayanıklılıkla ilgili olarak öne çıkan üç ana yaklaşım afet risk azaltma (DRR) ve sürdürülebilir, sosyo-ekolojik, geçim kaynakları yaklaşımlarıdır (Schipper & Langston, 2015). Dayanıklılık, bireylerin, toplulukların ve ulusların ani şoklara karşı koyma, bu durumdan toparlanma ve uzun vadeli stres, belirsizlik ve değişimlere karşı uyum sağlama ve dönüşüm gerçekleştirme yeteneği olarak tanımlanır (Mitchell, 2013).

Yaklaşım	Dayanıklılık Tanımı Örnekleri	Tipik Analiz Ölçeği	En Sık Kullanılan Kavramlar
Afet Risk Azaltma	Bir sistemin, topluluğun veya toplumun tehlikelere maruz kaldığında, temel yapılarını ve işlevlerini koruma ve onarma yoluyla, bir tehlikenin etkilerine direnme, emme, uyum sağlama ve iyileşme kapasitesi. (Birleşmiş Milletler, 2017)	Küresel ve ulusal	Tehlike, Afet, Afet Riski
Sosyo-ekolojik	Bir sistemin, işlev ve yapıyı koruyarak ne kadar değişime uğrayabileceği; kendini organize etme yeteneği; öğrenme ve uyum sağlama kapasitesini geliştirme yeteneği. (Holling ve Walker, 2003)	Şehirler ve topluluklar	Şoklar, Stresler
Sürdürülebilir Geçim Kaynakları	Hanelerin ve toplulukların şoklara ve streslere maruz kaldıklarında, minimum bir eşik koşulunu koruyabilmelerini sağlayan bir kapasite. (Frankenberger ve diğerleri, 2014)	Haneler ve topluluklar	Kırılganlık

Tablo 2.3 Dayanıklılığın 3 ana yaklaşımı (Schipper, E.L.F. and, L. Langston, 2015).

Bu kapasite, üç temel bileşenin bütüncül işleyişiyle güçlendirilir: emilim kapasitesi, sistemin temel yapı ve işlevlerini koruyarak olumsuz etkileri karşılayabilme yetisidir; uyum sağlama kapasitesi, gelecekteki riskleri azaltmak ve fırsatları değerlendirmek üzere sistemin özelliklerini uyarlayabilme becerisini ifade eder; dönüşüm kapasitesi ise mevcut sistemin köklü biçimde değiştirilerek yeni ve daha dayanıklı bir yapının inşasını kapsar (OECD, 2014). Dayanıklılık, küresel, ulusal ve yerel düzeylerde ele alınmalıdır ve farklı ölçeklerde tanımlanabilir.

	Baş edebilme/emilim kapasitesi	Uyam sağlama kapasitesi	Dönüşüm kapasitesi
Zaman çerçevesi	kısa süreli	uzun süreli	uzun süreli
Riske yanıt	olay sonrası	olay öncesi	olay öncesi
Değişimin derecesi	düşük, mevcut durumu koruma	orta, marjinal değişim	yüksek, radikal değişim
Sonuç	Refahı seviyesini eski haline geri getirme	Gelecek zamandaki refahı sağlama	Şimdiki zaman ve gelecek zamandaki refahı artırma

Tablo 2.4 Dayanıklılığın Üç Farklı Kapasitesi (Keck & Sakdapolrak, 2013)

Ölçek seçimi, politika yapıcılar için kritik bir öneme sahiptir çünkü hangi alanların öncelikli olduğunu belirler. Dayanıklılıkla ilgili üç ana yaklaşım (sosyo-ekolojik, afet riski azaltma ve sürdürülebilir geçim kaynakları) farklı ölçeklerde vurgulamalar yapar. Ancak bu yaklaşımlar birbirini dışlamaz; aksine, tamamlayıcı

niteliktedir. Bu bağlamda, yerel düzeydeki müdahalelerin, ulusal politikalarla uyumlu şekilde desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

2.2.2 Kentsel Dayanıklılık

Günümüzde, "dayanıklılık" kavramının anlamları ve tanımları hızla çoğalmış ve bunlar arasında her zaman netlik bulunmamaktadır. Bu artış, akademisyenlerin "terimin yeterince açık bir şekilde tanımlanmadığını... mevcut tanımların çelişkili ve eksik olduğunu" ifade etmelerine yol açmıştır (Meerow, Newell ve Stults, 2016: 38).

Kurum	Tanım
UN-Habitat	Dayanıklılık, herhangi bir kentsel sistemin birden fazla şok ve strese karşı direnç gösterebilme, hızlı bir şekilde toparlanma ve hizmet sürekliliğini koruyabilme kapasitesidir.
Yerel Çevresel Girişimler Uluslararası Konseyi (ICLEI)	Bir kentin, temel işlevlerini koruyarak herhangi bir şok veya stresten sonra toparlanmaya hazırlanması ve bu süreçte sürekli değişim karşısında adapte olup gelişmesi anlamına gelir. Dayanıklılık inşası, riskleri belirlemeyi ve değerlendirmeyi, maruziyet ve hassasiyetleri azaltmayı, direnç, adaptif kapasite ve acil durum hazırlıklarını artırmayı gerektirir.
Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNISDR)	Dayanıklılık, bir sistemin, topluluğun veya toplumun, tehlikelere karşı direnç gösterebilme, emilim, uyum, adaptasyon, dönüşüm ve toparlanma kapasitesidir. Bu, risk yönetimi yoluyla temel yapıların ve işlevlerin korunması ve yeniden inşasını içerir.
Rockefeller Vakfı	Dayanıklılık, bireylerin, toplulukların ve sistemlerin stres ve şoklarla karşı karşıya kaldığında hayatta kalma, uyum sağlama ve büyüme, hatta koşullar gerektirdiğinde dönüşüm geçirme kapasitesidir.
Resilientcity.Org	Dayanıklı bir şehir, sosyal, ekonomik ve teknik sistemlerine ve altyapısına gelecekteki şok ve streslerle başa çıkmak için kapasite geliştirmiş; temel işlevleri, yapıları, sistemleri ve kimliği büyük ölçüde koruyabilen bir şehir olarak tanımlanır.
Dünya Bankası	Dayanıklılık, insanların, toplumların ve ülkelerin, işlevlerini korurken olumsuz şoklardan toparlanma yeteneği ile karakterize edilir.
USAID	Dayanıklılık, insanların, hanelerin, toplulukların, ülkelerin ve sistemlerin şokları ve stresleri azaltarak, kapsayıcı büyümeyi kolaylaştıracak şekilde bu etkilere uyum sağlama, onlara karşı koyma ve toparlanma kapasitesidir.
100 Dayanıklı Şehirler	Kentsel dayanıklılık, bireylerin, toplulukların, kurumların, işletmelerin ve sistemlerin, deneyimledikleri kronik stresler ve akut şoklar ne olursa olsun hayatta kalma, adaptasyon sağlama ve büyüme kapasitesidir
Resilient Europe	Kentsel dayanıklılık, şehir sistemlerinin, toplulukların, bireylerin, organizasyonların ve işletmelerin bir şok veya stresin ardından toparlanma, işlevlerini sürdürme ve bu ortamda gelişme kapasitesidir; bu durum, şokun büyüklüğü veya türünden bağımsızdır.
Küresel Dayanıklılık için İttifak (AGIR)	Dayanıklılık, kırılgan hanelerin, ailelerin, toplulukların ve sistemlerin belirsizliklere ve şok riskine karşı durma, bu şoklara etkin bir şekilde yanıt verme ve sürdürülebilir bir şekilde toparlanma kapasitesidir.

Tablo 2.5 ICLEI Dayanıklı Şehirler Gündemi (2015).

Akademik literatürde “kentsel dayanıklılık” için yaklaşık 25 farklı tanım mevcuttur ve bunlar genellikle çevre ve sosyal bilimlerden kaynaklanmaktadır (Meerow, Newell ve Stults, 2016). Ayrıca, "kentsel dayanıklılık" üzerine çeşitli tanımlar, uluslararası politika danışmanlığı alanında da önerilmiştir (Tablo 2.13) Tanımların tamamı, dayanıklılığı belirli bir kapasite olarak ele almaktadır; bu kapasite, şehirler, topluluklar, haneler, kuruluşlar veya işletmeler tarafından geliştirilebilen ve edinilebilen bir özellik olarak görülmektedir. Dayanıklılık kapasitesi şoklar, stresler, tehlikeler ve afetler gibi belirli olaylara ya da bu olayların olma olasılığına (riskler) karşı direnç gösterme, emme, uyum sağlama, dönüşüm yapma, değişim gerçekleştirme, iyileşme ve hazırlık yapma gibi çeşitli eylemleri kapsamaktadır. OECD (2018), dayanıklı ekonomiler ve toplumlar, risk yönetimi meseleleri ve son dönemde ise dayanıklılığı bütünsel, bölge odaklı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu bağlamda, kentsel dayanıklılık, şehirlerin ekonomik, sosyal, kurumsal ve çevresel düzeyde şoklara ve streslere karşı sürekli bir şekilde uyum sağlama, dönüşüm yapma, iyileşme ve gelecekteki şoklara karşı daha etkili yanıtlar geliştirme kapasitesini ifade etmektedir. Bu süreç, şehrin işlevlerinin korunmasını ve iyileştirilmesini hedeflemektedir (Figueiredo, Honiden, & Schumann, 2018).

Afet riski azaltma (DRR) yaklaşımları, genellikle ulusal düzeydeki planlama ve eylemleri ön plana çıkarmaktadır. Sendai Çerçevesi, bu stratejilerde ulusal düzeydeki hükümetlerin rolünü vurgular. Afet sonrası dayanıklı toplumlar oluşturmak amacıyla planların geliştirilmesini ve kaynakların bu hedefe yönlendirilmesini teşvik etmektedir. Ulusal ölçekteki bazı örnekler arasında Risk Azaltma İndeksi, Ülke Dayanıklılığı Puanı ve Yaygın Hassasiyet İndeksi yer almaktadır (Winderl, 2014). Diğer yandan, sosyo-ekolojik yaklaşım şehir ölçeğini öne çıkarmaktadır ve şehri karmaşık bir sosyo-ekolojik sistem olarak tanımlamaktadır. Bu sistemde, şehirler dinamik ve uyum sağlayabilen yapılar olarak ele alınarak sistemin çeşitli bileşenlerinin birleşmesiyle her bir bileşenin kendine has özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Değişimler sistemik olup bir bileşendeki değişiklik, diğer bileşenleri etkileyebilir ve geri besleme döngüleriyle şekillenir (Silva, Kernaghan ve Luque, 2012). Bu doğrultuda, şehirlerin dayanıklılığını analiz etmek için bütünsel bir yaklaşım gereklidir. Topluluk temelli dayanıklılık yaklaşımları, şehir ve hane halkı ölçeği arasında önemli bir rol oynamaktadır. Sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve mekânsal ayrımcılık, kentsel

yapılar içindeki savunmasızlık ve dayanıklılık seviyelerinin farklılaşmasına yol açar. Özellikle, daha yoksul topluluklar çevresel ve sosyo-ekonomik açıdan daha kırılgan olurlar (Hillier & Castillo, 2013). Bu yaklaşımlar, farklı bölgelerin ve grupların farklı dayanıklılık düzeylerini göz önünde bulundurur ve toplumsal uyum ile yerel kurumların önemini vurgular (Klinenberg, 1999). Dayanıklılık artırma programlarının başarısı, bireylerin katılımına bağlıdır ve yerel etkileşimlerin ve sosyal ağların gücü, felaketlere daha etkili yanıt verilmesini sağlar. Farklı ölçeklerdeki dayanıklılık yaklaşımları birbirini tamamlar. Örneğin, sel riski gibi durumlarda, sürdürülebilir geçim kaynakları yaklaşımı, yerleşim düzeni gibi yerel düzeydeki önlemleri hedeflerken, şehir çapında alınacak önlemlerle (sel planları, altyapı iyileştirmeleri) bu yaklaşım desteklenir. Bireysel katılım da kritik bir faktördür; farkındalık artırma programları, toplumların felaketlere karşı hazırlık seviyelerini artırabilir (Karancı, Aksit & Dirik, 2005). Dayanıklılık bileşenleri tüm ölçeklerde birbirini destekler ve bu nedenle her ölçek kendi içinde önem taşır.Rockefeller Vakfı (2016), dayanıklı şehirlerin yedi "niteliğini" şu şekilde tanımlamaktadır: öğrenme yeteneği (düşünümsel); başarısızlığın yayılmasını sınırlama (sağlam); kaynakları kolayca farklı amaçlar için kullanabilme (kaynak yaratıcı); alternatif stratejilere sahip olma (esnek); yedek kapasiteye sahip olma (yedekli); geniş katılım ve iletişimi içermesi (katılımcı); ve sistemlerin birlikte çalışması (bütünleşik).

Zaman	Nitelik	Tanım
Önleme/ Mevcut koşullar	Sağlam (Robust)	Sistem, şokları önemli bir hasar veya işlev kaybı olmadan absorbe edebilecek şekilde iyi tasarlanmış, inşa edilmiş ve yönetilmiştir.
	Yedekli (Redundant)	Sistem, beklenmeyen ihtiyaçları, kesintileri ve talep artışlarını maliyet etkin bir şekilde karşılayacak şekilde bilinçli olarak yedek kapasiteye sahiptir.
Yanıt verme/İyileşme/ Sonuç odaklı	Esnek (Flexible)	Sistem, değişen koşullara yanıt olarak farklı ve alternatif çözümler üretebilir.
	Kaynak bulabilen (Resourceful)	İnsanlar ve kurumlar, mevcut kaynaklarla kritik ihtiyaçları karşılamak için hızlı bir şekilde farklı yollar bulabilir.
	Yansıtıcı (Reflective)	Sistem, geçmiş deneyimlerden sistematik bir şekilde öğrenerek uyum ve değişi-mi mümkün kılacak geleceğe yönelik kararlar alabilir.
Birlikte inşa etme /Süreç odaklı	Kapsayıcı (Inclusive)	Sistem, farklı aktörlerin çeşitli bakış açılarını bir araya getirmek amacıyla geniş kapsamlı danışma ve katılımı teşvik eder.
	Entegre (Integrated)	Direnç oluşturma süreci, farklı ölçekler, yönetim seviyeleri ve risk türleri arasında çalışarak ortak bir sonuca ulaşmak için bakış açılarını birleştirir.

Tablo 2.6 Dayanıklı kentlerin nitelikleri (Arup, 2015; City Resilience Index, 2016).

Bu nitelikler, kısa vadeli afet sonrası müdahalelerden, daha bütüncül bir önleme, müdahale, danışma ve izleme sürecine geçişi temsil eder. Süreç, kendi içinde sürekli bir döngüdür. Bu yedi nitelik, genel olarak dayanıklılık oluşturmayı güçlendirmektedir. Şehirlerin yalnızca şoklardan ve baskılardan kurtulması değil, aynı zamanda daha iyi, daha güçlü bir duruma geçiş yapması, dönüşmesi ve değişmesi gerekmektedir. Bunu, güçlü bir yedek kapasiteye (yedeklilik) dayanarak aynı zamanda farklı stratejiler öngörüp benimseme esnekliği ve kaynak yaratma kabiliyetiyle gerçekleştirmelidir.

Politika oluşturma süreci de önem kazanmaktadır: halkın katılımına açık olmak, şeffaflık sağlamak ve farklı sektörleri ve aktörleri entegre etmek, katılımcı ve bütünleşik bir dayanıklılık oluşturmanın unsurlarıdır. Dayanıklılığı çok boyutlu ve karmaşık bir kapasite olarak anlamak, şehirlerin hareket alanını genişletmektedir. Ancak bu genişletilmiş hareket alanı, şehirlerin hangi yolu seçerse seçsin daha büyük bir meydan okumayla karşı karşıya olduğu anlamına gelir. Sürece odaklanıldığında, şehir kapsayıcı ve bütünleşik hale gelebilir; ancak uygun altyapıya sahip olmadığında sağlam olmayacaktır. Bu farklı nitelikler, birbirini takip eden aşamalar değil, paralel eylem yollarıdır. Bu bağlamda, bir nitelik diğerinden önce gerçekleşebilir ve belirli bir sıra izlemez. Birbirine bağımlı olmasalar da bu nitelikler, birbirini güçlendirir ve genel anlamda daha büyük bir dayanıklılığın birlikte oluşmasına katkı sağlar (OECD, 2018).

Dayanıklı şehirlerin oluşumu, etkili şehir planlaması ve toplumsal sorumluluğu üstlenmiş bir yerel yönetim ile mümkündür. Şehirlerin dayanıklılık kapasiteleri, mevcut kaynakları ve olanakları doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Önemli olan şehirlerin kendi kapasitelerini doğru analiz ederek tüm paydaşlarla iş birliği yapmasıdır. Bu bağlamda, kurumsal, çevresel, ekonomik ve sosyal faktörlerin bütüncül şekilde ele alınması gerekir. Kentsel politikaların kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerle şeffaf ve hesap verebilir biçimde belirlenmesi, afet risk azaltımının benimsenmesi kentsel dayanıklılığı artırmanın temel unsurlarındandır. Dayanıklı şehirler, yaşanan afetlerin ardından eski hallerine dönebilme veya yeni bir düzene uyum sağlayabilme kapasitesine sahiptir. Bu çerçevede dayanıklılık; şehirlerin sorunlara hazırlıklı olma, etkin yanıt verme ve değişen koşullara uyum sağlama becerisini ifade etmektedir (Erdoğan ve Babaoğlu, 2024).

2.2.3 Kentsel Dayanıklılık Boyutları

Kentsel dayanıklılığın inşa edilmesi için ekonomik, sosyal ve çevresel dayanıklılık gereklidir. Bu bağlamda, uygun yönetişim ve kurumsal yapılar oluşturulması, kentlerin geleceği açısından kritik öneme sahiptir. İyi planlanmış, yönetilen ve finanse edilen kentler, belirsiz gelecekteki tehditlere karşı güçlü bir hazırlık altyapısına sahip olur. Ayrıca, tüm sakinlerine sosyal kapsayıcılık sağlayan kentler, çevresel, halk sağlığı, ekonomik ve sosyal şoklara karşı daha dayanıklıdır, çünkü bir kent, en zayıf halkası kadar güçlüdür. Dayanıklılık, çeşitli boyutlar ve endeksler üzerinden ele alınan bir kavram olsa da bu konuda genel kabul görmüş bir metodoloji veya standart bir araç henüz geliştirilmemiştir. OECD, dayanıklılığın farklı boyutlarını tanımlamak için bir çerçeve sunmakta ve bu boyutları Şekil 2.12'deki gibi sınıflandırmaktadır. OECD Bakanlar Konseyi'nin açıklamasında (OECD, 2014) tanımlanan dört temel dayanıklılık etkeni bu çerçevenin yapısal temellerini oluşturmaktadır. Ekonomik boyut, sanayi sektörlerinin çeşitlendirilmesi ve yeniliklerin desteklenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. İkinci olarak, toplumsal boyut; toplumun kapsayıcı, uyumlu bir yapıya sahip olmasını, yurttaş ağlarının etkinliğini ve bireylerin fırsatlara erişimini sağlamayı hedefler. Çevresel boyut ise kentsel gelişimin sürdürülebilirliğini, güvenilir ve yeterli altyapı ile doğal kaynakların temin edilmesini şart koşar. Son olarak, kurumsal boyut; açık bir liderlik, uzun vadeli bir vizyon, yeterli kamu kaynakları, yönetim kademeleri arasında iş birliği ve şeffaf, katılımcı bir yönetim anlayışını gerekli kılmaktadır.

Şekil 2.11 Dayanıklı Şehirler (OECD, 2016)

Bu dört boyut birbirleriyle derin bir ilişki içindedir. Afetlerden kimlerin etkilendiği ve bu duruma nasıl müdahale edileceği, dayanıklılık stratejisinde göz önünde bulundurulması gereken sosyal, ekonomik ve kurumsal boyutlardır. Bu karmaşık

sorunların üstesinden gelebilmek için kapsamlı ve sektörler arası bir dayanıklılık stratejisi gerekmektedir. Öte yandan, pratik düzeyde hükümetler hala sektörel temelde hareket etmektedir. Bu anlamda, dayanıklılığın belirli boyutlara ayrılması (Şekil 2.15), uygulanabilir bir yaklaşıma geçişi kolaylaştırmaktadır. Farklı sektörler iletişim içinde olsa bile, her biri kendi bütçesi, politikaları ve müdahale alanlarıyla bağımsız birimler olarak faaliyet göstermektedir. Dayanıklılık inşa süreci bu işlevsel ayrımları dikkate alarak kurgulandığında mevcut yönetişim yapılarına daha uyumlu bir şekilde entegre edilebilir. Dayanıklılık inşasına yönelik entegre bir yaklaşım, devlet daireleri arasındaki eylemleri koordine etmek ve bu sektörel boşlukları azaltmak adına elverişlidir; ancak bu boşlukların tamamen ortadan kaldırılması amaçlanmamaktadır (OECD, 2018)

Ekonomik dayanıklılık boyutu, bir şehir ya da topluluğun ekonomik yapısını; işsizlik oranlarını, ekonomik çeşitliliği, işletme sayısını, hane gelirlerini ve diğer ilgili faktörleri kapsamaktadır. Aynı zamanda küresel ekonomik değer zincirlerindeki genel riskle de ilgilidir. Dayanıklı şehirler farklı endüstrilere ve inovasyon potansiyeline sahiptir (OECD, 2014a).

Sosyal dayanıklılık boyutu bir topluluğun refah düzeyini ve üyelerinin yaşam koşullarını yansıtmaktadır. Demografik yapısı (yaş, cinsiyet, yoksulluk oranları gibi), sağlık koşulları, sosyal sermaye, vatandaş katılımı ve güçlü toplumsal bağlar bu kapsamda ele alınmaktadır. Dayanıklı şehirler, ekonomik ve sosyal politikaları bir araya getirerek şoklara uyum sağlayabilmektedir (OECD, 2014a). Özellikle sosyal kapsayıcılık, istihdama ve eğitime erişim olanakları, şehirlerin değişim süreçlerine daha sağlıklı geçiş yapmasına katkıda bulunmaktadır.

Çevresel dayanıklılık boyutu çevre tahribatı, kaynakların aşırı kullanımı ve iklim değişikliği ile doğal afetlerin yaratabileceği ekonomik ve sosyal maliyetlere yönelik dayanıklılığı kapsamaktadır (OECD, 2014a). Özellikle karmaşık kentsel sistemler, aşırı hava olaylarına karşı hassasiyet taşımaktadır (OECD, 2014d). Örneğin yoğun yapılaşma aşırı yağış sonrası sel riskini artırır ve su kaynaklarının kirlenmesine neden olabilmektedir. Bu boyut, doğal çevreyi ve onu yönetmek için uygulanan sistem ve ağları ifade etmektedir. Özellikle afete müdahale ve iyileştirme için iletişim, ulaşım, su ve sanitasyon gibi kritik hizmetleri sağlayan yapıları içermektedir. Çevresel dayanıklılığı sağlamak iklim değişikliğinin yerel düzeydeki

olası etkilerini anlamak ve toplumsal varlıkları koruyacak önlemleri geliştirmekle ilgilidir.

Kurumsal dayanıklılık boyutu şehir ya da toplulukları yöneten kurumları, organizasyonları ve karar süreçlerini kapsamaktadır. Bu yönetim sürecinde hükümetler, sivil toplum ve özel sektörün rolü büyüktür. Kapasite; bilgi paylaşımını, kapasite gelişimini, öğrenme süreçlerini ve katılımcı kanalları içermektedir. Şoklara yanıt vermek ve toparlanmak için kurumsal kapasite gereklidir (OECD, 2014a). Özellikle şehir yönetimleri, kamu hizmetlerinin sunumu, veri paylaşımı ve bilgi akışında kritik bir role sahiptir. Yerel yönetimlerde kapasite geliştirmek, değişimlere uyum sağlayan ve dayanıklı kurumsal yapılar oluşturmanın önemli bir aşamasıdır (OECD, 2014c).

2.2.4 Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma için Dayanıklılık

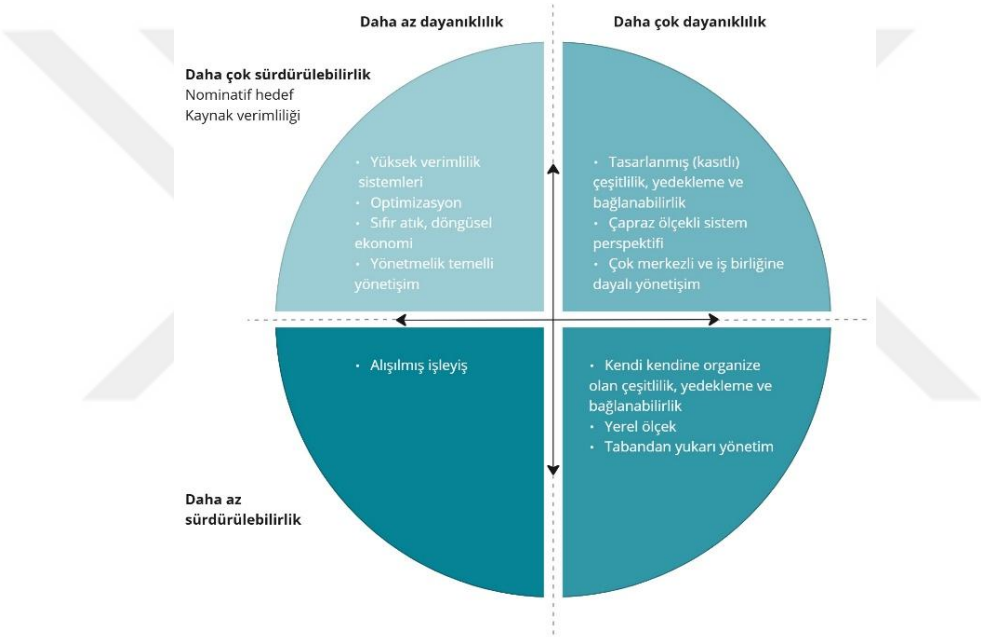
"Hiçbir şey sürdürülebilir kalkınmayı, onlarca yıllık ilerlemeyi dakikalar içinde yok edebilen felaketler kadar azaltamaz. Risklerin afet olarak ortaya çıkmadan önce tespit edilememesi, önlenememesi ve azaltılamaması sadece Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini tehlikeye atmakla kalmıyor aynı zamanda dünyadaki en savunmasız insanları ilk önce ve en kötü şekilde etkiliyor."

UN Deputy Secretary-General Amina J. Mohammed, 18 May 2023

Dayanıklılık, kentsel geleceği şekillendirmede önemli bir faktör olsa da, farklı bağlamlarda belirsiz ve karmaşık bir kavramdır (Simon, Griffith, & Nagendra, 2018). Bu belirsizlik, analiz ve uygulama süreçlerinde verimsizliğe yol açabilir. Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık sıklıkla karıştırılsa da, kentsel dayanıklılık, bir şehrin şoklara karşı toparlanabilme yeteneğini ifade ederken (Elmqvist vd., 2019), sürdürülebilirlik, mevcut ihtiyaçları karşılayarak geleceğin gereksinimlerini tehdit etmeden kentsel sistemlerin oluşturulmasını hedefler (WCED, 1987). Dayanıklı şehirler, gelecekteki krizlere karşı riskleri azaltan sürdürülebilir uygulamaları benimsemişlerdir (WCED, 1987). Sürdürülebilirlik genellikle kaynak verimliliği üzerine odaklanır, bu da sosyal adelet gibi konuların dışlanmasına sistemlerin optimize edilmesi ve gereksiz yedekleme unsurlarının kaldırılması anlamına gelir. Ancak bu durum, yedekliliğin göz ardı edilmesine yol açabilir. Yedeklilik, sistemin bir bileşeninin arızalanması durumunda işlevselliği sürdürmesini sağlar. Verimlilik odaklı yaklaşımlar, yedek sistemleri ortadan kaldırarak doğal afetler veya arızalar karşısında sistemin dayanıklılığını zayıflatabilir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik ve

dayanıklılık hedeflerinin dikkatli bir şekilde dengelenmesi gereklidir (Elmqvist vd., 2019).

Şekil 2.12 'de, sürdürülebilirliğin bu denli dar bir tanımının, sürdürülebilirliği artırmaya yönelik politika ve planlamaların, çoğu zaman dayanıklılığın azalmasına yol açabileceği olası sonuçları vurgulanmaktadır. Elmqvist ve diğerlerinin (2019) makalesinde, sürdürülebilirlik ve dayanıklılık arasındaki ilişki dinamik bir etkileşim olarak ele alınmaktadır. Sürdürülebilirlik uzun vadeli bir hedefken, dayanıklılık şoklara karşı uyum sağlama süreci olarak tanımlanır. Dayanıklılık, sürdürülebilirliğe dinamik bir boyut ekler, sadece riskleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda değişen koşullara uyum ve yenilik teşvik eder (Vale & Campanella, 2005).

Şekil 2.12 Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık ilişkisi (Elmqvist, T., 2019).

Sürdürülebilir kentsel kalkınma, yalnızca çevreyi değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal dayanıklılığı da destekler. Bu bağlamda, izole müdahaleler yeterli olmayıp, farklı politika alanlarının uyum içinde çalışması gerekmektedir. Afetler, tüm bu boyutların birlikte ele alınmasını zorunlu kılar. Örneğin, bir sel felaketi, yoksul kesimlerin zarar görmesi (sosyal ve ekonomik boyutlar), altyapı tahribatı (yapılı çevre) ve acil durum hizmetlerinin devreye girmesini (kurumsal boyut) gerektirir. Dayanıklılık stratejisi, yalnızca altyapıya odaklanmakla kalmamalıdır. Sürdürülebilir kentsel planlama, ekolojik ayak izini azaltırken, iklim kaynaklı kesintilerle başa çıkma kapasitesini artırarak dayanıklılığı güçlendirir (Pimm vd., 2019). Bu politikalar, dayanıklı topluluklar oluşturarak toparlanma süreçlerini

destekler (UN-Habitat, 2016a). IPCC (2021) belgesine göre, sürdürülebilirliği entegre eden şehirler dayanıklıdır çünkü topluluk ağlarını etkin şekilde kullanabilirler. Dayanıklılığın ön plana çıkmasının nedeni, şehirlerin çağdaş zorluklarla karşılaşmasıdır. Dayanıklılık, öngörülemeyen olaylar karşısında "farklı bir şekilde geri dönme" yeteneği olarak ele alınır ve iyileşme odaklı bir yaklaşım sunar (Meerow, Newell, & Stults, 2016). Sürdürülebilirlik kavramı genellikle Bruntland Raporu'nda (1987) tanımlanan "sürdürülebilir kalkınma" anlayışı ile ilişkilendirilir. Bu kavram, “mevcut ihtiyaçları karşılamak için gelecekteki nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yeteneklerinden ödün vermeyen bir kalkınma modeli” olarak ifade edilmiştir (Our Common Future, 1973).

	Sürdürülebilirlik	Dayanıklılık
Varsayımlar	İstikrar ve denge normdur (ya da en azından mümkündür).	Doğrusal olmayan ve öngörülemez değişim ile kaos normdur.
Hedefler	Kültür, çevre ve ekonomik koruma gibi normatif idealler; kuşaklar arası adalet ve hakkaniyet.	Stratejik, dinamik ve kendi kendine örgütlenen sistemler; öğrenen kurumlar ve yenilikçi kültürler.
Araştırma Odağı	Ekonomik kalkınma ve büyümenin çevresel ve sosyal etkileri; kaynakların kullanımı; karbon ayak izi.	Doğal ve insan kaynaklı afet yönetimi; iklim değişikliği etkileri; sosyal sermaye ve ağlar.
Yöntemler	"Akıllıca kullanım" kaynak yönetimi; değişime karşı koruma veya zarar azaltma; geri dönüşüm; çevre dostu uygulamalar; davranış değişikliği eğitimi.	Kırılganlıkların azaltılması; esneklik ve yedekleme ile değişim kapasitesinin artırılması; sistem geri bildirimi ve performans geliştirme; yenilik odaklı eğitim.
Eleştiriler	Zayıf tanımlama ve siyasallaşma.	Sosyal ve çevresel değişimlerin nedenlerini ele almama.

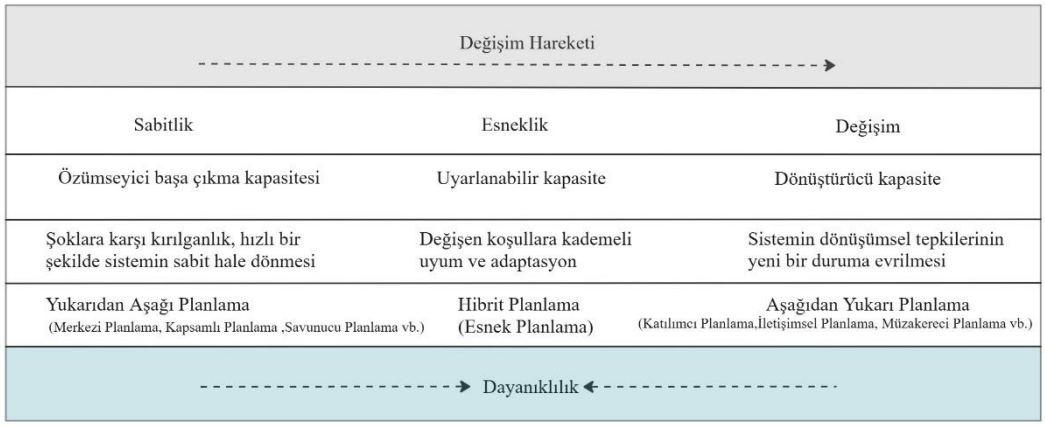
Tablo 2.7 Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık yaklaşımlarının farklılıkları. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Dayanıklı kentsel ortamlar yaratmak için ekonomik büyümeyi, çevresel korumayı ve sosyal eşitliği birleştirir. Bu yaklaşım, kalkınma baskılarını doğal ekosistemlerin korunmasıyla dengelemeyi, kapsayıcı toplulukları teşvik etmeyi ve kaynak tüketimini azaltmayı amaçlamaktadır (UN-Habitat, 2020). Çeşitli çalışmalarda sürdürülebilirlik ve dayanıklılık kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da dayanıklılık, genellikle sürdürülebilirlik hedeflerinin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmekte ve yeni geliştirilmiş bir paradigma olarak öne çıkmaktadır. Başka bir deyişle sürdürülebilir bir geleceği öngörmek ve planlamak yerine, dayanıklılık

kavramı belirsizlikleri merkeze almakta ve gelecekteki beklenmedik değişimlere karşı uyarlanabilir kapasiteyi sistem temelli bir yaklaşımla geliştirmeyi amaçlamaktadır (Meerow ve Newell, 2019). Birleşmiş Milletler'in 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'ndan üçü doğrudan afetlere odaklanırken 11. Amaç olan Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030'u temel alarak, ulusal ve yerel düzeyde afet riskini azaltma stratejilerinin hayata geçirilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (BM Küresel Amaçlar, 2022). Sendai Çerçevesi, afet riskinin azaltılması yoluyla yeni ve mevcut risklerin önlenmesini ve mevcut risklerin yönetimini hedefleyerek dayanıklılığı artırmayı ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeyi amaçlamaktadır Birleşmiş Milletler'in 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı'ndan üçü afetlerle doğrudan ilişkili hedeflere sahipken, 11. Amaç olan Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030'a dikkat çekerek ulusal ve yerel düzeyde afet risk azaltma stratejilerinin uygulanmasının önemini vurgulamaktadır (Küresel Amaçlar, 2022). Bu noktada Sendai Çerçevesi, yeni ve mevcut afet risklerinin azaltılmasını, risklerin yönetimini ve bu sayede dayanıklılığın artırılmasını hedefleyerek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamayı amaçlamaktadır (UNDRR, 2023).

2.2.5 Esnek Planlamanın Dayanıklılık Açısından Değerlendirilmesi

Holling (1973), dayanıklılığı daha çok istikrar boyutuyla ele alırken, daha güncel açıklamalar dayanıklılığa evrim ve dönüşüm kavramlarını eklemiştir (White ve O'Hare, 2014). Önceki durumun, şokun oluşmasına katkıda bulunduğu düşünüldüğünde, aynı duruma geri dönmek dayanıklı bir yaklaşım olmayabilir. Dayanıklı kentler, şok veya stres sonrası daha gelişmiş, yeni bir normale ulaşacaktır (White ve O'Hare, 2014). Özetle, vurgu istikrardan adaptasyon ve değişime kaymıştır. Bu değişimle birlikte dayanıklılığa giden üç kümülatif yol tanımlanmıştır: katı (rahatsızlığa direnç göstererek mevcut durumu koruma), esnek (kademeli uyum sağlama) ve değişken (değişim) (Meerow, Newell ve Stults, 2016). Jabareen'e (2013) göre bu yaklaşım, katı planlama modellerinden dinamik sistemlere geçişi destekleyerek kentlerin bozulmalardan hızla toparlanmasına olanak tanımaktadır.

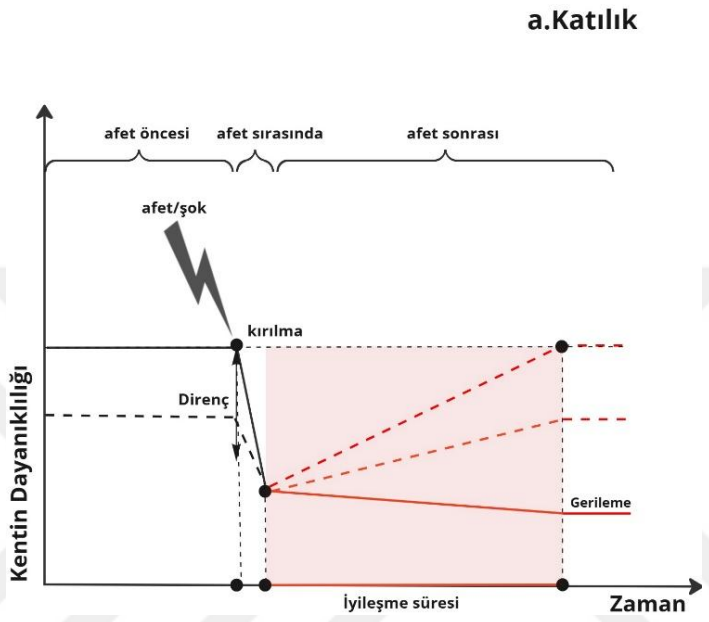

Dayanıklılığa giden kümülatif yollar

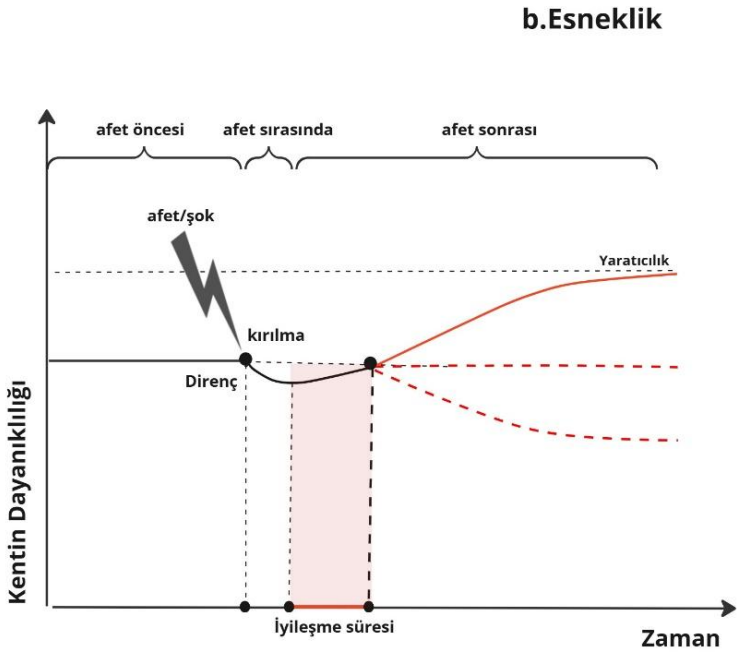
Tablo 2.8 Dayanıklılığa giden kümülatif yollar (Béné, C. vd., 2012). Yazar tarafından tekrar geliştirilmiştir.

Geleneksel olarak kentsel planlama uzun vadeli, sabit stratejilere dayalıdır ve genellikle beklenmedik olaylara etkili bir şekilde yanıt vermekte zorlanmaktadır. Vale ve Campanella'nın (2005) da belirttiği gibi, bu katılık, şehirlerin değişen taleplere uyum sağlama kapasitesini sınırlamaktadır. Buna karşılık, esnek kentsel planlama, sürekli öğrenme ve yinelemeye yönelik mekanizmaları entegre ederek farklı aktörler arasındaki iş birliği ve sürece dahil olma mekanizmasını dengeleyerek kentin zamana karşı koymasına ve dayanıklılığını korumasına yardımcı olmaktadır. Toplulukların sürece dahil edilmesi, kentsel planlama çerçevelerinin kırılganlıkları daha etkin bir şekilde belirlemesini ve yerel bilgi birikiminden yararlanarak daha duyarlı, kültürel açıdan uygun çözümler geliştirmesini sağlamaktadır. Planlamanın kapsayıcı yaklaşımı çeşitli bakış açılarını bütünleştirerek sistemleri daha sağlam hale getiren dayanıklılık teorisiyle de uyumludur (Folke, 2006). Dayanıklılık bağlamında esnek kentsel planlamanın önemli bir yönü, kentlerin krizler karşısında aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama ile ortaya çıkan esnek planlama anlayışı; işbirlikçi, değişim gösterebilen katılım sürecine sahip bir yapıya sahip olması, yalnızca mevcut risklerin yönetilmesinde değil aynı zamanda bu risklerden kaynaklanan zararların hızlıca telafi edilerek iyileşme sürecinin kısaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Esnek planlama kentlerin dayanıklılığa katkıda bulunarak kırılganlıkları azaltmalarını ve yaratıcılıkla gelişimlerini artırmayı desteklemektedir. Bu bakımdan, kentsel dayanıklılığın sağlanmasında kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Afet sonrası kentsel iyileşme hem acil ihtiyaçları karşılamak hem de

uzun vadede dayanıklılığı güçlendirmek için yenilikçi ve bütünleşik yaklaşımlar gerektiren karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma ve dayanıklılık ilkelerini temel alan esnek planlama stratejileri, önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Esnek planlama, yukarıdan aşağıya yönetişim mekanizmaları ile aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımlar arasındaki boşluğu doldurarak iyileşme süreçlerinin hem etkin hem de bağlama duyarlı bir şekilde ilerlemesini sağlar.

Şekil 2.13 Afet Sonrası Kentsel Dayanıklılık ve Zaman İlişkisi; Katılık. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Şekil 2.14 Afet Sonrası Kentsel Dayanıklılık ve Zaman İlişkisi; Esneklik. (Yazar tarafından üretilmiştir).

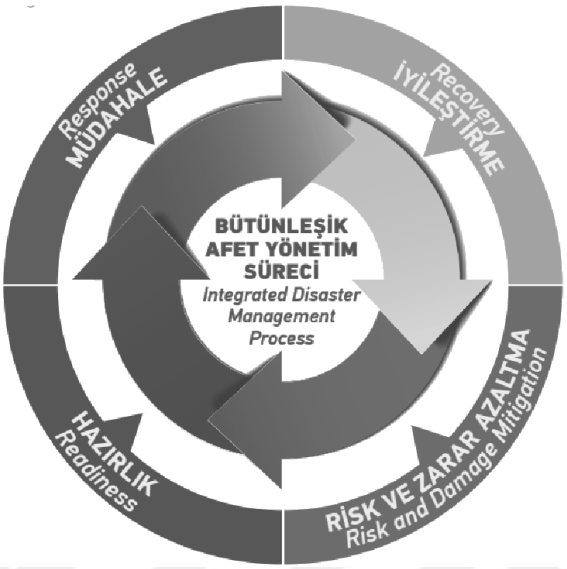
Şekil 2.13 ve Şekil 2.14, afet sonrası kentsel dayanıklılığı "katılık" ve "esneklik" kavramları üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Katılık yaklaşımında sistem, afet/şok karşısında ilk etapta yüksek direnç göstermekle birlikte kırılma yaşar; ardından ya eski düzeyine döner ya da gerileme eğilimleri gösterir. Esneklik yaklaşımı ise etkin bir şekilde uygulandığında kırılma sonrası toparlanmanın ardından sistemin yalnızca eski haline dönmesini değil, yaratıcı dönüşüm yoluyla daha yüksek bir dayanıklılık seviyesine ulaşmasını öngörür. Bu bağlamda, kırılma noktasından sonra başlayan iyileşme süreci, sadece mevcut duruma geri dönülmesi değil, aynı zamanda sistemik kapasitenin yeniden yapılandırılarak güçlendirilmesini ifade eder. Bu tür bir dönüşüm sağlanamadığı durumlarda ise sistemin dayanıklılık düzeyinde gerileme eğilimi gözlemlenmesi olasıdır. Her iki yaklaşımda da "iyileşme süresi", sistemin afete verdiği tepkinin süresel boyutunu ve yeniden yapılandırma kapasitesini belirleyen kritik bir göstergedir; ancak esnek sistemlerde bu süre aynı zamanda adaptasyon (uyumlanma), öğrenme ve inovasyon (yenilikçi fikirler üretme) süreçlerini de içererek uzun vadeli dönüşüme zemin hazırlar.

Afet sonrası süreçlerde kentin hızlı bir şekilde iyileşmesi sürecinde sadece fiziki değil hazırlık süreci ve sonrasında yönetimsel planlama müdahalelerinin etkili bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Etkili yönetişim ve katılımcılığı dahil ederek hızlı bir şekilde örgütlenen kentin daha da dayanıklı bir hale geldiği görülmektedir. Riskleri yönetmek ve mevcut durumdan hızlı bir şekilde çıkmakta bir dayanıklılık ölçütüdür. Hibrit planlama yaklaşımının dayanıklılık ölçütü, kentsel alanların nasıl iyileştirileceği, mevcut ve olası risklerin nasıl yönetileceği ve katılımcı süreçlerin planlama ve uygulama aşamalarına ne ölçüde entegre edilebildiği ile doğrudan ilişkilidir. Kentsel planlamayı hem katılımcı hem de hızlı bir şekilde hayata geçirmek üzere esnek planlama stratejileri ortaya koyulmuştur. Bu süreçte yerel aktörler dinlenerek koordine edilmeli ve katılımcılık artırılmalıdır.

2.3 Bütünleşik Afet Yönetimi

Bütünleşik afet yönetimi stratejileri, afetlerin tüm aşamalarını (öncesi, sırası ve sonrasında) kapsayan ve çok disiplinli bir yaklaşımı benimseyen bir modeldir. Bu stratejiler, afetlerin etkilerini azaltmayı ve toplumsal dayanıklılığı artırmayı amaçlayarak çevresel, sosyal, ekonomik ve yönetsel unsurları bir araya getirir. Afet risklerini önceden belirleyip azaltmak için yerleşim planlaması, altyapı

güçlendirme ve eğitim gibi önleyici tedbirler alınırken, afet anında hızlı müdahale için acil durum planları ve koordinasyon yapıları oluşturulur. Afet sonrası ise, hızlı iyileşme, hasar tespiti, yeniden yapılanma ve toplumsal destek sistemleri devreye girer.

Şekil 2.15 Bütünleşik Afet Yönetim Süreci (AFAD, 2018).

Ayrıca, bütünleşik afet yönetimi stratejileri, yerel halkın ve paydaşların sürece dahil edilmesi, bilgi paylaşımı ve kaynakların etkin kullanımı gibi unsurlar üzerinden dayanıklı toplumlar inşa etmeyi hedefler. Bu bütünsel yaklaşım, afetlerin yalnızca kriz anında değil, öncesinde de hazırlıklı olmayı sağlayacak risk yönetimini de kapsar. (Kadıoğlu, 2008)

2.3.1 Afet Riski Azaltma

Afet riski, bir toplumun maruz kaldığı tehlikeler ile bu tehlikelerin etkilerini azaltma kapasitesindeki eksikliklerin sonucu olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2016), afet riskini, "belirli bir toplumda doğal veya insan kaynaklı tehlikelerden kaynaklanabilecek potansiyel kayıplar" olarak tanımlar. Bu, afet riskinin yalnızca fiziksel değil, sosyal, ekonomik, çevresel ve kurumsal faktörlerin etkileşiminden oluştuğunu gösterir. UNDRR (2019) ise afet riskini, tehlike, maruziyet, hassasiyet ve kapasite faktörlerinin bir fonksiyonu olarak, potansiyel can kaybı, yaralanma veya varlık hasarlarını olasılıksal olarak belirlenen bir kavram olarak tanımlar. Bu çerçevede, risk şu üç temel unsurun bir işlevi olarak ifade edilir (UNDRR, 2019):

1. Tehlike: İnsan sağlığı, mal kaybı, sosyal ve ekonomik bozulma veya çevresel zarar gibi sonuçlar doğurabilecek süreç, olgu ya da insan faaliyeti.
2. Maruziyet: İnsanlar, altyapı, konutlar, üretim kapasiteleri ve diğer somut insan varlıklarının tehlike alanlarında bulunma durumu.
3. Savunmasızlık: Bir birey, topluluk, varlık veya sistemin tehlikelerin etkilerine karşı duyarlılığını artıran fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler veya süreçler tarafından belirlenen koşullar.

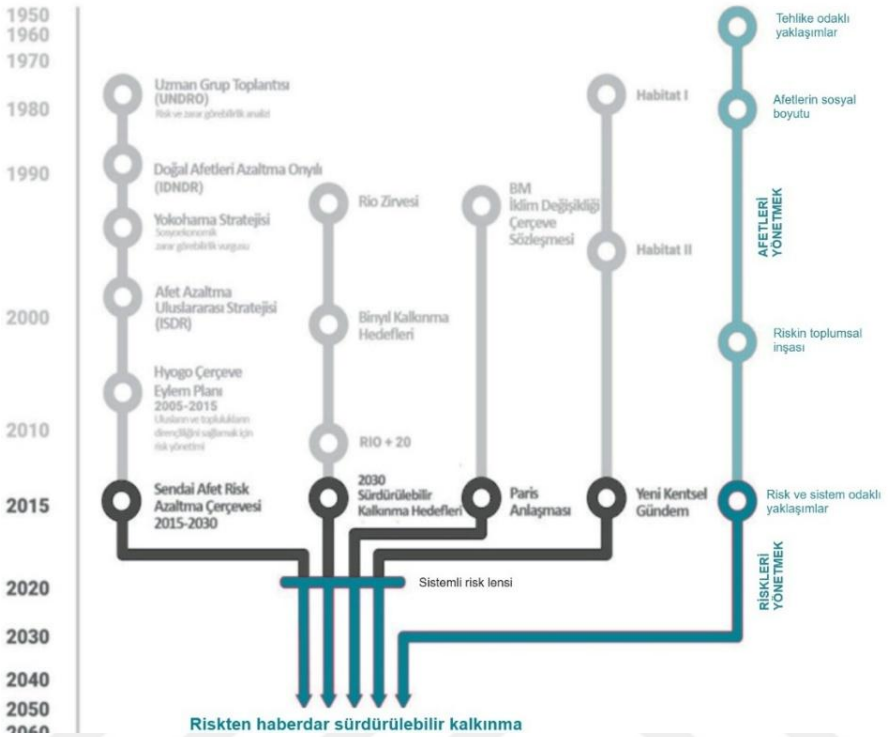

Şekil 2.16 Afet Riski Denklemi (UNDRR, 2019)

Başa Çıkma Kapasitesi ise insanların, organizasyonların ve sistemlerin mevcut beceri ve kaynaklarını kullanarak olumsuz koşulları, riskleri veya afetleri yönetme yeteneğidir (UNDRR, 2019). Afet riskini azaltma, bu unsurlara odaklanarak yeni risklerin oluşmasını önlemeyi, mevcut riskleri azaltmayı ve kalan riskleri yönetmeyi amaçlar. Bu çaba, yalnızca fiziksel altyapının korunmasını değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik sistemlerin dayanıklılığını artırmayı hedeflemektedir. Afet riskinin azaltılması için her iki tarafın dikkatle yönetilmesi gerekmektedir. Son 20 yılda, afet yönetimi, risk azaltma ve dayanıklı şehirlerin inşası konularında birçok uluslararası toplantı gerçekleştirilmiştir (Şekil 2.17). Bu toplantılarda, büyük afetlerden elde edilen deneyimlerle, benzer kayıpların önlenmesi amacıyla ülkeler arasında iş birliği ve ortak kararlar alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, her ülke kendi yapısına uygun kurumsal düzenlemeler yaparak kararları uygulamaya koymaya başlamıştır. Afet riskleri, kalkınma süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Yoksulluk, eşitsizlik, plansız kentleşme, çevresel bozulma ve eksik düzenlemeler, afet riskini artıran başlıca etkenlerdir.

Bahsedilen riskler, iyi kalkınma uygulamalarıyla azaltılabilir. Temel altyapı ve hizmetlere erişim, savunmasızlığı ve maruz kalmayı azaltarak riski minimize edebilir. Afet risk azaltma, sadece dayanıklılık ve hazırlıkla sınırlı olmayıp, kalkınma süreçlerinin riskleri azaltacak şekilde yapılandırılmasını gerektirir. Şeffaf, kapsayıcı ve hesap verebilir bir yönetişim anlayışı, bireylerin ihtiyaçlarını

gözeten ve kazanımları adil paylaşan sistemlerin oluşumuna katkıda bulunur. Kalkınma süreçlerine entegrasyon, insan merkezli risk azaltma anlayışını destekler (UNDRR, 2019).

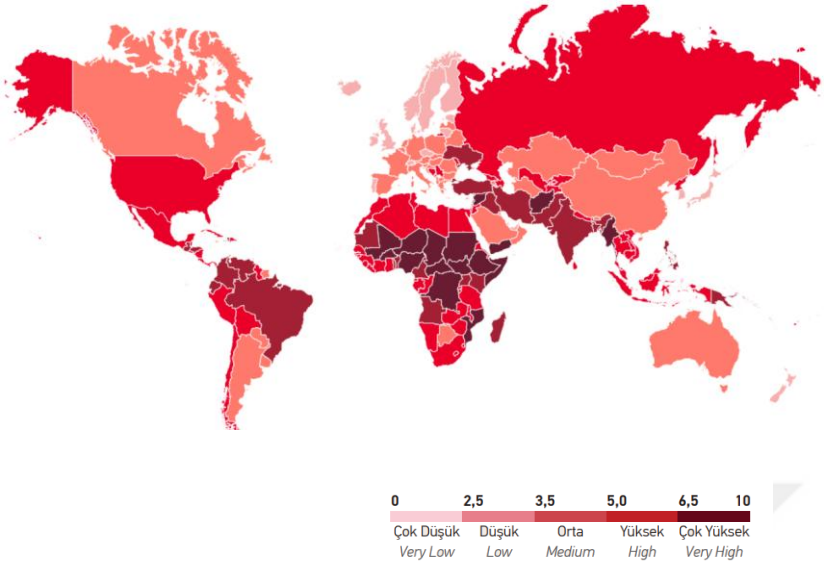

Şekil 2.17 Uluslararası Gündemin Tarihçesi ve Ulaşılması Beklenilen Hedefler (GAR, 2019)

Dayanıklılık artırma, yerel yönetimlerin kapasitesine bağlıdır. Afet risk azaltma ve iklim değişikliği uyumunu içeren sürdürülebilir kalkınma süreçleri, paydaş iş birliğiyle düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Eylemlerin nasıl ve kim tarafından gerçekleştirileceği, ulusal hükümetlerin ve uluslararası anlaşmaların yerel çalışmaları desteklemesiyle netleşebilmektedir.

Afet riskini azaltmak, toplumların dayanıklılığını artırmayı ve tehlikelerin etkilerini en aza indirmeyi hedefleyen stratejilerle sağlanmaktadır. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030), kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır (UNDRR, 2019). OECD (2017), afet riskini ekonomik süreklilik ve sosyal kapsayıcılık ilkeleriyle ele alırken, risk azaltma stratejilerinin topluluk temelli yaklaşımlar ve iyi yönetişim ile desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hızlı kentleşme ve kötü planlama, afetlere karşı kırılganlığı artırabilir. Birleşmiş Milletler Habitat'ın (2022) raporuna göre, mekânsal planlama ve risk duyarlı kalkınma stratejileri, afet riskini azaltmada temel araçlardır. Riskin önlenmesi ve dayanıklı kentlerin inşası için uluslararası

çerçeveler ve yerel politikaların uyum içinde uygulanması gerekmektedir (UN-Habitat, 2022).

Şekil 2.18 Ülkelerin (2012 – 2017) INFORM Endeks Puanlarına Göre Risk Sınıfları (https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/)

Afet sonrası planlama, fiziksel iyileşmenin yanı sıra toplumsal ve ekonomik dayanıklılığın yeniden inşasını da hedefleyen bir süreçtir. Afet risk azaltımı, bu sürecin temel unsurlarından olup, yalnızca afet etkilerini hafifletmekle kalmaz, toplulukların gelecekteki risklere karşı daha dayanıklı hale gelmesini sağlar. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ve diğer uluslararası rehberler, yerel bağlamda afet sonrası süreçlerin yeniden yapılanma yerine riskin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik olarak yeniden tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir. Afet risk azaltma, mevcut kalkınma kazanımlarını korumanın ötesine geçerek kentsel dayanıklılık ve katılımcılık odaklı yeni kalkınma stratejileri önererek gelecekteki riskleri de azaltmak hedeflenmelidir. Bu arazi kullanımı, altyapı, sağlık, eğitim gibi çeşitli sektörleri ve paydaşları içermelidir.

2.3.2 Afet Risk Yönetimi

Afet riski yönetimi, toplulukların afetlerden kaynaklanan kayıplarını azaltmak ve dayanıklılığı artırmak için sistematik bir yaklaşım gerektirir. Bu süreç, afet sonrası müdahaleleri ve afet öncesi risk değerlendirmesini içeren kapsamlı bir yaklaşımdır (Kadıoğlu, 2011). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2016), afet riski yönetimini, afet riskinin değerlendirilmesi ve azaltılmasına yönelik politikalar, stratejiler ve planların geliştirilmesi olarak tanımlar. Bu tanım, risk yönetiminin, toplulukların

sosyo-ekonomik ve çevresel bağlamlarını dikkate alarak proaktif bir çerçevede ele alınması gerektiğini vurgular. OECD (2017), afet riski yönetimini ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden ele almaktadır. Etkin risk yönetimi, altyapı yatırımları ve sosyal eşitsizliklerin azaltılmasıyla mümkündür. Ayrıca, stratejilerin değişen iklim ve kentleşme koşullarına uyumlu olması gerektiği belirtilir. UNDRR (2022) raporunda ise, afet riski yönetiminin dijitalleşme ve veri tabanlı yaklaşımlar ile entegre edilmesi gerektiği, erken uyarı sistemleri ve tehlike haritalamanın kritik rol oynadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, risk yönetiminin başarısı, toplulukların katılımı ve kapsayıcı politikaların uygulanmasına bağlıdır. Afet Yönetimi, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerini organize etme, planlama ve uygulamayı ifade etmektedir. Afet riskinin yönetimi, üç temel uygulama alanının bir kombinasyonunu gerektirmektedir. Bu uygulama alanları (UNDRR, 2019):

Öngörücü Risk Yönetimi: Yeni veya artan afet risklerini önlemeye yönelik faaliyetleri kapsar. Afet risk azaltım politikalarının uygulanmaması durumunda gelecekteki riskleri ele almayı amaçlamaktadır. Etkili arazi kullanımı, altyapı dayanıklılığı ve çok işlevli sistemler gibi adımlar içermektedir.

Düzeltici Risk Yönetimi: Mevcut afet risklerini azaltmayı hedefler. Bu, binaların ve altyapının güçlendirilmesi, risk altındaki toplulukların güvenli yerlere taşınması gibi önlemleri içerir. Ayrıca, konut güvenliği, altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve sağlıkla ilgili savunmasızlıkların azaltılması da bu kapsamda yer alır.

Telafi Edici Risk Yönetimi: Kalan risklerin etkilerine karşı dayanıklılığı artırmayı amaçlar. Bu, hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinin yanı sıra finansal araçların kullanılması, örneğin acil durum fonları ve sigorta, süreci destekler.

Afet riski yönetimi, afetin etkilediği süreçlerde çok aşamalı ve çok paydaşlı bir yaklaşımı gerektirir. Bu süreç, uluslararası çerçevelerin rehberliğinin yanı sıra yerel bağlama özgü geliştirilen politikalar ve teknolojik yeniliklerle desteklenmelidir. Afet risk yönetimi sadece fiziksel altyapıyı değil, aynı zamanda kentsel dayanıklılığı bütünsel bir biçimde artırmayı amaçlamalıdır. Katılımcılık, afetlere karşı dayanıklı toplumların inşasında önemli bir rol oynar. Bu yaklaşım, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer paydaşların, afet riski azaltma stratejilerinin tasarım ve uygulanmasına dahil edilmesini sağlar. Katılımcı süreçler, afetlerin etkilerini daha iyi anlamamıza ve toplumsal ihtiyaçlara uygun çözümler

geliştirmemize olanak tanır. Ayrıca, afet öncesi hazırlık, müdahale ve iyileşme süreçlerinde yerel bilgi ve deneyimlerin entegrasyonu, daha etkili yanıtların verilmesini sağlar (Bankoff, 2016). Katılımcı yaklaşım, afet riskinin yalnızca fiziksel boyutlarıyla değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla da ele alınmasına yardımcı olur. Bu sayede toplumsal eşitsizlikler azaltılarak, afetlere karşı daha eşitlikçi ve adil bir yaklaşım benimsenebilir (Twigg, 2015). Katılımcı süreçler, afet sonrası iyileşme döneminde toplumsal dayanıklılığı artırarak, bireylerin ve grupların kendi iyileşme süreçlerinde aktif bir rol almalarını sağlar. Bu da sosyal bağlılık ve dayanışmayı güçlendirir.

2.3.3 Sendai Çerçevesi

Afet sonrası iyileştirme süreçlerinin yönetimi ve afet risklerinin azaltılması için Birleşmiş Milletler, uluslararası çerçeveler oluşturmuştur. Bu çerçeveler, afetlerin değerlendirilmesi, hazırlık ve müdahale süreçlerinin analizi, ülkelerin politika ve uygulamaları üzerinden şekillendirilir. En güncel çerçeve, Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi'dir. 2011'de Japonya'daki Sendai depremi ve Fukuşima felaketi sonrası, 2015 yılında Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Konferansı'nda kabul edilen bu çerçeve, 2005-2015 yıllarını kapsayan Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nın yerini almıştır. 2015-2030 dönemi için belirlenen çerçeve, afet risklerini azaltmayı, toplulukların ve hükümetlerin dayanıklılığını artırmayı hedeflemektedir. Çerçeve, afetlere karşı alınması gereken önlemleri ve politika önerilerini sunarken, afet risklerinin yönetilmesine yönelik küresel bir rehber niteliği taşır.

Sendai Çerçevesi, bağlayıcı olmasa da uluslararası toplumu afetlere karşı etkili ve koordineli hareket etmeye teşvik eder. Üye ülkeler, kendi ulusal mevzuatlarına dayanarak çerçevenin hedeflerine ulaşmak için politikalar geliştirir. Türkiye'de Birleşmiş Milletler üyesi bir ülke olarak bu çerçevenin kabul edilmesi sürecine katılmış ve çerçevede belirtilen ilkelere uyum sağlamayı taahhüt etmiştir. Sendai çerçevesi, doğal afetlerle mücadelede yeni bir paradigma sunarak daha kapsayıcı, risk odaklı ve uzun vadeli bir yaklaşımı benimsemesiyle önceki modellerden ayrılmaktadır. Toplumların afetlere karşı dayanıklılığını artırmayı ve kayıpları en aza indirmeyi hedefleyen daha etkili ve koordineli bir yapı ortaya koymaktadır (UNISDR, 2015)

SENDAİ ÇERÇEVESİ (UNDRR, 2015)
AMAÇ
Tehlikeye maruz kalmayı ve afetten zarar görebilirliği önlemek ve azaltmak, müdahale ve iyileştirme için hazırlığı artırmak üzere, entegre ve kapsamlı bir şekilde ekonomik, yapısal, yasal, sosyal, sağlıkla ilgili, kültürel, eğitsel, çevresel, teknolojik, politik ve kurumsal önlemlerin uygulanması ile yeni afet riskinin oluşmasını önlemek, mevcut afet riskini azaltmak, böylelikle afetlere karşı dayanıklılığı arttırmak.
HEDEFLER
Can kayıplarının azaltılması: 2005–2015 dönemine kıyasla, 2020–2030 yılları arasında afetler nedeniyle meydana gelen küresel can kaybı oranını her 100.000 kişi başına düşürerek önemli ölçüde azaltmak.
Etkilenen insan sayısının azaltılması: 2020–2030 yılları arasında afetlerden doğrudan etkilenen kişi sayısını, 2005–2015 dönemiyle karşılaştırıldığında, küresel ölçekte her 100.000 kişiye düşen oran temelinde kayda değer biçimde azaltmak.
Ekonomik kayıpların azaltılması: Afetlerin yol açtığı doğrudan ekonomik kayıpları, özellikle gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) oranı bakımından, 2030 yılına kadar anlamlı düzeyde azaltmak.
Kritik altyapının korunması: Sağlık ve eğitim tesisleri gibi temel hizmet sağlayıcılarını da kapsayacak şekilde, afet kaynaklı altyapı hasarlarını ve hizmet sunumundaki kesintileri önemli ölçüde azaltmak; bu doğrultuda 2030 yılına kadar altyapısal dayanıklılığı artırmak.
Stratejik kapasitenin geliştirilmesi: Ulusal ve yerel düzeyde afet risk azaltma stratejisi geliştiren ülke sayısını 2020 yılına kadar belirgin biçimde artırmak.
Uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi: Gelişmekte olan ülkelerin, Sendai Çerçevesi'nin uygulamasına yönelik ulusal eylem planlarını 2030 yılına kadar tamamlayabilmeleri için yeterli, sürdürülebilir ve etkin uluslararası destek mekanizmalarını artırmak.
Erken uyarı sistemleri ve risk bilgisinin erişilebilirliğinin artırılması: Çoklu tehlikelere karşı erken uyarı sistemlerinin, afet riski verilerinin ve risk değerlendirme bilgilerinin toplumlar tarafından erişilebilirliğini ve kullanımını 2030 yılına kadar anlamlı ölçüde geliştirmek.

Tablo 2.9 Sendai Çerçevesinin 7 hedefi (UNDRR, 2015)

Sendai Çerçevesi'nin dördüncü önceliği, afet sonrası müdahale ve iyileştirme süreçlerine ilişkin kapsamlı bir stratejik çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan rehberde, hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları için dört temel görev tanımlanmıştır (UNISDR, 2017).

1. Afet Riskini Anlamak: Kırılganlık, maruziyet ve tehlikelerin kapsamlı değerlendirmelerini yaparak politikalar ve uygulamalar için bilgi tabanı oluşturmak.

2. Afet Risk Yönetiminde Yönetişimi Güçlendirmek: Hukuki, düzenleyici ve kurumsal mekanizmaları geliştirerek risklerin etkili bir şekilde yönetilmesini sağlamak.

3. Dayanıklılık için Afet Riskine Yatırım Yapmak: Ekonomik, sosyal ve kültürel varlıkları korumak için yapısal ve yapısal olmayan önlemleri teşvik etmek.

4. Afetlere Hazırlığı Güçlendirmek ve Daha İyi Yeniden İnşa Etmek: Afet sonrası iyileşme ve yeniden yapılanma süreçlerini afet risk azaltımı ile bütünleştirerek dayanıklılığı artırmak (Birleşmiş Milletler, 2015).

Bu çerçeve, risk yönetiminin yalnızca ulusal değil, aynı zamanda yerel seviyelerde uygulanmasını ve paydaşlar arasında güçlü iş birliği kurulmasını teşvik eder. Özellikle yerel yönetimlerin, topluluk temelli risk yönetimi yaklaşımları geliştirmesi, Sendai Çerçevesi'nin temel hedefleri arasındadır.

SENDAİ ÇERÇEVESİ (UNDRR, 2015) ÖNCELİKLERİ
1. Afet riskini anlamak
2. Afet riskinin yönetilmesi için afet risk yönetişimini güçlendirmek
3. Dayanıklılık için afet risk azaltımına yatırım yapmak
4. Etkin müdahale için afete hazırlık çalışmalarını geliştir mek ve iyileştirmek, rehabilitasyon ve yeniden inşa safhalarında “Öncekinden Daha İyisini İnşa Etmek”.

Tablo 2.10 Sendai Çerçevesinin Öncelikleri (UNDRR, 2015)

Dördüncü öncelik kapsamında belirlenen temel görevler ise şu şekilde sıralanmıştır:

4.1. Tüm paydaşları kapsayan ulusal düzeyde bir afet sonrası iyileştirme çerçevesi oluşturulması.

4.2. Tüm paydaşlar arasında afet öncesi iyileştirme planlamasının mümkün kılınması.

4.3. Afet sonrası hasar ve ihtiyaçların etkili bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacak süreçlerin ve sistemlerin resmileştirilmesi. Bu süreçler, iyileştirme ihtiyaçlarının daha doğru belirlenmesi, sınıflandırılması ve geniş kapsamlı iyileştirme stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

4a.4. Kamu ve özel sektör faaliyetlerinin yanı sıra bireyler ve hane halkları tarafından yürütülen iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden yapılaşma süreçlerinde "Daha İyisini İnşa Et" yaklaşımını teşvik eden, yönlendiren ve destekleyen politikaların, yasaların ve programların oluşturulması ya da güçlendirilmesi.

2.3.4 Türkiye Afet Riski Azaltma Planı ve Sendai İlişkisi

Türkiye, Sendai Çerçevesi'nin ilkeleri doğrultusunda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) üzerinden ulusal ve yerel afet risk azaltma stratejileri geliştirmekte ve uygulamaktadır. Sendai Çerçevesinde (2015-2030) yer alan ve uluslararası kabul gören stratejik öncelikler TARAP'ın da stratejik önceliklerini oluşturmuştur. Her stratejik önceliğin içeriğinde hedef, amaç, eylemler ve bunları yapmakla yükümlü olan sorumlu kuruluş ile sorumlu kuruluşa destek verecek ilgili kurum ve kuruluşlar tanımlanmıştır. Ayrıca her eylem için sorumlu ve ilgili kuruluşa verilen "Kısa Vade (2022-2024), Orta Vade (2022-2028) ve Uzun Vade (2022-2030)" olmak üzere 3 dönem olarak belirtilmiştir. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), Cumhurbaşkanı onayı ile 8 Temmuz 2022 tarihinde 31890 sayılı Resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de afet ve acil durumların etkin yönetimi amacıyla 5902 sayılı Kanun kapsamında AFAD kurulmuş ve "Bütünleşik Afet Yönetim Sistemi" ne geçilmiştir. Bu sistem, afetlerin tek merkezden koordine edilmesi, denetlenmesi ve eğitim standartlarının belirlenmesini hedeflemektedir. Son yıllarda artan afet sayısı ve şiddeti, sosyal ve ekonomik kayıpların da büyümesine yol açmıştır. Bu kayıpları azaltmak için "Kriz Yönetimi"nden "Risk Yönetimi" anlayışına geçilmiş; afet öncesi hazırlık, planlama, risk azaltma, farkındalık artırma, erken uyarı ve kesintisiz iletişim projeleri öncelik kazanmıştır.

Şekil 2.19 Türkiye afet acil durum yönetim sistemi (AFAD, 2023).

Afetlerle etkin mücadele yalnızca toplumsal farkındalıkla sınırlı kalmamalı; tehlike ve risk analizlerine dayalı kapsamlı risk azaltma çalışmaları yapılmalıdır. Sürdürülebilir bir afet yönetimi için demografik verilerin hızlı ve güvenilir teknolojilerle entegre edilerek, bütünleşik bir sistem içinde uygulanması gerekmektedir (AFAD, 2022). Bu doğrultuda, AFAD tarafından hazırlanan ulusal planlar Şekil 2.19'da ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, afet yönetimi ve risk azaltma konularında önemli planlar mevcuttur:

- **Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP):** Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), afet ve acil durumlara etkin müdahale sağlamak amacıyla 14 Eylül 2022 tarihinde, 6053 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe konulmuştur. Bu plan, ülke genelinde afet yönetimi süreçlerinde bütüncül bir yaklaşım sunmayı hedeflemektedir (Resmî Gazete, 2022).
- **Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP):** Afet risklerini azaltma konusunda stratejik hedefler ve eylemler içeren bir belge olarak, 7 Temmuz 2022 tarihinde 5787 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlüğe girmiştir. (Resmî Gazete, 2022).
- **Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP),** afet sonrası iyileştirme süreçlerinin çerçevesini belirlemek üzere geliştirilmekte olan bir plandır. AFAD'ın 2024-2028 Stratejik Planı'nda, TASİP'in hazırlıklarının son aşamaya geldiği belirtilmiştir. AFAD'ın stratejik hedefleri arasında TASİP'in uygulanmasıyla, iyileştirme süreçlerinin etkinliğinin artırılması ve afet sonrası yaşamın daha dayanıklı bir şekilde yeniden inşası önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda, AFAD'ın diğer stratejik belgeleri ve ulusal planlarıyla koordinasyon içinde çalışarak taslakların tamamlanması hedeflenmiştir (AFAD, 2024).

2.4 Afet Sonrası Kentsel İyileşme

Depremler sonucu oluşan hasarın onarılması, toplumun psikolojik, sosyal ve ekonomik sağlığının yeniden kazanılması, kesintiye uğramış altyapı ve hizmetlerin işler hale getirilmesi ve kentsel yaşamın eskisinden daha dayanıklı bir şekilde yeniden inşa edilmesi için uluslararası kuruluşlar ve ülkeler tarafından çeşitli politikalar, stratejiler, planlama yöntemleri ve projeler geliştirilmektedir. Bu süreçte yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılırken çalışmaların planlı, programlı

bir şekilde yürütülmesi ve izlenmesi için rehber dokümanlar ve çerçeveler hazırlanmaktadır. Deprem sonrası toplumun ve çevrenin tüm yönleriyle iyileştirilmesine yönelik bu çalışmalar genellikle "afet sonrası iyileştirme" başlığı altında ele alınsa da güncel uluslararası rehberler, çerçeveler ve literatür ile afet riskini daha etkili bir şekilde yönetmeyi başarmış ülkelerin deneyimleri ışığında kavramların ve yaklaşımların daha net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu tür bir kavramsal çerçeve, hem afet yönetimine yönelik strateji ve araçların geliştirilmesi hem de uluslararası iş birliğini ve bilgi paylaşımını artırmak için ortak bir zemin oluşturulmasında kritik bir role sahiptir. Bu bölümde, iyileştirme ve yeniden yapılandırma kavramları, uluslararası çerçeveler ve süreç yönetimi konusunda sunulan öneriler çalışma kapsamında ele alınacaktır.[6]

2.4.1 İyileştirme

Afet riskinin sürekli artışı, insanların ve varlıkların artan ölçüde risk altına girmesi ve geçmiş afetlerden çıkarılan dersler, afetlere müdahale hazırlığının daha da güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, olaylar öncesinde harekete geçmek, afet risk azaltmayı müdahale hazırlıklarıyla bütünleştirmek ve tüm düzeylerde etkili müdahale ve iyileşme için kapasite oluşturmak önem arz etmektedir. Kadınların ve engelli bireylerin, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve evrensel erişilebilirlik ilkelerine uygun müdahale, iyileşme, rehabilitasyon ve yeniden inşa yaklaşımlarını liderlik ederek teşvik etmeleri kritik önemdedir. Afetler, iyileşme, rehabilitasyon ve yeniden inşa süreçlerinin afet öncesinde planlanması gerektiğini ve bu sürecin, afet risk azaltma önlemlerini kalkınma stratejilerine entegre ederek toplumları ve ulusları afetlere karşı daha dayanıklı hale getirme fırsatı sunduğunu ortaya koymaktadır (UNDRR, 2015). Afet sonrası kentsel iyileşme süreçleri, toplulukların dayanıklılığını artırmak ve gelecekteki afetlere karşı dayanıklı yapılar oluşturmak amacıyla kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, "Daha İyi Yeniden İnşa" (Build Back Better) yaklaşımı, afet sonrası

[6] Güncel terminolojinin belirlenmesinde, Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltımı Ofisi'nin Afet Riskinin Azaltılmasına İlişkin Sendai Çerçeve Terminolojisi. (UNDRR) tanımları ile T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetim Terimleri Sözlüğü temel alınmıştır.

iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden inşa süreçlerinde afet risk azaltma stratejilerinin bütünleştirilmesini vurgulamaktadır.

Deprem sonrası iyileştirme süreçleri, afetin türü veya coğrafi konumu ne olursa olsun, toplumların ortak zorluklarla karşılaştığı, çok aşamalı bir toparlanma sürecidir. İlk aşamada arama-kurtarma, acil barınma ve tıbbi yardım gibi faaliyetlerle yaşam kurtarma ön plandadır. Ancak zamanla gönüllü emeğinin azalması ve kalıcı çözümler arayışı gündeme gelir. Dezavantajlı gruplar için özel önlemler alınması gerekir. Bu süreçlerin etkili yönetimi; yeterli finansman, hızlı karar alma mekanizmaları, koordinasyon, güvenilir veri kullanımı, şeffaflık, toplumsal katılım ve yeterli insan gücü gerektirir. Altyapı zararlarının giderilmesi de kritik öneme sahiptir. Bu ihtiyaçların karşılanması, ülkelerin kaynakları ve kurumsal kapasitelerine bağlı olarak değişebilir. İyileştirme sürecinin başarılı olması için merkezi ve yerel yönetimlerin, sivil ve özel sektörle iş birliği içinde hareket etmesi elzemdir. Acil durum uzmanları ve araştırmacılar genellikle iyileştirme sürecini aşamalar, adımlar ve belirli bir sıralamadan oluşan bir yapı olarak ele almaktadır (Phillips, 2009). Bu aşamalar, ülkeler, kurumlar ve toplumlar arasında farklılık gösterse de temel olarak benzer bir düzen izler. Süreçlerin birbirine geçmesi ve zamanlamalarının ülkeden ülkeye değişiklik göstermesi yaygın bir durumdur. Yeni Zelanda Canterbury Deprem İyileştirme Kurumu (CERA, 2012), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC, 2020), ABD Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA, 2024) ve Habitat for Humanity (Habitat, 2023) gibi kurumların tanımlamalarına dayanılarak deprem sonrası iyileştirme süreçleri özetlenmiştir. GFDRR'nin (2015) yayımladığı Afet Sonrası İyileştirme Çerçevesi Geliştirme Kılavuzu, çerçevenin hazırlanmasının hükümetlerin sorumluluğunda olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, hükümetlerin afet öncesinde kurumsal ve yasal düzenlemeleri uygulaması, reformlar yapması ve süreci geliştirmesi gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra özel sektör, akademi, sivil toplum kuruluşları ve toplulukların sürece dahil edilmesi önemlidir. Tüm paydaşlar için açık görev ve sorumluluklar belirlenmeli; planlama ve izleme kapasitesi güçlendirilmelidir. Sendai Çerçevesi'nin dördüncü önceliğine dayanan yaklaşım, iyileştirme süreci için vizyon belirlemeyi, strateji geliştirmeyi, önceliklendirme yapmayı ve uygulama, finansman ile izleme konularında rehberlik sunmayı amaçlamaktadır.

Afet sonrası iyileştirme süreci, katılımcı planlama ile yerel aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının (STK) ve vatandaşların etkin katılımını gerektirir. Bu yaklaşım, yerel halkın afetin etkileri ve ihtiyaçları konusunda sahip olduğu bilgiye dayalı kararlar almayı sağlar. Katılımcı süreç, iyileşme stratejilerinin daha uygun ve sürdürülebilir olmasını sağlayarak, toplumsal dayanışmayı pekiştirir. Ayrıca, yerel aktörlerin ve STK'ların sürece dahil edilmesi, afet sonrası toplulukların daha dayanıklı hale gelmesine ve iyileşme süreçlerinin hızlanmasına katkı sağlar. Bu şekilde, afet yönetimi sadece merkezi planlamaya değil, yerel katılıma da dayalı bir modelle güçlendirilmiş olur.

2.4.2 Yeniden Yapılaşma ve Canlandırma

Afet sonrası yeniden yapılaşma, afet yönetimi döngüsünün kritik bir aşamasını temsil eder; bu süreç, felaket sonrası fiziksel altyapının yeniden inşası, yönetişim sistemlerinin restorasyonu, ekonomilerin canlandırılması ve sosyal ağların yeniden yapılandırılmasına yönelik uzun vadeli çabaları içermektedir (UNDRR, 2015). Genellikle acil müdahale ve yardım operasyonlarıyla karıştırılsa da yeniden yapılaşma, farklı süreçleri, zaman çizelgelerini ve paydaşları içeren özgün bir evredir. ABD Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA, 2023) ise yeniden yapılaşmanın hem fiziksel yeniden inşayı hem de sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerin restorasyonunu içerdiğini belirtmektedir. Yeniden yapılaşma süreci genellikle acil durum aşamasının sona ermesinin ardından başlamaktadır ve afetin büyüklüğüne ve kurumsal kapasiteye bağlı olarak yıllarca, hatta on yıllarca sürebilir (GFDRR, 2020). Afet sonrası yeniden yapılaşmaya yönelik çağdaş yaklaşımlar büyük ölçüde uluslararası çerçeveler tarafından şekillendirilmektedir; özellikle Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi 2015-2030 bu konuda belirleyicidir. Bu çerçevenin dördüncü önceliği, “iyileşme ve yeniden yapılaşma sürecinde daha iyi inşa etme” gerekliliğini vurgulamaktadır (UNDRR, 2015). Bu ilke, yalnızca önceki durumun yeniden tesisi değil, gelecekteki risklere karşı daha dayanıklı yapılar oluşturmayı hedefleyen bir yaklaşımı ifade etmektedir (Mannakkara vd., 2018).

Afet sonrası yeniden yapılaşma, birbirini izleyen fakat örtüşebilen aşamalardan oluşur. Phillips (2016), bu süreci beş aşamada özetlemektedir: acil istikrar sağlama, geçici barınma, altyapının onarımı, hukuki yeniden yapılandırma ve uzun vadeli mekânsal bütünleşme IFRC (2020) bu aşamaların farklı alan ve sektörlerde

eşzamanlı yürütüldüğünü ve bu durumun koordinasyonu karmaşıklaştırdığını vurgulamaktadır. Acil istikrar aşaması, hasarlı yapıların güvenli hale getirilmesi ve temel hizmetlerin sağlanmasıdır. Geçici barınma, acil konaklama ile kalıcı konut arasında güvenli bir geçiş sunmaktadır. Altyapı onarımı; su, sanitasyon, enerji ve ulaşım gibi hayati sistemleri kapsamaktadır. Hukuki yeniden yapılandırma ise mülkiyet hakları, imar düzenlemeleri ve yapı standartlarını kapsamaktadır (Coch, 202. Son aşama olan mekânsal entegrasyon ise yeniden inşa edilen alanların kentsel sistemle bütünleşmesini ve mekânsal eşitsizliklerin giderilmesini hedeflemektedir (Comerio, 2018).

Etkili yeniden yapılaşma, çok düzeyli ve çok paydaşlı koordinasyonu gerektirir. Dikey koordinasyon (ulusal-yerel) politika uyumunu ve kaynak tahsisini; yatay koordinasyon (kurumlar, STK'lar ve topluluklar arası) ise uygulama entegrasyonunu sağlamaktadır (Cheong, 2018). Modern yeniden yapılaşma yaklaşımları, çevresel sürdürülebilirliği merkeze almaktadır. Yeniden kullanım yoluyla inşaat malzemesi sağlanabilir (Brown ve diğ., 2019). Ayrıca iklim uyumu için yeşil altyapı, pasif soğutma ve su duyarlı kentsel tasarım gibi uygulamalar entegre edilmelidir (Habitat, 2023).

2.4.3 Daha İyisini İnşa Et (Build Back Better, BM)

"Daha İyi Bir Şekilde Yeniden İnşa Etme" (Build Back Better - BBB) terimi, afet sonrası iyileşme, rehabilitasyon ve yeniden inşa aşamalarının, ulusların ve toplulukların dayanıklılığını artırmak amacıyla kullanılması anlamına gelmektedir (UNDRR, 2016). BBB'nin temel bileşenleri; yapısal tasarımların iyileştirilmesi ve arazi kullanım planlaması gibi yapısal ve yapısal olmayan önlemler yoluyla riskin azaltılması; sosyal ve ekonomik iyileşme yoluyla toplulukların toparlanması ve paydaşların daha iyi yönetimi, yasa ve düzenlemelerin kullanımı, ayrıca izleme ve değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesiyle afet sonrası faaliyetlerin verimliliği ve etkinliğini artıracak mekanizmalar oluşturulmasıdır (UNEP, 2008).

"Daha İyi Bir Şekilde Yeniden İnşa Etme" (Build Back Better-BBB) terimi, ilk kez 2006 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Tsunami İyileşme Özel Elçisi tarafından hazırlanan raporda dile getirilmiş ve bu bağlamda on temel öneri sunulmuştur. Raporda iyileşme kavramı açık bir şekilde tanımlanmamakla birlikte iyileşmenin yeniden inşayı da kapsadığına dair ifadeler yer almış ve yıkılan

toplulukların fiziksel, sosyal ve insani sermayesinin yeniden inşasının yıllar alacağı vurgulanmıştır (Kennedy vd., 2008). Her felaket, fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik altyapıyı gelecekteki afetlere karşı daha dayanıklı hale getirmek için bir fırsat yaratmaktadır.

BBB'nin temel bileşenlerinden biri olan afet risk azaltımı (Disaster Risk Reduction-DRR), yeni risklerin oluşmasını önlemeyi, mevcut riskleri azaltmayı ve kalıcı riskleri yönetmeyi hedeflemektedir. DRR, dayanıklılığı güçlendirmek suretiyle sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (UNISDR, 2017). Özellikle, yeniden inşa süreçlerinde fiziksel çevrenin ve ekonominin önceliklendirilmesinin, sosyal, kültürel ve psikolojik iyileşme süreçlerini çoğunlukla gölgede bıraktığı ifade edilmiştir. Ayrıca, BBB'yi değerlendirmek için genel kabul görmüş bir gösterge setinin eksikliği vurgulanmış, topluluk temelli ve yurttaş merkezli yaklaşımların önemine rağmen pratikte nadiren uygulanabildiği belirtilmiştir. Bu yaklaşımın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, kurumsal sahiplenme, iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi ve yasal düzenlemelerle desteklenmesiyle mümkün olabilmektedir (UNISDR, 2017). Bu bağlamda, gelecekteki risklerin azaltılması, toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi ve uygulanabilir yöntemlerin geliştirilmesi temel hedefler arasındadır.

Afet riskinin sürekli artışı, geçmiş afetlerden alınan derslerle birlikte değerlendirildiğinde afetlere yanıt hazırlığının güçlendirilmesi, olaylar gerçekleşmeden önce harekete geçilmesi, afet risk azaltımının yanıt hazırlığı içerisinde ele alınması tüm seviyelerde etkili yanıt ve iyileşme için gerekli kapasitenin sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kadınların ve engellilerin toplumsal düzeyde liderlik etmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten herkes için erişilebilir yanıt, iyileşme, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma yaklaşımlarını teşvik etmeleri büyük önem taşımaktadır. Geçmişte yaşanan afetler, afet öncesinde hazırlık gerektiren iyileşme, rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma aşamalarının, "Daha İyisini İnşa Et" (Build Back Better) ilkesi doğrultusunda, afet risk azaltımını da entegre ederek kritik bir fırsat sunduğunu göstermektedir (Birleşmiş Milletler, 2015).Bu alanda önemli çalışmalara imza atan Mannakkara ve Wilkinson (Mannakkara vb., 2018) , topluluklar ve sektörler düzeyinde direnci artırmayı hedefleyen bir BBB çerçevesi geliştirmiştir (Mannakkara & Wilkinson, 2014). Bu çerçeve, bir diyagramla açıklanarak literatüre katkıda bulunmuştur.

Mannakkara ve Wilkinson, BBB'nin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için yasal düzenlemelerin şu iki temel unsuru ele alması gerektiğini öne sürmektedir: (1) uyum (compliance) ve (2) kolaylaştırma (facilitation) (Fernandez & Ahmed, 2019). Uyum bağlamında, güvenli ve kaliteli yeniden inşa için düzenleyici gerekliliklerin uygulanmasının önemine dikkat çekmektedirler. Bu gereklilikler arasında afet risklerine yönelik yasalar, arazi kullanım planlama mevzuatı, yapı yönetmelikleri ve inşaat standartları yer almakta olup bu kurallara uyum sağlanması ve farkındalığın artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Mannakkara & Wilkinson, 2014). Kolaylaştırma bağlamında ise yasal düzenlemelerin iyileşme faaliyetlerini hızlandırmak için gereksiz bürokratik engelleri ortadan kaldırması gerektiği belirtilmektedir.

Şekil 2.20 Daha iyisini inşa et (IFRC, 2020)

Bu kapsamda, inşaat izinleri için hızlandırılmış süreçler ve ihale süreçlerinin önceliklendirilmesi gibi uygulamalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir (Mannakkara & Wilkinson, 2013). Her iki kavramın birlikte ele alınması ve süreç boyunca hesap verebilirlik ilkesine bağlı kalınması gereklidir. Yeniden yapılandırma faaliyetlerinin yalnızca güvenlik ve kalite standartlarına uygun şekilde değil, aynı zamanda zamanında ve etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi, Daha İyisini İnşa Et yaklaşımının temel koşuludur. 2018 tarihli GFDRR (Küresel Afet Riskini Azaltma ve İyileştirme Fonu) raporu, BBB'nin uygulanmasında üç temel strateji sunmaktadır: (1) daha güçlü yeniden inşa, (2) daha hızlı yeniden inşa ve (3) daha kapsayıcı yeniden inşa. Örneğin, dayanıklı bina standartlarının geliştirilmesi ve/veya güçlendirilmesi ile bu standartlara eşlik eden kapasite geliştirme programları (Dominik Cumhuriyeti, Fiji ve Nepal); hızlı yeniden inşa ve

iyileşme süreçlerini kolaylaştıran düzenlemeler (Kolombiya, Endonezya ve Türkiye); ve daha kapsayıcı iyileşme yaklaşımları için uyarlanabilir sosyal güvenlik ağları (Fiji) öne çıkan örnekler arasındadır (Mannakkara & Wilkinson, 2013).

Uygunluk için Mevzuat ve Düzenlemeler	**Kolaylaştırma için Mevzuat ve Düzenlemeler**
Kaynak kısıtlamaları, maliyet artışları ve topluluk üzerindeki etkiler göz önünde bulundurularak geliştirilmiş bina yönetmelikleri uygulama	Paydaşların seçimini hızlandıran süreçleri uygulama ve daha iyi verimlilik sağlamak için kalite control mekanizmalarını devreye sokma
Yüksek riskli alnalarda arazi takaslarını hayata geçirmek için arazi kullanım planlama mevzuatını uygulama	İşletmelere özel izin kolaylıkları ve destek mekanizmaları hayata geçirme
Toplumun dahil olduğu iyileşme planlaması ve karar alma süreçlerini zorunlu kılma	Uzun vadeli iyileşme süreci için gerekli kolaylaştırma sürdürme
Uzun vadeli iyileşme faaliyetllerinin sürekli takibini sağlama	Tüm paydaşlara (toplum dahil) yeni yasal değişiklikler hakkında eğitim ve bilgilendirme sağlama

Tablo 2.11 Uygunluk ve Kolaylaştırma için Mevzuat ve Düzenlemeler (Mannakkara & Wilkinson, 2013).

Bu üç strateji, Mannakkara ve Wilkinson'ın BBB'nin etkin bir şekilde uygulanmasını destekleyen yasal düzenlemelere ilişkin önerileriyle uyum göstermektedir. Bu bağlamda, yasal çerçevenin ve politikaların BBB süreçlerini nasıl destekleyebileceği konusunun daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekli olduğu kanısına varılmıştır.

2.4.4 Esnek Planlama Stratejileri

Afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde etkili ve kapsayıcı bir iyileşmenin sağlanabilmesi, yalnızca fiziksel yeniden inşayı değil; toplumsal, yönetsel ve ekonomik gibi çeşitli boyutlarda da dayanıklılığın artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen esnek planlama stratejileri, belirsizliklerin yönetilebildiği, çok düzeyli yönetişim yapılarıyla bütünleştirilmiş; katılımcı, şeffaf ve kapsayıcı bir yaklaşıma dayanmaktadır. Söz konusu stratejilerin kuramsal temelini ise, 2015 yılında kabul edilerek 2030 yılına kadar yol gösterici küresel bir çerçeve olarak benimsenen Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi oluşturmaktadır (UNDRR, 2015). Esnek planlama stratejileri, Sendai Çerçevesi'nin önceliklerini mekânsal planlama disiplinine entegre eden ve yerel ölçekte uygulanabilir hale getiren bir yaklaşım sunmaktadır. Özellikle çerçevenin dördüncü önceliği olan

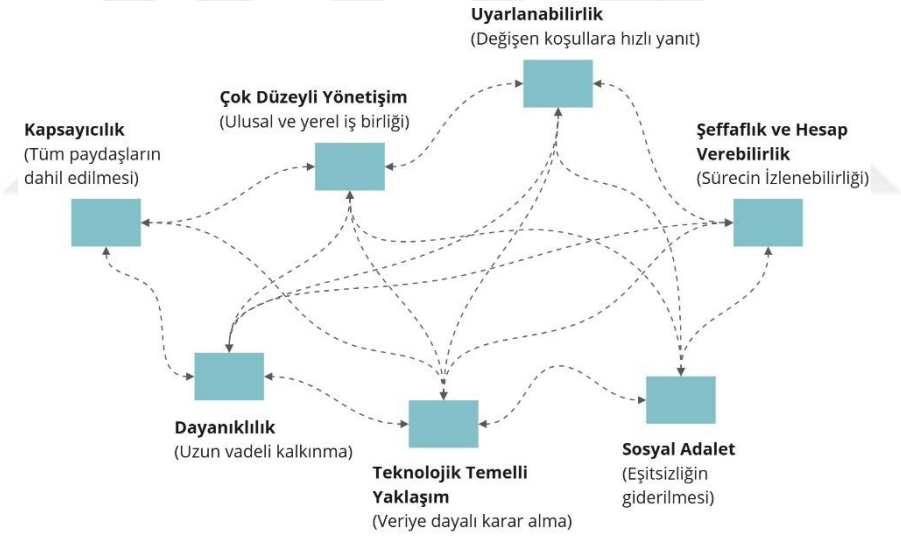
“Build Back Better” ilkesi, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerini yalnızca bir iyileşme evresi olarak değil, aynı zamanda gelecekteki risklerin azaltılması açısından stratejik bir fırsat olarak değerlendirmektedir (UNDRR, 2015).

Sendai Çerçevesi, katılımcılık, çok aktörlü karar alma mekanizmaları ve yerel bağlama duyarlılık gibi kavramların önemini açıkça vurgulamakla birlikte, bu kavramların pratik düzeyde nasıl uygulanacağına ilişkin ayrıntılı yöntemler sunmamaktadır. Bu durum, özellikle afet sonrası iyileşme süreçlerinde toplulukların sürece etkin katılımını sınırlamakta; kadınlar, engelliler, yaşlılar ve göçmenler gibi kırılgan grupların bu süreçlere entegrasyonu açısından çeşitli boşluklar yaratmaktadır. Ayrıca çerçevede, toplum temelli organizasyonlarla iş birliği, karar alma süreçlerinin izlenmesi ve sürdürülebilir katılımın sağlanması gibi hususlarda yönlendirici mekanizmaların eksik olduğu görülmektedir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, AFAD 2024–2028 Stratejik Planı, Türkiye'nin afet risklerine karşı kurumsal kapasitesini artırmayı ve afet yönetimi alanında daha bütüncül bir yapı tesis etmeyi amaçlayan kapsamlı bir politika belgesi niteliğindedir. Plan; afet öncesi risk azaltımı, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarını kapsayan çok boyutlu bir çerçeve sunmakta; afet yönetiminin tüm aşamalarında kurumlar arası iş birliği, bilgi temelli karar alma ve sürdürülebilirlik ilkelerini vurgulamaktadır (AFAD, 2024). Ancak bu güçlü yönlerine karşın planın özellikle afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinde katılımcı, kapsayıcı ve şeffaf yaklaşımlar bağlamında geliştirilmesi gereken alanlar bulunduğu gözlemlenmektedir. Plan, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve topluluk temelli yapılar gibi paydaşların sürece dâhil edilmesinin önemini belirtmekte; ancak bu katılımın nasıl organize edileceği ve karar alma süreçlerine nasıl entegre edileceği gibi kritik konulara ilişkin yöntemsel çerçeveleri net biçimde ortaya koymamaktadır.

Yerel düzeyde katılımın sürekli, temsiliyeti güçlü ve kapsayıcı biçimde tesis edilebilmesi için somut uygulama mekanizmalarının açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Benzer şekilde, planın izleme ve değerlendirme boyutunda, katılımın etkisinin ölçülmesine imkân tanıyacak araçlara ve göstergelere yer verilmemiş olması, katılımcı süreçlerin etkililiğinin değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, finansal katılım modelleri ve STK'ların süreçlerdeki rolüne ilişkin hukuki ve yönetsel çerçevenin netleştirilmesi, afet sonrası iyileştirme

süreçlerinde kaynakların çeşitlendirilmesine ve toplumsal sahiplenmenin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu yönleriyle, AFAD 2024–2028 Stratejik Planı, bağlama özgü stratejiler geliştirilmesi durumunda, afet sonrası iyileşme süreçlerinde toplumsal dayanıklılığı daha güçlü bir şekilde destekleyebilecek potansiyele sahiptir. Bu noktada esnek planlama stratejileri, Sendai Çerçevesi'nin normatif ve soyut ilkelerini, bağlama özgü ve uygulanabilir araçlara dönüştürmektedir. Bu stratejiler, Sendai'nin ilke ve öncelikleriyle doğrudan uyumludur; ancak bu ilkeleri yerel düzeyde daha uygulanabilir ve izlenebilir hale getirmektedir. Böylece, esnek planlama stratejileri yalnızca Sendai Çerçevesi'ni tamamlamakla kalmayarak aynı zamanda bu çerçevenin uygulamada karşılaştığı sınırları aşmaya yönelik ölçekli, katılımcı ve uyarlanabilir bir dönüşüm aracı olarak işlev görmektedir. Bu yönüyle, afet sonrası iyileştirme süreçlerinde hem kuramsal hem de pratik düzeyde dayanıklı kentleşme modellerinin geliştirilmesine anlamlı katkılar sunmaktadır.

Şekil 2.21 Esnek Planlama Stratejilerinin Dayandığı Temel İlkeler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Çalışmada ele alınan esnek planlama stratejileri, afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerine hem risk azaltımı hem de dayanıklılık artışı perspektifinden yaklaşan bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Bu stratejik yaklaşım, kentlerin belirsizlikler karşısında etkili biçimde yanıt verebilmesini ve afet sonrası süreçlerin uzun vadeli kalkınma hedefleriyle uyumlu şekilde yürütülmesini hedeflemektedir. Esnek planlama stratejileri, özellikle belirsizlik koşullarında kentsel sistemlerin uyum sağlama, kurumsal öğrenme ve dönüşüm kapasitelerini güçlendirmeyi

amaçlamaktadır. Katılımcılık ekseninde şekillenen bu model; kapsayıcılık, çok düzeyli yönetişim, şeffaflık, hesap verebilirlik, teknolojik temelli analiz, sosyal adalet ve uyarlanabilirlik gibi temel ilkeleri ön plana çıkarmakta; dinamik kent yapılarının sürekli güncellenmesini mümkün kılacak şekilde yapılandırılmaktadır. Aşağıda, söz konusu stratejilerin temel hedefleri sistematik biçimde sunulmaktadır:

1. Kentsel Sistemlerin Dayanıklılığının Artırılması: Esnek planlama stratejilerinin temel hedeflerinden biri, kentlerin şoklara karşı fiziksel ve sosyal altyapılarını daha dayanıklı hale getirmektir. Bu yaklaşım, yalnızca mevcut yapı stokunun güçlendirilmesini değil aynı zamanda kentsel sistemlerin yeniden yapılandırılmasında gelecekteki risklerin azaltılmasını öncelemektedir.

2. Katılımcı ve Kapsayıcı Modellerinin Teşviki: Stratejiler, çok düzeyli ve çok aktörlü yönetişim sistemlerinin benimsenmesini; bu kapsamda merkezi idare, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve topluluk temelli yapılar arasında etkin iş birliğini hedeflemektedir. Özellikle kırılgan grupların, kadınlar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, kapsayıcılığın tesisinde kritik bir adımdır.

3. Şeffaflık, Hesap Verebilirlik ve İzlenebilirlik Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Esnek planlama stratejileri, karar alma ve uygulama süreçlerinde hesap verebilirlik ilkelerini öncelemektedir. Katılımın ve uygulamaların etkililiğini ölçmeye dönük izleme ve değerlendirme sistemlerinin kurulması, uzun vadeli kurumsal öğrenme ve toplumsal güvenin tesisi açısından önemli bir amaçtır.

4. Risk Temelli ve Önleyici Planlamanın Yaygınlaştırılması: Sendai'nin ilk önceliği olan "riskin anlaşılması", esnek planlama çerçevesinde yerel risk haritalarının oluşturulması, teknolojik destekli modellemelerin yapılması ve bu verilerin karar süreçlerine entegre edilmesi yoluyla somutlaştırılmaktadır. Bu hedef planlamada reaktif değil proaktif yaklaşımı benimsemek anlamına gelmektedir.

5. Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Adaletin Desteklenmesi: Afet sonrası iyileştirme süreçlerinin yalnızca eski durumun restore edilmesine yönelik değil, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde "daha iyi yeniden inşa" (Build Back Better) anlayışıyla yürütülmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, mekânsal eşitsizliklerin giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanması da esnek planlamanın temel hedeflerindendir.

6. Teknoloji Temelli Kapasite Gelişimi: Afet risklerini izleme, planlama ve yönetişim süreçlerinde yapay zekâ, erken uyarı sistemleri, büyük veri analitiği gibi teknolojik araçların kullanımını yaygınlaştırmak esnek planlamanın operasyonel hedefleri arasındadır. Bu hedef, afet yönetiminde yenilikçi ve veri temelli yaklaşımların benimsenmesini sağlamaktadır.

7. Kurumlar Arası Koordinasyonun ve Politika Uyumunun Sağlanması: AFAD Stratejik Planı'nda da vurgulandığı üzere, afet öncesi ve sonrası tüm süreçlerde kamu kurumları arasında eşgüdüm, politika tutarlılığı ve bilgi paylaşımı esnek planlamanın hayata geçirilmesini kolaylaştırmaktadır. Şekil 2.12'de esnek planlama stratejileri uluslararası çerçeveler bağlamında karşılaştırma şeklinde incelenmektedir. BM Habitat – Dünya Şehirleri Raporu, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ve OECD Yönergeleri, farklı stratejilerle esnek planlamanın temel bileşenlerini tanımlamaktadır.

Stratejilerin bu çerçevelerle ilişkilendirilmesi, disiplinler arası uyumun önemini vurgulamaktadır. Afet sonrası planlamanın afet öncesi süreçleri kapsaması esnek yaklaşımlarının etkin bir şekilde entegre edilmesi yalnızca mevcut hasarların telafisini değil, gelecekteki afetlerin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi de mümkün kılmaktadır. Esneklik stratejilerinin afet sonrası kentsel iyileşme süreçlerinde süreçlere ve aktörlere göre sınıflandırılması Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi'nin çok düzeyli yönetişim, kapsayıcılık ve veri temelli karar alma gibi temel ilkeleriyle uyumlu biçimde, stratejilerin zamansal uygulanabilirliğini ve aktör temelli sorumluluklarını sistematik şekilde görünür kılmaktadır. Afet sonrası müdahaleler doğası gereği kısa, orta, orta-uzun ve uzun vadeli aşamalar içermekte olup; her bir stratejinin etkili olabilmesi, doğru zamanlamayla ve uygun paydaş katılımıyla yürütülmesine bağlıdır.

Aşamalar, Sendai Çerçevesi'nin riskin anlaşılması, yönetişim kapasitesinin güçlendirilmesi, risk azaltıcı yatırımların teşviki ve "daha iyi yeniden inşa" ilkeleriyle uyumlu bir yaklaşımı yansıtır. Kısa vadeli acil müdahale, ihtiyaç tespiti ve geçici çözümlerle şekillenirken; orda vade kurumsal yapıların geliştirilmesi ve altyapı yatırımlarının hayata geçirilmesi için kritik bir dönemdir. Orta-uzun vade, finansal sürdürülebilirlik ve önleyici mekanizmaların yerleştiği geçiş sürecini temsil eder. Uzun vade ise afet yönetiminin kalkınma politikalarıyla bütünleştiği, kurumsal ve ketsel dayanıklılığın kalıcılaştığı bir aşamadır. Ancak bu zaman

dilimleri yaklaşık olarak önerilmekte olup, afetin büyüklüğü, ülkenin kurumsal kapasitesi ve yerel koşullara bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bu tür bir yaklaşım sadece uygulama kolaylığı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda izleme-değerlendirme, hesap verebilirlik ve kurumsal öğrenme açısından da önemli avantajlar sunmaktadır. Ayrıca, akademik düzlemde karşılaştırmalı analizler yapılmasına imkân tanıyarak esneklik stratejilerinin ölçülebilirliğini artırmaktadır. Dolayısıyla bu tür bir sınıflama, afet sonrası planlamada hem stratejik bütünlük hem de yönetişimsel şeffaflık sağlaması bakımından anlamlı ve işlevseldir.

Strateji	Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi	OECD Yönergeleri	BM Habitat - Dünya Şehirleri Raporu
Düşünsel Esneklik	Kapsamlı risk değerlendirmesi ve dayanıklılık inşası	Yönetimde yenilik, politika uyumu ve sürdürülebilirlik	Kentsel planlamada uyum sağlama ve kapsayıcılık
Mekânsal Esneklik	Arazi kullanımı ve imar ile risk azaltma	Esnek kentsel altyapı ve sürdürülebilir kalkınma	Dayanıklı kentsel form ve kapsayıcı alan tasarımı
Zamansal Esneklik	Zamanında müdahale ve uyarlanabilir iyileşme süreçleri	İyileşme ve kalkınma için esnek zaman çizelgeleri	Uzun vadeli kentsel planlama ile değişime uyum
Finansal Esneklik	Sigorta ve finansal araçlarla risk yönetimi	Risk yönetimi için güçlü finansal sistemler	Finansal kaynaklara erişim ve yenilikçi finansman modelleri
Ekonomik Esneklik	Ekonomik toparlanma ve risk yönetimi stratejileri	Kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir ekonomik model	Ekonomik dayanıklılık ve yerel sürdürülebilir kalkınma
Organizasyonel Esneklik	Çok paydaşlı katılım ve koordinasyon	Sektörler arası iş birliği ve desantralize yapılar	Sektörler arası iş birliği ve yönetişim
Yasal Esneklik	Afet risk azaltma için uyarlanabilir yasal çerçeveler	Afet müdahalesinde düzenleyici esneklik	Dayanıklılığı teşvik eden ve değişime uyum sağlayan düzenlemeler

Tablo 2.12 BM Habitat – Dünya Şehirleri Raporu, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi ve OECD Yönergeleri bağlamında esneklik stratejilerinin karşılaştırılması. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Esnek planlama kapsamında önerilen yöntemler, Sendai Çerçevesi'nin genel ilkelerini pratik ve bağlama özgü bir hale getirerek ayrışmaktadır. Sendai'nin soyut yönlerini somutlaştırırken, yerel düzeyde uygulanabilirliği artırarak esneklik stratejileri açısından özgün katkılar sunmaktadır. Bu farklılık, çalışmanın hem teorik hem de pratik bir yenilik sunmasına katkı sağlamaktadır.

Afet sonrası esnek planlama, toplulukların sosyal, ekonomik ve kurumsal dayanıklılığını güçlendiren bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu kapsamda, **finansal esneklik**, afetlerin neden olduğu ekonomik kayıpları yönetmek, toparlanma süreçlerini hızlandırmak ve kenti dayanıklı kılmak açısından hayati bir

öneme sahiptir. Aşağıda finansal esnekliği artırmaya yönelik stratejiler ele alınmıştır:

- **Risk Tespiti ve Önceliklendirme:** Risk analizleri, ekonomik kayıpların azaltılması için hassas bölgelerin belirlenmesini sağlar. Bu analizler, yerel yönetimlerin katkısıyla ve topluluk temelli yaklaşımlarla desteklenir. Vatandaşların ve yerel aktörlerin görüşleri, süreçlerin gerçekçi ve uygulanabilir olmasını sağlar.
- **Ekonomik Maliyetlerin Değerlendirilmesi:** Hasar ve kayıpların yalnızca fiziksel maliyetleri değil, sosyal ve ekonomik etkileri de dikkate alınmalıdır. "Daha İyi Yeniden İnşa" (Build Back Better) prensibi doğrultusunda, iyileştirme maliyetlerinin hesaplanması kritik bir adımdır. Bu süreç, yukarıdan aşağı stratejik planlamalar ile aşağıdan yukarı yerel toplulukların ihtiyaçların entegrasyonunu sağlayarak gerçekleşir.
- **Risk Haritalarının Geliştirilmesi:** Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) yardımıyla geliştirilen risk haritaları, kaynak tahsisi ve yerel iyileşme planlamalarında kilit bir rol oynar. Bu haritalar yerel toplulukların da görüşlerini dahil eden bir şekilde şekillendirilir ve stratejik önceliklendirme sağlar. Bu süreçte üniversiteler, araştırma kuruluşları ve teknoloji firmalarının katkıları belirleyicidir.
- **Ulusal ve Yerel Finansal Çerçeveler:** Merkezi hükümet tarafından geliştirilen ulusal politikaların, yerel yönetimler, toplum temsilcileri ve STK'ların katkılarıyla yerel ihtiyaçlara uyarlanması sağlanmalıdır. Bu uyum süreci, vatandaş katılımını teşvik eden mekanizmalarla desteklenmelidir.
- **Kamu-Özel İş Birliği Mekanizmaları:** Mikro finansman programları, sigorta sistemleri ve vergi teşvikleri gibi araçlar, özel sektörün afet sonrası finansal süreçlere katkısını artırır. Yerel aktörlerin özel sektörle etkileşimi süreci hızlandırır ve maliyetleri düşürür.
- **Çoklu Bağışçı Güven Fonları (Multi-Donor Trust Funds):** Uluslararası bağışçılardan sağlanan kaynakları yönetmek için şeffaf ve hesap verebilir mekanizmalar kurulmalıdır. Bu mekanizmalar, yerel ihtiyaçların önceliklendirildiği hibrit modelle işlemelidir.

- **Sigorta ve Mikro Finans Sistemleri:** Afetlere karşı bireylerin küçük işletmelerin ve kırılgan grupların ekonomik dayanıklılığını artırmaya yönelik finansman araçları teşvik edilmelidir. Bu sistemlerin tasarımı ve uygulanmasında yerel yönetimler, finans kuruluşları ve akademik uzmanlık etkilidir. Sistemlerin uygulanabilirliği, yerel aktörlerin doğrudan katkısıyla sağlanır.
- **Önleyici Finansman:** Hızlı müdahaleye olanak tanıyan rezerv fonlar oluşturulmalı ve afetlere karşı ekonomik koruma sağlanmalıdır. Bu tür mekanizmalar, merkezi planlamalar ile yerel ihtiyaçların dengelenmesiyle oluşturulabilir.
- **Yatırımların Çeşitlendirilmesi:** Dayanıklı altyapı projeleri, enerji verimliliği ve sürdürülebilir kentsel gelişim yatırımları artırılmalıdır. Bu yatırımlar, yerel önceliklerin dikkate alınmasıyla belirlenir ve kentin dayanıklılığını artırır.
- **Kapsayıcı Bütçeleme:** Tüm toplulukların finansman kaynaklarından eşit şekilde yararlanması sağlanmalıdır. Finansal kaynakların toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde ulaşmasını sağlamak için kırılgan gruplar ve yerel topluluklar özel olarak desteklenmelidir.
- **Uzun Vadeli Finansman Planları:** Yeniden yapılanma sürecini sürdürülebilir kılacak çok yıllık finansman planlamaları hayata geçirilmelidir. Bu planlar, merkezi, yerel aktörler, STK'lar, üniversiteler ve uluslararası kalkınma kuruluşları eş güdüm içinde çalışmasını gerektirir.
- **Bağımsız Denetim Mekanizmaları:** Finansal kaynakların şeffaf yönetimi için bağımsız denetim mekanizmaları ön planda tutulmalıdır. Denetim süreçlerinde yerel toplulukların görüşleri de dahil edilmelidir.
- **Uluslararası İş Birliği:** Kalkınma bankaları, uluslararası organizasyonlar ve bağışçı ülkelerle ortak çalışmalar yürütülmelidir. Bu iş birlikleri, yerel düzeydeki eksiklikleri tamamlamak üzere tasarlanır.
- **Ulusal ve Yerel Fonlama Modelleri:** Afet sonrası toparlanmayı hızlandırmak için topluluk temelli mikro finansman, kamu-özel sektör iş birlikleri, yerel yatırım ortaklıkları ve dayanıklılık fonları, afet sonrası sigorta mekanizmaları, uluslararası hibeler gibi alternatif finansman mekanizmaları oluşturulmalıdır.

- **Acil Durum Finansman Protokolleri:** Afet sonrasında ihtiyaç duyulan finansal kaynakların hızla mobilize edilmesi için önceden hazırlanmış finansal protokoller geliştirilmelidir.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Risk tespiti ve önceliklendirme; ekonomik maliyetlerin değerlendirilmesi, risk haritalarının geliştirilmesi.	Yerel yönetimler, üniversiteler, araştırma kuruluşları, STK'lar, Afet Yönetim Kurumları
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Ulusal ve yerel finansal çerçeveler; kamu-özel iş birliği mekanizmaları; çoklu bağışçı güven fonları.	Merkezi hükümet, yerel yönetimler, STK'lar, uluslararası bağışçılar
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Sigorta ve mikro finans sistemleri; önleyici finansman, yatırımların çeşitlendirilmesi.	Yerel yönetimler, finans kuruluşları, toplum temsilcileri, sosyal yardım kuruluşları
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Kapsayıcı bütçeleme; uzun vadeli finansman planları, bağımsız denetim mekanizmaları, uluslararası iş birliği; alternatif fonlama modelleri, acil durum finansman protokolleri.	İnşaat firmaları, kalkınma ajansları, uluslararası organizasyonlar, bağışçı ülkeler

Tablo 2.13 Esnek planlamada zaman temelli finansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Kısa vadeli (0–2 yıl) döneme ilişkin stratejiler, afetin hemen ardından uygulanması gereken müdahalelere odaklanmakta olup, öncelikle risk tespiti, maliyet analizi ve risk haritalarının hazırlanması gibi karar alma süreçlerine yön veren ön çalışmalarla ilgilidir. Bu süreçte Afet yönetim kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların katılımı, yerel bilgiyi ve teknik kapasiteyi süreçlere entegre ederek hızlı tepki mekanizmalarını güçlendirmektedir. Orta vadeli (2–5 yıl) stratejiler ise daha yapısal ve sistemik müdahalelere yönelmektedir. Ulusal ve yerel düzeyde finansal çerçevelerin oluşturulması, kamu-özel iş birliği mekanizmalarının teşvik edilmesi ve çoklu bağışçı fonların yönetimi, bu aşamanın temel bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu noktada merkezi hükümet, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası bağışçılar arasında koordinasyonun sağlanması kritik rol oynamaktadır. Orta ve uzun vadeli (2–8 yıl) uygulamalar, afet risklerinin azaltılması ve kentsel dayanıklılığın artırılmasına

yönelik yatırımları kapsamaktadır. Sigorta sistemleri, mikro finans araçları, önleyici finansman ve altyapı yatırımlarının çeşitlendirilmesi, bu dönemin temel unsurları arasında yer almaktadır. Burada yerel yönetimlerin yanı sıra finansal kuruluşlar ve toplum temelli örgütlerin katılımı, sürdürülebilirlik ve sosyal kapsayıcılık açısından önem taşımaktadır. Uzun vadeli (5+ yıl) süreçler ise, "Build Back Better" ilkesi doğrultusunda kapsayıcı bütçeleme, uzun vadeli finansman planları, bağımsız denetim mekanizmaları, uluslararası iş birlikleri ve alternatif fonlama modellerinin geliştirilmesini içermektedir. Bu kapsamda, inşaat firmaları, kalkınma ajansları, bağışçı ülkeler ve uluslararası kuruluşlar gibi çok aktörlü yapılar arasında kurumsal uyum ve eşgüdüm sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, planlamaya yön veren her bir zaman dilimi, hem kaynak tahsisinde rasyonelleşme hem de kurumsal kapasitenin artışı için kritik bir çerçeve sunmaktadır.

Düşünsel esneklik, bireylerin ya da grupların belirsizlik, kriz ve değişen koşullara uyum sağlamak için alternatif düşünce yolları geliştirme kapasitesidir. Bu kavram, yaratıcılık, eleştirel düşünme ve bilişsel esneklikle ilişkilendirilebilir. Cañas ve arkadaşları (2003), bilişsel esnekliği bireylerin beklenmedik durumlara uyum sağlamak için bilişsel stratejilerini değiştirme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Resnick (1987), eleştirel düşünmenin bireylerin farklı perspektiflerden değerlendirme yapabilme becerisini artırarak düşünsel esnekliği desteklediğini vurgulamaktadır. Bahar ve Korkmaz (2020) esnek düşüncenin krizler karşısında yenilikçi çözümler üretmeyi kolaylaştırdığını belirtmektedir. Afet sonrası kentsel planlama süreçlerinde düşünsel esneklik ise toplumların değişen koşullara uyum sağlama kapasitesini güçlendiren yenilikçi ve kapsayıcı bir anlayışı ifade etmektedir. Yalnızca fiziksel ve ekonomik dayanıklılığın ötesine geçerek planlama süreçlerindeki tüm aktörlerin zihinsel ve sosyal uyumu da içeren yenilikçi bir kapasite oluşturmayı hedeflemektedir.

- **Risk Algısının Yönetimi**: Risk algısının yönetimi, bireylerin ve kurumların afetlere karşı tepkilerini şekillendirmektedir. Düşünsel esneklik, farklı perspektiflerin değerlendirilmesini ve bilinçli kararların alınmasını destekleyerek risklerin daha iyi anlaşılmasına ve stratejik çözümler geliştirilmesine katkı sağlar. Bu kapsamda, bilimsel ve yerel bilgiyi içeren bilinçlendirme kampanyalarıyla toplumun tüm kesimlerinde afet farkındalığı artırılmalıdır. Hükümet, yerel yönetimler, STK'lar, akademi, özel sektör ve

medya, afet risklerine dair kamuoyunu bilgilendirme sürecinde çok düzeyli ve kapsayıcı bir rol üstlenmelidir. Toplum beklentilerinin karar alma süreçlerine entegre edilmesi için düzenli toplantılar yapılmalı; bu katılımcı yapı, afete duyarlı ve sürdürülebilir politika üretimini desteklemelidir. Ayrıca, ulusal otoritelerle iş birliği içinde afet risk iletişim stratejileri geliştirilerek önleyici bir kültür teşvik edilmelidir.

- **Risk Değerlendirmesinde Çok Yönlü Yaklaşım:** Afet risklerinin kapsamlı değerlendirilmesi, farklı disiplinlerden bilgi ve yöntemlerin bütüncül bir çerçevede ele alınmasını gerektirir. Riskler yalnızca fiziksel ve ekonomik değil; sosyal, kültürel ve çevresel dinamiklerle birlikte incelenmelidir. Bu süreç, yerel koşullar ve toplumsal ihtiyaçların ayrıntılı analizini zorunlu kılar. Bilimsel ve teknik verilerin yanı sıra, yerel halkın tarihsel bilgi birikimi ve afet deneyimlerinin karar süreçlerine entegre edilmesi, risk algısının daha gerçekçi ve uygulanabilir politikalarla ele alınmasını sağlar. Böylece belirsizlikler yönetilebilir, senaryo temelli stratejiler geliştirilebilir ve afetlere karşı kapsayıcı, dayanıklı müdahale mekanizmaları oluşturulabilir.
- **Veri ve Teknolojinin Yenilikçi Kullanımı:** Değişen risk ortamına uyum sağlamak, veri kaynaklarını sentezleyerek stratejik karar alma kapasitesini artırır. Gerçek zamanlı analiz, yapay zeka, GIS ve büyük veri analitiği, afet risk değerlendirme süreçlerinde veri temelli kararları güçlendirerek kaynakların etkin kullanımı ve zamanında müdahale imkânı sunar. Sendai Çerçevesi, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde veri toplama, analiz ve paylaşımını teşvik ederken; disiplinler arası veri yönetimi, bilimsel araştırmalar, kamu politikaları, özel sektör katkıları ve yerel deneyimlerin bütüncül biçimde ele alınmasını gerekli kılar. Yerel bilgi ile bilimsel ve teknolojik yaklaşımların entegrasyonu, afet risklerinin daha kapsayıcı ve sürdürülebilir biçimde yönetilmesini sağlar.
- **Farklı Bakış Açılarını Bütünleştirme:** Afet risk yönetiminde etkili yönetişim, farklı paydaşların bakış açılarını bütünleştiren katılımcı ve çok katmanlı bir yapı gerektirir. Bu yapı, politikaların deneyim, bilgi ve önerilere dayalı olarak şekillenmesini sağlar. Merkezi ve yerel yönetimler arasındaki koordinasyon, risk azaltma ve müdahale süreçlerinde kritik rol oynarken; STK'lar ve araştırma kurumları toplum temelli yaklaşımlar geliştirir, özel

sektör ve akademi ise teknik bilgi ve yenilik sunar. Düşünsel esneklik, katılımcılığı güçlendirerek yönetişimin uyarlanabilirliğini artırır. Kurumsallaşmış bilgi paylaşımı, veri temelli karar süreçleri ve şeffaf iletişim, etkin afet yönetişiminin temelini oluşturur.

- **Strateji Çeşitliliği:** Teorik kapasitenin ötesine geçen esnek karar alma süreçleri, değişen koşullara uyum sağlayabilen strateji çeşitliliğine dayanır. Bu çeşitlilik, karar vericilerin statik çözümler yerine alternatif ve uyarlanabilir politikalar üretme kapasitesini artırır. Yerel ve merkezi yönetimlerin, AFAD gibi kurumlarla birlikte yeni çözüm yolları geliştirip uygulamaya koymaları bu sürecin temelidir. Kriz anlarında senaryo temelli planlama, çok paydaşlı iş birliği ve veri odaklı değerlendirme mekanizmaları, stratejik esnekliği güçlendirir. Düşünsel esnekliğe dayalı bu yaklaşım, ortak karar alma süreçlerini destekleyerek kriz yönetimi kapasitesini geliştirir; böylece, afetlere karşı esnek müdahale ve sürdürülebilir toparlanma sağlanabilir.
- **Belirsizlik Yönetimi ve Uyarlanabilirlik:** Afetler, karmaşık ve öngörülemeyen durumlar yaratarak yönetimde belirsizliklere neden olmaktadır. Belirsizliklerin yönetimi, bireylerin ve kurumların esnek düşünebilme, değişen koşullara hızla uyum sağlayabilme ve dinamik karar alma yeteneklerine bağlıdır. Düşünsel esneklik, belirsizliklerin bilişsel olarak işlenmesini sağlayarak alternatif senaryolara göre uyarlanabilir stratejilerin geliştirilmesini mümkün kılar. Bu doğrultuda, afet yönetiminde görev alan paydaşlar beklenmedik gelişmelere karşı dayanıklı ve adaptif politikalar oluşturmalıdır.
- **Büyük Veri ve Yapay Zekâ Destekli Karar Alma Mekanizmaları:** Büyük veri ve yapay zek**â** destekli mekanizmalar (GIS, risk değerlendirme sistemleri, afet sonrası veri analitiği) karar alma süreçlerini güçlendirse de katılımcılığı sağlamaları kullanılan yöntemlere bağlıdır. Bu sistemler şeffaf, erişilebilir ve paydaşların geri bildirimine açık bir şekilde tasarlanırsa katılımcı süreçleri destekleyebilir. Ancak, yalnızca merkezi karar vericilere hizmet eden ve toplumsal katkıyı içermeyen bir yapıya sahipse teknokratik bir sürece dönüşebilir. Bu nedenle, düşünsel esnekliğin sağlanması, bu teknolojilerin katılımcı yönetişim çerçevesinde tasarlanmasına bağlıdır.

- **Toplum Destekli Bilgi Yönetim Platformları:** Yerel halkın ve sivil toplumun afet sonrası bilgi paylaşım süreçlerine katkı sağlaması için açık veri platformları oluşturulmalı, bu platformlar aracılığıyla toplum destekli haritalama ve kaynak yönetimi süreçleri hayata geçirilmelidir.
- **Afet Sonrası Bilgi Paylaşım Ağları:** Farklı paydaşlar arasında bilgi paylaşımını artırmak alternatif çözümler geliştirmek için ulusal ve uluslararası afet bilgi ağları oluşturulmalıdır.
- **Adaptif Yatırım Stratejilerinin Geliştirilmesi:** Afet riskini azaltmaya yönelik yatırımlar, değişen çevresel ve sosyal koşullara göre revize ve optimize edilebilir. Bir bölgedeki deprem riskini azaltmak için güçlendirilmiş bina tasarımlarına yapılan yatırımlar, daha sonra iklim değişikliğinden kaynaklanan sel risklerine uygun hale getirilebilir. Düşünsel esneklik, bu tür adaptif yatırım stratejilerini destekleyen bir zihinsel çerçeve sunmaktadır.
- **İyileştirme Süreçlerinde Yenilikçi Yaklaşımlar**: Afet sonrası iyileştirme süreçlerinde toplumun her kesiminin katılımını sağlayan yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmelidir. Yerel halkın geleneksel bilgi birikiminin modern mühendislik yöntemleriyle birleştirilmesi, esnek düşüncenin yenilikçi planlama üzerindeki etkisini gösterir.
- **Geri Bildirim:** Düşünsel esneklik, geri bildirimlerin dinamik biçimde değerlendirilmesini ve stratejik değişikliklerin hızla uygulanmasını sağlar. Sahadan elde edilen veriler, geçmiş afet müdahalelerinin analizine dayalı olarak daha etkili ve uyarlanabilir çözümler geliştirilmesine katkı sunar. Karar vericiler ve paydaşlar bu verileri, strateji revizyonları ve yeni müdahale modelleri üretmek için kullanmalıdır. Geri bildirim mekanizmalarının sistematikleştirilmesi, bilgi temelli ve katılımcı karar alma süreçlerini güçlendirir. Etkisi sınırlı stratejilerin terk edilmesi ve yenilerinin uygulanması ise, sürekli öğrenme ve kurumsal düzeyde esnekliği destekleyen bir iyileştirme döngüsü oluşturur.
- **Adil ve Etkin Kaynak Dağıtımı:** Düşünsel esneklik, kırılgan grupların ihtiyaçlarını anlamak için onların sürece aktif katılımını sağlamaktadır. Afet sonrası kaynak tahsisinde dezavantajlı grupların önceliklendirilmesi, sosyal eşitsizliklerin derinleşmesini önleyerek toplumsal bütünleşmeyi destekler. Bu

katılım, sadece ihtiyaçların belirlenmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda kaynak dağıtımının daha adil bir şekilde gerçekleşmesine de katkıda bulunur.

- **Yerel ve Küresel Çözümlerin Birleştirilmesi:** Düşünsel esneklik, yerel bağlamı anlamaya odaklanırken aynı zamanda küresel yeniliklerden yararlanmayı da teşvik etmektedir. Yenilikçi çözümlerin entegrasyonu, hem yerel ihtiyaçlara uyum sağlanmasını hem de geniş ölçekli etkinliklerin artırılmasını mümkün kılar.
- **Psikososyal Destek:** Afet sonrası toplumsal iyileşme sürecinde bireylerin ve toplulukların psikolojik dayanıklılığını artırmak için kritik bir rol oynamaktadır. Travmatik deneyimlere farklı perspektiflerden yaklaşma, belirsizliklere uyum sağlama ve yenilikçi çözümler geliştirme kapasitesi, düşünsel esnekliğin psikososyal destek süreçlerindeki katkısını somutlaştırır.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Risk algısının dönüşümü; strateji çeşitliliği, belirsizlik yönetimi; veri-temelli karar destek sistemleri; adaptif yatırım stratejileri, geri bildirim mekanizmaları; adil kaynak dağıtımı, yerel-küresel çözüm sentezi; bilgi paylaşım ağları	Merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, akademi, kalkınma ajansları, BM ve AB kuruluşları, uluslararası STK'lar, özel sektör, medya

Tablo 2.14 Esnek planlamada zaman temelli düşünsel esneklik stratejiler ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Tablo 2.14, afet sonrası kentsel iyileşme bağlamında düşünsel esneklik stratejilerinin yalnızca kısa vadeli çözümler değil, uzun vadeli bir dönüşüm süreci gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, risk algısının dönüşümünden başlayarak belirsizlik yönetimine, adaptif yatırım stratejilerinden yerel-küresel çözüm sentezine kadar uzanan çeşitli stratejik başlıklar; toplumsal, yönetsel ve teknik kapasitenin zamana yayılarak geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra üniversiteler, akademi, kalkınma ajansları, uluslararası kuruluşlar (BM, AB vb.), sivil toplum aktörleri ve özel sektör bu sürecin eş zamanlı paydaşlarıdır. Bilgi üretimi, karar destek sistemlerinin geliştirilmesi ve yenilikçi çözüm mekanizmalarının uygulanması gibi hedefler, bu aktörler arasındaki sürekli iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, düşünsel esneklik stratejilerinin yalnızca afete müdahale anında değil; uzun vadeli yeniden

yapılanma, kurumsal öğrenme ve toplumsal dayanıklılığın artırılması süreçlerinde de temel bir stratejidir.

Organizasyonel esneklik krizler, belirsizlikler ve ani değişimlere karşı bir organizasyonun veya sistemin işlevselliğini sürdürme, çevresel değişimlere uyum sağlama, kriz sonrası toparlanma süreçlerini etkin bir şekilde yönetme kapasitesidir. Özellikle afet sonrası konut yardımı süreçlerinde tanımlanan karar verme boşlukları, operasyonel, yönetsel ve stratejik düzeylerde organizasyonel yönetim eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Pezzica vd., 2021). Bu eksiklik, hızlı değişen kriz koşullarına uyum sağlamayı, çok paydaşlı iş birliğini desteklemeyi, etkili veri yönetimi sağlamayı ve öğrenme kapasitesini geliştirmeyi gerektiren stratejik yaklaşımlarla giderilebilir. Bu noktada organizasyonel esneklik karar verme süreçlerindeki boşlukların kapatılmasında temel bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. Aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama süreçlerinde organizasyonel esneklik, çok paydaşlı yönetişimi destekleyen, karar alma süreçlerini hızlandıran ve değişen kriz koşullarına uyum sağlayan bir stratejik araç olarak değerlendirilmektedir.

- **Veri Yönetimi ve Bilgi Paylaşımı:** Afet yönetiminde karar alma süreçlerinin etkinliği, organizasyonların veri toplama, analiz etme ve paylaşma kapasitelerine bağlıdır (Pezzica vd., 2021). Organizasyonel esneklik, bu kapasitenin geliştirilmesini teşvik ederek risklerin daha iyi anlaşılmasını ve müdahale süreçlerinin daha stratejik bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda organizasyonel esneklik, paydaşlar arasında veri paylaşımını güçlendirerek bilgi akışını hızlandırır ve karar alma süreçlerini gerçek zamanlı verilerle destekler. Merkezi ve yerel yönetimler, STK'lar, özel sektör ve akademik kurumlar arasındaki koordinasyon, büyük veri analitiği, coğrafi bilgi sistemleri (GIS) ve yapay zekâ tabanlı risk değerlendirme araçlarıyla desteklenmelidir. Ayrıca, şeffaf ve erişilebilir veri paylaşımı, afet sonrası belirsizlikleri azaltarak toplumun bilgiye dayalı karar alma süreçlerine katılımını artırır.
- **Yerel Bilgi ve Deneyimlerin Kullanımı:** Yerel toplulukların bilgi ve deneyimlerini bilimsel analizlerle birleştirmek risk analizlerinin doğruluğunu artırmaktadır. Bu bağlamda organizasyonel esneklik, yerel ve merkezi aktörler arasında etkili bir bilgi akışını teşvik etmektedir.

- **Uyarlanabilir Yönetim Mekanizmaları:** Afetlerin dinamik ve öngörülemez doğası, geleneksel yönetim modellerini yetersiz kılabilmektedir. Bu bağlamda uyarlanabilir yönetim; esnek karar alma, hızlı tepki verme ve değişen ihtiyaçlara uygun stratejiler geliştirme kapasitesini içeren bir yönetişim yaklaşımı sunar. Yetki paylaşımı, veri temelli yönetişim ve çok paydaşlı iş birliği bu mekanizmaların etkinliğini artırırken; esnek politika çerçeveleri ve dijital araçlar, kriz müdahalelerini hızlandırarak afet sonrası toparlanmayı koşullara uyumlu hale getirir. Bu bütünleşik yapı, belirsizliklerin yönetimini kolaylaştırarak yönetişim sistemlerini daha dayanıklı kılar.
- **Kapasite Geliştirme:** Organizasyonel esneklikte kapasite geliştirme, yönetim kadrolarının kriz anlarında hızlı ve etkili karar alabilme yeteneklerini artırmayı hedeflemelidir. Bu bağlamda, düzenli eğitim programları, senaryo bazlı tatbikatlar ve bilgi paylaşım platformları kullanılarak düşünsel esneklik ile stratejik uyum güçlendirilmelidir.
- **Koordinasyon ve Çok Paydaşlı İş Birliği:** Afet risk yönetiminde etkin karar alma, paydaşlar arası güçlü koordinasyon ve iş birliğine bağlıdır. Hükümet, STK'lar ve akademi arasındaki zayıf etkileşim, müdahale kapasitesini azaltarak kaynak kullanımını sekteye uğratabilir. Organizasyonel esneklik, çok paydaşlı koordinasyonu güçlendirerek afet risklerinin disiplinler arası ve çok sektörlü yaklaşımlarla ele alınmasını sağlar. Bilgi paylaşım ağları, ortak karar alma süreçleri ve net sorumluluk dağılımı, koordinasyon mekanizmalarını işlevselleştirir; görev tekrarlarını önleyerek kaynakların verimli kullanımını ve sürdürülebilir afet yönetimini destekler.
- **Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık:** Organizasyonel esneklik, afet yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliği artıran izleme ve raporlama sistemleriyle desteklenmelidir. Bu sayede, paydaşlar arası güven pekişir, veri temelli karar alma güçlenir ve yönetişim mekanizmaları daha sürdürülebilir hale gelir.
- **Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi:** Organizasyonel esnekliğin bir diğer önemli boyutu, yerel yönetimlerin mali ve teknik kapasitelerinin artırılmasıdır. Bu, afet müdahale süreçlerinde daha hızlı ve etkin çözümler üretmelerine olanak tanır. Yerel yönetimlerin finansal ve operasyonel yetkileri artırılarak

merkezi yönetimle daha etkin bir koordinasyon içinde hareket etmeleri sağlanmalıdır.

- **Yerel ve Bölgesel Kriz Yönetim Merkezleri:** Yerelde kriz yönetim merkezleri kurulmalı ve bu merkezler, koordinasyon, hızlı müdahale, kaynak tahsisi ve yönetim gibi görevleri üstlenerek kurumların afet sonrası yeniden inşa süreçlerine esnek bir şekilde adapte olmasını sağlamalıdır.
- **Ulusal ve Yerel Yönetimler Arasında Entegrasyon:** Ulusal afet yönetimi politikalarının yerel ölçekle uyumlu şekilde uygulanabilmesi için koordinasyon mekanizmaları güçlendirilmeli ve yetki paylaşımı esas alınmalıdır.
- **Senaryo Bazlı Yönetim Modelleri:** Organizasyonel esneklik, afet sonrası süreçlerin değişken koşullara uyum sağlayabilmesi için senaryo bazlı yönetim modelleriyle desteklenmelidir. Alternatif senaryolara dayalı risk analizleri ve kriz yönetimi planları, hızlı ve etkili karar almayı sağlayarak belirsizlikleri yönetmeyi ve müdahale kapasitesini artırmayı mümkün kılar.
- **Modüler ve Dinamik Afet Yönetim Sistemleri:** Yerel yönetimlerin afet sonrası süreçlere adaptasyonunu hızlandırmak için operasyonel yönetim yapıları modüler hale getirilmeli ve yerel kriz yönetim merkezlerinin yetkinlikleri artırılmalıdır.
- **Finansal Koruma ve Kaynak Yönetimi:** Şeffaflık, hesap verebilirlik ve çok paydaşlı finansal iş birliği, kaynak yönetiminin başarısını belirleyen kritik unsurlardır. Merkezi ve yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki finansal koordinasyon, kaynak tahsisinin risk azaltma önceliklerine göre yönlendirilmesini ve gereksiz harcamaların önlenmesini sağlar. Bu koordinasyon mekanizmaları, afet öncesi risk azaltma projeleri, kriz anında hızlı müdahale ve afet sonrası iyileşme süreçlerinde kaynakların etkin kullanımını güvence altına almaktadır.
- **Afet Sonrası İş Birliği Çerçevesi:** Farklı paydaşların ortak hareket edebilmesi için standart operasyon prosedürleri oluşturulmalı, paydaşlar arası iş birliği yazılı protokollerle desteklenmelidir.
- **Afet Sonrası İzleme ve Değerlendirme Mekanizmaları:** Veri tabanlı karar alma sistemleri, bağımsız denetim mekanizmaları ve şeffaf raporlama süreçleri

oluşturularak, yeniden inşa sürecinin sürekli izlenmesi ve optimize edilmesi sağlanmalıdır.

- **Hızlı Karar Alma Mekanizmaları:** Afet sonrası karar alma süreçlerinde bürokratik engellerin azaltılması, hızlı karar alma süreçlerinin uygulanması için esnek yönetim modellerinin oluşturulması gerekmektedir.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Kriz Yönetim Merkezleri, Veri Yönetimi ve Bilgi Paylaşımı, Yerel Bilgi ve Deneyimlerin Kullanımı, Hızlı Karar Alma Mekanizmaları	Merkezi ve yerel yönetimler, afet Yönetim Kurumları, STK'lar, akademik kurumlar, özel sektör, yerel topluluklar, belediyeler, araştırma kurumları, acil durum birimleri, teknik ekipler
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Uyarlanabilir Yönetim Mekanizmaları, Kapasite Geliştirme, Koordinasyon ve Çok Paydaşlı İş Birliği, Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık	Politika yapıcılar, kriz uzmanları, dijital altyapı sağlayıcıları, belediyeler, kamu personeli, üniversiteler STK'lar, meslek odaları, kamu kurumları, denetim birimleri, sivil toplum izleme mekanizmaları
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi, Senaryo Bazlı Yönetim Modelleri, Modüler ve Dinamik Afet Yönetim Sistemleri	Belediyeler, bölgesel kalkınma ajansları, teknik danışmanlar, Akademik strateji ekipleri, afet yönetim uzmanları, operasyonel birimler, yerel kriz merkezleri
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Finansal Koruma ve Kaynak Yönetimi, Afet Sonrası İş Birliği Çerçevesi, Afet Sonrası İzleme ve Değerlendirme Mekanizmaları, Ulusal ve Yerel Yönetimler Arasında Entegrasyon, Yönetişim Kültürünün Kurumsallaşması	Bakanlık, kalkınma ajansları, kamu kurumları, yerel ortaklar, koordinasyon ekipleri, denetim kuruluşları, veri analitiği uzmanları, afet yönetim kurumları, yerel yönetim, üniversiteler, uluslararası kuruluşlar

Tablo 2.15 Esnek planlamada zaman temelli organizasyonel esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Kısa vadeli stratejiler, afetin hemen ardından müdahale kapasitesini artırmak amacıyla uygulanır ve doğrudan operasyonel işleyişe yöneliktir. Kriz yönetim merkezlerinin kurulması, veri yönetimi ve bilgi paylaşımının sağlanması, yerel bilgi ve deneyimlerin planlamaya entegre edilmesi ve hızlı karar alma mekanizmalarının devreye sokulması gibi unsurlar bu aşamada ön plana

çıkmaktadır. Hedef, bürokratik gecikmeleri minimize ederek hızlı mobilizasyon ve koordinasyon sağlamaktır. Orta vadeli stratejiler, afetin akut döneminin ardından kurumsallaşma ve kapasite geliştirme odaklı yapılar üzerine inşa edilir. Uyarlanabilir yönetim mekanizmalarının oluşturulması, yöneticilerin kriz anında karar verebilme yetkinliğinin artırılması, çok paydaşlı iş birliklerinin kurumsallaştırılması ve hesap verebilirlik ile şeffaflığın sağlanması bu dönemin temel önceliklerindendir. Bu stratejiler, afet sonrası toplumsal güveni tesis eden ve meşruiyeti artıran yönetişim araçlarını oluşturmaktadır. Orta ve uzun vadeli stratejiler, kurumsal dayanıklılığı artıran yapısal dönüşümleri kapsamaktadır. Yerel yönetimlerin teknik ve mali kapasitelerinin güçlendirilmesi, senaryo bazlı yönetim modellerinin geliştirilmesi ve modüler-dinamik afet yönetim sistemlerinin kurulması, afet sonrası süreçlere esnek uyum sağlanması açısından hayati önemdedir. Bu aşamada hedef, sadece mevcut krize yanıt vermek değil, gelecekteki afetlere yönelik ön alıcı ve adaptif kapasitenin artırılmasıdır. Uzun vadeli stratejiler, afet yönetim sisteminin kurumsal reflekslerini şekillendiren ve yönetişim kültürünü dayanıklı kılan yapıları içermektedir. Bu süreçte finansal koruma, kaynak yönetimi, kurumsal iş birliği çerçevesi, izleme-değerlendirme mekanizmaları ve ulusal-yerel entegrasyonu temel stratejilerdir. Stratejilerin başarısı yalnızca mevzuat reformlarına değil, aynı zamanda kurumsal öğrenmenin yerleşmesine ve çok paydaşlı katılımın sürekliliğine bağlıdır. Organizasyonel esnekliğin zamana dayalı bu sınıflandırması, afet yönetiminde aşamalı, uyarlanabilir ve çok aktörlü bir yapı gerekliliğini ortaya koyar. Bu stratejiler, iyileşmenin yalnızca fiziksel değil; aynı zamanda kurumsal güven, hesap verebilirlik ve yönetişimsel olgunluk çerçevesinde yürütülmesi gerektiğine işaret eder.

Zamansal esneklik, afet sonrası kentsel iyileşme ve dayanıklılık süreçlerinde zamanın farklı boyutlarını dikkate alarak, planlama ve müdahalede esnek ve uyarlanabilir bir yaklaşımı ifade etmektedir. Kentsel iyileşme süreçlerinde, aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama yaklaşımlarının etkin iş birliği zaman içinde farklı paydaşların farklı roller üstlendiği bir koordinasyon mekanizmasını gerektirir. Bu iş birliği, farklı paydaşların belirli zamanlarda görev aldığı ve bu süreçlerin kesişim noktalarında ortaklaşa işler yaparak birbirlerini desteklediği bir esneklik mantığına dayanmaktadır. Zamansal esneklik stratejileri, afet öncesi, sırası ve sonrasında farklı paydaşların rollerini optimize eden dinamik bir yönetim

mekanizması oluşturmayı hedeflemektedir. Aşağıda, zamansal iş birliği süreçleri detaylandırılmıştır:

- **Merkezi Yönetim ve Yerel Aktörlerin Paralel İşleyişi:** Merkezi yönetim ve uluslararası kuruluşlar, afet risk analizleri ve haritalarını hazırlarken yerel halk bu analizlerin doğruluğunu bölgesel bilgilerle destekler. Her iki tarafın aynı süreçte farklı görevler üstlenmesi, zaman kazandırır ve veriyi zenginleştirir.
- **Yerel ve Ulusal Bilgilerin Eş Zamanlı Entegrasyonu:** Yerel halk ve STK'lar, afet riskine dair anlık bilgi toplama süreçlerine katılırken akademik kurumlar bu bilgileri ulusal politikalar için işleyebilir.
- **Teknolojik ve Toplumsal Katkının Dengesi:** Afet riskinin anlaşılması ve yönetilmesi sürecinde teknolojik yenilikler ile toplumsal katılım arasındaki denge, kriz anlarında etkin müdahale kapasitesinin artırılması için kritik bir unsurdur. Bu süreç, merkezi yönetimlerin bilgi ve teknoloji üretme kapasitesi ile yerel toplulukların eyleme geçme kapasitesinin uyum içinde çalışmasını gerektirir. Bu karşılıklı bağımlılık, iki paydaş grubunun farklı ancak birbirini tamamlayan görevleri yürütmesini sağlayan zamansal esneklik mekanizmasını oluşturmaktadır.
- **Politika ve Uygulama Arasındaki Uyumluluk:** Merkezi yönetim ulusal kriz yönetimi politikalarını oluştururken yerel yönetimler bu politikaları yerel bağlama uyarlayarak uygulamaya koyar. Bu süreçler eş zamanlı işler ve her iki düzeydeki görevler ortak hedefe hizmet eder.
- **Yerel ve Merkezi Karar Almanın Kesişim Noktaları:** Yerel afet komiteleri, mahalle düzeyinde halkın ihtiyaçlarını belirlerken bu veriler merkezi yönetim tarafından ulusal politika oluşturma sürecinde kullanılır. Bu kesişim, karar almanın hızlanmasını sağlar.
- **Uluslararası ve Yerel Paydaşların Katkıları:** Uluslararası kuruluşlar uzun vadeli finansal destek ve teknik yardım sağlarken yerel halk bu yardımların saha uygulamasında doğrudan rol oynar. Böylece paralel süreçler, zamansal esnekliği artırmaktadır.
- **Kaynak ve Uygulama Süreçlerinin Paralelliği:** Merkezi yönetim ve uluslararası kuruluşlar finansman ve teknik destek sağlarken paralel bir süreçte yerel halk ve STK'lar bu altyapıların tasarımında ve uygulanmasında görev alır. Bu süreçle eş zamanlı olarak merkezi yönetim, dayanıklılık standartlarını

belirlemektedir ve bu standartların yerel bağlama uyarlanması için zamanında destek sağlamaktadır.

- **Özel Sektör ve Toplumun Kesişim Noktaları:** Özel sektör dayanıklı kent planlamasında yenilikçi teknolojiler sunarken bu teknolojiler yerel bağlamda halkın ihtiyaçlarına göre uyarlanmaktadır. Bu iki süreç eş zamanlı işler.
- **Kaynakların Zamanında Kullanımı:** Ulusal ve uluslararası bağışçılar tarafından sağlanan maddi kaynaklar, yerel yönetimler ve STK'lar aracılığıyla yerel ihtiyaçlara uygun şekilde dağıtılır. Bu dağıtım süreçleri, toplumsal önceliklerin belirlenmesiyle eş zamanlı olarak gerçekleştirilir.
- **Acil Müdahale ve Yerel Organizasyon:** Merkezi yönetim ve uluslararası kuruluşlar, afet sonrası lojistik ve kriz yönetimini organize ederken yerel halk temel ihtiyaçlarını belirler ve dağıtım süreçlerine katılır. Bu görevlerin paralel yürütülmesi müdahale hızını artırır.
- **Uzun Vadeli Planlama ve Yeniden yapılanma Politikaları:** Merkezi yönetim ve uluslararası kuruluşlar yeniden yapılanma politikalarını geliştirirken, yerel halk bu projelere ilişkin görüşlerini sunar ve uygulama aşamasında rol alır. Bu kesişim noktaları, yeniden yapılanmanın halkın ihtiyaçlarına göre şekillenmesini sağlar.
- **Dayanışma ve Sosyal Yardımların Organize Edilmesi:** Sosyal yardım kuruluşları yerel düzeyde yardımları organize ederken merkezi hükümet bu yardımların sürdürülebilirliğini sağlar. Her iki süreç aynı anda işler ve iyileşme sürecini hızlandırır.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Acil Müdahale ve Yerel Organizasyon, Dayanışma ve Sosyal Yardımların Organize Edilmesi	Merkezi yönetim, uluslararası kuruluşlar, yerel halk, Sosyal yardım kuruluşları, merkezi hükümet
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Politika ve Uygulama Arasındaki Uyumluluk, Yerel ve Merkezi Karar Almanın Kesişim Noktaları, Uluslararası ve Yerel Paydaşların Katkıları, Kaynak ve Uygulama Süreçlerinin Paralelliği, Özel Sektör ve Toplumun Kesişim Noktaları, Saha Uygulamalarında Topluluk	Merkezi yönetim, yerel yönetimler, Yerel afet komiteleri, merkezi yönetim, Uluslararası kuruluşlar, yerel halk, Merkezi yönetim, uluslararası kuruluşlar, yerel halk ve STK'lar Özel sektör, yerel halk Yerel örgütler, gönüllü gruplar; kamu

	Temelli İş Birliği, Yerel ve Ulusal Bilgilerin Eş Zamanlı Entegrasyonu	yönetimi Yerel halk, STK'lar akademik kurumlar
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Teknolojik ve Toplumsal Katkının Dengesi, Merkezi Yönetim ve Yerel Aktörlerin Paralel İşleyişi	Merkezi yönetim, uluslararası kuruluşlar, yerel halk
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Uzun Vadeli Planlama ve Yeniden Yapılanma Politikaları, Kaynakların Zamanında Kullanımı	Merkezi yönetim, uluslararası kuruluşlar, yerel halk, bağışçılar, yerel yönetimler, STK'lar

Tablo 2.16 Esnek planlamada zaman temelli zamansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Kısa vadeli stratejiler (0–2 yıl), afetin hemen ardından müdahale kapasitesini hızla oluşturmayı amaçlayan operasyonel öncelikleri içerir. Bu dönemde "Acil Müdahale ve Yerel Organizasyon" ile "Dayanışma ve Sosyal Yardımların Organize Edilmesi" gibi stratejiler ön plana çıkar. Bu stratejiler, temel olarak merkezi yönetim, yerel halk, sosyal yardım kuruluşları ve uluslararası aktörler arasında hızlı bilgi ve kaynak akışına dayalı bir iş birliği gerektirir. Kriz ortamında etkin müdahalenin sağlanması için bu aktörlerin eş zamanlı ve tamamlayıcı şekilde görev üstlenmesi, zamansal esnekliğin kısa vadede nasıl işlediğini göstermektedir. Orta vadeli stratejiler (2–5 yıl) ise yönetişim kapasitesinin kurumsallaşmasını, katılımcı planlama süreçlerinin derinleşmesini ve kaynak kullanımının optimize edilmesini hedefler. Orta-uzun vadeli stratejiler (2–8 yıl), afet sonrası iyileşme sürecinin uygulama ve izleme aşamalarını kapsamaktadır. Stratejilerin ortak özelliği, yeniden yapılanma sürecinin teknik altyapısının toplumsal ihtiyaçlarla senkronize edilmesini sağlamasıdır. Zamansal esneklik, bu noktada hem teknolojik ilerlemenin zaman alıcı doğasına hem de toplumsal süreçlerin demokratik olgunlaşmasına uyum sağlayacak biçimde işlemektedir. Uzun vadeli stratejiler (5 yıl ve üzeri) ise afet sonrası yeniden yapılanmanın yalnızca fiziksel değil aynı zamanda kurumsal ve kültürel boyutlarını da kapsayan sürdürülebilirlik odaklı stratejilerdir. Bu aşamada zamansal esneklik, sadece çok aktörlü yapının eşgüdümünü değil, aynı zamanda değişen koşullara uyarlanabilir, öğrenen bir sistem inşasını da mümkün kılar. Tablodaki stratejiler ile zaman dilimleri arasındaki ilişki, afet sonrası sürecin sadece statik bir planlamadan ibaret olmadığını; aksine, zamanla evrilen, aktörler arası iş birliğine dayanan ve esnek müdahale yolları gerektiren bir sistem olduğunu ortaya koymaktadır.

Mekânsal esneklik, afet sonrası planlamada toplumun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayan esnek çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Katılımcı planlama ile birleştiğinde, yerel bilgi ve paydaş görüşleri karar süreçlerine entegre edilerek daha dayanıklı ve sürdürülebilir mekânsal stratejiler geliştirilebilir. Mahalle ölçeğinde yapılan analizler ve toplum temelli tasarım süreçleri, mekânsal esnekliği desteklerken STK'lar ve yerel yönetimler, halk ile karar alıcılar arasında köprü görevi görmelidir.

- **Veriye Dayalı Risk Analizi ve Mekânsal Planlama:** Afet risklerinin doğru değerlendirilmesi için hükümet, akademik kurumlar ve yerel paydaşlar, coğrafi bilgi sistemleri (GIS) ve afet modelleme araçlarını kullanarak çoklu tehlike analizleri ve mekânsal risk haritaları oluşturmalıdır. Bu süreçte, toplum temelli veri toplama mekanizmaları geliştirilerek yerel bilgilerin karar alma süreçlerine entegre edilmesi sağlanmalıdır.
- **Bölgesel Risk Profillerinin Ulusal Planlara Katılımcı Entegrasyonu:** Yerel yönetimler, STK'lar ve bağımsız araştırma kuruluşları, afete duyarlı alanların belirlenmesi için saha çalışmaları yürütmeli ve yerel toplulukların bilgi ve deneyimlerini sürece dahil etmelidir. Katılımcı planlama süreçleri ile oluşturulan bölgesel risk profilleri, ulusal afet yönetim stratejilerine entegre edilerek daha kapsayıcı ve dayanıklı mekânsal çözümler üretilmelidir.
- **Afet Risklerinin Mekânsal Olarak Modellenmesi ve Haritalanması:** Risk haritalama ve erken uyarı sistemleri, mekânsal planlamada esneklik sağlayan kritik araçlardır. Afet risklerinin mekânsal olarak modellenmesi ve haritalanması, hangi bölgelerin daha yüksek risk taşıdığını tespit ederek, bu bölgelerde esnek planlama çözümlerinin geliştirilmesine imkân tanır. Akademik kuruluşlar tarafından geliştirilen mekânsal simülasyon modelleri, toplumun katılımıyla test edilmeli ve risk azaltma senaryoları saha uygulamalarıyla doğrulanmalıdır.
- **Toplum Tabanlı Mekânsal Bilgi Üretimi:** Yerel halkın risk farkındalığı artarsa, mekânsal planlama süreçlerine daha fazla katkıda bulunabilir. Örneğin, bir mahalle sakini, kendi bölgesindeki risk faktörlerini (zemin yapısı, su baskını riski, heyelan tehlikesi) yerel yönetime iletebilir ve bu veriler mekânsal esneklik sağlamak için kullanılabilir. Toplumsal farkındalık arttıkça, toplumun mekânsal karar alma süreçlerine katılımı da artmaktadır. Bu durum, afete

duyarlı mekânsal kullanım kararlarının daha demokratik ve katılımcı bir süreçle geliştirilmesini sağlar.

- **Afet Risk Yönetiminin Mekânsal Planlama Politikalarına Entegrasyonu**: Afet risk yönetimi, hükümet ve yerel yönetimler tarafından yalnızca kriz anlarına yönelik bir müdahale aracı değil, kentsel sürekliliği sağlayan proaktif bir strateji olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda, şehir planlama politikaları esneklik ilkeleriyle uyumlu, afet dayanıklı kentsel gelişim modellerini desteklemelidir. Merkezi yönetim, risk azaltma stratejilerini mekânsal düzeyde destekleyecek yasal ve yönetsel düzenlemeleri geliştirirken; yerel yönetimlerin uygulama kapasitesini artıran araçlar sunmalıdır. Ayrıca, afet riskine duyarlı mekânsal planlama, STK'lar ve toplum temsilcilerinin katılımıyla daha kapsayıcı bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- **Afet Risklerine Uyumlu Mekânsal Planlama İçin Bilgi Temelli Yönetişim:** Akademik kurumlar ve bağımsız araştırma kuruluşları, afet risk yönetimi ile mekânsal planlamayı entegre eden bilimsel ve teknik veri üretmelidir. Afet risk haritaları, tehlike analizi ve mekânsal kırılganlık değerlendirmeleri, mekânsal planlama süreçlerine doğrudan entegre edilerek veri temelli karar alma süreçleri güçlendirilmelidir. Özel sektör ve teknoloji şirketleri, afet risk analizlerine yönelik mekânsal bilgi sistemleri geliştirmeli ve bu sistemlerin uygulanabilirliğini yerel bağlama uyarlamalıdır.
- **Yerel Yönetimlerin Mekânsal Esneklik Kapasitelerinin Güçlendirilmesi:** Yerel yönetimler, afet yönetim süreçlerini sadece kriz anında devreye giren müdahale mekanizmaları olarak değil, mekânsal esnekliği artıran uzun vadeli planlama süreçleri olarak ele almalıdır. Kentsel mekânsal planlama, afet risklerine karşı dayanıklılığı artıracak şekilde esnek ve modüler tasarımlar içermelidir.
- **Merkezi ve Yerel Karar Alma Süreçlerinin Mekânsal Ölçekte Uyumlu Hale Getirilmesi:** Merkezi yönetimce geliştirilen afet risk yönetimi politikaları, yerel düzeyde uygulanabilir mekânsal stratejilere dönüştürülmelidir. Yerel afet komiteleri mahalle ölçeğinde ihtiyaçları belirlemeli; akademik kurumlar ve araştırma kuruluşları, risk analizlerini paylaşarak yerel yönetimlerle uyumlu dayanıklılık modelleri geliştirmelidir. Toplulukların ve STK'ların karar süreçlerine katılımı, mekânsal düzenlemelerin sosyal ve kültürel bağlama uygun, şeffaf ve kapsayıcı olmasını

sağlar. Bu süreçte merkezi ve yerel aktörler arasında eşgüdüm sağlanmalı; yerel ihtiyaçlara göre ölçeklenebilen çözümler üretilmelidir.

- **Özel Sektör ve Teknoloji Kullanımı ile Mekânsal Esnekliğin Artırılması:** Özel sektör, afetlere karşı dayanıklı kent mekânları geliştirmek için inovatif tasarımlar sunmalı, ancak bu süreçlerde yerel yönetimlerle koordinasyon içinde çalışmalıdır. Teknoloji şirketleri ve akademik kurumlar, afet risk yönetimi ve mekânsal planlamayı entegre eden dijital veri platformları geliştirmeli, karar alma süreçlerinde açık veri politikaları benimsenmelidir. Afet risk haritalama süreçlerinde coğrafi bilgi sistemleri (GIS) kullanılarak, mekânsal risk analizleri interaktif hale getirilmeli ve toplumun bu verilere erişimi sağlanmalıdır**.**
- **Toplum Temelli Tasarım ve İş Birliği Mekanizmaları:** Afet sonrası kamusal alanların yeniden düzenlenmesi sürecinde, yerel toplulukların ihtiyaç ve beklentilerine dayalı tasarım ilkeleri benimsenmelidir. STK'lar, belediyeler ve yerel halk arasında köprü işlevi görerek karar alma süreçlerini daha kapsayıcı hale getirmelidir. Mahalle düzeyinde interaktif mekânsal analizler ve atölyeler düzenlenerek toplumun görüşleri toplanmalı ve mekânsal planlama süreçleri ile katılım temelli bütünleştirilmelidir.
- **Mekânsal Risk Odaklı Kentsel Yeniden Yapılandırma:** Mekânsal esneklik, afet risk analizlerinin katılımcı planlama süreçlerine entegre edilmesini gerektirir. Hükümet ve yerel yönetimler, riskli alanlardaki yapı yoğunluğunu azaltarak açık alanları artırmalı; bu süreçte toplumun görüşlerini karar mekanizmalarına dâhil etmelidir. Akademik kurumlar ve araştırma kuruluşları, afet bölgelerine yönelik uygulanabilir mekânsal organizasyon modelleri geliştirerek yerel yönetimlere bilimsel destek sunmalı ve yerel paydaşlarla iş birliği içinde çalışmalıdır. Özel sektör ise, afet dayanıklı malzemeler ve yenilikçi teknolojiler geliştirerek katılımcı planlamayı destekleyen mekânsal çözümlere yatırım yapmalıdır.
- **Dayanıklı Kentsel Altyapı Sistemlerinin Geliştirilmesi:** Afet sonrası müdahale kapasitesini artırmak için, lojistik merkezler, acil durum barınma alanları ve ulaşım altyapıları mekânsal esneklik ilkeleri doğrultusunda planlanmalıdır. Bağımsız araştırma kuruluşları ve akademik kurumlar, mekânsal risk analizleri ve simülasyonları ile altyapı planlamasının afet

senaryolarına uygun şekilde yapılmasını sağlamalıdır. Uluslararası kuruluşlar ve bağışçılar, afet risklerini azaltan kentsel altyapı projelerine uzun vadeli finansal destek sağlamalıdır.

- **Doğa Temelli Çözümler ve Afet Riskini Azaltan Mekânsal Müdahaleler:** Afet risk yönetimi ve mekânsal planlama süreçlerinde doğa temelli çözümler uygulanmalı, ekosistem hizmetleri korunmalı ve yeşil altyapı projeleri desteklenmelidir. Yerel yönetimler ve akademik kurumlar, taşkın, heyelan ve kuraklık risklerini azaltmak için sürdürülebilir peyzaj planlaması, geçirgen yüzeyler ve su tutucu yeşil alanlar oluşturmalıdır. STK'lar ve toplum temsiliyetini içeren yapılar, doğa temelli mekânsal çözümlerin yerel halk tarafından benimsenmesini ve uygulanmasını desteklemelidir.
- **Kamusal Açık Mekânların ve Yeşil Alanların Artırılması:** Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde, açık kamusal mekânların artırılması ve farklı kullanım senaryoları geliştirilmelidir. Özel sektör, afet sonrası geçici barınma çözümlerine yönelik modüler mekânsal sistemler tasarlamalı ve toplumsal yapı ile uyumlu mekânsal esneklik modelleri oluşturmalıdır. Yerel halk ve STK'lar, kamusal mekânların mekânsal esneklik açısından değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliği için karar alma süreçlerine doğrudan katılım göstermelidir.
- **Çok İşlevli Mekanların Oluşturulması:** Afet sonrası mekânsal planlama, çok işlevselliği esas alarak değişen ihtiyaçlara uyum sağlayan mekânlar oluşturmalıdır. Kamusal ve geçici mekanlar, yalnızca barınma değil, toplumsal etkileşimi, ekonomik faaliyetleri ve temel hizmetlere erişimi destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır. Yerel yönetimler, akademik kurumlar ve STK'lar, katılımcı süreçlerle modüler ve adaptif mekânsal düzenlemeler geliştirerek mekânların zaman içinde farklı işlevlere uyum sağlamasını sağlamalıdır. Kent içindeki afet sonrası dönüşebilir alanlar hakkında yerel halkın mekânsal esnekliği nasıl kullanacağına dair bilgilendirilmesi için STK'lar ve belediyeler iş birliği yapmalıdır.
- **Yerleşim Alanlarının Esnek Düzenlenmesi:** Afet sonrası mekânsal planlamada, geçici barınma alanları uzun vadeli kentsel organizasyon modelleriyle entegre edilmelidir. Toplum, hangi bölgelerin geçici barınma alanı, hangi bölgelerin yeşil alan ya da tahliye koridoru olacağını belirleme süreçlerine dahil edilmelidir.

- **Yeşil Altyapının Artırılması ve Doğa Temelli Çözümler:** STK'lar ve akademik kurumlar, kentlerde afet sonrası yeşil alanların artırılması, su yönetim sistemlerinin iyileştirilmesi ve ekolojik restorasyon projeleri ile doğa temelli çözümler geliştirmelidir. Katılımcı mahalle toplantıları ve dijital platformlar aracılığıyla, yeşil altyapı ve ekolojik düzenlemeler konusunda toplumun karar alma süreçlerine katılımı teşvik edilmelidir.

- **Yerel Yönetim – Akademik İş Birliği ile Altyapının Güçlendirilmesi**: Üniversiteler, mekânsal analizler yaparak kritik altyapı (su, elektrik, ulaşım) sistemlerinin afet sonrası işleyebilirliğini değerlendirmeli, belediyelere teknik destek sunmalıdır. Özel sektör, yenilenebilir enerji ve akıllı ulaşım sistemleriyle afet sonrası kritik altyapı süreçlerine destek olmalıdır.
- **Ulaşım ve Lojistik Ağlarının Katılımcı Planlanması**: Afet sonrası ulaşım ağlarının güvenli tahliye koridorlarıyla desteklenmesi, yerel halkın taleplerine uygun olarak esnek şekilde düzenlenmelidir. STK'lar ve yerel yönetimler, mahalle bazlı toplantılar yaparak, afet sonrası ulaşım ve lojistik sistemlerinin toplum tarafından nasıl kullanılacağına dair geri bildirim toplamalıdır.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Çok İşlevli Mekanların Oluşturulması, Ulaşım ve Lojistik Ağlarının Katılımcı Planlanması	Yerel yönetimler, akademik kurumlar, STK'lar
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Yerleşim Alanlarının Esnek Düzenlenmesi, Toplum Temelli Tasarım ve İş Birliği Mekanizmaları, Afet Risk Yönetiminin Mekânsal Planlama Politikalarına Entegrasyonu, Afet Risklerine Uyumlu Mekânsal Planlama İçin Bilgi Temelli Yönetişim,	Toplum, belediyeler, kentsel planlama ekipleri, STK'lar, tasarım ekipleri, Merkezi yönetim, yerel yönetimler, toplum temsilcileri, Akademik kurumlar, özel sektör, teknoloji şirketleri
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Veriye Dayalı Risk Analizi ve Mekânsal Planlama, Bölgesel Risk Profillerinin Ulusal Planlara Katılımcı Entegrasyonu, Afet Risklerinin Mekânsal Olarak Modellenmesi ve Haritalanması	Hükümet, akademi, yerel paydaşlar, Yerel yönetimler, STK'lar, araştırma, Akademik kurumlar, yerel halk

Uzun Vadeli (5+ yıl)	Dayanıklı Kentsel Altyapı Sistemlerinin Geliştirilmesi, Yerel Yönetim – Akademik İş Birliği ile Altyapının Güçlendirilmesi, Mekânsal Risk Odaklı Kentsel Yeniden Yapılandırma	Akademik kurumlar, uluslararası kuruluşlar, belediyeler, Yerel yönetimler, STK'lar, Özel sektör, yerel halk, Hükümet

Tablo 2.17 Esnek planlamada zaman temelli mekansal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Tablo 2.17' ye göre kısa vadeli stratejiler genellikle afetin hemen ardından hayata geçirilmesi gereken, acil müdahale ve temel hizmet sunumuna yönelik uygulamalardır. Kısa vadeli stratejiler, hızlı karar alma, operasyonel müdahale ve sahadaki ihtiyaçlara anlık yanıt verebilme özellikleriyle bu kapsama girmektedir. Bu stratejiler, bürokratik süreçlere fazla ihtiyaç duymadan uygulanabilir nitelikte olup, müdahale kapasitesini artırarak sürecin ilk aşamasında kritik rol üstlenir. Orta vadeli stratejiler ise afetin hemen sonrasındaki acil dönemden çıkarak kurumsallaşma, veri temelli karar alma ve toplumsal katılım mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik süreçleri kapsamaktadır. Bu aşamada, yönetişim yapılarını demokratikleştirerek, esneklik stratejilerinin tabana yayılmasını ve karar alma süreçlerinde sosyal meşruiyetin güçlenmesini amaçlamaktadır. Bu tür stratejiler daha fazla hazırlık, eğitim ve kurumsal uyum gerektirdiğinden zaman açısından orta ölçekli uygulama diliminde konumlandırılmaktadır.

Öte yandan, uzun vadeli stratejiler, mekânsal planlamanın yapısal dönüşümünü ve afetlere karşı dayanıklı kentsel sistemlerin inşasını hedefleyen, yüksek yatırım ve koordinasyon gerektiren kapsamlı müdahalelerdir. Bu kapsamda stratejiler, yüksek teknik kapasite, uzun vadeli finansal planlama ve sürekli izleme-değerlendirme gerektirmektedir. Bu nedenle bu stratejiler uzun vadeye yayılır; çünkü yalnızca fiziksel dönüşüm değil, aynı zamanda sosyal adaptasyon, yönetişim reformları ve dayanıklılık ilkeleriyle bütünleşik bir planlama anlayışı gerektirir. Bu bağlamda yapılan kısa, orta ve uzun vadeli ayrım; stratejilerin zaman içindeki uygulanabilirlik düzeylerini, kaynak gereksinimlerini ve paydaş koordinasyon ihtiyaçlarını dikkate alan çok katmanlı bir analiz çerçevesi sunmakta; mekânsal esnekliğin sadece teknik değil, zamansal ve yönetsel boyutlarını da kapsayan bütüncül bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

Afet sonrası ekonomik toparlanmayı sağlamak için taşımacılık ve lojistik, turizm ve gastronomi, sanayi ve girişimcilik gibi sektörlerde kapsamlı **ekonomik esneklik** stratejileri geliştirilmelidir. Bu süreçte, yerel iş gücünün korunması ve ekonomik çeşitliliğin sağlanması için katılımcı mekanizmalar ön planda olmalıdır. Yerel yönetimler, özel sektör, kooperatifler ve sivil toplum kuruluşları, bölgesel ticareti güçlendirmek, lojistik altyapıyı iyileştirmek ve kültürel-ekonomik potansiyeli değerlendirmek adına iş birliği içinde hareket etmelidir. Katılımcı süreçler, yerel toplulukların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesini sağlayarak, afet sonrası ekonomik kaynakların adil dağıtımını ve uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecektir.

- **Ekonomik Risklerin Mekânsal Dağılımının Analizi:** Afetlerin ekonomik etkilerini analiz edebilmek için, mekânsal ölçekte farklılaşan ekonomik kırılganlıkların haritalanması gereklidir. Bu kapsamda, merkezi yönetim ve akademik kurumlar, afet risk haritaları oluşturarak ekonomik açıdan en kırılgan bölgeleri belirlemelidir. Araştırma kuruluşları, yerel ekonomilerin dayanıklılığını ölçen göstergeler geliştirip mekânsal analizlerle bu verileri bölgesel politikalarla bütünleştirilmelidir. Özel sektör ve finans kuruluşları ise, risk bölgelerinde sigorta, kredi ve finansal sürdürülebilirlik mekanizmalarını güçlendirmek için bu analizlerden yararlanmalıdır.
- **Bilgi Paylaşımı İle Ekonomik Risk Yönetimi:** Ekonomik esnekliğin sağlanabilmesi için afet riskine ilişkin bilginin şeffaf ve erişilebilir olması, ekonomik risk yönetimi sürecinin temelini oluşturur. Merkezi ve yerel yönetimlerin, afet risk verilerini kamuya açık hale getirmesi, ekonomik planlama süreçlerinin bilimsel veriye dayalı yürütülmesini sağlar. Toplum temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları, yerel düzeyde bilinçlendirme faaliyetleri yürüterek ekonomik risk yönetimine dair kolektif farkındalık oluşturmalıdır.
- **Çok Katmanlı Yönetişim ve Ekonomik Dayanıklılık:** Afetlerin ekonomik etkilerini azaltmak için çok ölçekli ve etkili yönetişim mekanizmaları kurulmalıdır. Hükümet ve yerel yönetimler, afet politikalarını kalkınma planlarına entegre ederek ekonomik istikrarı desteklemelidir. Merkezi yönetim, AFAD ve araştırma kurumları, ekonomik veri ve göstergeler içeren kapsamlı raporlar hazırlayarak karar alıcılara sunmalıdır. Özel sektör ve finans

kuruluşları, sigorta, afet tahvilleri ve kredi garantileriyle toparlanmayı desteklemeli; STK'lar ve yerel aktörler, halkla uyumlu çözümler için politika süreçlerine katılmalıdır. Uluslararası kuruluşlar ise mali ve teknik destekle ekonomik yönetişimin dayanıklılığını artırmalıdır.

- **Katılımcı Mekanizmaların Ekonomik Planlamaya Entegrasyonu:** Üniversiteler ve bağımsız araştırma kuruluşları, afet sonrası ekonomik iyileşmeyi destekleyen bölgesel ekonomik analizler ve kırılganlık değerlendirmeleri yapmalıdır. Özel sektör ve yerel aktörler, afetlere dayanıklı ekonomik yapıların oluşturulmasına yönelik sürdürülebilir kalkınma projeleri yürütmelidir. Merkezi hükümet ve AFAD, afetlere dayanıklı ekonomik büyümeyi destekleyen teşvik politikaları oluşturmalıdır. Bu yaklaşım, yerel ekonomik sistemlerin afetlere karşı esnekliğini artırarak, ekonomik toparlanma sürecini hızlandıracaktır.
- **Altyapı Yatırımları ve Lojistik Ağların Kurulması:** Afetlere karşı ekonomik esnekliği artırmak, dayanıklı altyapı sistemleri ve etkin lojistik ağların oluşturulmasını gerektirir. Bu doğrultuda, merkezi yönetim ve AFAD, riskli bölgelerde altyapı yatırımlarını güçlendirmeli; yerel yönetimler ve özel sektör ise yeşil altyapı, sürdürülebilir enerji ve ulaşım ağlarıyla riskleri azaltmalıdır. Akademik kurumlar veri temelli karar süreçlerini desteklemeli; STK'lar ve uluslararası kuruluşlar, toplulukların planlama süreçlerine katılımını teşvik etmelidir. Lojistik ve sanayi bölgelerinin entegrasyonu ise kamu-özel sektör iş birlikleri ve uluslararası destekle sağlanmalıdır.
- **Kamu-Özel İş Birlikleri ile Ekonomik Toparlanmanın Desteklenmesi:** Afet sonrası ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için kamu-özel iş birlikleri güçlendirilmeli ve sürdürülebilir kalkınma modelleri uygulanmalıdır. Merkezi ve yerel yönetimler, yeniden yapılanma projelerine özel sektörü dâhil ederek yatırım teşvikleri sunmalıdır. Özel sektör ve akademik kurumlar, yenilikçi iş modelleri ve teknoloji destekli finansal çözümler geliştirmelidir. STK'lar ve toplum temsilcileri, yerel halkın ekonomik planlama süreçlerine katılımını teşvik etmelidir. Uluslararası kuruluşlar ise ekonomik sürdürülebilirliği destekleyen fonlarla dayanıklılığı artırmalıdır.
- **Yerel Ekonomilerin Yeniden İnşası ve Girişimcilik:** Afet sonrası ekonomik esneklik, yerel ekonomilerin yeniden inşası ve toplulukların kendi ekonomik kapasitelerini güçlendirmesine bağlıdır. Yerel yönetimler ve STK'lar, üretim

ve istihdamı teşvik eden projelerle ekonomik canlanmaya katkı sunmalı; akademik kurumlar ise veriye dayalı stratejik planlar geliştirerek bu süreci desteklemelidir. Özel sektör ve finans kuruluşları, küçük işletmelere yönelik esnek finansman modelleri sağlamalı; merkezi yönetim ve AFAD ise mikrofinans programlarını yaygınlaştırarak girişimciliği ve yerel kalkınmayı teşvik etmelidir.

- **Tekno-Kentler ve Yüksek Katma Değerli Sektörlerin Geliştirilmesi:** Afet sonrası ekonomik esneklik, yalnızca altyapının değil, bölgesel ekonomik çeşitliliğin güçlendirilmesiyle sağlanabilir. Lojistik merkezler çevresinde, girişimciler, akademi, sanayi ve STK'ların katılımıyla teknoloji odaklı tekno-kentler kurulmalı; Ar-Ge yatırımları ve start-up ekosistemleri desteklenmeli, bölgeye özgü sektörler önceliklendirilmelidir. Katılımcı yönetişimle geliştirilen bu yapılar, ekonomik toparlanmayı hızlandırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunar.
- **Küçük Sanayi ve Ticaretin Yeniden Yapılandırılması:** Afet sonrası ekonomik toparlanma için küçük sanayi ve ticaret alanları, yerel yönetimler, sanayi temsilcileri ve STK'ların katılımıyla stratejik bölgelerde yeniden düzenlenmelidir. Ticaretin dengeli dağılımı sağlanmalı, sanayi faaliyetleri organize sanayi bölgeleriyle entegre edilmelidir. Teknoloji parklarıyla bütünleşme teşvik edilerek yenilikçi iş alanları oluşturulmalı; yerel girişimcilerin sürece katılımı desteklenmelidir. Böylece, ekonomik esneklik artırılarak ticaretin sürdürülebilirliği ve sanayi sektörünün dayanıklılığını güçlendirilir.

- **Kültürel Canlanma ve Kent Belleğinin Güçlendirilmesi:** Afet sonrası kent merkezinin yeniden canlandırılması ve toplumsal dayanıklılığın artırılması için, kent belleğini öne çıkaran kültürel ve tematik rotalar oluşturulmalıdır. Geçici ve düşük maliyetli yapılarla desteklenen bu alanlar, sanat ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmalıdır. Yerel yönetimler, kültürel kurumlar ve toplulukların katılımıyla geliştirilecek bu yapılar; festivaller, sergiler ve atölye çalışmalarıyla hem ekonomik canlılık sağlar hem de kültürel sürdürülebilirliği destekler.

- **Lojistik, Kooperatifler ve Yerel Üretimin Güçlendirilmesi:** Afet sonrası ekonomik toparlanmayı hızlandırmak ve yerel üretimi sürdürülebilir kılmak için, küçük ölçekli kooperatifler ve üreticileri destekleyen lojistik ve üretim merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezler, üreticilerin kaynaklara erişimini kolaylaştırarak üretim ve dağıtım süreçlerini daha verimli hale getirecek ve yerel ekonominin dayanıklılığını artıracaktır. Katılımcı bir yönetişim modeli ile hayata geçirilecek bu yapılar, üreticilerin karar alma süreçlerine dahil olmasını teşvik ederek ekonomik esnekliği güçlendirecektir.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Bilgi Paylaşımı ile Ekonomik Risk Yönetimi, Kamu-Özel İş Birlikleri ile Ekonomik Toparlanmanın Desteklenmesi, Kültürel Canlanma ve Kent Belleğinin Güçlendirilmesi, Lojistik, Kooperatifler ve Yerel Üretimin Güçlendirilmesi	Merkezi ve yerel yönetimler, STK'lar, toplum temsilcileri, özel sektör, akademik kurumlar, kültürel kurumlar, topluluk temsilcileri, Yerel yönetimler, kooperatifler, STK'lar
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Ekonomik Risklerin Mekânsal Dağılımının Analizi, Katılımcı Mekanizmaların Ekonomik Planlamaya Entegrasyonu, Yerel Ekonomilerin Yeniden İnşası ve Girişimcilik	Yerel yönetimler, STK'lar, araştırma kuruluşları, Üniversiteler, özel sektör, Afet Yönetim Kurumu, Merkezi yönetim, finans kuruluşları
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Küçük Sanayi ve Ticaretin Yeniden Yapılandırılması, Altyapı Yatırımları ve Lojistik Ağların Kurulması	Afet Yönetim Kurumu, yerel yönetimler, akademik kurumlar, özel sektör, sanayi temsilcileri, STK'lar
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Tekno-Kentler ve Yüksek Katma Değerli Sektörlerin Geliştirilmesi	Akademik kurumlar, girişimciler, özel sektör, STK'lar

Tablo 2.18 Esnek planlamada zaman temelli ekonomik esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Tablo 2.18'e göre kısa vadeli stratejiler (0–2 yıl), afetin hemen ardından ekonomik toparlanmayı hızlandırmak amacıyla tasarlanmış müdahale odaklı uygulamaları kapsamaktadır. Bu dönemde öncelikli hedef, ekonomik sistemin temel işleyişini yeniden tesis etmek, yerel üretim ağlarını harekete geçirmek ve toplumsal dayanışmayı pekiştirmektir. Bu bağlamda, yerel ekonomilerin canlı tutulması,

istihdamın korunması ve arz zincirlerinin yeniden yapılandırılması açısından hayati rol oynamaktadır. Orta vadeli stratejiler (2–5 yıl) ise ekonomik sistemin yeniden yapılandırılmasına, dayanıklılığın artırılmasına ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu evrede, "Ekonomik Risklerin Mekânsal Dağılımının Analizi" ve "Katılımcı Mekanizmaların Ekonomik Planlamaya Entegrasyonu" gibi stratejiler, bölgesel farklılıkların dikkate alındığı, kapsayıcı ve veri temelli bir ekonomik yönetişimi mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda "Yerel Ekonomilerin Yeniden İnşası ve Girişimcilik" stratejileri, afet sonrası üretim kapasitesini artırmak ve yenilikçi yerel çözümler üretmek adına önemli bir araçtır. Bu uygulamalar, çok paydaşlı iş birlikleri ve güçlü finansal destek gerektirdiği için kısa sürede değil, belirli bir olgunluk döneminde etkinleştirilebilmektedir.

Orta ve uzun vadeli stratejiler (2–8 yıl) kapsamında ise ekonomik yeniden yapılanma daha sistematik, bütüncül ve yapısal müdahalelerle sürdürülmektedir. "Küçük Sanayi ve Ticaretin Yeniden Yapılandırılması" başlığı altında ele alınan politikalar, üretim-ticaret dengesi kurmayı hedeflerken, "Altyapı Yatırımları ve Lojistik Ağların Kurulması" stratejisi, ekonomik hareketliliği destekleyen fiziksel ve teknik altyapının güçlendirilmesini öngörmektedir. Bu girişimler, sadece yerel değil, bölgesel düzeyde de ekonomik entegrasyonun sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Uygulama süreçleri uzun sürece yayıldığı ve önemli ölçüde kaynak ve teknik uzmanlık gerektirdiği için hem orta hem de uzun vadeye yayılan bir zaman çizelgesinde ele alınmaktadır.

Uzun vadeli stratejiler (5+ yıl) ise ekonomik esnekliği sürdürülebilir kalkınma ile bütünleştiren ve yüksek katma değerli üretim modellerine geçişi hedefleyen yapısal reformları içermektedir. Bu kapsamda, "Tekno-Kentler ve Yüksek Katma Değerli Sektörlerin Geliştirilmesi" stratejisi, afet sonrası sadece toparlanmayı değil, aynı zamanda ekonomik dönüşümü ve rekabet gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Teknoloji, yenilikçilik ve girişimcilik temelli bu stratejiler, bölgesel kalkınma politikalarının yeniden çerçevelendirilmesini ve kamu-özel sektör iş birliklerinin stratejik ölçekte sürdürülmesini gerektirmektedir. Uzun vadeli planlama gerektiren bu uygulamalar, bölgesel dayanıklılığı pekiştirerek afet sonrası ekonomik sürdürülebilirliğin temelini oluşturmaktadır.

Yasal esneklik, standart ve katı uygulamalardan ziyade, afetin etkilediği alanın fiziksel, sosyal ve yönetsel özelliklerine göre farklılaşabilen, bağlama özgü ve

geçici hukuki düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca hızlı müdahaleyi mümkün kılmakla kalmaz; aynı zamanda planlama sürecinin daha adil ve etkili işlemesine olanak tanımaktadır. Yasal esneklik, imar ve yapılaşma normlarının yeniden yorumlanmasını, yerel yönetimlerin karar alma yetkilerinin genişletilmesini ve çok aktörlü yönetişim mekanizmalarının hukuki altyapı ile desteklenmesini gerektirmektedir

- **Acil durumda düzenleyici planlama:** Acil durumda düzenleyici planlama yasa ve yönetmelikler, ile topluluk temelli esnek planlama bir arada yürütülür. Yani merkezi idarenin belirlediği çerçeve içinde, yerel toplulukların kendi ihtiyaçlarını yansıtacak çözüm önerileri de hayata geçer. Toplum, geçici konut yerleşim yeri veya altyapı öncelikleri konusunda görüş bildirir ve bu görüşler resmi planlara entegre edilir. Böylece hem devletin düzenleyici gücü hem de toplumun deneyimi kullanılabilir.
- **Katılımcı planlama komisyonları kurma:** Afet sonrası planlama süreçlerinde, yerel halkın temsil edildiği karar organlarının oluşturulması yoluyla eşit temsil ve müzakere zemini sağlanmalıdır. Bu komisyonların yasal statüsü net biçimde tanımlanmalı ve belediye meclisleriyle eşgüdümlü karar alma yetkisine sahip olmaları güvence altına alınmalıdır. Mahalle ölçeğinden kent düzeyine kadar farklı alanlarda faaliyet gösterecek şekilde yapılandırılan bu katılımcı komisyonlar; yerel yönetimler, sivil toplum, üniversiteler ve inşaat sektörü gibi aktörlerin düzenli ve temsiline imkân tanımalıdır. Böylece, karar süreçlerinin yerel yönetim-topluluk iş birliği temelinde şekillenmesi sağlanırken, özellikle kırılgan grupların ihtiyaçlarının planlara yansıtılması mümkün hâle gelecektir.
- **Detaylı yeniden planlama ve kentsel dönüşüm:** Afet alanları için ayrıntılı üst ölçekli planlar hazırlanır. Hasar gören mahallelerde arazi kullanımı yeniden belirlenir, konut projeleri hayata geçirilir. Bu süreçte, sürdürülebilir kentleşme ve afet risk azaltımı ilkeleri ön planda tutulur. Planlar hazırlanırken halkın ve yerel aktörlerin görüşleri ve ortaya çıkan taslaklar şeffafça paylaşılmalıdır.
- **Mülkiyet Haklarına Yönelik Geçici Hukuki Düzenlemeler:** Mevcut mülkiyet belgelerine ilişkin bazı prosedürlerin sadeleştirilmesi, tapu devri aranmaksızın finansal destek sağlanması veya hak sahipliği işlemlerinin

kolaylaştırılması gibi uygulamalar geçici hukuki düzenlemelerle hayata geçirilebilir. Bu düzenlemeler, hem yeniden inşa süreçlerini hızlandırmakta hem de afetzedelerin barınma haklarına erişimini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu tür geçici uygulamaların hukuki güvencelerle desteklenmesi, temel hak olan mülkiyetin ihlal edilmeden, kamu yararı doğrultusunda esnek şekilde yönetilmesini sağlar. Ayrıca afetzedelerin hak kaybına uğramaması için yargı denetimi açık tutulmalı, mülkiyet devri, takas veya tazmin süreçlerinde şeffaflık ve adalet ilkeleri gözetilmelidir.

- **Yasal Destekli İş birliği Protokolleri:** STK'lar, meslek odaları, akademik kurumlar ve yerel yönetimler arasında yasal zemine oturan işbirliği protokolleri hazırlanmalı; bu aktörlere eşit bilgi ve karar erişimi sağlanmalıdır.
- **Eşit Teknik Destek Hakkı:** Yerel toplulukların planlama süreçlerine etkin katılabilmeleri için kendi danışman, plancı ya da hukukçularını finanse edebilmeleri yasal olarak mümkün kılınmalı; örneğin teknik danışmanlık için kamu fonları ayrılmalıdır.
- **Yetki Devri ile Donatılmış Mahalle Komisyonları:** Belirli planlama kararlarını doğrudan alabilecek, örneğin geçici barınma yerlerinin yeri, geçici altyapı öncelikleri veya sosyal destek politikaları konusunda karar verebilecek yetkilendirilmiş yerel komisyonlar yasallaştırılmalıdır.
- **Topluluk Temelli Kaynak Dağıtım Mekanizmaları:** Afet sonrası kullanılacak kamu kaynaklarının (barınma yardımı, yeniden yerleşim bütçeleri vb.) yerel paydaşlarca dağıtılmasına imkân tanıyan yasal modeller geliştirilmelidir. Bu tür yetkilendirme, doğrudan kamu destekli yerel vakıflar veya kooperatifler üzerinden yapılabilir.
- **Bağımsız Gözlem ve Veto Hakkı:** Yerel aktörlere planların uygulanmasını denetleme ve itiraz etme hakkı tanınmalıdır. Riskli alan ilanları ya da rezerv alan kararlarında yerel meclislerin onayı yasal zorunluluk haline getirilmelidir.
- **Yasal Hak Arama ve Geri Bildirim Sistemleri:** Yurttaşlar, planlama ve uygulamaya ilişkin süreçlerde hukuki itiraz, plan revizyonu talebi ve halk referandumu gibi araçlarla yönetime doğrudan müdahale edebilmelidir.
- **Hızlı müdahale ve koordinasyon:** Merkezi ve yerel yönetimlerin rollerine acilen netlik kazandırılır. Aktörler arası yasal yetki paylaşımı önceden

tanımlanarak karar alma sürecinde gecikmeler engellenir ve şeffaf irtibat kanalları oluşturulur.

- **Kurumsal kapasite ve bilgi altyapısı:** Afet sonrası planlamada yasal esnekliği destekleyen başlıca stratejilerden biri, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve bilgi altyapısının katılımcı yönetişim ilkeleri doğrultusunda yapılandırılmasıdır. Bu yaklaşım, yalnızca teknik yetkinliklerin artırılmasını değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin çok aktörlü, şeffaf ve veri temelli biçimde tasarlanmasını amaçlamaktadır. Belediyeler, valilikler ve ilgili kamu kurumları bünyesinde kurulacak afet yönetimi birimlerinin görev ve yetkileri, yasal çerçeve ile açık şekilde tanımlanmalıdır. Ulusal ve yerel düzeyde geliştirilecek risk veri tabanları ve coğrafi bilgi sistemleri, yalnızca teknik analiz araçları olarak değil; aynı zamanda toplumun afet risklerini anlayarak karar süreçlerine katılımını mümkün kılacak şeffaf platformlar olarak değerlendirilmelidir.
- **Hukuki düzenlemeler ve acil durum kanunları oluşturma**: Afet sonrası müdahale ve yeniden yapılanmanın etkinliği için ulusal düzeyde özel mevzuat düzenlemeleri gereklidir. İmar izinleri ve yapı ruhsatlarına ilişkin yasal süreçler, olağanüstü koşullar dikkate alınarak sadeleştirilmeli ve belirli durumlar için geçici muafiyetler tanınmalıdır. Mevcut imar ve afet yasaları, afet sonrası toparlanmayı destekleyecek şekilde gözden geçirilmeli; riskli alanlar için tahliye ve yer değiştirme politikalarına yasal dayanak oluşturulmalıdır. Bu süreçlerin meşruiyetini artırmak adına, yasama ve yürütme organları sivil toplum ve akademiyle iş birliği içinde, kararları katılımcı yöntemlerle şekillendirmelidir.
- **Arazi kullanımı ve imar düzenlemeleri:** Afet sonrası barınma, altyapı ve geçici yerleşim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla planlama araçlarının duruma uygun şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Bu kapsamda, afet riski altındaki bölgelerde geçici kullanıma izin verilmesi ve kamusal açık alanların barınma alanlarına dönüştürülebilmesi gibi uygulamalara yasal zemin oluşturulmalıdır. Sendai Çerçevesi'nin de belirttiği gibi, risk altındaki alanlara yönelik yeniden yerleşim politikalarının geliştirilmesi ve riskli bölgelerde yeni yapılaşmanın önlenmesi gereklidir. Bu düzenlemelerin, halkın görüşlerini içeren katılımcı süreçler aracılığıyla

belirlenerek afet deneyimlerinden öğrenilen derslerle sürekli güncellenmelidir.

- **Şeffaflık, İzleme ve Hesap Verebilirlik İçin Yasal Esneklik Mekanizmaları:** Afet sonrası kaynak tahsisi, harcamalar, yeniden inşa ve sosyal yardımlara ilişkin kararların kamuoyuyla düzenli olarak açık veri platformlarında paylaşılması, yasal güvenin tesisi açısından kritik önemdedir. Belediyeler ve ilgili bakanlıklarca geliştirilecek dijital sistemler, afet yönetiminin şeffaf biçimde izlenmesini sağlamalıdır. Bu süreçlerin hukukî zemine oturtulması için ulusal düzeyde yasal düzenlemeler yapılmalı; sivil toplumun denetim hakkı güvence altına alınmalıdır. Ayrıca, yerel düzeyde oluşturulacak bağımsız gözlem komisyonları, katılımcı izleme süreçlerini kurumsallaştırarak hesap verebilirliği ve toplumsal güveni artıracaktır.

Zaman Dilimi	Stratejiler	Temel Aktörler
Kısa Vadeli (0–2 yıl)	Acil durumda düzenleyici planlama, Acil imar ve yapılaşma esnekliği	Merkezi hükümet, yerel yönetim, topluluk temsilcileri
Orta Vadeli (2–5 yıl)	Katılımcı planlama komisyonları kurma, Detaylı yeniden planlama ve kentsel dönüşüm, Kurumsal kapasite ve bilgi altyapısı	Belediyeler, STK'lar, akademik kurumlaer, İlgili Bakanlıklar, yerel yönetimler,
Orta ve Uzun Vadeli (2–8 yıl)	Arazi düzenlemesi ve mülkiyet yapısının dönüşümü	Yerel yönetimler, İlgili müdürlükler
Uzun Vadeli (5+ yıl)	Esnek hukuki düzenlemeler ve acil durum kanunları oluşturma, Şeffaflık, İzleme ve Hesap Verebilirlik Mekanizmaları	Yasama ve yürütme organları, akademik kuruluşlar, kamu kurumları, sivil toplum, medya

Tablo 2.19 Esnek planlamada zaman temelli yasal esneklik stratejileri ve aktörler. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Tablo 2.19' a göre kısa vadede (0–2 yıl), afetin hemen ardından müdahale ve geçici barınma süreçlerini yöneten stratejiler ön plana çıkmaktadır. "Acil durumda düzenleyici planlama" ve "acil imar ve yapılaşma esnekliği" gibi uygulamalar, merkezi hükümetin belirleyici rolünü korurken, yerel yönetimler ve topluluk temsilcileriyle iş birliği içinde yürütülmelidir. Bu dönemde amaç, temel yaşam

alanlarının hızlıca tesis edilmesi ve kriz ortamında mevcut yasal çerçevelerin bağlama özgü bir biçimde esnetilerek uygulanabilirliğin sağlanmasıdır.

Orta vadede (2–5 yıl), müdahale sürecinden planlı ve katılımcı yeniden yapılanmaya geçilir. Bu evrede "katılımcı planlama komisyonları kurulması", "detaylı yeniden planlama ve kentsel dönüşüm" ile "kurumsal kapasite ve bilgi altyapısının güçlendirilmesi" gibi stratejiler öne çıkar. Planlama kararlarında halkın aktif katılımını sağlayan yapılar oluşturulması, özellikle kırılgan grupların ihtiyaçlarının sürece entegre edilmesi açısından önemlidir. Belediyeler, STK'lar, akademik kurumlar ve ilgili bakanlıkların bu süreçte eşgüdüm içerisinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu aşamada, sadece fiziksel değil, yönetsel yeniden yapılanma da yasal esneklik ilkeleri çerçevesinde şekillendirilmelidir.

Orta ve uzun vadeli dönemde (2–8 yıl), kentsel mekânda kalıcı yeniden yapılanmayı destekleyen daha kapsamlı stratejiler devreye girmektedir. "Arazi düzenlemesi ve mülkiyet yapısının dönüşümü", bu süreçte hem yasal hem de mekânsal esneklik gerektiren bir müdahale alanıdır. Riskli alanların yeniden yapılandırılması, mülkiyet ilişkilerinin düzenlenmesi ve adil tazminat/takas mekanizmalarının kurulması, sadece teknik değil, aynı zamanda toplumsal uzlaşıyı da gözeten planlama araçlarıdır. Yerel yönetimlerin yanı sıra tapu, kadastro ve ilgili müdürlüklerin bu süreçte sorumluluğu artmaktadır.

Uzun vadede (5+ yıl) ise afet deneyimlerinin kurumsal hafızaya dönüşmesi ve yasal reformlarla kalıcılaştırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda "esnek hukuki düzenlemeler ve acil durum kanunları oluşturulması" ile "şeffaflık, izleme ve hesap verebilirlik mekanizmalarının kurulması", afet sonrası yönetişim kapasitesinin demokratikleşmesini ve kurumsallaşmasını sağlar. Bu stratejiler yalnızca afet yönetimine değil, genel kentleşme politikalarına da yön veren bir çerçeve sunar. Yasama ve yürütme organları, akademik çevreler, kamu kurumları, medya ve sivil toplumun ortak sorumluluğuyla yürütülmesi gereken bu süreçler, afete dayanıklı şehirlerin inşasında temel yapı taşlarını oluşturmaktadır.

3
AFET SONRASI ESNEK PLANLAMA: VAKA ÖRNEKLERİ VE ANALİZİ

Bu bölümde, afetler sonrasında uygulanan planlama yaklaşımları, temel olarak katılımcılık ekseninde incelenmiştir. Söz konusu örneklerden elde edilen çıkarımların, çalışmada geliştirilmesi hedeflenen hibrit bir modele katkı sunması amaçlanmıştır.

3.1 Christchurch Depremi: 2011'de Yeni Zelanda'nın Kentsel İyileşme Süreci

2 Ocak 2012'de meydana gelen, yaklaşık 10 bin evi etkileyen 7,0 büyüklüğündeki deprem, bölgede kaydedilen son büyük sarsıntı olarak kayıtlara geçti. 2010 ile 2012 yılları arasında gerçekleşen depremler sonucunda şehir merkezindeki ağır hasarlı binaların yaklaşık yarısı için yıkım kararı verildi. Bunlar arasında tarihi ve simgesel öneme sahip Christ Church Katedrali de bulunuyordu. Toplamda 25.000 ev yıkıldı ve 450.000 nüfuslu şehirde halkın yarısından fazlası evlerini ve iş yerlerini kaybetti (Christchurch City Council, 2011).

Şekil 3.1 Chrischurch Depremi Sonrası (Canterbury Earthquake Recovery Authority, 2012)

2010 yılında meydana gelen deprem sonrası ulusal bir olağanüstü hâl ilan edilmiş ve mevcut merkezi ve yerel yönetim kurumlarının iyileşme operasyonlarını yönetme konusunda yeterli olmadığı açıkça görülmüştür. Yeni Zelanda hükümeti, deprem sonrası iyileşme sürecini hızlandırmak amacıyla Bakanlar Kurulu

bünyesinde bir koordinasyon komitesi oluşturmuş ve The Canterbury Earthquake Response and Recovery Bill ile hükümete geniş yetkiler tanımıştır. Ardından, 14 Nisan 2011'de yürürlüğe giren Canterbury Earthquake Recovery Act kapsamında ilgili bakana kamulaştırma, yerel planlama yasalarının askıya alınması ve yerel yönetimlere doğrudan müdahale yetkisi verilmiştir. Bu yasa çerçevesinde Canterbury Deprem İyileştirme Kurumu (CERA) kurulmuş ve Christchurch için uzun vadeli bir iyileşme stratejisi geliştirme görevi üstlenmiştir. CER Yasası, çevre ve kentsel yönetimle ilgili düzenlemeleri askıya alma yetkisi tanırken Christchurch Belediye Meclisi'ne (CCC) merkezi iş alanı için dokuz ay içinde bir iyileşme planı hazırlama ve bunu Bakan'ın onayına sunma yükümlülüğü getirmiştir. Ayrıca, Christchurch Merkez Kalkınma Birimi (CCDU) ile hükümetin, kentin yeniden inşasına yönelik taahhüdü güçlendirilmiştir.

Şekil 3.2 Deprem Sonrası Kurtarma Çalışmaları, (www.nzhistory.govt.nz)

Aynı zamanda, CERA da Greater Christchurch metropolitan alanı için bir iyileşme stratejisi geliştirmiştir. Meclis'in Taslak Merkez Şehir Planı'nı (Draft Central City Plan - Draft CCP) oluşturma sürecinde, Şubat depreminden üç ay sonra halkın fikirlerini almak ve şehir merkezi için iyileşme planını şekillendirmek amacıyla "Bir Fikir Paylaş" (Share an Idea) adlı kapsamlı bir süreç başlatılmıştır. Bu süreçte, web sitesi 58.000 ziyaretçi çekmiş ve halkı taşımacılık (move), ticaret (market), kamusal alan ve rekreasyon (space) ve karma kullanım (life) gibi dört temel alanda fikir beyan etmeye teşvik etmiştir. Bunun ardından 10.000'den fazla ziyaretçiyi çeken interaktif bir fuar, uluslararası konuşmacıların yer aldığı bir seri, 10 topluluk çalıştayı, 100'den fazla paydaş toplantısı ve beş seçilmiş alan için 48 saatlik bir

tasarım maratonu düzenlenmiştir. Eşi benzeri görülmemiş bir kamu katılımı düzeyiyle, altı hafta içinde 106.000 fikir toplanmış ve bu fikirler Draft CCP'nin geliştirilmesinde kullanılmıştır (Nicholson ve Wykes, 2012).

Şekil 3.3 "Bir Fikir Paylaş" (Share an Idea).
(https://www.strategy.co.nz/work/share-an-idea)

Geniş katılımlı toplantılar sonucunda oluşturulan yol haritası, 'Fikrini Paylaş' adıyla stratejik bir plana dönüştürülmüş, şehir meclisi tarafından kabul edildikten sonra Aralık 2011'de onaylanmak üzere Canterbury Earthquake Recovery Authority'ye (CERA) sunulmuştur. Ancak merkezi hükümet tarafından CERA'nın başına atanan dönemin bakanı Gerry Brownlee, belediyenin sunduğu planı reddetmiş ve CERA'nın bu taslağı temel alarak alternatif bir iyileşme planı oluşturmasına karar vermiştir. Merkezi hükümetin yetkilendirdiği CERA, Temmuz 2012'de Christchurch şehir merkezinin yeniden inşasına yönelik alternatif bir plan yayımlamıştır. Şehirde 17 büyük ölçekli projeyi içeren bu plan, belediye meclisinin onayına sunulan önceki taslaktan önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bu süreç, merkezi hükümetin atadığı CERA ile yerel yönetim arasındaki anlaşmazlığı derinleştirerek kısa sürede ciddi bir yönetişim gerilimine neden olmuştur (Church & McCammon, 2017). Christchurch Belediye Meclisi'nin bu girişimlere yönelik düzenleyici esneklik ve küçük hibeler gibi destekleri ile bu düzeyde vatandaşlar

belirli kentsel alanlar üzerinde anlamlı etki elde etmişlerdir (Brand & Nicholson, 2016). Christchurch deneyiminin ardından Yeni Zelanda, gelişmiş katılımcı acil durum bilgi sistemlerini hayata geçirmiştir. Bunlar arasında şunlar yer alır:

- Koordineli müdahale için Entegre Ulusal Kriz Yönetim Sistemi
- GeoNet'in geliştirilmiş deprem izleme ve erken uyarı yetenekleri
- Tüm nüfusu kapsayan Acil Mobil Uyarı sistemi
- Afet bilgisi için dijital gönüllü ağları

Depremin ardından hazırlanan İyileştirme Stratejisi, hükümet ile stratejik ortakların eylemlerini koordine etmek amacıyla oluşturulan temel belge niteliğindedir. İyileştirme sürecinde Yeni Zelanda Kızıl Haçı da önemli ve belirgin bir rol üstlenmiştir. Bunun yanında, birçok toplum kuruluşu da süreçte aktif görev almıştır. İyileştirme Stratejisinin temel dayanakları şu ilkelere dayanmaktadır (Canterbury Earthquake Recovery Authority, 2012):

- **Birlikte Çalışma**: İyileştirme süreci, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yerel ve merkezi hükümetler ile geniş toplum kesimleri arasında etkin iş birliği gerektirir.
- **Bütüncül Yaklaşım**: Farklı iyileştirme girişimleri arasında bağlantılar kurulacak ve bu yolla en yüksek fayda sağlanacaktır.
- **Geleceğe Bakmak**: İyileştirme ve gelişme çalışmaları sürdürülebilir bir yaklaşımla yürütülecek, iklim değişikliği ve doğal tehlikelerden kaynaklanan risklerin azaltılması hedeflenecek böylece hem mevcut toplumun hem de gelecek nesillerin ihtiyaçları güvence altına alınacaktır.
- **Verimliliği Teşvik**: Kaynaklar akılcı biçimde kullanılacak, iyileştirme süreci zamanında ve ekonomik şekilde gerçekleştirilecek ve bu çalışmalar karşılığında değer yaratacaktır.
- **En İyi Mevcut Bilginin Kullanımı**: Uzamsal bilgi de dahil olmak üzere geniş kapsamlı bilgiler toplanacak ve paylaşılacaktır. Bu bilgiler, karar alma süreçlerine katkı sağlayacak, şeffaflığı güçlendirecek, en iyi uygulamaların benimsenmesini destekleyecek ve halkın iyileştirme sürecine etkin katılımını mümkün kılacaktır.
- **Birbirine Önem Verme**: İyileştirme faaliyetleri, insanların psikolojik, fiziksel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarını göz önünde bulunduracaktır. Çeşitliliği

tanıyarak eşitlikçi sonuçlar ve birbirine bağlı topluluklar oluşmasını teşvik edecektir.

- **Yenilikçilik**: İyileştirme sürecinde, sorunlara yönelik yaratıcı, kültürel ve çeşitli kaynaklara dayalı çözümler desteklenecektir.
- **Dengeli Karar Verme**: Alınacak kararlar, eylem ve kesinlik ihtiyacı ile risklerin dengelenmesini sağlayacaktır. Pozitif eylemler ile hızlı ve kesin tepkiler ortaya konurken, kısa vadeli ekonomik, çevresel ve sosyal zorluklar ile uzun vadeli hedeflerin zarar görmemesi göz önünde bulundurulacaktır.
- **Basit Tutma**: İletişim açık, net ve gerçeklere dayalı olmalıdır. Arazi sahiplerine, bölge sakinlerine ve işletmelere ihtiyaç duydukları bilgiler eksiksiz bir şekilde sunulmalıdır.

İyileştirme Stratejisi, stratejik ortaklardan alınan danışmanlık desteğiyle ve hükümet kurumları ile geniş toplum kesimlerinin katılımıyla geliştirilmiştir. Bu süreçte çok sayıda bireysel öneri ve geri bildirim toplanmıştır. Katılım sürecinde öne çıkan temel konular arasında güçlü liderlik ihtiyacı, iletişim kalitesinin artırılması, doğal çevreye daha fazla önem verilmesi, sigorta konularının çözülmesi ve hızlı yatırım çekme gerekliliği, toplum refahı ile spor ve rekreasyon imkanlarının geliştirilmesi yer almıştır. Toplanan tüm yorumlar özetlenmiş, analiz edilmiş ve tüm iyileştirme programlarının ve planın şekillenmesine yön vermiştir. CERA tarafından kamuoyuna sunulan İyileşme Planı, 17 büyük ölçekli projenin 2017 yılına kadar tamamlanmasını ön görse de hedeflenen sonuçlara ulaşılamamış; 2017 itibarıyla yalnızca üç proje tamamlanırken bazı projelere hiç başlanamamıştır. 2016 yılında CERA'nın kapatılmasının ardından, uzun vadeli iyileşme sürecine yönelik sorumluluklar çeşitli kurumlara devredilmiştir. Christchurch'ün kentsel iyileşme süreci, kamu alanlarının yeniden işlevlendirilmesi ve topluluk katılımının teşvik edilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Planlar, kent dokusunu güçlendirme, yaşam kalitesini artırma ve ekonomik faaliyetleri canlandırma hedeflerini içermektedir (Schwab, 1998). Bu kapsamda, kamu sağlığı ve güvenliği, iş sürekliliğini destekleme ve toplumsal hafızayı canlı tutma amaçları ön plana çıkmıştır (Brand & Nicholson, 2016). Toplum temelli girişimler, bireylerin ve grupların kendiliğinden örgütlenerek çeşitli projeler üretmesini sağlamış, yerel yönetimler, işletmeler ve STK'larla iş birliği içinde çalışmalar yürütülmüştür.

Acil Müdahale: Onarma, Düzeltme ve Planlama
-Temel insani ihtiyaçların karşılanması ve destek hizmetlerinin sağlanması, -Sağlık ve güvenlik sorunlarının öncelikli olarak ele alınması, -Güvensiz ve hasarlı yapıların ya güvenli hale getirilmesi ya da yıkılması, -İyileştirme programları ve girişimlerinin araştırılması, kapsamlarının belirlenmesi ve uygulamaya alınması, -Yerinden edilen bireylerin yeniden yerleştirilmesi amacıyla arazi kullanımı ve yerleşim düzenlemelerine yönelik planlamaların yapılması, -Jeoteknik sorunlar ile sismik koşulların anlaşılmasına yönelik sürekli araştırma ve inceleme programlarının yürütülmesi; bu bilgiler doğrultusunda, arazi uygunluğu kararlarının alınarak iyileştirme faaliyetlerinin yönlendirilmesi.
Kısa Vadeli Müdahale: Yeniden İnşa Etme, Yerine Koyma ve Yeniden Yapmaya Başlama
-Mevcut ve yeni toplulukların sürece dâhil edilerek, yeniden inşa ve gelecek planlamaları hakkında bilgilendirilmesi, -Yeni sosyal ve sağlık destek hizmet modellerinin oluşturulması, -Hasarlı yapıların yıkımının sürdürülmesi, -Onarım ve yeniden inşa çalışmalarına devam edilmesi, -Güvenin yeniden tesisi amacıyla etki uyandıracak projelerin sunulması, -Toplum dayanıklılığının planlanması ve desteklenmesi, -Yerine koyma süreçlerine başlanması, -Tarihî özelliklerin restorasyonuna uygun yeniden kullanım faaliyetlerinin başlatılması, -İyileştirme sürecinin sürekliliğinin sağlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi
Orta ve Uzun Vadeli Müdahale: İnşa Etmek, Restore Etmek ve İyileştirmek
-Dayanıklı topluluklar inşa etmeye yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi, -Yeniden inşa çalışmalarının devam ettirilmesi, -Büyük ölçekli yeniden inşa projelerinin hayata geçirilmesi, -Tarihî alanların restorasyonu ile uyumlu yeniden kullanım süreçlerinin desteklenmesi, -İyileştirme kuruluşlarının kademeli olarak kapatılması ve kurumsal sorumlulukların devri, -Ekonomik sürdürülebilirliği destekleyecek işletmelerin oluşturulması ve istihdamın teşviki yoluyla iş gücü piyasasının yeniden canlandırılması.

Tablo 3.1 Yeni Zelanda'da Deprem Sonrası İyileştirme Faaliyetleri (Australian Instute for Disaster Resilience, 2011)

Öne çıkan girişimler arasında Student Army (gönüllü öğrencilerden oluşan afet müdahale ekibi), Ministry of Awesome (yaratıcı fikirleri destekleyen platform), Viva (sürdürülebilir şehircilik girişimi), Gapfiller (boş alanları etkinleştiren kentsel yenileme hareketi), Greening the Rubble (yıkılan alanlarda yeşil alan oluşturan gönüllü organizasyon) ve Re: START (geçici konteyner çarşılarıyla ticari yaşamı canlandıran proje) bulunmaktadır. Christchurch Şehir Konseyi de fiziksel iyileşmeyi desteklemek amacıyla Rebuild Central adlı hizmet noktasını oluşturmuş ve böylece geliştirme süreçlerine erişimi kolaylaştırmıştır. Geçici Şehir Programı ise topluluk girişimlerine finansman ve teknik destek sunarak, kamu alanlarının esnek kullanımı için hukuki ve idari kolaylıklar sağlamıştır (Brand & Nicholson, 2016). Bu süreçte Life in Vacant Spaces Trust (LiVS) gibi girişimler, boş alanların geçici kullanımı için kira ve sigorta müzakerelerini yürütmüş, kentsel mekânın kriz sonrası geçiş süreçlerine uygun olarak yeniden şekillendirilmesine katkı sağlamıştır.

2010'dan itibaren Christchurch'te 325 topluluk etkinliği düzenlenmiş, 100 boş alan 450 kez etkinleştirilmiş, 150 yaratıcı proje hayata geçirilmiş ve 70 yeni işletme kurulmuştur. Ayrıca, pop-up mekânlardan türeyen 25 yeni iş modeli geliştirilmiş, şehre sanatçılar, girişimciler ve ziyaretçiler çekilmiştir (Schroeder, 2014). Kent, topluluk odaklı geçiş mekânlarıyla yeniden şekillendirilmiş, bu mekânlar yeniden inşa faaliyetleri arasında bağlantılar kurarak koordinasyonu sağlamıştır. Öne çıkan projeler arasında Dance-O-Mat (çamaşır makinesiyle çalışan açık hava dans platformu), FESTA geçit töreni (Canterbury Hikayeleri'nden esinlenen dev kuklalar), Boş Sandalyeler Anıtı (185 deprem kurbanını anma alanı) ve Re:START alışveriş merkezi (geçici ticari alan sağlayan konteyner pazarı) yer almaktadır (Brand & Nicholson, 2016). Ōtākaro Avon Nehir Koridoru için yürütülen planlama süreci, Christchurch iyileşmesinde en gelişmiş katılımcı planlama örneklerinden birini temsil etmektedir (Dickinson, 2018). Yoğun toplumsal savunuculuk sonrasında, Yeniden Canlandırma Planı süreci Avon-Ōtākaro Ağı ve diğer topluluk örgütleri aracılığıyla anlamlı bir toplumsal katılım içerecek şekilde şekillenmiştir (Wesener, 2015).

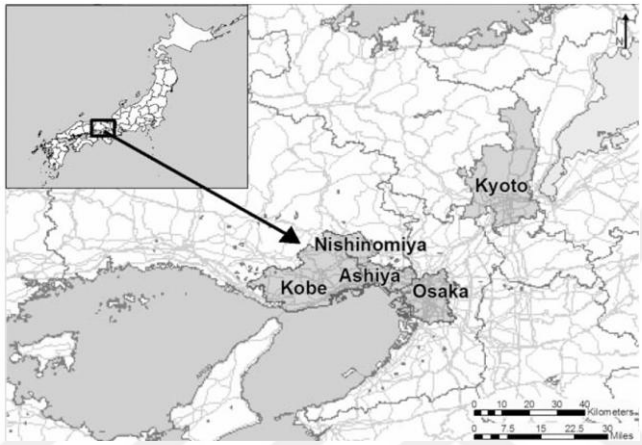
Şekil 3.4 Ōtākaro Avon Nehir Koridoru (https://ccc.govt.nz)

Ōtākaro Avon Nehir Koridoru Yeniden Canlandırma Planı'nda yer alan "mavi-yeşil ağ", sel dayanıklılığı sağlarken ekolojik restorasyon hedeflerini de içeren toplum etkili bir yaklaşımdır (Dickinson, 2018). Planlama süreci, belirli karar alanlarında büyük ölçüde vatandaş kararıyla şekillenmiştir ancak nihai onay yetkisi yine de kamu kurumlarında kalmıştır (Dickinson, 2018). Planın sonucu olarak, eski yerleşim alanları bir kentsel nehir parkına ve ekolojik restorasyon alanına dönüştürülmüş; bu da Christchurch iyileşmesinin en çok toplum etkisi taşıyan yönlerinden biri olmuştur. 2016 yılında kurulan Regenerate Christchurch ise merkezi hükümet, yerel meclis ve toplum temsilcilerinin ortak yönetişim modeliyle yapılandırılmış; bu yapı, katılım eksikliğini gidermeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilmiştir (Vallance & Carlton, 2015). Bu dönüşüm, acil durum yönetişiminin hem etkinlik hem de meşruiyet açısından vatandaş katılımını gerektirdiğinin kabulüne işaret etmektedir. CERA'dan Regenerate Christchurch'e geçişte görülen, yerel katılımı artırmaya yönelik evrim, afet sonrası iyileşme için daha işbirlikçi yönetişim modellerine yönelen küresel eğilimi yansıtmaktadır. Bu yönelim, Sendai Çerçevesi'nde vurgulanan küresel afet risk azaltımına ilişkin en iyi uygulamalarla uyumludur (Cretney, 2018). Christchurch iyileşmesi, acil müdahale, erken iyileşme ve uzun vadeli yeniden canlandırma süreçlerini birbirinden ayıran çok aşamalı bir yaklaşım benimsemiştir (Johnson & Olshansky, 2017). Bu aşamalama, iyileşme ilerledikçe halk katılım seviyelerinin artmasına olanak tanımış; erken dönem kararlar hızlı biçimde yetkililer tarafından alınırken, sonraki aşamalarda daha fazla toplumsal katkı sağlanmıştır (Dionisio & Pawson, 2016). Christchurch, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde yönetişim

dinamiklerinin ve süreci belirleyen temel faktörlerin önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Öncelikle, devlet kurumları arasındaki etkili koordinasyonun, toparlanma sürecinin başarısı açısından kritik bir rol oynadığı görülmüştür. Ancak yalnızca tepeden inme karar alma mekanizmalarına ve olağanüstü hâl yetkilerine dayanarak ilerlemek her zaman beklenen hızda ve etkinlikte bir iyileşme sağlayamamaktadır. Bu durum, afet sonrası süreçlerde merkezi otoritelerin tek yönlü müdahalelerinin sınırlarını ve yerel düzeydeki aktörlerin rollerinin gerekliliğini göstermektedir. Nitekim, yerel yönetimlerin, paydaşların ve doğrudan etkilenen halkın sürece aktif katılımı, iyileşme sürecine yalnızca destek sağlamakla kalmamakta aynı zamanda kaldıraç etkisi yaratarak toparlanmayı hızlandırarak daha kapsayıcı, sürdürülebilir sonuçlar doğurmaktadır. Christchurch deneyimi, çok aktörlü ve çok düzeyli bir yönetişim yaklaşımının afet sonrası yeniden yapılanmada vazgeçilmez bir unsur olduğunu açıkça ortaya koymuştur. CERA'nın merkeziyetçi yönetişim modelinden elde edilen "dersler", afet sonrası kurumsal tasarımları uluslararası ölçekte etkilemiştir (Johnson & Mamula-Seadon, 2014). Christchurch deneyimi üzerine yapılan çalışmalar, 2016 Kaikōura (Yeni Zelanda) ve 2016 Orta İtalya depremleri sonrasında kurulan yönetişim yapılarının şekillenmesinde rol oynamıştır (Imperiale & Vanclay, 2020). Christchurch'te öncülük edilen geçici kentsel uygulamalar, dünya genelinde afet sonrası mekân üretimini de etkilemiştir. Meksiko, Katmandu ve Porto Riko gibi yerlerde benzer girişimler gelişmiş; bu projeler, kalıcı yeniden inşa fikirlerinin test edilmesinde sosyal sermaye üretimiyle birlikte işlev görmüştür (Reynolds, 2014). Süreç, devlet kurumları arasındaki koordinasyonun kritik rolünü, merkezi hükümet tarafından yönetilen planlama süreçlerinin sınırlılıklarını ve tabandan gelen inisiyatiflerin iyileşme sürecine katkısını gözler önüne sermektedir. Christchurch, afetlere dayanıklı planlama ve katılımcı mekanizmalarının nasıl geliştirilebileceğine dair kapsamlı dersler sunmaktadır.

3.2 Kobe, Japonya (1995 Depremi)

17 Ocak 1995'te meydana gelen Kobe Depremi, Büyük Hanshin-Awaji Depremi olarak da bilinmektedir. 6.9 büyüklüğündeki deprem yaklaşık 150 milyar dolarlık kayba, 6.400'den fazla can kaybına ve yaklaşık 450.000 konut biriminde ciddi hasara neden oldu (Olshansky, Johnson, & Topping, 2006). 1995 Hanshin-Awaji Depremi'nin etkileri, özellikle Kobe ve çevresindeki eski, yoğun yerleşim alanlarında hissedilmiştir.

Şekil 3.5 1995 Kobe Depremi'nden etkilenen şehirler (Olshansky, Johnson, & Topping, 2006)

II. Dünya Savaşı sonrası büyük yeniden inşa döneminde inşa edilen ancak 1981'de güncellenen Ulusal Bina Standartları Yasası'ndaki sismik güvenlik standartlarına uygun olmayan eski ahşap evler, depremin yıkıcı etkilerine karşı savunmasızdı. Afet sonucunda ahşap binaların %60'ından fazlası ciddi şekilde hasar gördü veya tamamen çöktü (Olshansky, Johnson ve Topping, 2006).

Şekil 3.6 1995 Kobe Depreminde Çöken Hanshin Otoyolunun Bir Kısmı (www.nipon.com)

Depremin simgelerinden biri olan Hanshin Otoyolu'nun yıkılması, depremin altyapıya verdiği zararın büyüklüğünü göstermektedir. Bu görüntü, depremin şiddetini ve yapısal hasarları açıkça ortaya koymaktadır (Şekil 3.6). Depremin meydana geldiği dönemde, Japonya ve Kansai bölgesi ekonomik durgunluk yaşıyordu; arazi fiyatları düşerken ticari boşluk oranları artmaktaydı. Kobe'nin ekonomik yapısı, ağır sanayiden ofis, hizmet ve perakende sektörlerine kayıyordu. Bunun yanı sıra, merkez şehirdeki nüfus, daha modern banliyölere doğru göç ediyordu ve bu süreç depremle birlikte hız kazandı. Yaşanan zorluklar, özellikle yaşlılar ve göçmenler gibi sınırlı maddi kaynaklara sahip kesimlerin toparlanmasını daha da güçleştirdi. Bu durum, hükümetin yönlendirdiği yukarıdan aşağıya bir yeniden yapılanma sürecinin gerekliliğini doğurmuştur.

Şekil 3.7 1995 Kobe Depremi Sonrası Yerleşim Alanlarında Yaşanan Yıkım (www.sciencestruck.com)

Deprem sonrası ilk dönemde Kobe kent yönetimi, "hızlı yeniden yapılanma" yaklaşımıyla hareket etmiştir. Şubat 1995'te altı bölge için imar kısıtlamaları içeren bir plan yürürlüğe konmuş ve aynı ay "Yıkılan Alanların Yeniden İnşası İçin Özel Önlemler Yasası" kabul edilmiştir. Bu kararlar alınırken yerel halkla müzakere yapılmamış; arsa sahipleri bilgilendirilmemiş, itiraz ve görüş bildirme için yalnızca iki haftalık süre tanınmıştır. Hızlı müdahale amaçlansa da, bu uygulama planlanan projelerin toplum tarafından reddedilmesine ve itirazlara yol açmıştır. Mavrodieva ve arkadaşları (2019), hükümetin ilk aşamada halkın görüşünü almadan hızlı

kararlar aldığını vurgulamış ve bunun "yeniden yapılanma konumunun orijinal mahallelerinden uzak olması" nedeniyle toplumsal muhalefeti beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Mamula-Seadon, Kobayashi ve Maki, 2018).

Meydana gelen kriz, Japonya'daki geleneksel machizukuri yaklaşımının ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. "Machizukuri" çoğu araştırmacı tarafından "yer veya şehir yapımı" (place making) olarak çevrilmektedir. Esas olarak vatandaşların kentsel planlama ve inşaata doğrudan katılımı anlamına gelmektedir. İstenen sonuç, bölgede yaşayan insanların değerlerini ve yaşam tarzını yansıtan yerel toplulukların ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre inşa edilen mahallelerdir. Machizukuri, Japon halkının topluluklarına ve mahallelerine geleneksel güçlü bağlantısına dayanmaktadır. Sadece yakın bölgeden değil, aynı zamanda diğer şehirlerden, bölgelerden de vatandaşları, küçük, büyük özel işletmeleri; uzmanları, gönüllüleri bir araya getirmektedir (Mamula-Seadon, Kobayashi & Maki, 2018).

Şekil 3.8 Kobe şehir danışmanları ve hükümet yetkilileri arasında toplantı (solda) ve Shishiori bölgesinde ilk konut sakinleri derneğinin kurulması (sağda) (Kesennuma, 2022)

Bu yaklaşımda planlar, idarenin tek yönlü kararları yerine yerel topluluğun ihtiyaç ve değerlerini yansıtacak şekilde tasarlanmaktadır. Mahalle düzeyinde örgütlenen komiteler, şehir plancılarıyla işbirliği içinde kentsel projeler geliştirmektedir. Kobe'da zaten 1982'den beri resmi bir *machizukuri* yönetmeliği vardı; felaketten önce mahalle düzeyinde oluşmuş yapı kooperatifleri bulunmaktaydı (Mamula-Seadon, Kobayashi & Maki, 2018). Bu mahalle düzeyindeki planlama örgütleri olan *machizukuri*:

- Yeniden inşa planlarına halkın katkı sunmasını kolaylaştırmıştır.
- Sakinler ile yerel otoriteler arasında müzakere platformları oluşturmuştur.

- Yerel ihtiyaç ve beklentileri yansıtan ayrıntılı bölge planları geliştirmiştir.
- Kentsel yönetişimde sürekli toplumsal katılım yapıları kurmuştur.

Rokkomichi semtindeki yeniden inşa süreci, bu yaklaşımın başarılı bir örneğidir. Bu bölgede, sakinler öncülüğünde yürütülen planlama süreci sonucunda, kamu alanları iyileştirilmiş, tahliye güzergâhları daha güvenli hâle getirilmiş ve mahalle kimliği korunmuştur (Evans, 2002). Aslında bu kavram tamamen yeni değildir. Daha önce belirtildiği gibi, savaşlar arası dönemde ve II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan hızlı sanayi genişlemesi, artan kentleşmenin yanı sıra çevre kirliliğinde ve sosyal dokudaki bozulmada da artışa neden olmuştur. Şehirleşmenin sağlık ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerine karşı halk arasında biriken memnuniyetsizlik sonucunda büyük bir hareket doğmuş ve bu durum hükümetin 1968 yılında Şehir Planlama Yasası'nı çıkararak yerel yönetimlere kendi yerel kentsel planlama ve gelişim girişimlerini düzenleme imkânı tanımasına yol açmıştır (Healey, 2018).

1970'lerde, karar alma yetkisinin yerelleştirilmesi, sivil toplumun taleplerine uyum sağlama sürecini kolaylaştırmıştır ve birçok yerel yönetim, machizukuri gruplarının kurulmasını desteklemiştir. 1978 yılında, Kobe'nin Mano bölgesinde bir Machizukuri Konseyi'nin kurulması, bölgeye genç aileleri çekerek nüfus küçülmesini önlemek için bir araç olarak görülmüştür (Mamula-Seadon vd., 2018). 1980'lerde, hükümet vatandaşların şehir planlama süreçlerine katılımını kolaylaştırmak amacıyla Kentsel Tasarım Departmanı'nı kurmuştur. Sivil toplum gruplarıyla yıllar süren işbirliği ve bu işbirliklerinin olumlu sonuçlarının gözlemlenmesi sonucunda, Japonlar kentsel planlama için kullandıkları orijinal terimi "şehir tasarımı" ile değiştirmiştir (Sorensen vd., 2009). 1992 yılında, Şehir Planlama Yasası'nda yapılan bir değişiklik ile belediyelerin yeni bir Kentsel Gelişim Ana Planı hazırlarken vatandaşlara danışması zorunlu hale getirilmiştir. Kobe, sivil toplum gruplarıyla kapsamlı istişareler gerçekleştirdikten sonra 1993 yılında kendi ana planını tamamlamıştır. Bu mevcut bağlar ve bir ana planın varlığı, 1995 yılında Kobe'yi vuran Büyük Hanshin-Awaji Depremi'ne müdahale ve iyileşme sürecinde önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır (Sorensen vd., 2009). Bir bakıma, 1995 yılı, machizukuri kavramının gelişimi ve genişlemesi ile sivil toplumun afet müdahale ve iyileşme süreçlerine katılımı açısından bir dönüm noktası olmuştur. Matsuoka ve arkadaşları, toplum temelli yaklaşımların başarısının iki ana faktöre bağlı olduğunu ileri sürmektedir: (1) topluluğun afet

yönetiminde yer alma isteği; (2) topluluk ile onu yöneten resmi otoriteler arasındaki ilişki düzeyi (Matsuoka vd., 2012). Bununla birlikte, toplum temelli afet yönetimi yaklaşımlarının karşılaştığı en önemli zorluklardan biri sürdürülebilirlik sorunudur. Çoğunlukla bu tür katılım süreçleri belirli bir proje için veya yalnızca afet sonrası toparlanma evresinde başlatılmakta; ardından toplumsal katılımın sürekliliği sağlanamamaktadır. Diğer zorluklar arasında yetersiz finansman, sağlam ortaklıkların kurulamaması, toplumda katılım yorgunluğu veya topluluğun projeye sahip çıkmaması gibi etkenler sayılabilir (Shaw, 2014). Araştırmalar ve uygulamalardan elde edilen pek çok örnek arasında, yalnızca afet yönetimi alanında değil, aynı zamanda yerel kalkınmanın çeşitli boyutlarında uzun vadeli toplum katılımını başarıyla sürdürebilen dikkat çekici bir örnek olarak Japonya'daki machizukuri uygulaması öne çıkmaktadır. Machizukuri, toplulukların örgütlenmesi ve hükümet ile toplum arasında ortak karar alma süreçlerinin geliştirilmesi açısından güçlü bir dönüşüm aracı olmuştur.

Deprem sonrasında merkezi planlamadaki yetersizlikleri fark eden yerel halk, hızla kendi inisiyatifleriyle Machizukuri grupları oluşturarak sürece müdahil olmuştur. Mavrodieva ve arkadaşlarının (2019) aktardığına göre, bu gruplar özellikle şehir içi yeniden yapılandırma projelerine odaklanan arazi sahipleri, küçük işletme temsilcileri ve mahalle sakinlerinden oluşan topluluklar biçiminde örgütlenmiştir. Sürecin başlangıcında ise Kobe ve çevresinden yaklaşık otuz gönüllü bir araya gelerek, iletişim ve bilgi paylaşımını sağlamak amacıyla farklı Machizukuri grupları arasında koordinasyon rolü üstlenmiştir. Gönüllüler hukuki danışmanlık ve fon bulma gibi yardımları sağlarken yerel festival ve etkinlikler düzenleyerek travma sonrası psikososyal destek işlevi de üstlendiler (Mamula-Seadon, Kobayashi & Maki, 2018). Böylece yukarıdan aşağı planlama ile tabandan yukarıya topluluk inisiyatifi iç içe geçmeye başladı. Hızlı merkezî planlama ile başlayan süreçte zamanla vatandaş katılımı güç kazanmıştır. Halkın itirazları karşısında bazı planlarda değişimler yapılmıştır. Rokko bölgesinde sivil toplum örgütleri, 1996'da felaket bölgelerindeki yoğun inşaat alanlarından birinde kendi tasarladıkları Rokko Kaze-no Sato Parkı'nın yapılmasını kabul ettirmiştir. Park, yeniden yapılanma planlarında toplumsal pazarlığın somut bir kazanımı olmuştur. Toplumun isteğine uygun biçimde düzenlenen park; deprem sonrası acil durum gereksinimleri göz önünde bulundurularak çocuk oyun alanları, yürüyen su kanalları, yenilebilir

ağaçlar ve acil tuvalet noktası olabilen banklar gibi özelliklerle donatılmıştır (Mamula-Seadon, Kobayashi ve Maki, 2018) Bu örnek, toplumun kendi ihtiyaç ve önceliklerini planlama sürecine başarıyla dahil ettiğini göstermiştir. Genel olarak Machizukuri grupları, kent planlamasına aktif katkı sağlayarak belediye ile ortak dil bulmuş, yıllar içinde karar alma mekanizmalarında kalıcı bir yer edinmiştir. Kobe Belediyesi, toplulukların önerilerini dikkate alarak planları revize etmiş; bazı alanlarda Machizukuri koordinasyon komiteleri resmi danışman konumuna gelmiştir (Mamula-Seadon, Kobayashi ve Maki, 2018)-Benzeri çalışmalar, Kobe sakinlerinin planlama mekanizmasına önceden aşina olmalarının ve geniş halk desteğinin, felaket sonrası sürecin başarıyla yürümesinde etkili olduğunu göstermiştir (Hein, 2002).

Şekil 3.9 Kurtarma sırasında sakinlerin iş birliği (solda: Yeniden Yapılanma 2022; sağda: Shokei 2022)

1995'ten bu yana kurulan birçok Machizukuri grubu, yerel dayanıklılığı güçlendirmede, afet öncesi toplumsal dokuyu yeniden inşa etmede ve halkın acil müdahale kapasitesini artırmada kilit roller üstlenmiştir. Mavrodieva ve ekibi, Machizukuri'yi "sürdürülebilir kentsel yenilenmede sivil toplumun rolünün" temel örneği olarak göstererek, toplumsal hareketin dönüştürücü gücüne dikkat çekmiştir Buna göre, Machizukuri mahalle örgütlerinin ortak değerleri ve ihtiyaçları savunması; düzenli toplantılar ve uzlaşma süreçleriyle kentsel planlama sürecini şekillendirmesi; karar alımında şeffaflık ve katılımcılığı artırmasıyla etkin olduğu vurgulanmıştır (Mavrodieva vd., 2019).

Kobe modelinin başarısının sebepleri arasında yerel aktörlerin sürece önceden hazırlanmış olması, sivil toplum ile belediye arasındaki işbirliği ve sahadaki deneyimlerin değerlendirilmesi sayılabilmektedir. Faydalı iş birliklerinin ve yerel kurumların önceden varlığı, toplumsal desteği ve güveni artırmıştır. Machizukuri grupları çeşitli bir araya getirerek hukuki ve teknik öneriler sunabilmiştir. Ayrıca,

afet sırasında toplulukların organize hareket etmesi yangın söndürme, yaşlıların kurtarılması ve acil yardım desteği sağlama gibi pratik avantajlar da doğurmuştur. Bu bütünleşik yaklaşım, sadece fiziksel altyapının değil sosyal sermayenin de güçlendirilmesini sağlamış; kriz sonrası toplumda iyileşme süreçlerini hızlandırmıştır (Mavrodieva vd., 2019). Kobe deneyimi, afet iyileşmesinde sosyal sermayenin kritik rolünü gözler önüne sermiştir. Var olan topluluk örgütleri, müdahale ve iyileşme süreçlerinde temel kaynaklara dönüşmüştür. Daha güçlü sosyal ağlara sahip bölgeler, daha hızlı toparlanma göstermiştir. Belirli yeniden inşa zorluklarına odaklanan yeni topluluk örgütleri ortaya çıkmıştır. Toplumsal uyumu güçlendirmek amacıyla kuşaklar arası topluluk merkezleri yeniden inşa planlarına entegre edilmiştir. Shaw ve Goda'nın (2004) araştırması, afet öncesi sosyal bağları daha güçlü olan mahallelerin, afet sonrası göç oranlarının daha düşük ve yeniden inşa süreçlerinin daha tatmin edici olduğunu göstermektedir. Boston Üniversitesi'nden Shaw (2014) gibi çalışmalarda da belirtildiği üzere, Machizukuri'nin başarı faktörlerinden biri, hükümet ile toplum arasında *ortak* bir ilişki kurulabilmesidir (Shaw, 2014). Kısacası, Kobe'daki yenilenme süreci kendine özgü bir planlama yaklaşımı ortaya koyarak, fiziksel altyapıyı "daha iyi onararak" ve de toplumsal katılımı güçlendirerek geleceğe daha dayanıklı bir kent yaratma hedefine hizmet etmiştir.

1995'teki Kobe Depremi'nin deneyimleri, sonraki yıllarda küresel afet risk azaltma politikalarına doğrudan ilham kaynağı olmuştur. 2005'te aynı şehirde toplanan Dünya Afet Azaltma Konferansı'nda kabul edilen Hayogo Çerçevesi, afet yönetiminde yerel toplulukların güçlendirilmesini önceliklendirmiştir. Ardından 2015'te yayımlanan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi de, toplum merkezli yaklaşımları vurgulamıştır. Uluslararası kuruluşlarca yapılan değerlendirmelerde, Hyogo ve Sendai çerçeveleri çerçevesinde "hükümetlerin toplumla birlikte çalışma" gerekliliği sıkça vurgulanmıştır. Mavrodieva ve arkadaşları (2019), bu kapsayıcı yaklaşımı destekleyerek Hükümetlerin kamu farkındalığını arttırma ve kapasite inşa etme sorumluluğuna işaret etmektedir (Mavrodieva vd., 2019). Kobe'de Machizukuri uygulamaları, afet sonrası planlamada yerel katılım ve sosyal bağların önemini kanıtlamış; bu bakımdan küresel politikalara canlı bir örnek oluşturmuştur. Analizler, Machizukuri'nin sürdürülebilir politika ve uygulamalara yol açtığını ve kamu-yerel aktör işbirliğini güçlendirdiğini göstermektedir. Sendai

Çerçevesi'ndeki önceliklerin temel taşlarından biri olan "toplumların güçlendirilmesi" için Kobe deneyimi somut bir referans olarak sunulabilir. Japonya içinde, Kobe deneyimi kapsamlı değişimlere öncülük etmiştir:

- Tokyo, "Kentsel Deprem Afet Azaltımı için 10 Yıllık Kapsamlı Plan"ı hayata geçirmiştir
- Yokohama, mahalle düzeyinde afet önleme planlama süreçleri geliştirmiştir.
- Nagoya, ulusal gerekliliklerin ötesine geçerek altyapı dayanıklılık standartlarını güçlendirmiştir.
- Sendai, her bölgede toplum temelli afet yönetim örgütleri kurmuştur.

Bu uygulamalar, özellikle 2011 Tohoku depremi sırasında değerini kanıtlamış; Kobe'den elde edilen dersleri hayata geçiren bölgelerde daha iyi sonuçlar elde edilmiştir (Aldrich, 2012). Kobe'nin yeniden yapılanması, küresel bağlamda afet risk yönetiminde toplum odaklı planlama modellerin değerini pekiştirmiştir. 1995 Kobe Depremi sonrasında uygulanan kentsel planlama ve afet dayanıklılık stratejileri, küresel afet yönetimi alanında bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Altyapı güçlendirme, acil müdahale sistemlerinin yeniden tasarımı, toplum merkezli yeniden inşa yaklaşımları, bilgi transferi ve acil iyileşme ile uzun vadeli sürdürülebilirlik arasında kurulan denge gibi çok yönlü uygulamalar, afet sonrası kentsel planlama için yeni standartlar oluşturmuştur. Kobe deneyimi, etkili afet dayanıklılığının yalnızca fiziksel altyapının iyileştirilmesini değil, aynı zamanda sosyal altyapının da güçlendirilmesini gerektirdiğini ortaya koymuştur. Kobe'nin yeniden inşasında en başarılı olan yönler, teknik uzmanlık ile topluluk bilgisinin ve önceliklerinin bütünleştiği, hem teknik açıdan sağlam hem de toplumsal açıdan kabul edilebilir çözümler üreten uygulamalardır

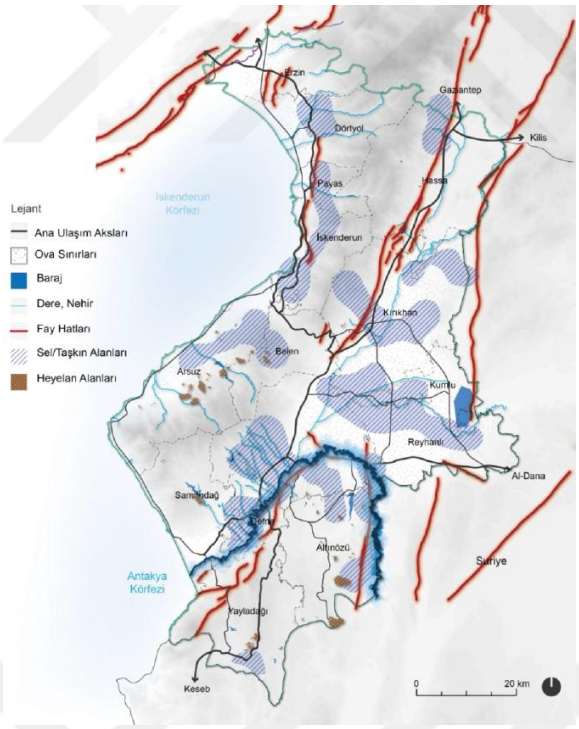
4
ESNEK PLANLAMA İLE HATAY ANTAKYA AFET SONRASI KENT İYİLEŞTİRİLME STRATEJİLERİ

Antakya (Antioch), Türkiye'nin güneydoğusunda, Suriye sınırına yakın bir bölgede konumlanan Hatay ilinin merkezidir (Bkz. Şekil 4.1). Kentin içinden geçen önemli akarsulardan biri Asi Nehri'dir. Nehre bağlı kolların yanı sıra Afrin Çayı ve Karasu da kentin su kaynakları arasında yer almaktadır.

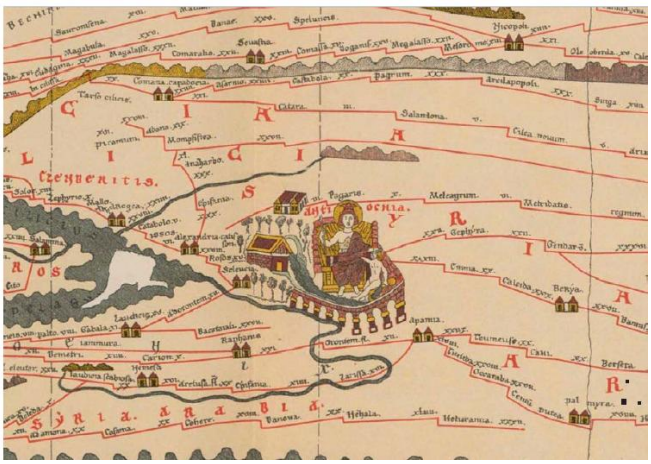
Şekil 4.1 Hatay, Antakya'nın Türkiye'deki Konumu ((https://earth.google.com/web/) Yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir.

Türkiye'deki üç ana fay hattından biri olan Doğu Anadolu Fay Hattı, Hatay üzerinden geçmekte ve ülkenin iç kesimlerinden devam ederek Kuzeydoğu Anadolu Fay Hattı ile birleşmektedir. Bu jeolojik yapı, Hatay'ı birinci derece deprem tehlikesi altında bulunan bölgelerden biri haline getirmektedir. Ancak kentin karşı karşıya olduğu riskler yalnızca aktif fay hatlarıyla sınırlı değildir; aynı zamanda heyelan, sel ve taşkın gibi diğer doğal afet tehlikeleri de kent için ciddi risk unsurları oluşturmaktadır (Bkz. Şekil 4.2). Hatay, köklü bir yerleşim geçmişine sahip olup, birçok sit alanına ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Amik Ovası ve çevresinin, prehistorik çağlardan itibaren yoğun yerleşim faaliyetlerine sahne olduğu literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Çetin, 2013). Hatay Valiliği'nin internet sitesinde yer alan bilgilere göre, kent sınırları içerisinde 150 arkeolojik sit alanı 1 kentsel sit alanı ve 5 doğal sit alanı bulunmaktadır. Antakya, MÖ 300 yılında Seleukos Nikator I tarafından Asi Nehri (Orontes) kıyısında kurulmuş ve tarih boyunca önemli bir kültürel ve ticari merkez olmuştur.

Şekil 4.2 Hatay'ın Risk Analiz Haritası (KEYM ekibi tarafından hazırlanmıştır).

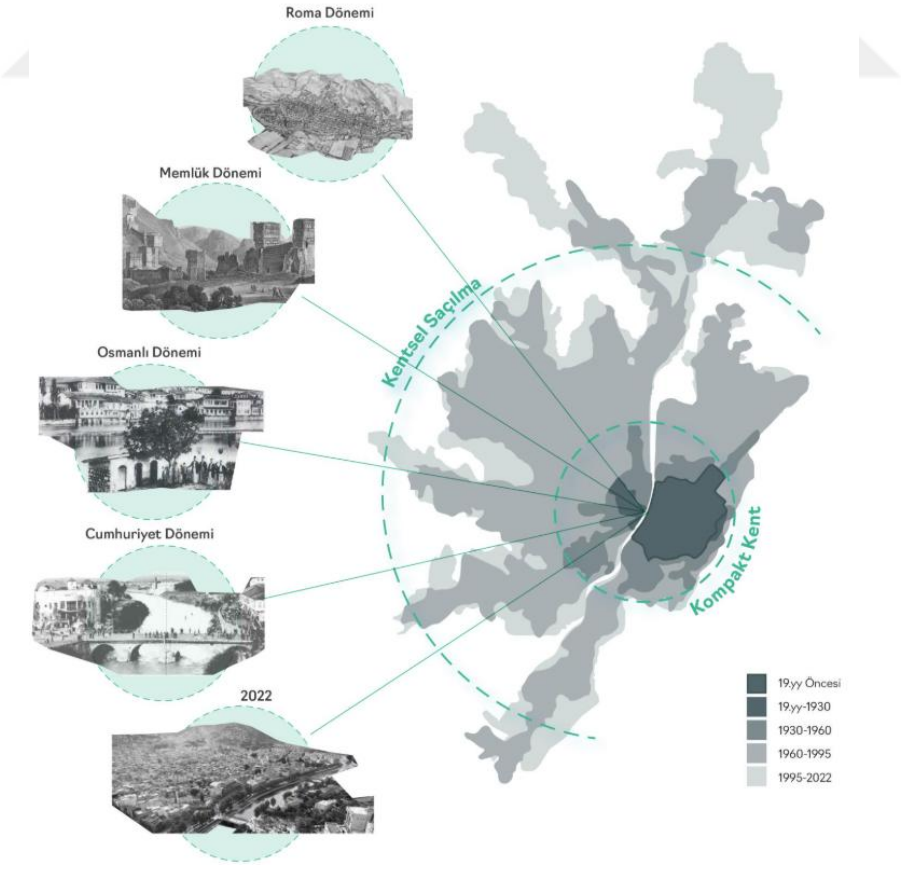
Helenistik dönemde Seleukos İmparatorluğu'nun bir parçası olan kent, MÖ 64'te Roma egemenliğine geçmiş ve Roma İmparatorluğu'nun Suriye eyaletinin başkenti olarak büyük stratejik ve kültürel önem kazanmıştır. Roma ve İskenderiye'nin ardından üçüncü büyük kent hâline gelen Antakya, 395 yılında Bizans yönetimine girmiş ve bölgesel merkez olma niteliğini korumuştur (Dönmez, 2022).

Şekil 4.3 Roma Yollarını Gösteren Haritada Antioch ve Orontes (Tabula Peutingeriana, 1-4th Century CE. Facsimile Edisyonu, Konrad Miller, 1887/1888)

"Doğunun Kraliçesi" olarak anılan Antakya, erken Hristiyanlık döneminin önemli merkezlerinden biri olmuş, 638 yılında Arap hâkimiyetine girdikten sonra gerileme

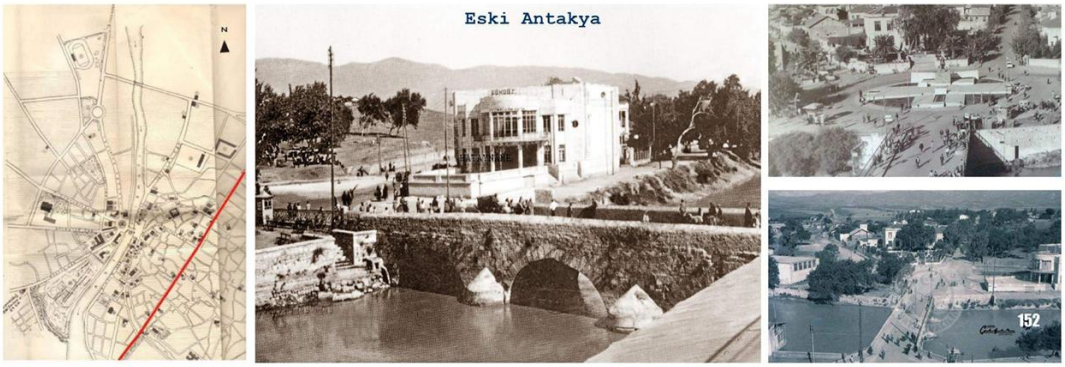
sürecine girmiştir. Ardından Bizans, Selçuklu, Haçlı, Memlük ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. 1516-1919 yılları arasında Osmanlı idaresinde kalan kent, hac yollarına yakınlığı nedeniyle çeşitli kentsel dönüşümler geçirmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası kısa süreli Fransız Mandası yönetiminin ardından 1938'de Hatay Devleti'nin başkenti olmuş, 1939'da ise Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır (Dönmez, 2022). Cumhuriyet'in modernleşme hedefleri doğrultusunda Hatay'da da planlama faaliyetleri başlamış, ilk kent planları 1940'lı yıllarda hazırlanmıştır. 1960'lardan itibaren artan gecekondulaşma, Antakya'da da mekânsal dönüşüm yaratmış; bu sürecin simgesel olaylarından biri, 1972 yılında Devlet Su İşleri tarafından yıkılan yapı, Tarihi Roma Köprüsü olmuştur. Bu yıkım, kentin kültürel mirası açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Antakya'nın kentsel evrimi, genel Türkiye kentleşme tarihiyle benzer bir seyir izlemiştir. 2000'li yıllarla birlikte, kentsel dönüşüm projeleri, imar afları ve kent çeperlerinin genişleyerek yayılması, Hatay'ın yeni kentsel formunu belirleyen en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Şekil 4.4, 19. Yüzyıl öncesinden başlayarak günümüze dek uzanan süreçte Hatay'ın kentsel gelişim sürecini anlatmaktadır.

Şekil 4.4 Hatay'ın Tarihsel Süreci (https://ttvhatay.com/)

Bu kentsel dokuda ilk dikkat çeken unsur, siyasi sınırın doğu ve güney yönlerinde belirgin bir şekilde sınırlanmasıdır. Bu durum, kentin batı ve kuzey ekseninde genişlemesine neden olmuştur. Öte yandan, kent çekirdeğinde bulunan yerleşim alanı, 1960'lara dek süregelen büyümesine rağmen, kent dokusu kompakt yapısını koruyarak gelişimini sürdürmüştür. 1960'lı yıllardan itibaren imar faaliyetleri ve devamında ortaya çıkan gelişmeler, kentsel alanın düzensiz ve yaygın bir biçimde genişlemesine neden olmuştur. Ancak günümüzde, 2023 yılında meydana gelen yıkıcı deprem nedeniyle Hatay'ın kent dokusu ciddi ölçüde tahrip olmuştur.

Kazılar, kentin üst üste biriken katmanlarla oluştuğunu göstermektedir. Antakya'nın tarihi, adeta jeolojik bir katmanlaşma biçiminde somutlaşmaktadır. Roma, Helen ve Bizans dönemlerinden itibaren, kent afetler ve savaşlar nedeniyle yıkıldıkça, önceki yapıların kalıntıları üzerine yeniden inşa edilmiştir. Antakya, hem dünyanın ilk kilisesine hem de Anadolu'daki ilk camiye ev sahipliği yapmasıyla önemli bir dini merkez konumundadır. Aynı zamanda, "Hristiyan" teriminin ilk kez burada kullanıldığı ve Hristiyanlığın kurumsal bir inanç topluluğu olarak şekillendiği yer olarak bilinmektedir (Dönmez, 2022).

Şekil 4.5 Eski Antakya. DB Architects Arşivi. (https://www.dbarchitects.com.tr/)

1963 yılında Papa tarafından hac merkezi ilan edilen şehir, Hristiyanlık, İslam ve Yahudiliğin bir arada yaşadığı nadir merkezlerden biridir. Ayrıca, Türk, Arap, Ermeni ve diğer etnik toplulukların birlikte yaşadığı çok kültürlü ve dinamik bir yapıya sahiptir (Hatay Planlama Merkezi, 2024). Yapılan önceki araştırmalar, kentsel mahallelerin karakteristik özelliklerinin, özellikle sokak dokusunun, kent deneyimini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır (Cara vd., 2008). Bununla birlikte, geleneksel Antakya evleri, kentin tarihî mirasını yansıtan en önemli yapılar arasında yer almakta olup, özgün mekânsal organizasyonları ve avlulu

tasarımlarıyla dikkat çekmektedir (Sümer, 2011). Zengin kültürel mirasıyla Antakya'da, afet sonrası iyileşme sürecinde toplumsal dayanışma, kimlik ve aidiyet önemli unsurlar arasındadır.

Arkeolojik kazılar, Antakya'nın tarihsel gelişiminin üst üste biriken katmanlar hâlinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Roma, Helen ve Bizans dönemlerinden itibaren kent, savaşlar ve afetler sonucu yıkılmış; ardından mevcut kalıntılar üzerine yeniden inşa edilmiştir. 1932-1939 yılları arasında Princeton Üniversitesi tarafından yürütülen kazılar, Antakya ve Seleucia Pieria'yı kapsamakta olup, savaşın başlaması ve Hatay'ın Türkiye'ye katılmasıyla son bulmuştur. Eserlerin büyük bölümü bölgeden taşınsa da bu kazılara ilişkin ayrıntılı bilgiler günümüzde hâlâ mevcuttur.

Şekil 4.6 1930'lu Yıllardan Antakya'da Çalışan Arkeologlar (vrc.princeton.edu)

Düşük standartlara sahip geçici yaşam alanları, kentte kaybolan sosyalleşme, kamusal mekânların ortak kullanımı ve sosyal bağların yeniden inşası için yeterli imkânı sunmamaktadır. Şehir merkezinde devam eden yoğun inşaat faaliyetleri, bölgeyi geniş bir şantiye alanına dönüştürerek sosyal hayatı olumsuz etkilemektedir. Deprem, sosyo-ekonomik yapıyı da sarsarak yerinden edilmelere, geçim kaynaklarının kaybına ve ticari alanların yok olmasına neden olmuştur. Yeniden inşa süreci, hızlı müdahale ile kültürel mirasın korunmasını dengelemek zorundadır. 6 Şubat depremi, kentsel yönetişim ve yapısal dayanıklılık açısından kırılganlıkları ortaya koymuş, esnek bir yeniden inşa sürecinin gerekliliğini vurgulamıştır. Depremin üzerinden 2 yıl geçmiş olmasına rağmen 2025 yılı itibarıyla, şehir merkezi ve çevresindeki ağır hasarlı yapıların yıkımı devam etmekte olup enkaz kaldırma çalışmaları neredeyse tüm mahallelerde sürmektedir.

4.1 Antakya'da Yukarıdan Aşağı Planlama Modeli

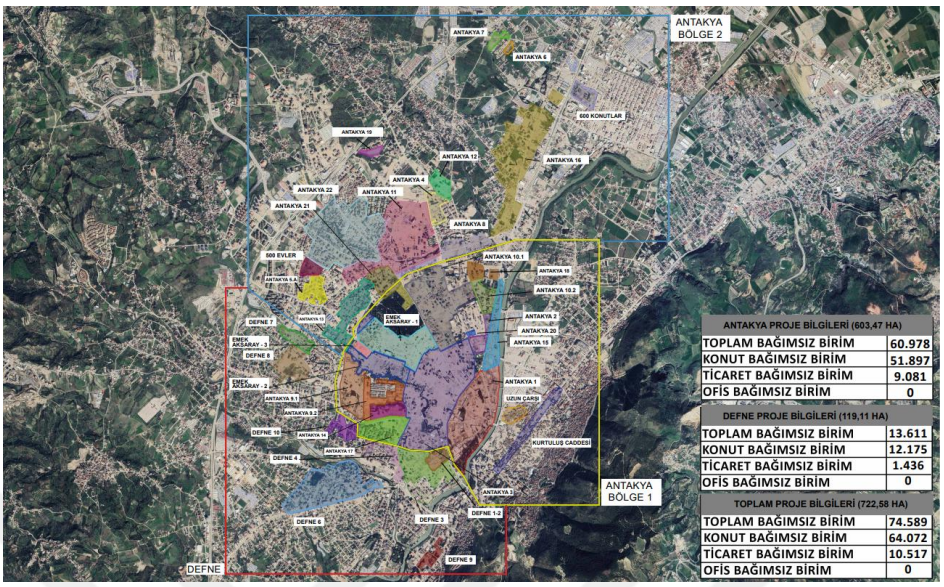
Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde, Antakya'yı Canlandırma Projesi'nin hayata geçirilme süreci devam etmektedir. Bu proje, kentin tarihî ve kültürel mirasını koruyarak modern ve dayanıklı bir şehir inşa etmeyi hedeflemektedir (TTV, 2025) Yeniden inşa sürecinin merkeziyetçi (yukarıdan aşağı) planlama yaklaşımı, merkezî yönetim ve yerel aktörler arasındaki ilişkiyi ve sürecin demokratikliğini tartışmaya açmıştır.

Şekil 4.7 Deprem Sonrası Hatay 600 Evler (www.haberkorfez.com)

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayımlanan resmi verilere göre Hatay genelinde 67.336 binanın yıkılacağı öngörülmekte olup, bu sayıdan 30.724'ünün Antakya ve Defne ilçelerinde yer aldığı bildirilmektedir. Bu kapsamda, yalnızca Antakya ve Defne için hak sahipliği başvuru sayısının 110.000'i aştığı anlaşılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından bildirilen ortalama hane halkı büyüklüğü olan 3,3 kişi/konut temel alınarak yapılan tahmine göre, bu ilçelerde yaklaşık 360.000 kişinin barınma hakkını kaybettiği değerlendirilmektedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı [ÇŞİDB], 2024). Deprem öncesinde 538.000 kişilik nüfusa sahip bu bölgede, günümüzde yalnızca 90.000 ila 100.000 kişinin konteyner kentlerde ve çadırlarda barınabildiği; geri kalan büyük çoğunluğun ise farklı illere göç ettiği, kırsal alanlara taşındığı ya da zor koşullar altında Antakya ve Defne'de yaşamaya devam ettiği gözlenmektedir. Bu durum, afet sonrası kendi çözümlerini üretmek zorunda kalan yaklaşık 260.000 ila 270.000 kişilik bir nüfusa işaret etmektedir. Özellikle konteyner kentlerde veya kendi imkanlarıyla kurdukları geçici yapılarda ikamet

eden gruplar, yeniden imar ve planlama süreçlerinin bir an önce netleşmesini ve kalıcı çözümler sunulmasını beklemektedir (ÇŞİDB, 2024).

Şekil 4.8 6 Şubat Deprem Afeti Projeleri: Hatay ili yerleşim alanları ve yapılaşma dağılımı (ÇŞİDB Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024).

Hatay'daki planlama ve imar süreci beş temel başlıkta yürütülmektedir. İlk olarak, Türkiye Tasarım Vakfı (TTV) ve Kentsel Yenileme Merkezi (KEYM) koordinasyonunda tüm kenti kapsayan kentsel tasarım ve planlama çalışmaları sürdürülmektedir. İkinci olarak, Antakya'nın tarihi merkezini kapsayan Riskli Alan'da, Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) süreci bulunmaktadır; ancak bu sürece dair detaylar halen netleşmemiştir. Üçüncü başlıkta, TTV'nin Rezerv Alanlarda yürüttüğü Pilot Projelerde imar planı süreci işletilmeden doğrudan mimari projeler temelinde uygulamaya geçilmiştir. Dördüncü olarak, Hatay Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri sınırlarında, yerinde dönüşüm politikaları çerçevesinde TOKİ öncülüğünde ve bireysel yapım süreçleriyle çeşitli konut projeleri hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda, deprem öncesi imar planları Riskli ve Rezerv Alanlar dışında yeniden uygulanmaktadır. Beşinci olarak, TOKİ'nin şehir merkezinden uzak bölgelerde inşa ettiği kalıcı konutların kentle sosyal ve mekânsal bütünleşmesi henüz netlik kazanmamıştır. Tüm bu süreçler, Antakya özelinde çok aktörlü, katmanlı ve ölçekler arası geçişli bir planlama çerçevesine işaret etmektedir.

Öte yandan, geçici yerleşim alanlarının kent üzerinde uzun vadeli etkileri dikkate alınmalıdır. Konteyner kentler ve geçici çarşılar, Antakya'nın mekânsal yönelimlerini ve sosyal alışkanlıklarını dönüştürme potansiyeline sahiptir. "Depremkondu" olarak adlandırılan bu yapılar, orta vadede kent dokusunu etkileyen yaygın bir yapılaşma biçimi haline gelmiştir (Ortak Akıl Antakya, 2025).

6 Şubat 2023 depremlerinin ardından yürürlüğe konan yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde, Hatay ili Antakya ve Defne ilçelerinde toplam 207 hektar; Samandağ ilçe merkezinde ise 1.6 hektarlık alan, 6306 sayılı *Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun* uyarınca rezerv yapı alanı olarak ilan edilmiştir. Rezerv yapı alanı, afet riski taşıyan yapıların dönüşümünde yeni yerleşim yerleri oluşturmak üzere Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından belirlenen alanlardır. Ancak, 7471 sayılı Kanun ile 9 Kasım 2023 tarihinde yapılan değişiklikle, "yeni yerleşim alanı" ifadesi kanun metninden çıkarılmış ve mevcut yerleşim alanlarının da rezerv yapı alanı kapsamına alınabileceği hüküm altına alınmıştır (TBMM, 2023). Bu değişiklik, özellikle yoğun yapılaşmaya sahip merkez mahallelerin dönüşüm alanı ilan edilmesini mümkün kılmaktadır.

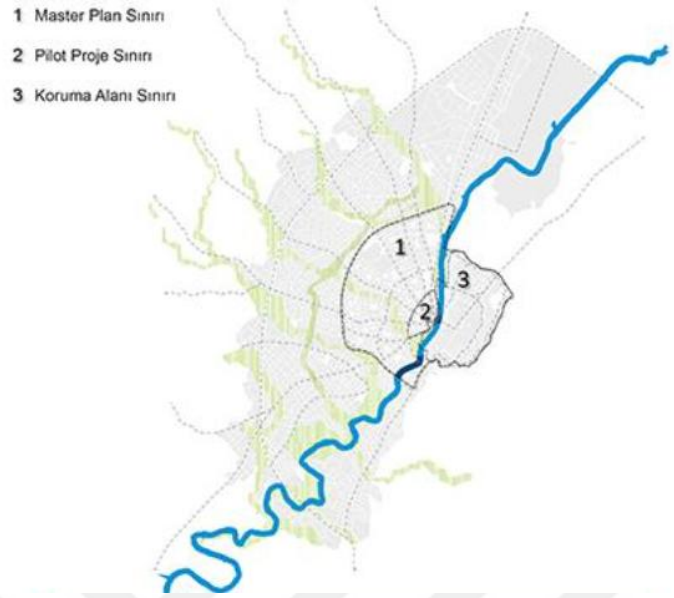
Rezerv yapı alanlarında planlama ve uygulama yetkisi, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı Kentsel Dönüşüm Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. İlgili idare, taşınmazların değerlemesi, proje tasarımı, uygulama planları ve mülkiyet transferi gibi işlemleri resen gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Bu kapsamda, Hatay'da rezerv alan ilan edilen bölgelerde bulunan riskli, orta hasarlı, az hasarlı ve hasarsız yapılar teknik değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Özellikle depreme dayanıklılığı yetersiz olarak tespit edilen binaların yıkılarak dönüşüm kapsamına alınması planlanmaktadır (Antakya Gazetesi, 13 Aralık 2023). Planlama sürecinin hızlı ilerlemesi amacıyla, 6306 sayılı Kanun uyarınca imar planlarının ilan, askı ve itiraz süreleri kısaltılmıştır. Rezerv yapı alanlarında hazırlanan imar planları, Kentsel Dönüşüm Başkanlığı il müdürlüğünde 15 gün süreyle ilan edilmektedir. Bu süre içinde planlara itiraz edilebilir ve yapılan itirazlar 5 gün içinde sonuçlandırılmaktadır. İtirazların reddedilmesi halinde planlar başka bir onay işlemine gerek kalmaksızın kesinleşmektedir. (Türkiye Cumhuriyeti, 2012; Resmî Gazete, 2023).

6306 sayılı Kanun'un 6/A maddesi uyarınca, özellikle yıkılacak derecede riskli yapılar ile zeminin kayması, heyelan, su baskını, kaya düşmesi, yangın ve patlama

gibi nedenlerle ağır hasar gören veya ağır hasar görme riski taşıyan yapıların bulunduğu alanlarda, dönüşüm uygulamaları maliklerin veya diğer ilgililerin muvafakati aranmaksızın Kentsel Dönüşüm Başkanlığı tarafından resen gerçekleştirilebilmektedir. Bu düzenleme, afet sonrası müdahale süreçlerinde hızlı ve merkezi bir yönetim anlayışını öne çıkarmaktadır. Ayrıca, rezerv alanlardaki hak sahipliği, tahliye ve taşınmaz bedelinin belirlenmesi gibi konulara ilişkin işlemler de yine bu kanun ve Uygulama Yönetmeliği kapsamında yürütülmektedir. Hatay'daki rezerv yapı alanı ilanları, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinin hukuki altyapısını oluşturarak mekânsal planlamanın merkezi bir yaklaşımla yürütülmesini hedeflemektedir. Bu süreç, afet sonrası güvenli yaşam alanları oluşturmak ve sosyal altyapıyı güçlendirmek amacıyla kamu gücünü seferber eden bir planlama çerçevesinde geliştirilmektedir. Hatay özelinde uygulanan rezerv alan politikası, afet sonrası hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılanma süreci hedeflerken, aynı zamanda mekânsal müdahalelerin yukarıdan aşağı bir planlama anlayışı içinde şekillendiğine işaret etmektedir.

Antakya'nın yeniden yapılanma sürecinin planlanması ve uygulanması, Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde yürütülmüştür. Bakanlıkların yönlendirmesi altında Türkiye Tasarım Vakfı, mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, arkeologlar ve çevre bilimcilerden oluşan disiplinler arası bir ekibi koordine etme görevini üstlenmiştir (Türkiye Design Council, 2024). Konsey, planlama çerçevesinin ulusal stratejilerle ve uluslararası en iyi uygulamalarla uyumlu olmasını sağlamaktan sorumludur. Çalışma planı, kentsel mekânın yeniden düzenlenmesini hedefleyerek, idari yapıların tarihi kent merkezinden çevre bölgelere taşınmasını öngörmektedir. Bu strateji, kent içi yoğunluğu azaltmayı ve arazi kullanım verimliliğini artırmayı amaçlamaktadır (TTV, 2024). Ayrıca plan, ana altyapı ağlarının rehabilitasyonu, yeşil koridorların oluşturulması ve arkeolojik alanların korunmasını içermektedir. Ana plan aynı zamanda kamusal hareketliliğin güçlendirilmesi için stratejik imar düzenlemeleri ve ulaşım reformları önermektedir. Ancak yapısal açıdan etkili olan bu önlemler büyük ölçüde uzman odaklı değerlendirmeler ile oluşturulmuş olup doğrudan topluluk katılımı belirli bir düzeyde gerçekleşmiştir. Uygulama süreci, Foster + Partners ve DB Architects gibi ulusal ve uluslararası ölçekte önde gelen

mimarlık ve planlama firmalarıyla yürütülen iş birlikleri çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Şekil. 4.9 Master Plan, rezerv alan, pilot proje sınırı, koruma alanı sınırı. (https://ttvhatay.com/)

Türkiye'de afet sonrası imar süreçleri, kurumsal olarak genellikle merkezî yönetimin güçlü denetimi altında yürütülmektedir. 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında da bölge illerinde üç ay süreyle Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiş, akabinde çıkartılan kanun ve kararnamelerle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı başta olmak üzere merkezî kurumlara planlama ve uygulamada geniş yetkiler verilmiştir. Bu kapsamda Hatay'da da yeniden yapılanma projelerinin ana sorumluluğu merkezi kurumlarda toplanmıştır. Merkez-yerel ilişkisinin kurumsal yapısı, bu hukuki ve idari çerçeveyle belirlenmiştir:

Yasal Yetki Dağılımı: Afet sonrası imar çalışmalarında, imar planlarını onaylama yetkisi fiilen merkezi idareye geçmiştir. Normalde 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca belediyelerin görev alanında olan planlama, afet sonrasında çıkarılan özel düzenlemeler (Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere Dair Kanun) ile bakanlıklara veya AFAD gibi kuruluşlara devredilebilmektedir. Hatay örneğinde, Antakya'yı Canlandırma Projesi kapsamında hazırlanan plan ve tasarım önerileri, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın onayı ve yönlendirmesiyle şekillenmiştir. TTV'nin bakanlıklarla imzaladığı protokoller, bakanlığın talepleri ve koşullarını gözeten bir çerçeve sağlamıştır (TTV, 2025). Sonuçta, merkezî

otoritenin belirlediği sınırlar dahilinde planlama yapılmış, bu da yukarıdan aşağı yaklaşımın kurumsal temelini oluşturmuştur.

Koordinasyon Mekanizmaları: Merkez-yerel ilişkisi, uygulamada koordinasyon toplantıları ve ortak çalışma grupları aracılığıyla sürdürülmüştür. Bu mekanizmalarda karar mercii ağırlıklı olarak merkezî yöneticiler olmuştur. Hatay Valiliği ve bakanlık temsilcileri, yerelde alınacak kararların devlet politikalarına uygun olmasını gözetmiştir.

Finansman ve Kaynak Kontrolü: Yeniden yapılanma projelerinin finansmanı büyük ölçüde merkezi bütçeden ve fonlardan sağlanmaktadır. TOKİ ve Emlak Konut gibi merkezi inşaat idareleri Hatay'da konut projelerine başlamış, 150 bine yakın yeni konut inşası hedefi açıklanmıştır. Bu ölçekli yatırımların planlanmasında merkezî kurumlar öne çıkmaktadır. Antakya'yı Canlandırma Projesi özelinde de çeşitli alt projelerin finansmanı bakanlıklar ve merkezî fonlarla ilişkilidir (Capital, 2024). Kaynakların merkezden kontrolü, planlama tercihlerini de etkilemiştir; zira hangi projelerin öncelikli yapılacağına dair kararlar, kaynak tahsisiyle belirlenmektedir. Bu da merkezî planlama yaklaşımını pekiştiren bir unsurdur.

Patsy Healey'nin yönetişim modeli açısından da, projede kısmi bir ağ yönetişimi (network governance) yapısının bulunduğu ancak bunun devlet odaklı bir ağ olduğu söylenebilmektedir. Bir yandan TTV, ulusal/uluslararası mimarlar, STK'lar, yerel halk gibi çok aktörlü bir platform kurmaya çalışarak işbirlikçi bir planlama ortamı yaratmıştır. Bu, Healey'nin önerdiği biçimde disiplinler arası ve paydaşlar arası etkileşimi olan bir süreçtir. Bu kolektif çalışma, teoride katılımcılık ilkelerine yaklaşmaktadır. Healey (1997), etkili yönetişim için yerel aktörlerin eşit söz hakkına sahip olduğu forumların önemini vurgulamaktadır. Burada ise aktörler masada olsa da güç asimetrisi bulunmaktadır fakat Türkiye'nin geleneksel planlama pratiklerine kıyasla daha açık bir süreç yaşandığı bir gerçektir. Proje koordinatörleri basın toplantılarıyla halka bilgi vermiş, farklı kesimlerden geri besleme almıştır.

Burby (2003) ve Davidson vd. (2007) tarafından ortaya konan afet sonrası planlamaya ilişkin literatür, katılımın yalnızca ilkesel düzeyde değil, uygulama başarısı açısından da kritik olduğunu vurgulamaktadır. Uygulama açısından değerlendirildiğinde, merkeziyetçi yapı hızlı karar alma ve müdahale avantajı sağlamıştır. Bir yıl gibi kısa bir sürede yaklaşık 50 hektarlık alan için master plan

hazırlanmış, Uzun Çarşı restorasyonu ve Asi Nehri çevre düzenlemesi gibi projeler planlanmış, ayrıca 5.000 konuta yönelik tasarım çalışmaları yürütülmüştür (Türkiye Tasarım Vakfı, 2024). Bu kapsamda, organizasyonun merkezden yürütülmesinin operasyonel verimliliği artırdığı söylenebilir.

Öte yandan, proje kapsamında şeffaflık ilkesi önemli bir planlama hedefi olarak benimsenmiştir. Bilgi paylaşımı, kamuoyu danışmaları ve sivil toplum katılımı gibi uygulamalar, merkezî aktörler ile yerel topluluklar arasındaki iletişimi güçlendirmeye ve sürecin meşruiyetini artırmaya yönelik araçlar olarak kurgulanmıştır. Bu yaklaşım, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde toplumsal güvenin tesis edilmesi ve kamusal kabulün güçlendirilmesi bakımından kritik bir rol oynamaktadır. Merkezi karar alma süreçlerine dayanan yukarıdan aşağı planlama modeli, kaynakların hızlı bir şekilde seferber edilmesini sağlayarak kritik altyapının yeniden geliştirilmesini, tarihi mirasın restorasyonunu ve kentsel mekânsal stratejilerin yeniden yapılandırılmasını mümkün kılmıştır.

4.2 Antakya'da Aşağıdan Yukarı Planlama Modeli

Healey (1997)'in yaklaşımına göre planlama, hiyerarşik kamu otoritesinin tek sesli karar süreçlerinden, çeşitli aktörlerin birlikte hareket ettiği ağ biçimli bir yönetişim pratiğine evrilmelidir. Benzer şekilde, Turner (1976) merkezi hükûmetlerin tepeden belirlediği yerleşim politikalarına alternatif olarak yerel toplulukların denetimde olduğu bir yaklaşımı savunmaktadır. Merkezi kaynakların yerel halkın kendi ihtiyaçları için seferber edilmesiyle daha etkili ve uygun çözümler üretilebileceğini ileri sürmektedir. Öte yandan, aşağıdan yukarı planlama pratikteki etkisine dair çalışmalar, geniş aktörlü süreçlerin planların hayata geçme başarısını artırdığını göstermektedir (Burby, 2003). Bununla birlikte, afet sonrası planlamada katılım her zaman beklendiği düzeyde gerçekleşmeyebilir. Davidson vd. (2007), politika yapıcıların katılımı başarının anahtarı görmelerine karşın bu varsayımın sahadaki gerçeklerde tam karşılık bulmadığını, katılımın farklı düzeylerinin olduğunu belirtmektedir. Deprem Sonrası Hatay'ı Yeniden Kurmak Vatandaşların Beklentileri ve Katılımı (2024) raporuna göre:

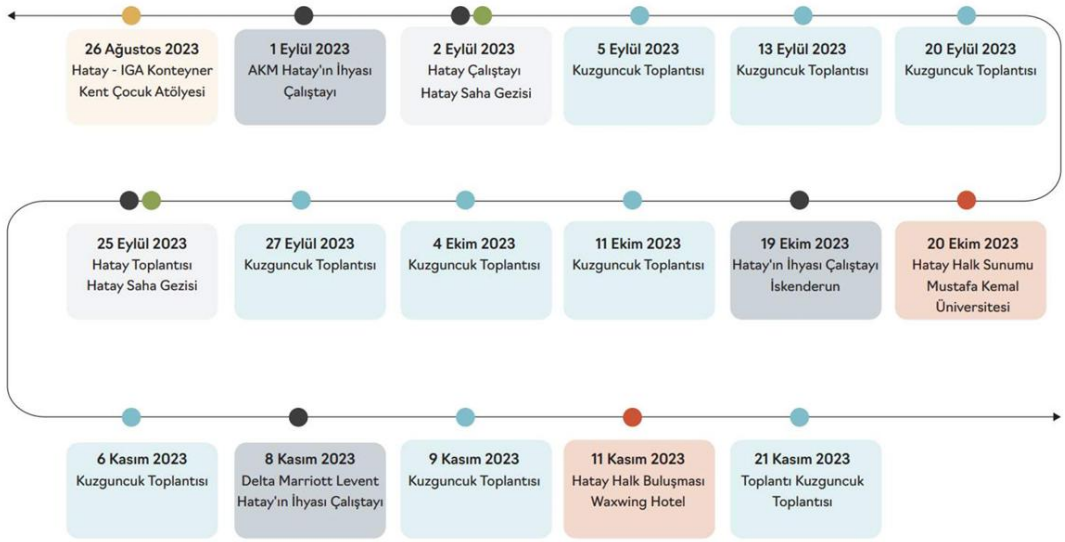
'Halkın görüşlerine önem verilmesi ve projelerin halka açık sunumlarla paylaşılması, projenin benimsenmesi açısından oldukça önemlidir…Yerel halkın kentin planlanması sürecine aktif olarak dahil edilmesi için yatırımcılar ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapılmalıdır. Katılımcıların fikirlerinin

değerlendirildiği etkileşimli çalışma modellerinin benimsenerek uygulanması güven ve aidiyet duygularının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Kamu-özel sektör ve sivil toplum iş birliği modelinin güçlendirilmesi için net bir yol haritası ve işleyiş prosedürlerinin belirlenmesi, STK'lar, akademi ve ulusal & uluslararası kurumlararasında etkili bir iş birliği sağlanması sağlıklı bir işleyiş için gereklidir.'

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerin ardından Antakya'da hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu sürecin koordinasyonu kapsamında Türkiye Tasarım Vakfı (TTV), merkezi düzeyde yetkili kurumlar tarafından görevlendirilmiştir. Master planın hazırlanma sürecine DB Architects ve KEYM Kentsel Dönüşüm Merkezi gibi yerli kuruluşların da dâhil edilmesi, planlamada çok aktörlü bir yapının benimsendiğini göstermektedir. TTV'nin yayımladığı resmi dokümana göre, planlama süreci kapsamında 6 atölye ve mimari sunum, 25 tasarım koordinasyon toplantısı ile birlikte 8 saha ziyareti ve halkla buluşma etkinliği gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, TTV tarafından yapılan açıklamalarda, yurttaşlardan toplanan verilerin analiz edildiği ve bu analizlerin planın tasarım kararlarına yön verdiği ifade edilmektedir (TTV, 2025).

Turner'ın (1976) işaret ettiği gibi merkezi otoriteler yerine yerel toplulukların söz sahibi olması, ortaya konan çözümlerin halkın gerçek ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlamaktadır. Nitekim Hatay örneğinde, depremzede yurttaşlar ve yerel kuruluşlar sürece dahil edilerek, planlama kararlarının bölgenin sosyo-kültürel dinamiklerine dayandırılması hedeflenmiştir. Healey'nin (1997) yönetişim odaklı müzakereci planlama anlayışına göre de planlama ancak ilgili tüm aktörlerin kolektif bir çaba sergilemesiyle başarılı olabilir. Hatay'da farklı düzeydeki paydaşların birlikte çalışması, planlamanın hiyerarşik bir teknokratik faaliyet değil, ağ tipi bir yönetişim süreci olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda yerel topluluklar ve sivil aktörler, planlama sürecinin bir parçası olmaya çalışmıştır. Planlama sürecinde katılımı sağlamak için çeşitli araçlar ve yöntemler kullanılmıştır. Deprem sonrası yeniden yapılanmada alışılmışın dışında bir yol izlenerek "rutinin kırılması" mümkün olmuştur. Bu amaçla sürecin en başından itibaren farklı ölçeklerde toplantılar, atölye çalışmaları (çalıştaylar) ve yerinde incelemeler gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (TTV, 2025). Toplantı ve etkinlikler hem halkın bilgilendirilmesi hem de görüşlerinin alınması işlevini görerek "aşağıdan yukarı" yaklaşımın aracısı olmuştur. 1 Eylül 2023 tarihinde İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi'nde TTV

öncülüğünde "Hatay Yeniden İhya Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir. Çalıştay kapsamında tüm paydaşların katılımıyla Hatay'ın uzun vadeli gelişim vizyonunu çerçeveleyen stratejiler tartışılmıştır. Özellikle kentin tarihî ve kültürel mirasının korunması ve geleceğe taşınması, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal dokunun güçlendirilmesi gibi temalar üzerinde durulmuştur. Bu tür tematik buluşmalar, farklı uzmanlık alanlarından kişilerin ve halk temsilcilerinin belirli konularda derinlemesine fikir alışverişi yapmasına imkân tanıyarak planlama kararlarına zemin hazırlamıştır.

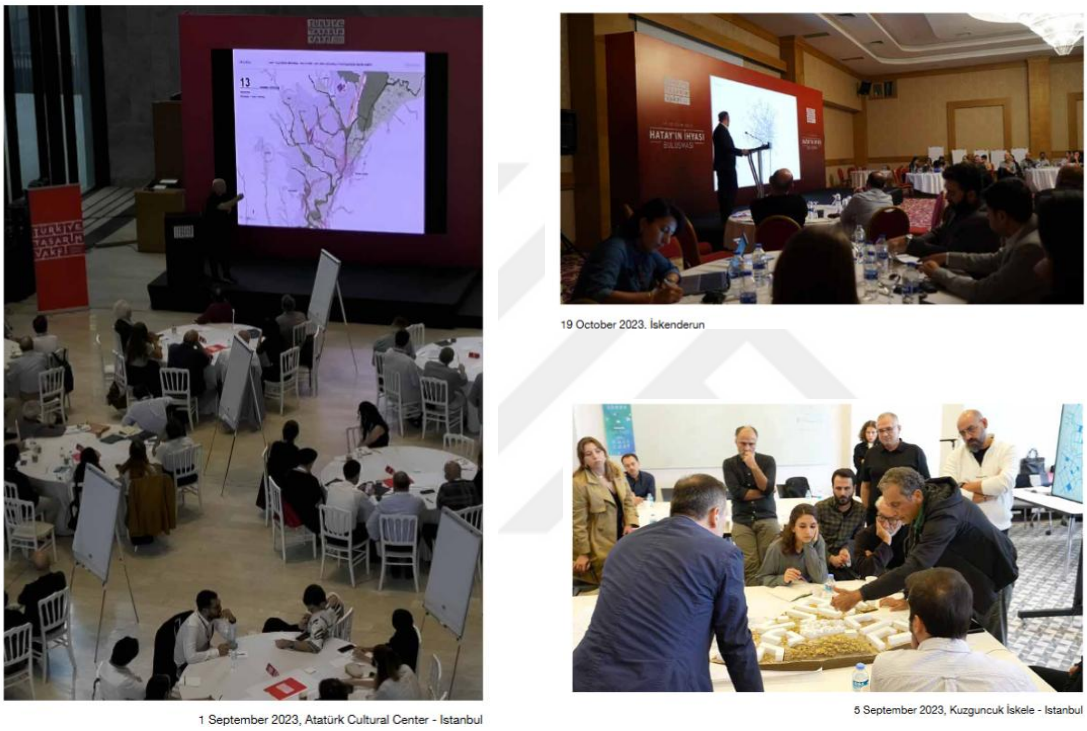

Şekil 4.10 Antakya'nın Canlandırılması Projesi Çalıştay ve Toplantılar (https://ttvhatay.com/)

Ayrıca Hatay'ı Yeniden İhyası Çalıştayı Raporu (2024), topluluk üyelerinin öncelikli yeniden yapılanma alanlarını belirlemede, yerel kaynak tahsisini savunmada, kamusal alanların ve konut projelerinin tasarımını etkilemede önemli bir rol oynadığını 07 numaralı çalışma grubunda şu şekilde vurgulamaktadır:

'Calışmaların ayrıntılı bir sekilde paylaşılması ve aşamalara göre değerlendirilmesi gerekliligi ile insani şartların iyilestirimesinin önem arz ettiği vurgulanmıştır. Yerel halkla güçlü iletisim kurulması gerektiği, projenin sadece onay almakla degil, üretim ve insaat aşamalarinda bölgedeki üreticiler ve küçük yatırımcıların da dahil edildiği bir yapıda yönetilmesi gerektiği vurgulanmıstır. Sürecin seffaf bir sekilde yürütülmesi gerektigi, örneğin mülk sahiplerinin projeden ne kadar haberdar olduğunun dikkate alınmasının önemli olduğu belirtilmistir.'

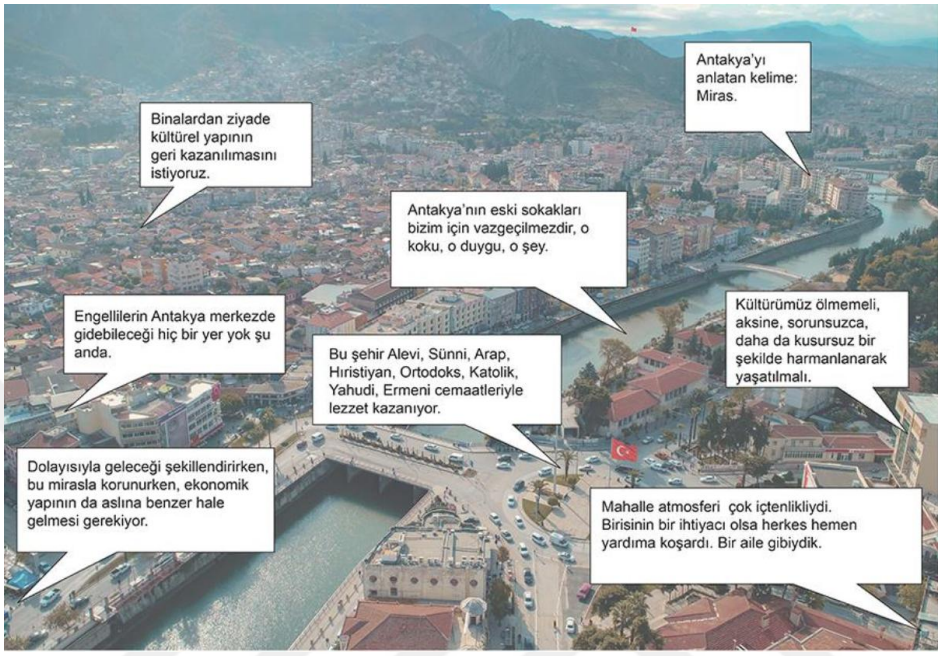
Proje kapsamında yürütülen araştırmalar, farklı dönemlere ve olgunluk seviyelerine sahip deprem sonrası yeniden yapılanma projelerini incelemiştir. Bu değerlendirmeler, başarılı örneklerden öğrenmek amacıyla gerçekleştirilmiş olup topluluk katılımının yeniden inşa süreçlerinde kritik bir unsur olduğunu ortaya koymuştur. Geçmiş deneyimler ve elde edilen bulgular ışığında Antakya'nın yeniden canlandırılması projesinin master planı topluluk katkılarına dayalı bir yaklaşım benimsemeyi amaçlamaktadır.

Şekil 4.11 Antakya'nın Yeniden Canlandırılması Projesi kapsamında yapılan çalıştay ve toplantılar (www.ttvhatay.com)

Bu çerçevede, Antakya'da uygulanabilecek çeşitli mekân oluşturma etkinliklerine yönelik öneriler geliştirilmiş olup bu etkinliklerin hızla hayata geçirilebilmesi ve yeniden yapılanma süreci boyunca sürdürülebilirliği sağlanacak şekilde tasarlanması hedeflenmektedir. Planın temel ilkelerinden biri, afet öncesindeki mahalle dokusunun ve yerleşim kurgusunun mümkün olduğunca korunması olarak belirlenmiştir. Planlama ekibi, yerel halkın taleplerini dikkate alarak, konut sayısının ve sosyal dokunun korunmasını öncelikli hedeflerden biri olarak açıklamıştır. Bu strateji, depremzedelerin, afet öncesi komşuluk ilişkilerini sürdürebilecekleri alanlarda yaşama isteği doğrultusunda şekillenmiştir (TTV,

2025). Bununla birlikte, danışma ve katılım mekanizmalarının organizasyonu sürecin tamamına yansımamış; yerel aktörlerin planın nihai şekillenme sürecine etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır. Süreçte toplumun görüşüne başvurulmuş olmakla birlikte, karar alma ve uygulama mekanizmalarında yetki devri gerçekleşmemiştir.

Şekil 4.12 Master plan, Foster + Partners (https://ttvhatay.com)

Yapılan etkinlikler hem Antakya'da hem de İstanbul'da farklı mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Hatay Toplum Merkezi aracılığıyla halkla doğrudan iletişim kurulması hedeflenmiştir. Yapılan toplantılarda hangi konuların gündeme gelebildiği ve hangi ölçekte fikir beyanına izin verildiği de önem taşımaktadır.

Şekil 4.13 TTV Hatay Toplum Merkezi ve Antakya'nın Yeniden Canlandırılması proje maketi. (https://ttv.magnetistanbul.online/ttv-hatay-toplum-merkezi/)

Hatay Kurmak (2024) raporuna göre, yerel halk yalnızca fiziksel planlama unsurlarına değil, aynı zamanda kültürel süreklilik, toplumsal aidiyet ve tarihî dokunun korunması gibi değerlere de vurgu yapmıştır. Söz konusu beklentilerin

planın bağlayıcı kararlarına ne ölçüde yansıdığı konusu devam eden süreçte belirsizliğini korumaktadır. Afet sonrası müdahale süreçleri doğası gereği belirli düzeyde merkezî organizasyonu ve hızlı karar almayı gerektirmektedir. Fiziksel güvenliğin sağlanması, altyapının onarılması ve barınma gibi temel ihtiyaçların hızla karşılanması, planlama süreçlerinde daha kısa süreli ve daha teknik odaklı yaklaşımları ön plana çıkarabilmektedir. Bu tür koşullarda katılımın kapsamı ve niteliği, süreçlerin zaman kısıtları nedeniyle daha sınırlı bir formda uygulanabilmektedir. Bu bağlamda, kamu kurumları ile tasarım ekipleri arasındaki teknik koordinasyon öncelik kazanmıştır. Sürecin ilerleyen aşamalarında planlama faaliyetlerinin kurumsal yapıya kavuşmasını sağlanmış; ancak bu yapı, karar alma yetkisinin merkezi aktörlerde kalmaya devam ettiği bir planlama yaklaşımını yansıtmıştır. Buna ek olarak, planlama sürecinde benimsenen yöntemler, katılımın biçimini ve kapsamını doğrudan etkilemiştir. Katılımcı etkinliklere davet edilen gruplar çoğunlukla meslek kuruluşları, akademik çevrelerden temsilciler, sivil toplum örgütleri ve bazı yurttaş gruplarından oluşmuştur. Bu yapı, geniş tabanlı doğrudan halk katılımından ziyade, temsili katılım yaklaşımını yansıtmaktadır.

Toplum kesimlerinin dile getirdiği ihtiyaç ve beklentiler, daha çok sosyo-kültürel değerlere, tarihsel mirasın korunmasına ve yerleşik mahalle dokularının sürdürülebilirliğine yönelik olmuştur. Hatay Kurmak (2024) raporunda, yurttaşların yalnızca fiziksel altyapı taleplerine değil, aynı zamanda kültürel aidiyet, komşuluk ilişkileri ve kolektif hafızanın korunmasına dair önerilerde bulunduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, yurttaşların ve yerel kurumların planlama sürecine dâhil edilmesine yönelik çeşitli girişimlerin gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Toplantılar, atölye çalışmaları ve saha ziyaretleri aracılığıyla farklı paydaşlardan görüş alınmış; bu görüşlerin planın içerik aşamasında dikkate alındığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, planın nihai hâlinin, büyük oranda teknik gereklilikler ve yönetsel öncelikler doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır. Düzenlenen çalıştaylar, alan gezileri ve çok aktörlü toplantılar, en azından toplumsal aktörlerin görünürlüğünü artırmıştır. Aşağıdan yukarı planlama mekanizmaları çalıştırılmış; atölyeler, toplantılar, alan çalışmaları gerçekleştirilmiş; görüşler toplanmış ve belirli ölçüde plan dokümanlarına entegre edilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar bu etkileşim karar alma yetkisini içermese de, planlama kültüründe yeni bir anlayışın oluşmakta olduğunu işaret etmektedir.

4.3 Antakya'da Hibrit Bir Yaklaşım: Yukarıdan Aşağı ve Aşağıdan Yukarı Modellerin Birleştirilmesi

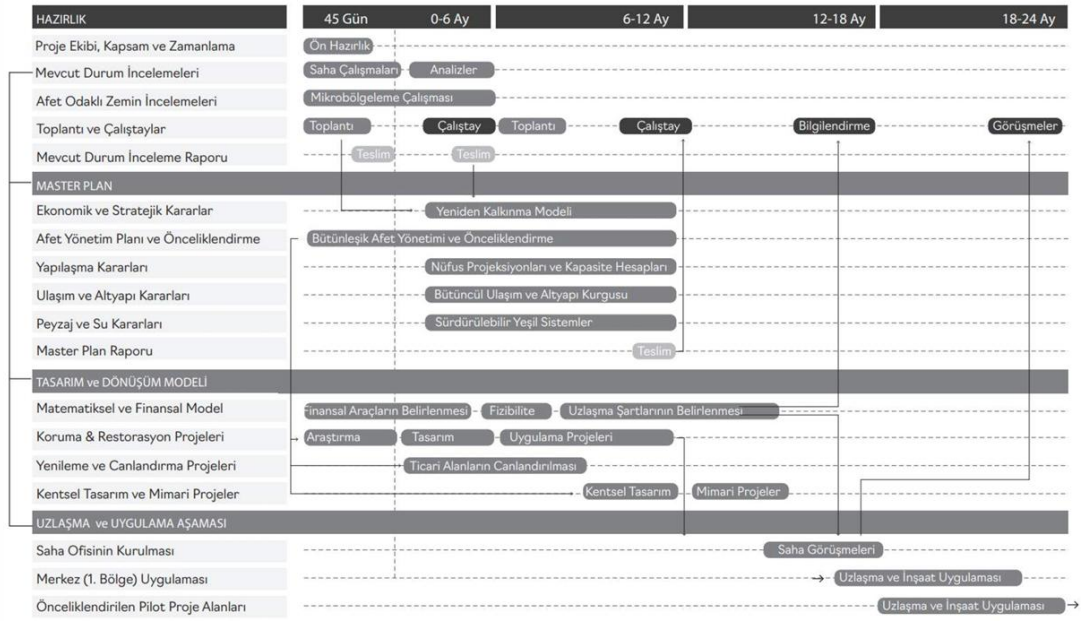
Antakya'yı Canlandırma Projesi kapsamında geliştirilen "Yeni Şehir, Kadim Hikâye: Hatay" master planı, bu tarihi kentin yeniden canlandırılması ve dayanıklı hale getirilmesi için geleneksel planlama anlayışından farklı olarak yenilikçi bir planlama yaklaşımı ortaya koymaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, geleneksel planlamadaki tek yönlü yöntemlerin ötesine geçerek yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama stratejilerini bir araya getirmektedir. Yukarıdan aşağı planlama, hızlı müdahale için gerekli kaynakları ve örgütsel kapasiteyi sağlarken aşağıdan yukarı planlama, topluluğun kentin geleceğini şekillendirmede aktif rol oynamasını sağlamaya çalışmıştır.

Şekil 4.14 Depremzedelere ait duvar yazıları (https://www.aa.com.tr/)

Antakya'nın yeniden canlandırılması, devlet öncülüğündeki müdahalelerin yerelleştirilmiş katılımcı mekanizmalarla tamamlandığı planlama modeli ilgi çekici bir vaka çalışması olarak hizmet etmektedir. Bu bölümde Antakya'daki hibrit yaklaşımın, yukarıdan aşağı olan merkezi iyileştirme çabaları ile kentsel yeniden yapılanmaya aşağıdan yukarı katılım arasındaki dengeyi nasıl sağlamaya çalıştığı incelenmektedir.

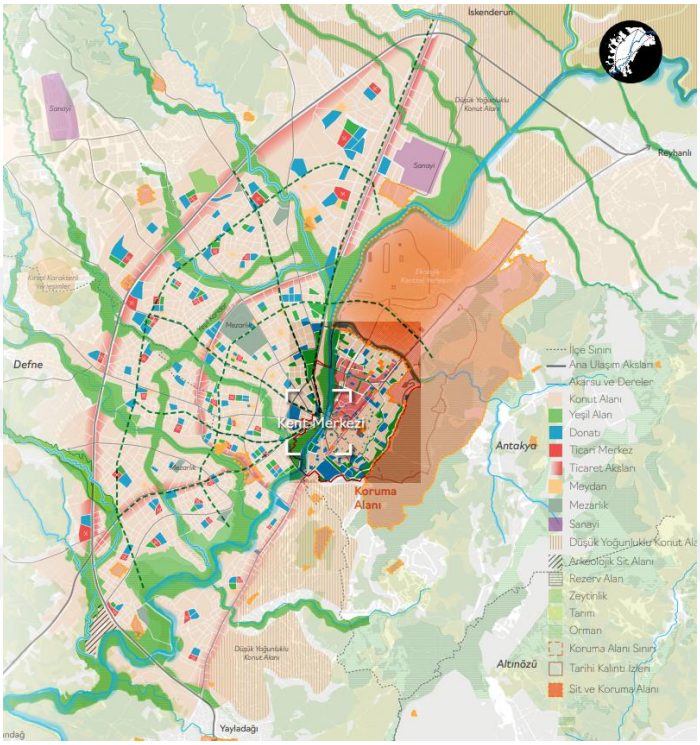
Projenin hazırlık aşaması taban verilerin oluşturulması ve katılımcı sürecin başlatılması safhası, ön hazırlık, saha çalışmaları, mikrobölgeleme analizleri, toplantılar ve çalıştaylarla şekillenmiştir. Bu süreçte, mevcut durum analizleri, afet odaklı zemin incelemeleri ve çok aktörlü toplantılarla Antakya'nın mevcut yapısal, sosyal ve kültürel durumunun detaylı bir envanteri çıkarılmıştır. Türkiye Tasarım Vakfı'nın da belirttiği üzere bu süreç, yalnızca teknik bir değerlendirme değil; aynı zamanda yerel topluluklarla diyaloğa dayalı bir bilgi üretimi olarak kurgulanmaya çalışılmıştır.

Tablo 4.15 Antakya'nın Canlandırılması Projesi Takvimi (www.ttvhatay.com)

Master plan aşamasında "Yeniden Kalkınma Modeli" başlığı altında ekonomik, stratejik ve mekânsal kararlar alınmıştır. Afet yönetimi planları, nüfus projeksiyonları, ulaşım ve altyapı bütünlüğü ile sürdürülebilir yeşil sistemlerin entegrasyonu bu aşamada tasarlanmıştır. Proje yalnızca fiziksel yeniden inşayı değil, aynı zamanda sosyo-kültürel bağlamın korunmasını hedefleyen bir yaklaşım sergilemektedir. Tasarım ve dönüşüm modeli aşamasında, finansal araçların belirlenmesi, uygulanabilirlik analizleri, yenileme ve kamusal alan projeleri gibi alt başlıklarla planlamanın uygulanabilirliğine odaklanılmıştır. Kentsel tasarım ve mimari projeler, özellikle yerel ihtiyaçlarla uyumlu ve tarihî dokuya duyarlı olacak şekilde geliştirilmiştir. Katılımcı ofisler ve uluslararası tasarım ekiplerinin iş birliğiyle yürütülen bu süreç, farklı ölçeklerdeki müdahaleleri kapsar niteliktedir. Son evre olan uzlaşma ve uygulama aşaması, saha ofislerinin kurulması, pilot proje alanlarının uygulamaya geçirilmesi ve uzlaşma mekanizmalarının işletilmesi ile ilgilidir. Özellikle saha görüşmeleri, halkla iletişim ve bilgilendirme toplantıları, gerçekleştirilmiştir. Merkeziyetçi planlama, afet sonrası müdahalelerde özellikle kaynakların hızlı mobilizasyonu, büyük ölçekli altyapı yatırımlarının hızlandırılması ve yönetimsel koordinasyonun sağlanması açısından etkili bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Alexander, 2002). Bu yaklaşımda genellikle merkezi hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve büyük ölçekli finansal destek sağlayan kurumlar ön plandadır (Healey, 1997). Ancak Burby (2003), yalnızca merkeziyetçi planlama ile yürütülen projelerin, yerel katılım mekanizmalarının

eksikliği nedeniyle sürdürülebilir olmayabileceğini öne sürmektedir. Antakya'daki yeniden yapılanma sürecinde yukarıdan aşağı planlama yaklaşımı dahil edilmiş olsa da, süreç içerisinde farklı aktörlerin ne ölçüde entegre edildiği ve halkın ne kadar söz sahibi olduğu konusu önemli bir araştırma alanıdır. Türkiye Tasarım Vakfı (TTV) "Hatay Tasarım ve Planlama İşbirliği Grubu" adı altında, farklı disiplinlerden uzmanları bir araya getirmiştir.

Şekil 4.16 Master Plan Şeması (https://ttvhatay.com/)

TTV, projeyi yürütürken merkezî bakanlıklarla protokoller imzalamış, böylece resmî yetki ve koordinasyon çerçevesi oluşturmuştur. Vakıf, bir sivil toplum kuruluşu olmakla birlikte, bu proje kapsamında adeta bir ara kurum işlevi görerek kamu, özel sektör mimarlık ofisleri ve halk arasındaki iş birliğini sağlamaya çalışmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı, projenin kurumsal himayesini ve resmî onay süreçlerini yürütmektedir. Bakanlıklar ile TTV arasında imzalanan protokoller, Vakfa planlama ve tasarım süreçlerinde hareket alanı tanırken aynı zamanda merkezî denetim ve yönlendirmeyi mümkün kılmıştır. Hatay Valiliği de sürece dâhil olması merkezî yönetimin projeye sahip çıktığını ve yerel yönetimin yeniden imar sürecini desteklemeye çalıştığını göstermektedir. Böylece merkezi yönetim aktörleri hem mevzuat ve izin süreçlerinde yetkili hem de proje desteğinin kaynağı olmuştur.

Hatay Büyükşehir Belediyesi ve Antakya ilçe belediyesi, yasal olarak planlama yetkisine sahip yerel idareler arasında yer almakla birlikte, Antakya'yı Canlandırma Projesi kapsamında yürütülen yeniden yapılanma sürecinde daha çok ikincil bir konumda yer almışlardır.

Şekil 4.17 TTV Hatay. (2023). *[KEYM Master Plan fotoğrafı]*. (https://ttvhatay.com/)

Afet sonrasında ilan edilen Olağanüstü Hal rejimi ve buna bağlı olarak yürürlüğe giren yasal düzenlemeler çerçevesinde, yeniden imar faaliyetlerine ilişkin karar alma ve uygulama süreçlerinde merkezi idarenin yetkileri belirgin biçimde genişlemiştir. Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından yapılan açıklamalarda da afetin boyutunun yerel yönetimlerin mevcut kapasitesini aşan nitelikte olduğu ve bu nedenle merkezi desteğin kaçınılmaz olduğu ifade etmiştir. Bununla birlikte, yerel yönetimler sürece katkı sağlamaya devam etmiştir. Hatay Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile iş birliği içinde "Hatay Planlama Merkezi" başlığı altında alternatif bir planlama süreci başlatmış; bu çerçevede çeşitli üniversitelerden akademisyenler ve uzmanlarla birlikte şeffaf ve katılımcı planlama çalıştayları düzenlemiştir (Lotus News, 2024).

Merkeziyetçi yönetişim modelleri, karar alma süreçlerinde hız ve koordinasyon avantajı sunabilmekle birlikte, yerel düzeydeki kurumsal aktörlerin sürece katılım alanını sınırlayabilmektedir. Bu çerçevede, yerel yönetimlerin yeniden yapılanma sürecindeki rolü ağırlıklı olarak uygulama desteği sağlama ve teknik lojistik katkı sunma biçiminde şekillenmiştir. Proje süreci boyunca, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve yerel platformların sürece dâhil edilmesi yönünde girişimlerde bulunulmuştur. Türkiye Tasarım Vakfı (TTV), Hatay Mimarlar Odası başta olmak

üzere ilgili meslek odaları, yerel sivil toplum kuruluşları ve farklı toplumsal inisiyatiflerle iş birliği kurmuştur. Proje sürecine ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyet gösteren mimarlık ve tasarım ofisleri de gönüllülük esasına dayalı olarak dâhil edilmiştir. Bu ofisler, Antakya merkez başta olmak üzere, Defne, Samandağ ve Kırıkhan gibi farklı pilot bölgeler için kentsel tasarım rehberleri ve kavramsal mekân projeleri üretmişlerdir. Uluslararası ofislerin katılımı hem küresel deneyimlerden yararlanılması hem de tasarım kalitesinin artırılması yönünde bir strateji olarak değerlendirilmiştir. TTV'nin açıklamalarına göre, bu süreç halkın katılımı ile yürütülmüş ve uluslararası ekiplerin deneyimi proje çerçevesinde bütünleştirilmiştir. (TTV, 2024). Mimarlık ekiplerinin katkısı, teknik uzmanlık bilgisi üzerinden yürütülmüş olup; planlama sürecine çok-disiplinli, yenilikçi ve estetik boyutlar kazandırmıştır. Bununla birlikte, teknik aktörlerin belirleyici rolü, planlamada uzman temelli ve teknokratik bir eğilimin hâkim olmasına da neden olmuştur.

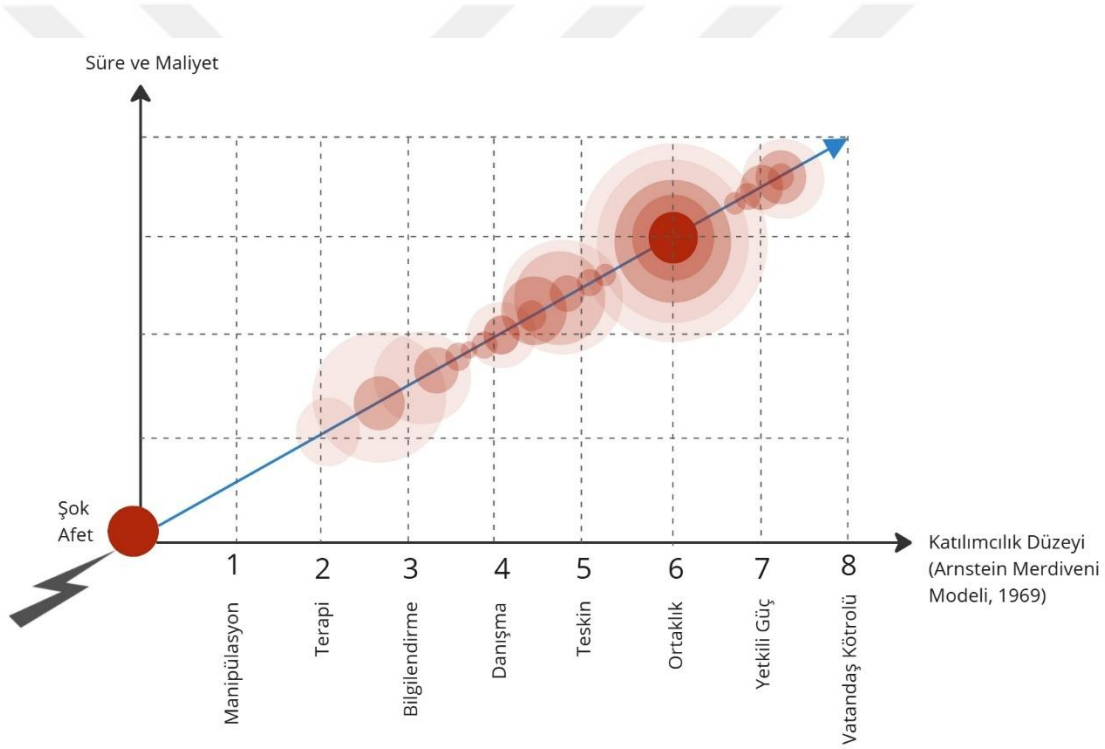
Antakya Örneğinde Kilit Aktörler	Projede Üstlendiği Rol	Proje Sürecine Etki Düzeyi
Merkezi Hükümet (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı)	Stratejik liderlik, finansman ve politika desteği; planların onayı ve yasal düzenlemelerle çerçeve oluşturma	Stratejik yönlendirme, plan onayı ve yasal çerçeve oluşturma; yüksek düzeyde karar üretimi.
AFAD (Acil Durum Yön. Başkanlığı)	Afet acil durum koordinasyonu; risk değerlendirmesi ve teknik afet verilerinin planlamaya entegrasyonu	Teknik destek ve risk analizleri; karar üretiminde sınırlı rol.
İl Yönetimi (Hatay Valiliği, Kaymakamlıklar)	İldeki kurumlar arası koordinasyon, merkezi kararların yerelde uygulanması, paydaşlar arası iletişimin sağlanması ve denetim	Yerel koordinasyon ve uygulama denetimi; karar süreçlerine dolaylı katkı.
Yerel Yönetim (Antakya Belediyesi, Hatay Büyük Şehir Belediyesi)	Yerel ihtiyaçların tespiti, altyapı ve hizmetlerin planlanması, uygulamada lojistik destek.	Altyapı hizmetleri ve mahalle düzeyindeki destek görevleri dışında, planlama yetkisi yok.
STK'lar & Yerel İnisiyatifler	Gönüllü teknik katkı ve uzmanlık sağlama; kültürel mirasın ve kamu yararının gözetilmesi; katılımcı platformlar oluşturma, teşvik etme.	Uzman katkısı ve teknik tasarım desteği; karar çıktılarında etkili ama resmi yetkisi yok.
Akademi & Uzman Gruplar (Üniversiteler, mimarlık ofisleri)	Bilimsel veri üretimi ve yaratıcı planlama çözümleri geliştirme	Bilimsel veri üretimi ve disiplinlerarası çözüm geliştirme; içerik üretiminde belirleyici.
Toplum	İhtiyaç ve önceliklerini dile getirme; yerel bilgi ve öneriler sunma; uygulamalara geri bildirim verme	Temsili katılım ve geri bildirim; doğrudan karar süreçlerine etkisi çok sınırlı.

Proje Sürecine Etki Düzeyi Seviyeleri

Tablo 4.18 Antakya Örneğinde Afet Sonrası Planlama Sürecine Katılan Aktörlerin Rol Dağılımı ve Karar Süreçlerine Etki Düzeyleri. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Hatay Çalıştay Raporu (2023)'na göre ise, erken aşamadaki karar alma süreçleri, hızlı müdahale için gerekli olmakla birlikte, şeffaflık, eşitlik ve toplumun bilgiye erişimi konusunda endişelere yol açmıştır. Birçok yerel paydaş, istişarenin

gerçekleştiğini ancak bunun nihai kararlara her zaman etkili bir şekilde yansıtılmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle, planlamada denge sağlanması kritik öneme sahiptir; böylece toplumsal katılım, stratejik yaklaşımlar, acil iyileşme sürecini geciktirmeden anlamlı bir şekilde sürece entegre edilebilmektedir. Bu süreçte teknolojik yenilikler ve finansal etki, katılım maliyetlerini ve süresini azaltırken etkin vatandaş katılımını sürdürmede önemli bir rol oynamaktadır. Antakya'nın afet sonrası yeniden yapılandırılmasında, esnek planlama stratejisinin başarısının, verimlilik ile kapsayıcılık arasında denge kurabilmek için katılımın zaman içinde kademeli olarak ölçeklendirildiği, yapılandırılmış fakat aynı zamanda bağlamsal değişimlere uyum sağlayabilen hibrit bir modele duyulan gereksinimi açık biçimde ortaya koyduğunu göstermektedir.

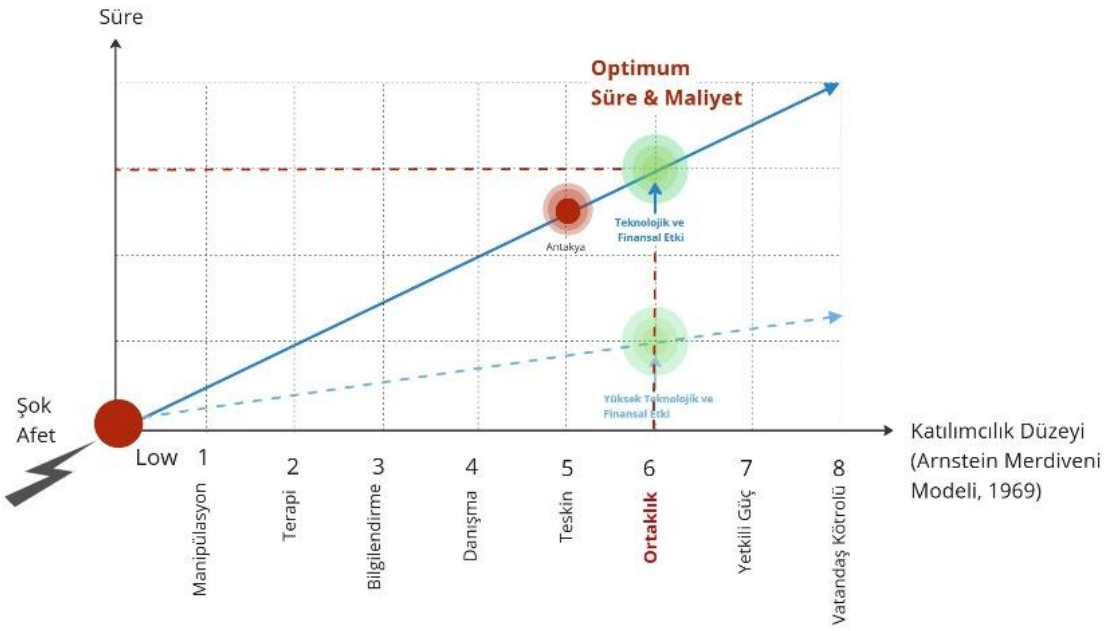

Şekil 4.19 Katılım Seviyelerinin Göreli Yoğunluk Dağılımı Örneği. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Şekil 4.19, araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür temelli değerlendirmeler doğrultusunda uygulamalar ile süreçler arasındaki farklılıklar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Şekil, bir kentin farklı bölgelerinde gözlemlenen baskın katılım düzeylerinin yoğunluk dağılımını örneklemektedir. Dairelerin büyüklüğü göreli katılım yoğunluğunu, konumları ise uygulamalar arası ilişkiyi temsil etmektedir. Çalışmada şehirlere ait katılım seviyelerine ilişkin kesin bir sonuca ulaşmak

mümkün olmamakla birlikte, literatür temelli değerlendirmeler doğrultusunda sürecin genel eğilimleri ortaya konmuştur. Mahalleler ve süreçler arası farklılıklar göz önüne alınarak ilgili şehirde sürecin baskın olarak yansıttığı katılım seviyesine odaklanılmıştır.

Şekil 4.20'deki optimize edilmiş katılım seviyesini gösteren grafik, hibrit modelin zaman ve maliyet kısıtlamalarını azaltarak asgari katılım düzeyini ''Ortaklık'' seviyesinde dengeli bir hale getirdiğini göstermektedir. Arnstein'e (1969) göre, katılımın gerçek anlamda sağlandığı ''Ortaklık'' seviyesine ulaşmanın önündeki en büyük engellerden biri, topluluk liderliğinde karar alma süreçlerini destekleyen hukuki çerçevelerin yetersizliğidir. Antakya'yı Yeniden Canlandırma Projesi, afet sonrası kentsel iyileştirme sürecinde yenilikçi bir yaklaşım benimseyerek katılımı teşvik etmiş, ancak Arnstein'in (1969) Vatandaş Katılımı Merdiveni'nde tam anlamıyla "Ortaklık" (6. basamak) seviyesine ulaşamamıştır. Arnstein'in (1969) vatandaş katılımı merdiveni perspektifinden bakıldığında, projenin katılım düzeyi başlangıçta "danışma" basamağı civarında değerlendirilebilir.

Şekil 4.20 Katılımcılık düzeyinin zaman ve maliyet ile dengelenmesi. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Sürecin ilk aşamalarında halkın katılımı, bilgi alışverişi ve öneri alma şeklinde gerçekleşmiş, ancak karar verme yetkisi büyük ölçüde uzmanlar ve resmi kurumlarda kalmıştır. Proje ilerledikçe katılım düzeyinde iyileşme ve güç paylaşımı

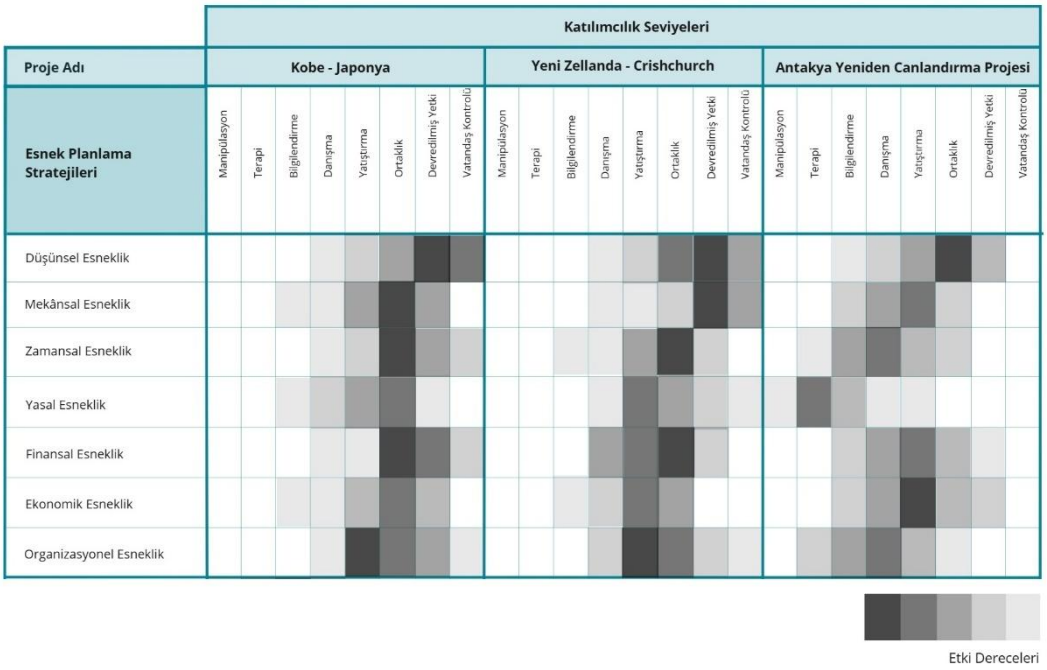
yönünde adımlar atıldığı görülmektedir. Bir süre sonra özellikle tasarım alternatiflerinin geliştirilmesi ve uygulama stratejilerinin belirlenmesi safhalarında, teskin seviyesine yükselmiştir. Arnstein'in "Vatandaş Katılımı Merdiveni" (1969) kuramında yer alan beşinci seviye, yani "Teskin (Placation)" seviyesi, yurttaşların sınırlı düzeyde etkide bulunabildiği ancak gerçek karar alma yetkilerinin hala güç sahibi otoritelerde kaldığı bir katılım biçimini ifade etmektedir. Teskin seviyesinde halk, çeşitli kurullara veya komitelere seçilebilir, hatta bazı planlama önerileri sunabilmektedir. Ancak bu katılımcıların önerilerinin nihai kararlar üzerindeki etkisi sınırlıdır; zira karar hakkı, gücü elinde tutan kurumlar tarafından saklı tutulmaktadır. Yani yurttaşlar süreçte görünür kılınmakta; fakat yönetişim yetkisi el değiştirmemektedir. Katılımın kalitesi, teknik destek sağlanması ve halkın kendi önceliklerini savunacak düzeyde örgütlenip örgütlenemediğiyle doğrudan ilişkilidir (Arnstein, 1969). Arnstein bu düzeyi, halkın gerçekten karar süreçlerinde etkili olabildiği "Ortaklık" (6. seviye) ve "Yetki Devri" (7. seviye) gibi daha üst katılımcı biçimlerinden ayırır. Dolayısıyla teskin düzeyi, katılım adına atılmış önemli bir adım olmakla birlikte, henüz güç paylaşımını içermeyen bir katılım biçimi olmaktan öteye geçememektedir. Bu sebeple Ortaklık düzeyinde beklenen güç paylaşımı, Antakya örneğinde sınırlı kalmıştır. Bu sonucun temel nedenleri şunlardır: Afet sonrası acil müdahale zorunluluğu, katılım süreçlerini sınırlamış ve hızlı karar alma gereksinimi ön plana çıkmıştır. Katılım daha çok temsilî aktörler aracılığıyla yürütülmüş, doğrudan bireysel yurttaş katılımı sınırlı kalmıştır.

Antakya projesi, şeffaflık ve katılım ilkelerine değer veren bir yaklaşım benimsemiş; ancak afetin yarattığı acil müdahale ihtiyacı ve kurumsal sınırlılıklar nedeniyle tam yetki paylaşımını sağlanamamıştır. Ancak bu yaklaşım, Türkiye'nin afet sonrası planlama pratiğinde katılım kültürünün gelişmesi, yerel aktörlerin sürece entegre edilmesi bu sayede esnek planlama stratejilerinin ve meşruiyetinin güçlendirilmesi açısından önemli bir yenilik ve ilerleme teşkil etmektedir. Dolayısıyla süreç, eksikliklerine rağmen yukarıdan aşağıya dayalı geleneksel planlama yaklaşımından yenilikçi planlama modeline geçişin ilk adımlarından biri olarak Türkiye'de afet sonrası planlama pratiğinde bir dönüşüm çabası olarak değerlendirilmektedir.

5
BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

5.1 Vakaların Karşılaştırılması: Katılım Seviyeleri, Esnek Planlama ve Hibrit Modellerin Değerlendirilmesi

Antakya, Christchurch ve Kobe örnekleri, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde benimsenen esnek planlama stratejilerinin, farklı bağlamsal koşullar ve yönetişim pratiklerine göre katılım seviyelerinde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, her bir kentin planlama yaklaşımı, Arnstein'in (1969) sekiz basamaklı katılım merdiveni çerçevesinde değerlendirilerek, stratejilerin karar alma süreçlerine yurttaş dahiliyetini nasıl şekillendirdiği incelenmiştir.

Tablo 5.1 Katılım Seviyelerine Göre Esnek Planlama Stratejilerinin Karşılaştırmalı Dağılımı: Antakya, Christchurch ve Kobe. (Yazar tarafından üretilmiştir).

1995 Hanshin-Awaji Depremi, Japonya'nın yakın tarihindeki en yıkıcı kentsel afetlerden birini yaşamış olan Kobe'ye büyük bir meydan okuma sunmuştur. Başlangıçta merkezi yönetimin egemen olduğu kentsel iyileşme süreci, zamanla toplum da dahil edilmiştir. Düşünsel esneklik bağlamında Kobe'nin machizukuri yaklaşımını benimsemesi, yerel tasarım çıktılarıyla birlikte önemli bir bilişsel uyum

örneği sunmuştur. Planlama anlayışı esasen önceden var olan kentsel işlevleri yenilikçi bakış açısıyla iyileştirme üzerinden ilerlemiştir. Bununla birlikte, teknik detayların toplumla birlikte tartışılması ve yerel önerilerin uygulama sürecine entegre edilmesi, toplumsal belleğe ve kültürel sürekliliğe duyarlı bir yaklaşıma işaret etmektedir. Başlangıçta yukarıdan aşağıya yürütülen katı müdahaleler, zamanla yurttaş liderliğinde yeniden yorumlanarak Rokko Kaze-no Sato Parkı gibi yerel çözümlere dönüşmüş; 1993 tarihli ana kentsel plan ve afet öncesi katılımcı altyapılar bu süreci kolaylaştırmıştır. Süreç, başlangıçta merkezi yapının etki göstermesi nedeniyle zorluklar içerse de, uyarlanabilir düşüncenin kurumsallaştırılması kentsel dayanıklılık açısından kritik olmuştur. Kobe'de ilk dönemde uygulanan imar kısıtlamalarına karşın, daha sonraki aşamalarda mahalleye özgü planlamalarla esnek çözümler geliştirilmiş ve Rokkomichi gibi alanlarda tahliye güzergâhları ile kamusal alanlar yeniden düzenlenmiştir. Erken dönemdeki merkezi yaklaşımlar toplumsal güvensizlik yaratmışsa da, daha sonra müzakereyle şekillenen mekânsal planlar dayanıklı kentsel formların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mekânsal esneklik, arazi kullanım kararlarının kademeli şekilde uygulanmasını sağlayan bölgeleme sistemiyle sağlanmıştır. Bu bağlamda "öncelikli iyileştirme bölgeleri" kapsamlı yeniden geliştirme, karma müdahale ve minimal müdahale olarak sınıflandırılmış ve müdahale türü, bu zonlama sistemine göre belirlenmiştir. Arazi düzenlemeleri ve yeniden geliştirme projeleri kapsamında yolların genişletilmesi, parsel sınırlarının yeniden tanımlanması ve yeni açık alanların üretilmesi gibi mekânsal dönüşüm projeleri gerçekleştirilmiştir. Kobe'de mahallelerin farklı hızlarda yeniden inşa edilmesi ve geçici yerleşim olanaklarının sağlanması, zamansal esnekliğin somut örneklerini oluşturmuştur. Başlangıçta devletin belirlediği zaman planlaması ön planda olsa da, mahalle düzeyindeki planlama gruplarının devreye girmesiyle parallel ve kesişen süreçler gelişmiştir. Kobe'de Şubat 1995'te kabul edilen Özel Önlemler Yasası, ilk başta yurttaşları sürecin dışında bırakan sert bir yasal zemine dayansa da, toplumsal baskılar sonucunda bu çerçevenin esnetilmesi ve machizukuri gruplarının hukuki olarak tanınması sağlanmıştır. Bu geçiş, "Bilgilendirme" seviyesinden "Vatandaş Güçü" seviyesine doğru bir ilerlemeyi temsil etmiş, yasal meşruiyetin daha kapsayıcı bir temele oturmasını sağlamıştır. Kobe'de kamu-özel ortaklıkları, sigorta ve hibe fonları ile toplulukların yerel hizmetlere yönelik fonlara erişimi finansal esnekliğin örneklerindendir. Katılım sınırlı düzeyde kalmış, ancak bazı

machizukuri grupları kaynak tahsisinde etkili olabilmiştir. Kobe'de küçük işletmelere yönelik destek programları ve karma kullanımlı alanların teşvikiyle bu ekonomik esneklik desteklenmiş, bazı mahallelerde topluluk temelli pazarlarla yerel ekonomi yeniden canlandırılmıştır. Ancak bu süreç kırılgan gruplar için yeterince kapsayıcı olamamıştır. Kobe'de başlangıçta merkezi olan yönetişim yapıları, zamanla sivil platformları da içeren daha çok aktörlü yapılara evrilmiş; machizukuri konseyleri resmi danışma statüsü kazanmış ve STK'lar ile akademik kurumlar sürece-katılmışlardır. Bu dönüşüm, organizasyonel esneklik bağlamında katılım derinliğini "Ortaklık" ve bazı durumlarda "Yetki Devri" seviyelerine taşıyarak yönetişimin meşruiyetini ve uyarlanabilirliğini güçlendirmiştir.

2010 ve 2011 yıllarında meydana gelen Christchurch depremleri, örtüşen kurumsal çerçeveler, yenilikçi projeleri ve evrilen katılımcı dinamikleriyle karakterize edilen büyük ölçekli bir kentsel iyileşme sürecini başlatmıştır. Christchurch'ün iyileşme süreci, Arnstein'ın (1969) vatandaş katılım merdiveni çerçevesinden incelendiğinde, farklı planlama alanları ve iyileşme aşamaları boyunca değişen katılım seviyelerinin karmaşık bir tablosunu sunmaktadır. Genel olarak, süreç içinde "danışma" ve "teskin" seviyeleri (4. ve 5. basamaklar) görülse de bazı özel girişimler ise "ortaklık" (6. basamak) seviyesine ulaşmış ve sınırlı örneklerde "yetki devri" (7. basamak) özellikleri göstermiştir. Christchurch'te, 2011 tarihli Canterbury Earthquake Recovery Act (CER Yasası), merkezi hükümete planlama mevzuatını askıya alma ve yerel süreçlere doğrudan müdahale etme gibi geniş yetkiler tanımıştır. İyileştirme çalışmalarına öncülük etmek üzere kurulan Canterbury Earthquake Recovery Authority (CERA), daha sonra yerel yönetim, merkezi bakanlıklar ve topluluk temsilcilerini içeren ortak yönetişim yapısı Regenerate Christchurch'e dönüşmüştür. Başlangıçta merkezî bir yapıya sahip olan kurumsal model zamanla melez bir form kazanmıştır. Kamu katılımı, CERA'nın egemen olduğu erken dönemde büyük ölçüde sembolik düzeyde kalmış ancak Regenerate Christchurch aşamasında daha yüksek bir katılım seviyesiyle "Ortaklık" seviyesine ilerlemiştir. Merkezi yapı hızlı kararlar alınmasını sağlamış olsa da yerel yönetimin dışlanması güven zedelenmesine yol açmış, meşruiyeti yeniden tesis etmeyi amaçlayan Regenerate Christchurch ise devlet ile yerel vizyonlar arasındaki gerilim nedeniyle sınırlı başarı elde etmiştir. 2011 yılında Christchurch Şehir Konseyi tarafından başlatılan "Share an Idea" (Bir Fikir Paylaş)

kampanyası, geleneksel planlama hiyerarşilerini tersine çevirerek ve topluluk hayal gücünü mekânsal ve toplumsal yeniden yapılanmanın merkezine yerleştirerek bilişsel esnekliğin çarpıcı bir örneğini sunmuştur. Önceden belirlenmiş ve devlet güdümlü planlama şemalarını uygulamak yerine, bu girişim 100.000'den fazla yurttaş katkısına olanak tanımış; bu katkılar kentin merkezinin uzun vadeli dönüşüm vizyonlarının şekillendirilmesinde belirleyici olmuştur. Sürece uluslararası tasarım uzmanlarının da dâhil olduğu görülmektedir. Ayrıca 48 saatlik "tasarım atölyeleri" düzenlenmiş ve bu etkinlikler sonucunda kavramsal prototipler geliştirilmiştir. Katılımcı tasarım oturumları ve yuvarlak masa toplantıları, taslak Merkez Şehir Planı'nın oluşturulmasında doğrudan belirleyici olmuştur. Öte yandan, düşünsel esneklik, daha önce planlanan şehir içi otoyolun inşa edilmemesi gibi halkla birlikte geliştirilen kararlarla ve kent formunun birlikte yeniden düşünülmesiyle kendini göstermiştir. Buna ek olarak, Regenerate Christchurch kurumu, özellikle Ōtākaro Avon Nehir Koridoru projesinde olduğu gibi, ekolojik, kültürel ve toplumsal değerleri bütünleştiren uyarlanabilir planlama araçları ve geleceğe yönelik senaryolar benimsemiştir. Share an Idea girişimi, yurttaş katkısının planlama vizyonları ve sonuçları üzerinde anlamlı etkiler yaratmasıyla Arnstein'in Katılım Merdiveni'nde "Ortaklık" seviyelerini yansıtmaktadır. Katılım, yalnızca sembolik düzeyde kalmamış; zihinsel modellerin ve mekânsal anlatıların şekillenmesinde dönüştürücü bir rol oynamıştır. Düşünsel yeniden çerçeveleme süreci, çeşitli toplulukları güçlendirmiş ve özellikle CERA'nın önceki yukarıdan aşağıya müdahalelerine kıyasla sahiplenme duygusunu pekiştirmiştir. Ancak kamuoyunun hayal gücü ile kurumsal kapasite ya da siyasi irade arasında uzlaşı sorununu doğurmuş; bu durum, fikirlerin somut politikalara dönüştürülmesinde gecikmelere ve yer yer kısmı uygulamalara yol açmıştır. Organizasyonel esneklik bağlamında afet sonrası yönetim CERA tarafından merkezileştirilmiş olsa da, Öğrenci Gönüllü Ordusu gibi gayriresmî ağlar, sivil toplum girişimleri (Gap Filler, LiVS) ve Māori iwi (Yeni Zelanda'nın yerli Polinezya kökenli halkı; kendi diline, kültürüne ve toplumsal yapısına sahip özgün bir etnik grup) temsilciliği aşağıdan yukarı dinamikleri sürece dahil etmiştir. Daha sonra bu yapı Regenerate Christchurch çatısı altında topluluk, belediye ve merkezi yönetim temsilcilerini bütünleştirmiştir. Bu süreçte sivil toplum girişimleri özellikle geçiş projeleri ve kamusal alan kullanımlarında "Ortaklık" ve yer yer "Yetki Devri" seviyelerine ulaşarak yüksek katılım derinliği sağlamıştır. Çok aktörlü koordinasyon, tepki

kapasitesini artırmış ancak resmî ve gayriresmî planlama alanları arasında sürtüşmelere de yol açmıştır. Bu da katılımın merkezi kurumlarla birleşmediği sürece organizasyonel açıdan bazı projelerde etkisiz kalabileceğini göstermiştir. Mekânsal esneklik Christchurch'te "Geçici Kent" modeli, yaratıcı geçici çözümler, geçici kullanım alanları, Re: START Alışveriş Merkezi ve Ōtākaro Avon Nehir Koridoru gibi projelerin yeniden geliştirilmesini mümkün kılmış; esnek imar düzenlemeleri hızlı uygulamayı kolaylaştırmıştır. Bu süreçte geçici projeler topluluk katkısıyla şekillenmiş ve son imar kararı merkezi yönetimin etkisiyle tamamlanmıştır. Geçici müdahaleler toplumsal uyumu ve yeniliği teşvik etmiş, ancak yasal sisteme entegrasyon konusunda tam yetki verilmemiş ve sınırlılıklar gözlemlenmiştir. "Gap Filler", "Viva" ve "Greening the Rubble" gibi taban hareketleri, boş alanları dönüştürerek kamusal yaşamın yeniden canlandırılmasında önemli rol oynamıştır. Geniş halk kesimleri sıradan vatandaşlar ve yerel işletmeler kapsamlı bir katılım süreciyle planlamaya doğrudan dahil edilmiştir. Finansal esneklik, Christchurch'te hükümet taşınma paketleri, işletme hibeleri ve sigorta desteği sunarken topluluk öncülüğündeki projeler mikro hibeler ve kitlesel fonlamadan yararlanmıştır. Finansman araçları, hasar düzeyi ve iyileştirme öncelikleriyle uyumlu olacak şekilde şekillendirilmiştir. Fon dağıtımına ilişkin kararlar merkezi olarak verilmiş olsa da yerel projeler hibe kullanımında belli bir özerklik sergilemiştir. Finansal mekanizmalar hem stratejik hem de taban düzeyindeki iyileşmeyi desteklemiştir. Zamansal esneklik bağlamında Christchurch'te iyileşme dalgalar halinde gerçekleşmiş; acil durum, geçiş süreci ve kalıcı çözümler ardışık şekilde ilerlemiştir. Regenerate Christchurch uzun vadeli stratejileri vurgulamıştır. Geçici kullanımlar bu süreçte ara fonksiyonlar sağlamıştır. Bazı zaman çizelgeleri topluluklar tarafından şekillendirilmiş olsa da stratejik zamanlama büyük ölçüde devlet kontrolünde kalmıştır. Bu durum projelere değişen ihtiyaçlara uyum sağlama ve hız açısından önemli kazanımlar sunmuştur. Deprem sonrası Christchurch'te ekonomik esneklik yaratıcı endüstriler kapsamında gelişim göstermiştir. Yaratıcı aktörler yenilik için alan bulabilmiş olsa da ekonomik politikalar ağırlıklı olarak yukarıdan aşağı aktörlerle şekillenmiştir. Ekonomik canlanma, merkezi bölgelerde başarıyla gerçekleşmiştir ancak kırılgan grupların tamamının sürekli entegrasyonu sağlanamamıştır. Yasal esneklik kapsamında CER Yasası, CERA'ya yeniden inşa sürecini hızlandırmak amacıyla bazı imar kurallarını ve arazi kullanım düzenlemelerini askıya alma yetkisi tanımıştır. Bu durum hızlı

hareket etmeyi mümkün kılmış ancak yetkinin merkezîleşmesine ve prosedürel denetimlerin gücünün azalmasına neden olmuştur. Yasal süreçler maliyet ve hız adına sadeleştirilmiş; bu durum katılımcı hakların sınırlanmasına yol açmıştır. Bu durumda dengeli bir yaklaşım oldukça kritiktir, hukuki araçlar hem hızlı müdahaleye izin vermeli hem de toplumsal meşruiyeti güvence altına almalıdır. Genel olarak Christchurch'ün iyileşme deneyimi, kurumsal, mekânsal ve örgütsel alanlarda uygulanan esnekliğin dayanıklılık açısından fayda sağladığını; ancak bu faydanın katılımcı güvencelerle dengelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Başlangıçtaki merkezîleşme hızlı müdahaleyi mümkün kılmış olsa da güven eksikliği ve yukarıdan aşağı alınan kararlar, daha sonra ortak yönetişim reformlarını gerekli kılmıştır.

Antakya'da yürütülen afet sonrası iyileşme süreclerinin hâlâ devam ediyor olması sebebiyle bu güne kadar yapılan gelişmeler değerlendirilmiştir. **Düşünsel esneklik**, sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen travma duyarlı atölyeler, disiplinlerarası ortak tasarım oturumları, çalıştaylar ve toplantılar aracılığıyla sağlanmıştır. "Hatay'ın Yeniden İhyası" gibi çalıştaylar, deprem sonrası kentsel belleğin yeniden inşasında anlatıya dayalı katılımı teşvik etmiş; yurttaşlar özellikle vizyon geliştirme süreçlerinde rol almıştır. Marjinalleşmiş toplulukların mekânsal hafızayı veya travma sonrası ihtiyaçlarını ifade etme imkânı, dijital erişim sorunları ve kültürel uyumsuzluklar nedeniyle sınırlı kalmıştır. Yine de Antakya örneği, düşünsel esnekliğin simgesel düzeyin ötesine geçerek belirli bağlamlarda yönlendirici olabileceğini göstermektedir. **Mekânsal esneklik**, Uzun Çarşı gibi tarihi bölgelerin katmanlı yeniden kullanımı, arkeolojik katmanların uyarlanabilir korunumu ve geçici mekânsal programların entegrasyonu yoluyla ortaya çıkmıştır. DB Architects ve TTV öncülüğünde yürütülen projelerde, mirasa dayalı imar anlayışı kentsel tasarımlarla bütünleştirilerek nihai imar kararları ve arazi tahsisi merkezi denetim altında kalmıştır. Mekânsal kararlara yurttaş katılımı çoğunlukla vizyon oluşturma atölyelerinde gerçekleşmiş, ancak bağlayıcı bir etkisi olmamış ve "danışma" seviyesinde kalmıştır. "Depremkondu" gibi enformel yerleşimlerin ortaya çıkışı, yurttaşların biçimsel planlama sistemleri dışında kendi mekânsal çözümlerini ürettiklerini göstermektedir. Bu durum yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı planlama yaklaşımı arasındaki hukuki olarak desteklenmiş bir mekânsal deneyselliğe duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. **Zamansal esneklik**, Antakya'da

planlı yeniden inşa süreci, geçici konteyner yerleşimleri ve aşamalı hizmet modelleri yoluyla kısmi olarak sağlanmıştır. Yaklaşık bir yol içinde temel projeler tamamlanarak hız noktasında başarı gösterilmiş olsada, uygulama sürecinin farklı aşamalarında yaşanan gecikmeler, yerel düzeydeki ihtiyaçlar ile merkezi planlama takvimleri arasında zamanlama uyumsuzluklarına yol açmıştır. Toplulukların bu süreçlere katılımı sınırlı kalmış; daha çok etnografik forumlar ve bireysel ihtiyaç beyanlarıyla kendini göstermiştir. Zamansal esneklik teknik olarak uygulanmış olsa da, karar alma süreçlerinde yurttaşların zamansal önceliklendirme konusundaki katkısı sınırlı düzeyde (danışma) kalmıştır. Bu durum, farklı bölgelerde iyileşme hızının değişkenlik göstermesine neden olmuş ve sürecin bütüncül ilerlemesi konusunda soru işaretleri ortaya çıkarmıştır. 6306 sayılı yasa ve 2023 sonrasında ilan edilen olağanüstü hal kararnameleri doğrultusunda, Antakya'da rezerv ve riskli alan ilanları, imar muafiyetleri ve planlama süreçlerinde merkezi yetki kullanımına dayalı bir **yasal esneklik** mekanizması uygulanmıştır. Bu düzenlemeler, afet sonrası yeniden inşa sürecinde hızlı karar alma ve uygulama kapasitesini artırarak kısa vadeli müdahalelerde operasyonel kolaylık sağlamıştır. Ancak bu çerçevede yerel düzeydeki idari katılım ve usule ilişkin hakların kapsamı sınırlı hale getirmiştir. İyileştime süreçlerinin devamında hukuki düzenlemelerin karar alma süreçlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve çok düzeyli katılım ilkeleriyle daha uyumlu hâle getirilmesi, kentsel dayanıklılık açısından önem arz etmektedir. Kobe örneğinde hukuki esneklik zaman içerisinde yerel paydaş katılımını içeren daha çok katmanlı bir yapıya evrilmişken Antakya'daki uygulamalar henüz bu doğrultuda belirgin bir dönüşüm geçirmemiştir. **Finansal/ekonomik esneklik:** Antakya'daki finansal stratejiler, merkezi kamu bütçesi, uluslararası kalkınma destekleri, diaspora katkıları ve KOBİ'lere yönelik mikro finansman uygulamaları gibi çeşitli kaynaklardan oluşan bir yapıyla yürütülmüştür. Kaynak tahsisi büyük ölçüde merkezi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmiş; yerel düzeyde yürütülen uygulamalar sınırlı kalmıştır. Sürecin bazı aşamalarında idari gecikmeler ve bilgi erişiminde sınırlılıklar gözlemlenmiş, bu da farklı grupların sürece katılımını farklı şekillerde etkilemiştir. Ekonomik canlandırma sürecinde, yerel üretim faaliyetleri, küçük ölçekli atölyeler ve enformel sektör belirli ölçüde desteklenmiş; bazı sivil toplum girişimleri geçici pazar alanları ve satış noktaları aracılığıyla kısa vadeli ekonomik faaliyetlere katkı sağlamıştır. Ancak mevcut uygulamalar, uzun vadeli ve kapsayıcı bir ekonomik planlama çerçevesiyle tam olarak bütünleşmemiştir.

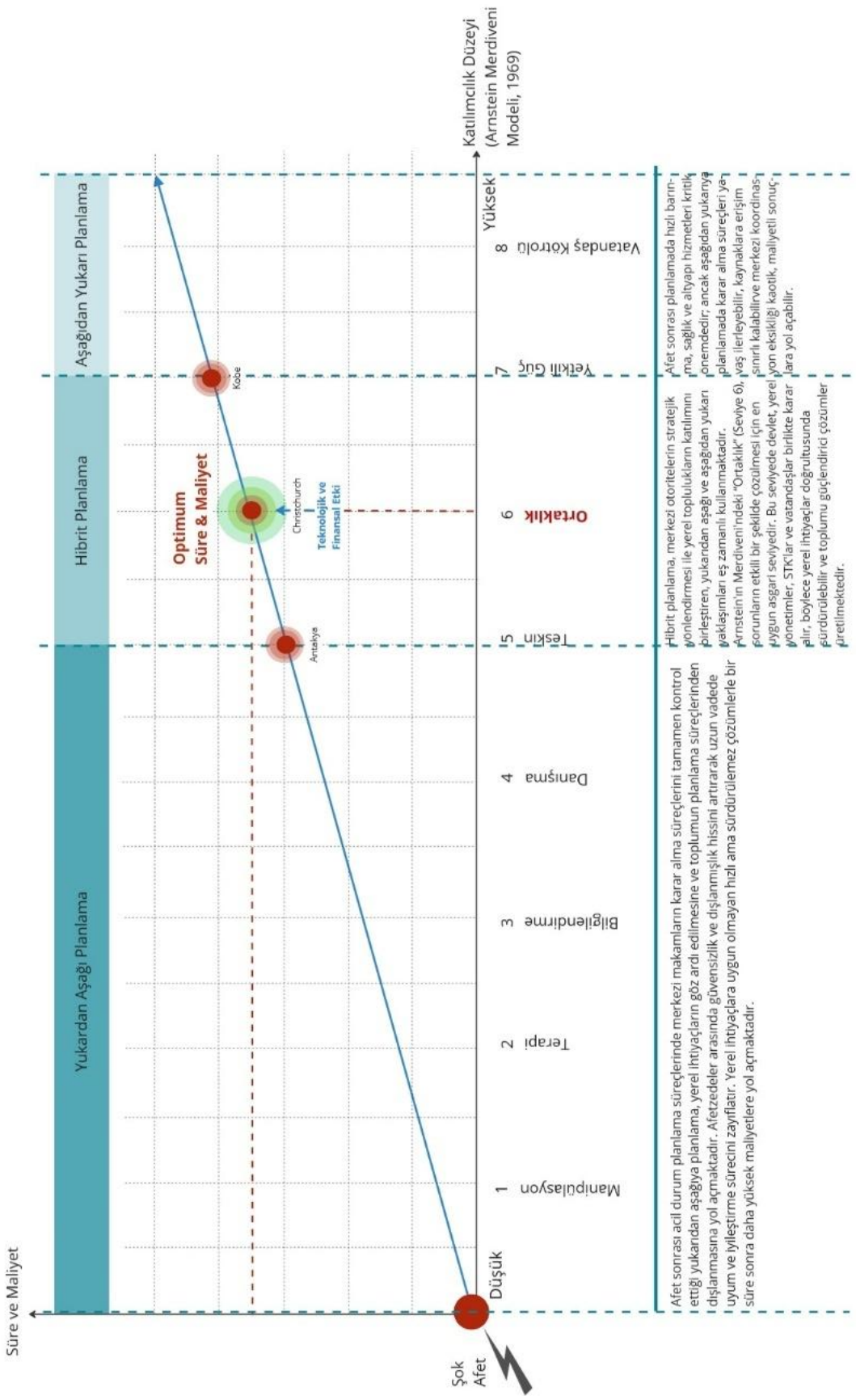
Enformel sektörün mevcut potansiyeli tanınmakla birlikte, bu yapının kalıcı ekonomik stratejilere entegrasyonu sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Christchurch'teki serbest bölgelerde olduğu gibi, Antakya'daki ekonomik toparlanma destekleyici politika ortamlarından yoksundur. Organizasyonel düzeyde ise iyileşme süreci hem hibrit hem de merkeziyetçi eğilimleri içermektedir. TTV, Healey'nin işbirlikçi yönetişim ilkeleriyle uyumlu biçimde disiplinlerarası ve tabandan atölye çalışmaları yürütmüştür. Ancak koordinasyon büyük ölçüde merkezi yapıların yetkisinde kalmıştır. Ağ temelli yönetişim mekanizmaları mevcut olsa da güç dağılımı asimetriktir. Kurumsal yapı, çok aktörlü süreçlerin koordinasyonunda belirli bir işlevsellik göstermiştir; ancak süreçlerin tüm paydaşlar arasında dengeli katılımını ve uygulama düzeyinde eşgüdümü sağlama konusunda sınırlılıklar gözlemlenmiştir. Antakya örneği, merkezi karar alma gereklilikleri ile katılımcı yaklaşımlar arasında ortaya çıkan denge arayışını yansıtan bir yönetişim çerçevesi sunmaktadır.

	Katılımın Niteliği	Hukuki ve Kurumsal Çerçeve	Sosyo-Kültürel Etkenler	Katılım Mekanizmaları	Kentsel Dayanıklılığa Katkı
Kobe, Japonya (1995)	**Vatandaş Gücü (Düzey 7):** Yetki verici; mahalle planlamasında karar alma yetkisinin topluluk örgütlerine gerçek anlamda devredildiği, ancak büyük altyapı kararlarında sınırlı olduğu bir katılım biçimi.	• İmar Kanunu'nda yapılan değişiklikler • *Machizukuri* (toplum temelli planlama) örgütlerinin yasal olarak tanınması • Toplum Kalkınma Konseyi Sistemi'nin oluşturulması • Doğrudan mali kaynak sağlayan Toplum Kalkınma Fonu • Uygulamada adem-i merkeziyetçi yetki devri	• Halihazırda güçlü mahalle derneklerinin varlığı • Uzlaşma kültürüne dayalı geleneksel karar alma yapısı • Birçok toplulukta yüksek sosyal sermaye düzeyi • Mekâna ve yerel kimliğe güçlü duygusal bağlılık • Önceki kentsel gelişim çatışmalarına karşılık oluşmuş kentsel sosyal hareketler geçmişi	• Resmî planlama yetkisine sahip *machizukuri* örgütleri • Uygulama yetkilileriyle donatılmış Toplum Planlama Konseyleri • Kamu-toplum ortaklığında yeniden inşa komiteleri • Toplum tarafından istihdam edilen profesyonel plancılar • Tasarım atölyeleri ve çalıştaylar • Ortak haritalama çalışmaları	• Kalıcı toplum planlama yapılarının oluşturulması • Mahalle sosyal ağlarının güçlendirilmesi • Yerel liderlik kapasitesinin geliştirilmesi • Bağlama özgü uygun çözümlerin üretilmesi • Bilgi aktarımı yoluyla uyum kapasitesinin artırılması • Süregelen kentsel yönetişim süreçlerine toplumsal sesin kurumsallaştırılması
Christchurch, Yeni Zelanda (2011)	**Ortaklık (Düzey 6)**: Fikir üretimi ve vizyon oluşturma aşamalarında anlamlı ortaklık sağlansa da, uygulama aşamalarında bu etkinin kısmi olduğu bir katılım biçimi.	• 2011 Canterbury Depremi İyileştirme Yasası • Kaynak Yönetimi Yasası kapsamında danışma zorunlulukları • Canterbury Depremi İyileştirme Kurumu (CERA)'nın kurulması • Toplum Forumu hükümleri • Yerel Yönetim Yasası kapsamında danışma gerekliilikleri	• Güçlü demokratik gelenekler • Kamusal danışma beklentileri • Aktif sivil toplum örgütleri • Eşitlikçilik kültürel değeri • Katılım uygulamalarında artan Māori kültürel etkisi • Genel olarak hükümete duyulan yüksek güven düzeyi	• "Bir Fikri Paylaş" kampanyası (106.000 başvuru) • Danışma işlevi üstlenen Toplum Kurulları • İşbirlikçi tasarım atölyeleri • Yapılandırılmış katkı için Toplum Forumu • Paydaş Danışma Grupları • Kamu sergileri ve geri bildirim mekanizmaları • Dijital katılım platformları	• Katılım konusunda yeni beklentilerin oluşması • Resmi süreçler dışında toplum öncülüğünde girişimlerin desteklenmesi • Yenilikçi katılımcı yöntemlerin geliştirilmesi • Sektörler arası ağların güçlendirilmesi • Toplumsal savunuculuk kapasitesinin artırılması • Dayanıklılık etkenlerinin adil mekansal dağılımı
Antakya, Turkiye (2023)	**Teşkin (Düzey 5):** Danışma rollerinde seçici temsiliyet sağlanan, ancak temel iyileştirme kararları üzerinde asgari düzeyde etki imkânı tanıyan bir katılım biçimi.	• Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) çatısı altında merkezileştirilmiş afet yönetimi • Olağanüstü hâl (OHAL) yetkileri • Yeniden inşa sürecine yönelik Cumhurbaşkanlığı talimatları • Kentsel Dönüşüm Yasası • Yerel yönetim yetkisinin sınırlı olması	• Katılımcı planlama geleneğinin sınırlı olması • Hiyerarşik yönetişim kültürü • Teknik uzmanlığa güçlü biçimde itaat edilmesi • Kentsel dönüşüm projelerine karşı tarihsel güvensizlik • Mahalle temelli güçlü sosyal ağlar • Dinsel ve kültürel çeşitliliğin kapsayıcı yaklaşımlar gerektirmesi	• Seçili toplum temsiline sahip danışma komiteleri • Kamusal danışma toplantıları • Teknik paydaş atölyeleri • Teknik uzmanların danışma katkıları • Çalıştaylar • Seçili topluluk liderleriyle istişareler	• Dayanıklılığa asgari düzeyde katkı • Bilgi ortak üretiminin sınırlı olması • Yatay toplum ağlarında kısmi güçlenme • Gelecekte katılım kapasitesinin gelişmesi için potansiyel • Yerel katkının sınırlı olması nedeniyle hatalı yeniden inşa riskinin doğması

Tablo 5.2 Kobe, Christchurch ve Antakya'da Afet Sonrası Planlama Dinamiklerinin Karşılaştırması. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Kobe örneği, Arnstein'ın Katılım Merdiveni'nin yedinci basamağını temsil eden "Yetkili Güç" seviyesine ulaşabilmiş istisnai bir vakadır. Planlamanın ilk aşamasında merkezi kurumların belirleyici etkisi hissedilmekle birlikte, sürecin ikinci evresinden itibaren yurttaşlar yalnızca katılım göstermekle kalmamış, aynı zamanda karar alma mekanizmalarında etkili bir yetkiye sahip olmuştur. Bu yetki devri, planlama kurulları ve *machizukuri* örgütleri aracılığıyla kurumsallaşmış; özellikle mahalle düzeyinde geliştirilen önerilerin plan belgelerine doğrudan yansıması, mahalle meclislerinin uygulamaları yönlendirmesi ve gönüllülük esaslı projelerde önceliklendirme kararlarının yurttaşlar tarafından verilmesi, katılımcı yönetişimin somut tezahürleri olarak değerlendirilmiştir. Nitekim 1995 yılı sonu itibarıyla Kobe'de 100'ün üzerinde yerel machizukuri örgütünün kurulduğu; bu yapıların planlama sürecine öneri geliştirme, öncelik belirleme ve proje takibi gibi alanlarda yetkili biçimde katkı sunduğu gözlemlenmiştir.

Belediye Başkanı'nın başlangıçta belirlediği vizyon, süreç içerisinde toplumun talepleri doğrultusunda yeniden şekillenerek teknik bir planlama çerçevesi, halkın eş güdümlü aktör olarak yer aldığı katılımcı bir yapıya evrilmiştir. Bu yönüyle Kobe, afet sonrası planlamada çok aktörlü ve çok düzeyli yönetişim mekanizmalarının kurumsal düzeyde yerleştiği örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kobe'deki en önemli dönüşümlerden biri, machizukuri hareketiyle toplum temelli planlama örgütlerinin resmiyet kazanması ve güçlendirilmesidir. Bu çerçevede kabul edilen Machizukuri Yönetmeliği, mahalle derneklerine yeniden inşa süreçlerinde kurumsal roller tanımış ve bu durum Japon planlama pratiğinde yapısal bir değişimi beraberinde getirmiştir (Sorensen & Funck, 2007). Noda Hokubu mahallesi gibi mahallelerde sakinler, daha geniş tahliye yolları ve toplanma alanları gibi mekânsal düzenlemelere doğrudan katkı sunmuştur. Ayrıca "Bokomi" (Afet Azaltım Topluluğu) sistemi aracılığıyla gönüllüler, ilk yardım, tahliye desteği ve yangın söndürme gibi temel afet müdahale becerileri konusunda eğitilmiştir. Her ne kadar bu uygulamalar yurttaşların planlama süreçlerine etkili biçimde dahil olduğunu gösterse de bazı durumlarda nihai karar yetkisi uzmanlar ve kamu görevlilerinde kalmıştır (Sorensen vd., 2015).

Şekil 5.1 Kobe, Christchurch ve Antakya'da Afet Sonrası Planlama da Katılımcılık Seviyesi Karşılaştırması. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Arnstein'ın kuramsal çerçevesinden değerlendirildiğinde, Kobe'de çoğu mahalle "Ortaklık" seviyesini aşarak Mano gibi güçlü topluluk örgütlenmelerinin bulunduğu yerleşimlerde ise "Yetki Devri" seviyesine kadar ulaşmıştır. Bu bağlamda yurttaşlar, yerel uygulamalarda fiilen bağımsız karar alma yetkisine sahip olmuştur. Arnstein'in Katılım Merdiveni bağlamında Christchurch'ün planlama süreci genellikle 6. basamak olan "Ortaklık" seviyesine ulaşmıştır. CER Yasası ile halk katılımı yalnızca öneri düzeyinde değil, sürecin doğrudan bir parçası olarak tanımlanmıştır. "Share an Idea" programı ile toplanan 106.000 fikir yalnızca sembolik birer katkı olarak kalmamış; birçok öneri, belediyenin stratejik kararlarına yön vermiş ve planların omurgasını oluşturmuştur. CERA ve CCDU gibi merkezî kuruluşlar nihai onay merci olarak yetkilerini korusa da planlama süreci boyunca yerel halkla ortaklık temelli karar alma pratikleri geliştirilmiş; bu da hem yerel meşruiyetin hem de uygulanabilirliğin güçlenmesini sağlamıştır. Yerel Māori toplulukları ve sivil toplum kuruluşları sürecin kurumsal bileşeni hâline gelmiş; hızlandırılmış süreçlerin ve kısa zaman çizelgelerinin yarattığı sınırlılıklara rağmen karar alma mekanizmaları içinde halkın etkin temsili sağlanabilmiştir. Sonuç olarak Christchurch örneği hem kapsamlı katılım hem de kurumsal iş birliği düzeyinde Arnstein merdiveninin "Ortaklık" basamağına karşılık gelen başarılı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Yeni Zelanda'nın güçlü demokratik geleneklerine rağmen, katılımcı planlama konusunda sınırlı deneyimi, Christchurch iyileşmesinde gözlemlenen katılım tavanını şekillendirmiştir. Süreç hiçbir zaman "Yetkili güç" seviyesine ulaşmamış olsa da kısa- orta vade optimum seviyeye ulaşılması Yeni Zelanda'nın afet yönetişiminde önemli bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Bu yapı, sürecin optimum süre ve maliyet bandında ilerlemesini sağlamış ve uluslararası ölçekte kısa-orta vade de asgari katılım seviyesine ulaşabilmiş bir planlama örneği olarak değerlendirilmiştir.

Antakya (Türkiye) örneği, afet sonrası planlamanın henüz devam ettiği dinamik bir bağlamda değerlendirildiğinden dolayı sınırlı katılım seviyesi ve parçalı uygulamalarla karakterize edilmektedir. Tüm bu süreç, Arnstein'in Katılım Merdiveni'nin 5. basamağı olan "Teskin" seviyesine karşılık gelmektedir. Merkezi hükümet, yeniden yapılanma sürecinde yönlendirici konumunu muhafaza etmiş ve planların genel çerçevesi merkezi düzeyde belirlenmiştir. Ancak, eş zamanlı olarak

“katılımcı temelli” uygulamalara açık bir stratejik irade sergileyerek etkilenen bireylerin sürece dâhil edilmesi yönünde çabalar gösterilmiştir. Katılım süreçleri, yalnızca bilgi sunma veya danışma seviyesinde kalmamış; belirli projelerin şekillendirilmesinde halkın görüşleri alınmış, özellikle mahalle düzeyinde önceliklendirme, mekânsal kullanım tercihleri ve tasarım alternatifleri konusunda yurttaş katkısı sağlanmıştır. Hangi tarihî okulun onarılacağı, hangi açık alanların yeniden tasarlanacağı gibi karar süreçlerinde uzman-yurttaş etkileşimi belirleyici olmuştur. Ancak nihai karar yetkisi hâlâ kamu otoritelerine ait olup planların onayı halkın denetiminde değildir. Dolayısıyla, teskin seviyesinde anlamlı katılım sağlanmış; yurttaşlar temsil edilmekte, öneri sunmakta ve karar süreçlerini etkilemekte, ancak tam yetki sahibi olmamaktadır. Antakya örneği bu yönüyle, Türkiye’nin geleneksel afet planlaması uygulamaları bağlamında önemli bir dönüşümün eşiğinde olduğunu, katılım kapasitesinin genişlemekte olduğunu ancak henüz asgari düzeye tam anlamıyla ulaşılmadığını göstermektedir.

Afet sonrası kentsel planlama süreçlerinde, esnek planlama ilkeleri yalnızca mekânsal yeniden yapılanma değil, aynı zamanda sosyal uyum, meşruiyet üretimi ve kurumsal kapasite açısından da belirleyici unsurlar hâline gelmiştir. Bu çalışmada, Kobe (1995), Christchurch (2011) ve Antakya (2023) örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmalı analiz, farklı bağlamsal koşullarda geliştirilen hibrit planlama modellerinin başarı düzeylerini çok katmanlı bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamıştır. Üç örnek, Arnstein’in (1969) Katılım Merdiveni’nde farklı seviyelere karşılık gelmekte ve seviyeler, yalnızca katılım miktarını değil, esneklik stratejilerinin nasıl tanımlandığını ve uygulandığını da belirlemektedir. Kobe örneği, afet sonrası yukarıdan aşağı planlama ile başlayan sürecin, zamanla yerel toplulukların güç kazanmasıyla daha katılımcı ve kapsayıcı bir yapıya evrilebileceğini ortaya koymuştur. Machizukuri türü topluluk organizasyonlarının mekânsal planlama süreçlerinde etkin hâle gelmesi, yalnızca fiziksel iyileşmeyi değil; sosyal bağların onarılmasını ve kültürel sürekliliğin sağlanmasını da mümkün kılmıştır (Hein, 2002; Sorensen vb ., 2009). Kobe’de katılım, 7. basamak olan “Yetki Devri” seviyesine doğru ilerlemiş; gönüllü kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri karar alma mekanizmalarında söz sahibi hâline gelmiştir. Bu yönüyle Kobe, esnekliğin yalnızca fiziksel yapıların yeniden inşasında değil, kurumsal esnekliğin teşvik edilmesinde de kullanılabileceğini

göstermektedir (Moroni, 2015). Christchurch örneği, başlangıçta kitlesel katılımı mümkün kılan "Share an Idea" platformuyla öne çıkmış ve Arnstein'in katılım merdiveninde 6. basamak olan "Ortaklık" seviyesine karşılık gelen bir katılım seviyesini yakalanmıştır (Kenney & Phibbs, 2015). Ancak yüksek katılımın bazı projelerde kurumsal yapılara kalıcı biçimde entegre edilememesi, sürecin zamanla yeniden merkezî bir yönetişim yapısına kaymasına yol açmıştır (Cretney, 2018). Bu durum, katılım araçlarının yalnızca başlangıç aşamasında değil, planlama süreci boyunca sürdürülebilir ve kurumsallaşmış mekanizmalarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Antakya örneği, henüz başlangıç aşamasında olan ve gelişmekte olan bir hibrit modelin izlerini taşımaktadır. Katılım seviyesi, Arnstein'in katılım merdiveninde 5. basamak olan "Teskin" seviyesi karşılık gelmekte; sosyal medya, meslek odaları ve sivil toplum forumları aracılığıyla halkın sürece dâhil olma yönündeki çabaları dikkat çekmektedir. Bu etkileşimler, özellikle sosyal medya yorumlarının tematik analizi üzerinden halkın projelere ilişkin algısını anlamada önemli bir araç sunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu geri bildirimlerin planlama belgelerine yansımadığı ve yönetsel karar alma süreçlerine kurumsal düzeyde entegre edilemediği gözlemlenmektedir. Bu durum, katılım mekanizmalarının potansiyeline karşın, yapısal ve yasal bütünleşme ile desteklenmediğinde karar alma süreçlerinde sınırlı etki üretebildiğine işaret etmektedir. Antakya bağlamında, mevcut çabaların geliştirilmesi ve kurumsal yapılarla daha bütünleşik bir katılım zemininin oluşturulması durumunda, bu modelin daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yapıya evrilebilme potansiyeli bulunmaktadır.

Bu bağlamda, üç şehirde geliştirilen hibrit modeller, farklı esneklik düzeyleriyle karakterize edilmiştir. Kobe, merkeziyetçi bir başlangıç yaklaşımına rağmen, zaman içinde yerel karar alma yapılarının güçlendirilmesiyle çok düzeyli yönetişime geçiş yapmıştır. Yerel toplulukların, özellikle STK'ların ve mahalle örgütlenmelerinin kurumsallaşması sayesinde planlama süreçlerinde aktif rol alması, mekânsal ve finansal esnekliği artırmış; bu durum afet sonrası sürecin uzun vadeli sürdürülebilirliğini mümkün kılmıştır (Olshansky vb., 2012; Mamula-Seadon vb., 2018). Kobe'de yönetişim esnekliği, uygulama sürekliliği ve toplumsal meşruiyet üretimi ile desteklenmiştir. Christchurch ise başlangıçta yüksek düzeyde dijital katılım ve iletişim temelli araçlar ile dikkat çekmiştir. Düşünsel ve zamansal

esneklik düzeyinde ciddi bir potansiyel ortaya koyan şehir, özellikle halkın planlama sürecine dahil edilmesinde teknolojik araçlardan etkin biçimde yararlanmıştır (Davison vd., 2010). Antakya örneğinde ise esneklik daha çok uygulayıcı aktörlerin niyetine bağlı olarak şekillenmiş, merkezi müdahaleler ve yerel forumlar eş zamanlı biçimde yürütülmüş; ancak bu hibrit yapı yönetişim düzeyinde gerçek anlamda bütünleştirilememiştir. Merkezi aktörlerin belirleyici olduğu süreçte, yerel talepler çoğunlukla teskin seviyesinde kalmış ve planlama belgelerine sınırlı yansımıştır. Bu durum, yönetişim ölçeği gerilimlerini açık biçimde ortaya koymakta; güçlü katılımın ancak yerel otoritelerin karar alma yetkisini koruduğu durumlarda gelişebildiğini göstermektedir (Raco & Street, 2012).

Mekânsal planlama stratejileri açısından ise Kobe, mahalle temelli yeniden inşa süreçleri ile sosyal ağları güçlendirmeyi başarmıştır. Katılımın mekâna yerleşmesi, planlama sürecinin sosyal bütünleşme ile uyumlu yürütülmesini sağlamış; yerel bilgi ve deneyim kurumsal kararlara entegre edilmiştir. Christchurch, daha çok bölgesel planlama ekseninde ilerlemiş; kent merkezine yönelik dönüşüm stratejileri ön planda olmuştur. Katılım, mekânsal olarak belirli alanlarda yoğunlaşmış; bu durum mahalleler arası eşitsizliğe neden olmuştur (Kenney & Phibbs, 2015). Antakya örneğinde ise rezerv yapı alanlarının belirlenmesi sürecinde, tarihî doku ve yerel bağlamla kurulan ilişkinin sınırlı kalması, mekânsal adalet tartışmalarını gündeme getirmiştir.

Christchurch, Kobe ve Antakya örnekleri, afet sonrası iyileşme süreçlerinde geliştirilen hibrit planlama modelinin başarı koşullarını değerlendirmek açısından önemli karşılaştırmalı veriler sunmaktadır. Her bir vaka, farklı planlama yöntemleri yönetişim kurguları, katılım seviyeleri, toplumsal yapı ve kurumsal kapasitelerle şekillenen planlama paradigmalarını yansıtmaktadır. Kobe'de katılım zamanla yetki devrine evrilmiş; Christchurch'te başlangıçta güçlü olan ortaklık modeli zamanla merkezileşmeye doğru kaymış; Antakya'da ise henüz oluşmakta olan patansiyel bir hibrit model ortaya çıkmıştır. Bu farklar, yalnızca bağlamsal değil, aynı zamanda kurumsal ve normatif çerçevelerdeki farklılıklarıda gözler önüne sermiştir. Esnek planlama stratejilerinin başarısı yalnızca teknik ya da hukuki araçlara değil, bu araçların yönetişim sistemlerine ne ölçüde entegre edildiğine bağlıdır (Faludi, 1987; Moroni, 2015). Kobe örneği, esnekliğin zaman içinde

kurumsallaşabileceğini; Christchurch, yüksek katılımın kurumsal yapılarla zaman içinde ve farklı projelerde aynı oranda desteklendiğinde sürdürülebilir olabileceğini; Antakya ise esneklik niyetlerinin yapısal reformlarla desteklenmediğinde kırılgan kalabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda hibrit model, yalnızca yukarıdan ve tabandan gelen müdahalelerin teknik sentezi değil, aynı zamanda katılımın zamanla kurumsal bir kimliğe dönüşmesini mümkün kılan bir planlama biçimi olarak tanımlanmalıdır. Katılım seviyesinin Arnstein'in Katılım Merdiveni'ndeki (1969) üst basamaklarına ulaşması, meşruiyet üretimi, sosyal uyum ve uzun vadeli dayanıklılık açısından kritik bir eşik oluşturmaktadır. Bu eşik, yalnızca halkın sürece dahil edilmesiyle değil, aynı zamanda karar alma mekanizmalarında somut yetki paylaşımıyla mümkündür. Kobe, bu paylaşımı başarmış; Christchurch girişimlerde bulunmuş optimum seviyeye getirmiş, Antakya ise bu aşamaya henüz ulaşamamıştır. Bu farklılıklar, afet sonrası planlama süreçlerinde kurumsal kapasitenin, katılımcı yaklaşımın ne denli belirleyici olduğunu kanıtlamaktadır.

Çalışmanın teorik katkılarından biri, esnek planlama kavramının fiziksel yeniden inşa ile sınırlı kalmadan, yönetişim modelleri, kurumsal dönüşüm ve toplumsal katılım gibi bileşenlerle birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymasıdır. Hibrit model, bu bileşenler arasındaki ilişkinin yönetilebilmesini sağlayan bir yapı sunmakta; dolayısıyla yalnızca planlama pratiğine değil, planlama kuramına da özgün bir açılım getirmektedir. Özellikle Türkiye bağlamında, esnekliğin ademi merkeziyetçi ve çok düzeyli bir yönetişim sistemi ile bütünleştirilmesi, kentsel iyileşmenin temel koşulu olarak değerlendirilmelidir. Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi (UNDRR, 2015), afet sonrası süreçlerde "daha iyi yeniden inşa" (build back better) ilkesini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, OECD'nin Dayanıklı Şehirler için Göstergeler çalışması, kentlerin şoklara karşı dayanıklılık ve uyum kapasitesini ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetsel boyutlarıyla bütüncül şekilde ele almaktadır (Figueiredo, Honiden & Schumann, 2018).

Tematik Analiz bulguları ve değerlendirme:

Deprem ardından yapılan çalışmalarla ilgili sosyal medya yorumlarında kapsayıcılık, şeffaflık ve katılımcılık temalarını öne çıkarmaktadır. Ana temalar doğrultusunda 13 tane alt tema belirlenmiş ve Antakya'nın deprem sonrası yeniden

inşasına yönelik "Antakya'nın Yeniden canlandırma" projesinin sosyal medya üzerinden toplumsal algısı incelenmiştir. Sosyal medya yorumlarında, projenin dair olumlu, olumsuz ve tarafsız değerlendirmeler göze çarpmaktadır. Planlama teması, kentsel mekânın nasıl organize edildiğine, fonksiyonel dağılımına ve alan kullanım stratejilerine yönelik beklentileri kapsamaktadır. Sosyal medyada hem olumlu hem sorgulayıcı değerlendirmeler mevcuttur: "*Mimari harika… park sorunu bizleri bekliyor desenize.*" Bazı kullanıcılar "*Antakya köprübaşı ortasında kuş bakışı bakınca… Asi Nehri, inşallah eski güzelim dantel gibi işlenmiş ruhuna kavuşur şehrimiz*" ifadesiyle planın kentin ruhunu canlandıracağı umudunu taşımaktadır. Tasarım teması, Antakya'nın fiziksel yeniden inşasında mimari ve kentsel tasarım kararlarına dair görüş ve duyguları kapsamaktadır.

Ana Tema	Alt Tema	Açıklama
Katılımcılık	Planlama	Kentsel mekânın nasıl organize edildiğine, fonksiyonel dağılımına ve alan kullanım stratejilerine yönelik beklentileri içermektedir.
	Tasarım	Yapıların mimari estetiği, kimliği ve kültürel bağlamla uyumu üzerine halkın değerlendirmelerini içermektedir.
	Yönetim süreci	Planlama ve uygulama süreçlerinde yetki dağılımı, kararların nasıl ve kimler tarafından alındığının toplumla paylaşarak yurttaş katılımını sağlamasıdır. Yönetişim ilkesinin pratiğe dönüşmesidir.
Şeffaflık	Uygulama	Planlanan projelerin sahaya ne ölçüde ve ne şekilde yansıtıldığına dair değerlendirmeleri kapsamaktadır. Sürecin şeffaf, denetlenebilir ve kamuoyuna açık biçimde yürütülmesi yönünde güçlü bir beklenti dile getirilmektedir.
	Bilgilendirme	Tüm planlama süreci boyunca kamuoyunun düzenli, açık ve anlaşılır biçimde bilgilendirilmesidir.
	Süre	Kentsel projelerin başlangıç ve bitiş tarihleri ile aşamalarının kamuya açık şekilde paylaşılmasını ifade etmektedir. Yurttaşların sürece zamanında katılımını, hazırlık yapabilmesini ve adil bir müdahale hakkı elde etmesini sağlamaktadır.

	Mülkiyet hakkı	Kentsel süreçlerde taşınmaz haklarının açık, adil ve denetlenebilir biçimde korunmasını ifade etmektedir. Şeffaflık, hak kayıplarını önleyerek mülkiyet güvencesi sağlamaktadır.
	Rant söylemleri	Kentleşme süreçlerinde belli grupların haksız kazanç elde ettiğine dair algıların önüne geçilmesi ve bu algılara karşı şeffaf mekanizmaların geliştirilmesidir.
	Kaynak kullanımı	Kamu projelerinde bütçelerin, harcamaların ve mali süreçlerin toplumla paylaşılması, kamu denetimine açık hale getirilmesidir. Finansal şeffaflık, kamu güveninin sağlanması açısından temel bir ilkedir.
Kapsayıcılık	Kültürel miras ve kimlik	Kentin kültürel mirasını, geleneklerini ve sosyo kültürel kimliklerini koruyarak yeni gelişmelerle uyumlu hale getirmektir. Yerel aidiyet duygusu, esnek planlama içinde bu uyumu aramaktadır.
	Toplumsal adalet ve eşitlik	Sosyal, ekonomik ve etnik farklılıkların ayrımcılığa yol açmadan mekânda birlikte var olabilmesini mümkün kılan bir planlama anlayışıdır. Kaynakların adil dağılımı ve hizmetlere eşit erişim bu bağlamda ele alınmaktadır.
	Ulaşım ve erişilebilirlik	Kamusal alanlara, hizmetlere ve altyapıya fiziksel ve ekonomik erişimin her birey için eşit koşullarda sağlanmasıdır. Engelli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve kadınlar için tasarımın evrensel olması bu kapsamda değerlendirilir.
	Barınma hakkı	İnsan onuruna yakışır, güvenli, sürdürülebilir ve erişilebilir konutlara ulaşım hakkıdır. Özellikle düşük gelirli gruplar için barınma krizlerinin çözümünde temel bir ilkedir.

Tablo 5.3 Tematik Analiz Bulguları: Sosyal Medya Yorumlarının Ana ve Alt Temaları. (Yazar tarafından üretilmiştir).

"*Tasarımı harika olmuş*" gibi takdir ifadeleri yanında, "*Burası Hatay değil, başka bir il*" eleştirisiyle tasarımların yerel karakteri yansıtmadığı öne sürülmüştür. Sendai Çerçevesi, kültürel mirasın afet sonrası yeniden yapılanmada korunması gerektiğini vurgularken, OECD göstergeleri de yerel bilgi ve kültürün plana entegrasyonunun toplumsal kabulü artıracağını belirtmektedir. Antakya örneğinde, tasarım ekibi, tarihi sokak dokusu, meydanlar ve anıtsal yapıları referans alarak yeni

bir düzenleme önerisinde bulunmuştur. Öne çıkan bir öneri, Cumhuriyet Meydanı'nın yayalaştırılarak önemli bir kamusal alan haline getirilmesidir (TTV, 2024). Yönetim süreci teması, Antakya'nın yeniden canlandırılması projesinin planlanmasından uygulanmasına kadar olan aşamalarda karar alma, koordinasyon ve katılım süreçlerinin nasıl yürütüldüğüne dair algıları kapsamaktadır. "*Geniş katılımlı buluşmalar*" düzenlendiği duyurusuna karşın bazı kullanıcılar katılımlarının sağlanmadığını belirtmişlerdir.

Afet sonrası yeniden yapılanmada şeffaflık, bilgiye erişim ve karar alma süreçlerinin hesap verebilirliğini ifade etmektedir. Mülkiyet hakkı, şeffaflığın en yoğun biçimde talep edildiği alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Vatandaşlar için kendi mülklerinin durumu hakkında açık bilgiye ulaşmak hem temel bir hak hem de güven duygusunun yeniden inşası açısından kritik bir gerekliliktir: "*Antakya hâlâ belirsizlik içinde. Bizim mülkümüz ne olacak*?" Başka bir kullanıcı: "*Sunumu bizimle de paylaşabilir misiniz? Biz de mülk sahibiyiz*." diyerek bilgi paylaşımının sınırlı olmasından yakınmaktadır. Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi (2015-2030), afet sonrası iyileşme sürecinin temel amacını "kişileri ve mülklerini korumak" olarak tanımlamaktadır (UNISDR, 2015). Yeniden yapılanma sürecinin hızına ilişkin sosyal medyada sıkça tartışmalar yapılmaktadır. Afetzedelerin temel beklentisi güvenli barınma ve normal hayata dönüşün en kısa sürede sağlanmasıdır. Antakya'da kullanıcılar projenin tamamlanma takvimi hakkında bilgi talep etmiş ve gecikmelere yönelik sabırsızlıklarını dile getirmiştir. Sendai Çerçevesi, afet sonrası iyileşmenin aceleye getirilmemesi gerektiğini ve risk azaltıcı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (UNISDR, 2015). Kısa vadeli ihtiyaçlar hızlıca karşılanırken, kalıcı konutlar ve kentsel planlama için daha düşünülmüş bir süreç gereklidir. Uygulama teması, planlanan projelerin sahada ne ölçüde ve nasıl gerçekleştirildiğine dair yapılan değerlendirmeleri içermektedir. Sosyal medya yorumlarında, kağıt üzerindeki projelerin sahada ne ölçüde gerçekleşeceğine dair soru işaretleri dikkat çekmektedir. "*Artık yapın lütfen*" gibi ifadeler sürecin hızlanması isteğini gösterirken, bazı kullanıcılar önceki tecrübelerden yola çıkarak proje ilanları ile uygulama arasında fark olabileceğini ima etmiştir. Bu çift yönlü baskı hem uygulamaya bir an önce geçilsin isteği, hem de uygulamanın doğru yapıldığından emin olma arzusu olarak öne çıkmaktadır. Kaynakların kullanımı teması, yeniden yapılanma sürecinde maddi ve doğal kaynakların nasıl seferber

edildiği ve yönetildiğine dair algıları kapsamaktadır. Kamu projelerinde, bütçe, harcama ve mali süreçlerin toplumla paylaşılması ve kamu denetimine açılması, finansal şeffaflığın sağlanması açısından önemlidir. Doğrudan bu temayı hedef alan çok sayıda ifade olmamakla birlikte, dolaylı olarak israf edilmeme ve doğru kullanılma beklentisi dile getirilmektedir. Bazı kullanıcılar planlamada yeşil alanların artırılması talebiyle doğal kaynaklara verilen önemi vurgulamıştır. Rant söylemleri teması, yeniden yapılanma projelerinin arkasında rant amaçlı motivasyonlar olabileceği yönündeki algıları içermektedir. Kentleşme süreçlerinde, belirli grupların haksız kazanç sağladığına dair oluşan algıların engellenmesi ve bu algılara karşı şeffaf mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Sosyal medyada bazı kullanıcılar, proje ilanlarını ve görsellerini şüpheyle karşılayarak altındaki olası ekonomik çıkar ilişkilerini sorgulamıştır. Eğer karar alma süreçleri şeffaf değilse, ihaleler ve imar değişiklikleri kapalı kapılar ardında yapılıyor ve yeterince bilgilendirme sağlanmıyorsa insanlar en kötü senaryoyu düşünmeye meyletmektedir. Bilgilendirme teması, süreç boyunca halkın düzenli, şeffaf ve anlaşılır bir şekilde bilgilendirilmesidir. Sosyal medya yorumlarında belki de en belirgin ve tekrar eden konu, yeterli bilginin paylaşılıp paylaşılmadığıdır. "*Ne zaman yapılacak bilen var mı*?" gibi yorumlar, bilgilendirme eksikliğine işaret etmektedir. Sendai Çerçevesi'nde risk bilgisinin açık paylaşımı ve halkın bilinçlendirilmesi vurgulanmaktadır (UNISDR, 2015). Bir kullanıcının, "*Hangi geniş kitleler bilmiyorum ama biz de katılmak isteriz*" demesi, duyurulan katılımın ne kadar kapsayıcı olduğunu sorgular niteliktedir. Bilgilendirme eksiklikleri, dedikoduların ve yanlış bilgilerin yayılmasına yol açmaktadır. Ulaşım ve erişilebilirlik teması, Antakya'nın fiziki yeniden yapılanmasında ulaşım altyapısı, toplu taşıma ve genel olarak kente erişim konularını içermektedir. "*Metrobüs şart havalimanından şehre*" veya "*Raylı sistem şart*" gibi ifadelerle bazı kullanıcılar, yeni Antakya'da havalimanı bağlantılı güçlü bir toplu taşıma sistemi talep etmektedir. Plan ekibinin önerdiği temel ilkelerden biri, erişimin iyileştirilmesidir. Bu çerçevede, tarihi kent merkezinde yaya erişiminin artırılması, toplu taşımanın etkinleştirilmesi ve ana ulaşım arterlerinin düzenlenmesi planlanmaktadır. Sendai Çerçevesi, afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde engelli bireyler, yaşlılar ve hareket kabiliyeti kısıtlı gruplar için evrensel erişilebilirliği teşvik etmektedir (UNISDR, 2015). Toplumsal adalet ve eşitlik teması, yeniden yapılanma sürecinin toplumun tüm kesimlerini gözetip gözetmediğine dair algıları içermektedir. Sosyal medyada

bazı yorumlar, yeniden inşa çalışmalarının sadece belirli bölgelerde yoğunlaşmasından endişe duyulduğunu göstermektedir. "*Dağ mahalleleri yeniden yapılsın, oralar çok kıymetli ve yeni şehirde sönük kalacak; gecekondular hepsi*" diyerek, kentin kenar mahallelerinin de dönüşüm planlarına dahil edilmesini talep etmiştir. "*Herkes için şehir*" yorumları, yeniden yapılanma planlarının her kesimin ihtiyaç ve haklarını kapsamasıyla mümkündür. Halk, kaynakların kullanımından karar alma süreçlerine kadar her aşamada adalet görmek istemektedir. Kültürel miras ve kimlik teması, Antakya'nın binlerce yıllık tarihinden gelen kültürel değerlerin yeniden yapılanma sürecinde nasıl ele alındığına dair algıları içermektedir.

planlama
uygulama
adalet
süreci
miras
tasarım
bilgilendirme
toplumsal
çok
antakya
için
kadar
olarak
var
böyle
bireysel
neden
eşitlik
çok
olan
zaman
her
kültürel
yeniden
yine
şehir
güzel
daha
yeni
gibi
sağlık
ama
hatay
kimlik
bir
ulaşım
deprem
mülkiyet
binalar
yönetim
tarihi
bina
sonra
proje
olacak
hiç
olur
ilişki
haklar
olsun
ayağa
yıl
teşekkürler
genişlet
görmek
sadece
park
biraz
iyi
hakkı
için
olmuş
plan
örnek
emek
bizim
bizi
nerde
projeler
yollar
saray
yıldır
tramvay
şey
yapıldı
mimari
yapılacak
caddeler
allah
tekrar
kendi
aynı
alan
merkezi
yer
içinde
yeşil
ile
artık
bekliyoruz
türkiye
şekilde
emeğinize
mahallesi
önce
katlı
bile
ml
hafaha
büyük
kolay
lazım
lütfen
sonsuz
caddesi
metro
asi
erişilebilirlik
rant
ancak
umut
keşke
enkaz
yere
geri
değil
şehir
şehirciliği
yollar
sağlam
inşallah
insan
yeterli
bilgi
şehrin
ilçe
projede
gelsin
gelecek
yaşıyor
yaşıyoruz
yapılacak
yapılırken
yapılmalı
yapılmış
yapılmıştır
yapılmıştır
yapılmıştır

yeni yapılar önerilmiş, eski yapıların izleri korunmuş ve yeni kent planında tarihi referanslar kullanılmıştır. Barınma hakkı teması, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde barınma hakkının, yalnızca fiziki bir barınağın temininden ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığın, mekânsal adaletin ve sosyal eşitliğin yeniden tesisinde merkezi bir rol üstlendiğini vurgulamaktadır. "*Dağ mahalleleri yeniden yapılsın, oralar çok kıymetliydi. Kimse oralarda yaşamak istemiyor artık.*" yorumu kentsel hafızanın korunması gerekliliğini vurgulamaktadır. "*Evimiz yıkıldı. Ne zaman ve nasıl geri döneceğiz?"* sorusu şeffaf bilgilendirme ihtiyacını gösterirken, "*Harika, çok güzel. Türkiye'de her yer böyle olsun ama Antakya'da kalacak ev yok.*" yorumu barınma krizine dikkat çekmektedir. İnsanların onurlarına uygun, güvenli, sürdürülebilir ve erişilebilir konutlara erişim hakkı, özellikle düşük gelirli gruplar için temel bir ilkedir.

Yeniden yapılanma sürecine ilişkin sosyal medya yorumlarının tematik dağılımı incelendiğinde, "katılımcılık" temasının %42,8'lik oranla en yüksek frekansa sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, Antakya'daki yeniden canlandırma sürecinde kamuoyunun en fazla beklenti ve hassasiyet geliştirdiği alanın karar alma ve uygulama süreçlerine aktif katılım olduğu yönünde yorumlanabilir. Bunu %34,7 ile "şeffaflık" ve %22,5 ile "kapsayıcılık" temaları izlemektedir.

Tema	Frekans	Yüzde
Katılımcılık	247	% 42.8
Şeffaflık	200	% 34.7
Kapsayıcılık	130	% 22.5

Tablo 5.4 Sosyal Medya Yorumlarında Katılım, Şeffaflık ve Kapsayıcılık Temalarının Göreli Dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Katılımcılık ve şeffaflık gibi yönetişim ilkelerinin öne çıkması, Sendai Afet Risklerini Azaltma Çerçevesi'nin "etkin, kapsayıcı ve şeffaf karar alma" ilkeleriyle örtüşmektedir. Bu dağılım, afet sonrası planlama süreçlerinde yalnızca fiziksel değil, kurumsal ve sosyal düzeyde güven tesisine duyulan ihtiyacın da güçlü biçimde hissedildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kent planlamasının yalnızca teknik bir müdahale olarak değil, aynı zamanda meşruiyet ve sosyal sözleşme boyutlarını da dikkate alacak şekilde yürütülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ana temaların on üç alt temaya ayrılması, toplumsal kaygıların daha ayrıntılı bir görünümünü sunmaktadır.

Tema	Frekans	Yüzde
Planlama	100	% 17,33
Tasarım	83	% 14,38
Uygulama	79	% 13,69
Yönetim Süreci	64	% 11,09
Bilgilendirme	56	% 9,71
Kültürel Miras ve Kimlik	45	% 7,80
Süre	34	% 5,89
Toplumsal Adalet ve Eşitlik	29	% 5,03
Ulaşım ve Erişilebilirlik	28	% 4,85
Bireysel Haklar	17	% 4,68
Mülkiyet Hakkı	12	% 3,99
Rant Söylemleri	7	% 1,21
Kaynak Kullanımı	2	% 0,35

Tablo 5.5 Sosyal Medya Yorumlarının Temalara Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir).

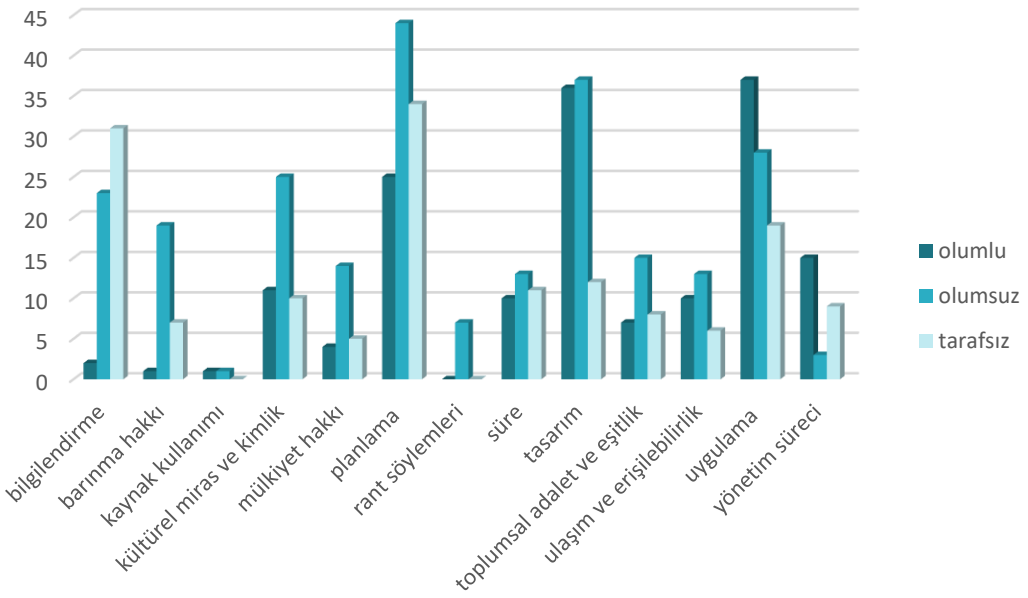
En sık atıfta bulunulan alt temalar planlama (%17,33), tasarım (%14,38) ve uygulama (%13,69) olarak öne çıkmaktadır. Yüksek frekanslar, yurttaşların kentsel yeniden yapılandırmanın somut boyutlarına fiziksel çevrenin nasıl yeniden düzenlendiğine, estetik ve kültürel değerlerin nasıl entegre edildiğine ve projelerin ne ölçüde etkin bir biçimde hayata geçirildiğine odaklandığını göstermektedir. Dolayısıyla katılımcılık, bireyin fizyolojik hayatta kalma gereksinimleri kadar temel bir ihtiyaç olarak değerlendirilmekte; kent sakinlerinin planlama süreçlerine anlamlı biçimde dâhil edilmesi, yalnızca demokratik bir hak değil, aynı zamanda afet sonrası yeniden yapılanma sürecinin dayanıklılığı ve meşruiyeti açısından vazgeçilmez bir ön koşul olarak konumlandırılmaktadır. Bu düzey, afet sonrası müdahalelerde halkın sürece aktif katılımının, hem karar alma mekanizmalarını güçlendirdiği hem de kurumsal kabulü artırdığı yönünde literatürle desteklenmektedir (Arnstein, 1969; UNDRR, 2015). Şeffaflık, orta düzeyde bir gereksinim olarak, bilgiye erişim, hesap verebilirlik ve sürece dair öngörülebilirliğin sağlanması bağlamında yönetişimsel güvenlik ihtiyacını karşılamaktadır. OECD'nin dayanıklılık göstergelerine göre, planlama süreçlerinin açık, denetlenebilir ve veri temelli yürütülmesi, kurumsal şeffaflık düzeyinin yükselmesiyle doğrudan ilişkilidir (Figueiredo, Honiden & Schumann, 2018).

Şekil 5.2 Afet Sonrası Planlamada Dayanıklı Kent için İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Maslow (1943)'un Hiyerarşisinden esinlenilmiştir. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Şemanın en üst katmanında yer alan kapsayıcılık ise, hibrit planlamanın uzun vadeli hedefleriyle örtüşen, mekânsal adalet, kültürel temsil ve sosyal eşitlik ilkelerinin bütünleşik olarak hayata geçirildiği "kendini gerçekleştirme" düzeyine karşılık gelmektedir. Bu düzeyde, sadece mekânsal çözümler değil, aynı zamanda toplumsal yapının bütün bileşenlerinin, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, göçmenler, dezavantajlı grupların sürece entegre edilmesi esastır. "Afet Sonrası Planlamada Dayanıklı Kent için İhtiyaçlar Hiyerarşisi" isimli şema, Antakya örneğinde halkın sosyal medya aracılığıyla ifade ettiği beklentileri, katmanlı öncelikler dizgesi olarak sistematikleştirmektedir. Katılımcılık, şeffaflık ve kapsayıcılık ilkeleri, yalnızca normatif yönelimler değil; aynı zamanda afet sonrası sosyal onarımın, kurumsal meşruiyetin ve uzun vadeli kentsel dayanıklılığın yapıtaşlarıdır. Sosyal medya verilerinde ortaya çıkan olumlu, olumsuz ve tarafsız tutum dağılımları, toplumsal algının yönetişimsel meşruiyet, katılım kapasitesi ve kurumsal güvenle olan ilişkisini çok boyutlu biçimde ortaya koymaktadır.

Genel toplamda 332 yorum olmak üzere 134 olumsuz, 113 olumlu ve 85 tarafsız yorum kaydedilmiştir; bu dağılım, özellikle planlama, tasarım, bilgilendirme ve uygulama gibi temalarda kamuoyunun dikkatinin yoğunlaştığını göstermektedir.

Şekil 5.3 Sosyal medya yorumlarının alt temalara göre frekans dağılımı. (Yazar tarafından üretilmiştir).

Olumsuz tutumların yoğunluğu, özellikle "planlama" (n=44), "tasarım" (n=37), "bilgilendirme" (n=23) ve "kültürel miras" (n=25) başlıklarında belirgindir. Bilgilendirme eksikliği yönündeki eleştiriler, kamusal iletişim süreçlerinin şeffaflık ve erişilebilirlik bakımından yetersiz kaldığını ve bu durumun katılım temelli planlama ilkeleriyle çeliştiğini göstermektedir. Bu tür olumsuzluklar, planlama meşruiyetini zedeleyebilecek göstergeler arasında değerlendirilebilir. Bilgilendirme süreçlerine yönelik eleştiriler, özellikle kamusal iletişimin şeffaflık ilkesi çerçevesinde yeterli gelmediğini ortaya koymaktadır. Bu tür eleştiriler, planlama sürecinin meşruiyetine dair toplumsal şüpheleri yansıtarak, afet sonrası yönetişimde güven tesisinin kırılganlığını ortaya koymakta ve sürecin kapsayıcılığına yönelik soru işaretleri oluşturmaktadır. Olumlu tutumlar, özellikle "tasarım" (n=36) ve "uygulama" (n=37) alt temalarında yoğunlaşmakta olup, bu durum, kamuoyunun yeniden inşa sürecini hem sembolik düzeyde kültürel kimliğin restorasyonu hem de fiziksel düzeyde somut ilerleme olarak algıladığını göstermektedir. Bu bulgu, mekânsal estetikle bütünleşen bir toplumsal umut inşasına işaret etmekte ve afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde sosyal kabulün, yalnızca işlevsel iyileşmeden değil, aynı zamanda anlam üretiminden beslendiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, planlama (n=25), yönetim süreci (n=15) ve ulaşım ve erişilebilirlik (n=10) gibi temalarda da olumlu yorumların

gözlemlenmesi, halkın sadece fiziksel düzenlemelere değil, yönetişimsel niyet ve kamusal hizmet altyapısına da belli bir düzeyde destek verdiğini göstermektedir. Bu destek, devam eden proje için tamamlanmış çıktılardan ziyade, kamuoyunun sürece ilişkin varsayılan değerler, duyurulan ilkeler veya temsil edilen vizyonlara gösterdiği olumlu tepkileri yansıtmaktadır. Dolayısıyla olumlu eğilimler, planlama sürecine ilişkin sosyal onay ve ilerlemeye yönelik beklenti biçiminde değerlendirilmeli; tamamlanmış başarıdan ziyade, toplumsal umudun ve sembolik uyumun bir ifadesi olarak okunmalıdır. Tarafsız tutumlar, veride sıklıkla "bilgilendirme" (n=31), "planlama" (n=34) ve "süre" (n=11) gibi temalar etrafında kümelenmiştir. Bu ifadeler, belirsizlik, bilgi eksikliği veya koşullu destek durumlarını temsil etmektedir. Aynı zamanda dijital kamusal alanda şekillenen bekleyip görme tutumunun yansıması olarak okunabilmektedir. Tarafsız tutumlar, çoğu zaman kurumsal niyetlerin doğrulanmasını bekleyen bir toplumsal izleyiciliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya kaynaklı tutumsal veriler, kamuoyunun proje süreçlerine yönelik eleştirel farkındalık düzeyini ve mevcut planlama pratiğinin meşruiyet sınırlarını analiz etmek açısından anlamlı bir analitik zemin sunmaktadır. Elde edilen bulgular, hibrit planlama modelleri içerisinde dijital kamusal söylemin, hem katılım kapasitesinin yeniden inşasında hem de kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirliğin değerlendirilmesinde önemli bir gösterge işlevi görebileceğini ortaya koymaktadır.

Tema	**Ki- Kare Testi**	**p-değeri**	
Bilgilendirme	24.036	0.0000	$p < 0.05$
Barınma Hakkı	18.667	0.0001	$p < 0.05$
Kaynak Kullanımı	1.000	0.6065	$p \geq 0.05$
Kültürel Miras ve Kimlik	9.174	0.0102	$p < 0.05$
Mülkiyet Hakkı	7.913	0.0191	$p < 0.05$
Planlama	5.262	0.0720	$p \geq 0.05$
Rant Söylemleri	7.400	0.0247	$p < 0.05$
Süre	0.412	0.8139	$p \geq 0.05$
Tasarım	14.141	0.0008	$p < 0.05$
Toplumsal Adalet ve Eşitlik	5.214	0.0737	$p \geq 0.05$
Ulaşım ve Erişilebilirlik	2.552	0.2792	$p < 0.05$
Uygulama	5.786	0.0554	$p \geq 0.05$
Yönetim Süreci	8.000	0.0183	$p < 0.05$

Tablo 5.6 Sosyal Medya Verilerinde Tematik Yorum Dağılımına Yönelik Ki-Kare Testi Bulguları. (Yazar tarafından üretilmiştir).

İstatistiksel analiz sonucunda, bazı temalarda yorumların dağılımı eşitlik varsayımı ile anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır: Bilgilendirme, Barınma Hakkı, Kültürel Miras ve Kimlik, Mülkiyet Hakkı, Rant Söylemleri, Tasarım ve Yönetim Süreci temaları istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.05$) sonuçlar vermiştir. Anlamlılık düzeyi taşıyan bu temalar, toplumsal duyarlılığın ve yorum duyarlılığının yoğunlaştığı odakları temsil etmektedir. Bu temalarda görüşler belirli bir yöne, çoğunlukla olumsuz, kaymaktadır. Özellikle "Bilgilendirme" teması, %70'in üzerinde olumsuz ve tarafsız yorum içermesiyle dikkat çekmektedir. Bu, planlama sürecinde kamunun yeterince bilgilendirilmediği algısının yaygın olduğunu göstermektedir. "Barınma Hakkı" ve "Mülkiyet Hakkı" temalarında olumsuz görüşlerin görece yüksek oranlarda yoğunlaşması, sosyal medya kullanıcılarının bu alanlara ilişkin süreçler hakkında çeşitli düzeylerde eleştirel değerlendirmelerde bulunduğunu göstermektedir. "Rant Söylemleri" temasında ise yorumların olumsuz yönde eğilim göstermesi, bazı kullanıcılar nezdinde kentsel dönüşüm politikalarının adalet boyutuna ilişkin sorgulamalar yapıldığını düşündürmektedir.

"Tasarım" ve "Uygulama" temalarında gözlenen tutum, süregelen projede afet sonrası kentsel müdahalelere yönelik toplumsal umut ve beklentilerin özellikle fiziksel çevrenin yeniden inşasına odaklandığını göstermektedir. Bu temalar, yalnızca teknik çözümlerle değil, aynı zamanda estetik ve işlevsel açıdan geleceğe dair bir iyileşme ve yeniden kurma arzusu ile örtüşmektedir. Diğer bir ifadeyle halk nezdinde planlama müdahalelerinin meşruiyet üretme kapasitesi açısından güçlü alanlar olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Kaynak Kullanımı, Planlama, Süre, Toplumsal Adalet ve Eşitlik, Ulaşım ve Erişilebilirlik, Uygulama gibi temalarda görüşler istatistiksel olarak dengeli dağılmıştır ($p \geq 0.05$). Bu durum, bu konulara yönelik toplumsal görüşlerin daha dağınık veya kararsız olduğunu göstermektedir. Özellikle "Planlama" teması toplumun önemli bir kısmının bu konuda kararsız ya da farklı görüşler taşıdığını göstermektedir; bu durum planlama süreçlerinin şeffaflık ya da katılım açısından heterojen algılandığını işaret edebilir. "Uygulama" teması ise görece dengeli bir dağılıma sahip olup, bu alandaki toplumsal tutumun daha çok çeşitli deneyimlere bağlı olarak değiştiğini düşündürmektedir.

Bulgular, afet sonrası planlama sürecine ilişkin toplumsal algının yalnızca teknik değil; aynı zamanda hak temelli, şeffaflık odaklı ve güvene dayalı bir zeminde yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir. Anlamlılık gösteren temalar,

afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde kamuoyunun özellikle bilgilendirme, barınma hakkı, mülkiyet güvencesi ve kentsel adalet konularında yüksek düzeyde duyarlılık geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal medya tabanlı kamusal yorumların istatistiksel analizle desteklenmesi, planlama disiplinine dijital kamusal alan üzerinden anlamlı geri beslemeler sağlayarak katılımcı planlamanın meşruiyet zeminini güçlendirecek veriye dayalı bir araç işlevi üstlenmektedir. Elde edilen bulgular, gelecekteki afet sonrası planlama yaklaşımlarında daha etkin bilgilendirme stratejilerinin geliştirilmesine; barınma ve mülkiyet haklarının daha sağlam hukuki ve yapısal güvencelerle desteklenmesine ve kentsel müdahalelere yönelik rant odaklı kaygıların giderilmesini amaçlayan şeffaf ve adil politika setlerinin oluşturulmasına duyulan gereksinimi açık biçimde ortaya koymaktadır.

6
SONUÇ

Tez çalışması, afet sonrası planlama süreçlerinde esnek planlama yaklaşımının, katılım seviyelerinin ve kentsel dayanıklılığın nasıl şekillendiğini; Antakya örneği üzerinden karşılaştırmalı bir çerçevede analiz etmiş ve Kobe (1995), Christchurch (2011) ve Antakya (2023) deneyimlerini esnek planlama bağlamında tartışmıştır. Çalışmanın temel katkısı, esnek planlama stratejilerinin sadece mekânsal düzenlemelerde değil, aynı zamanda sosyal uyumun inşasında, kurumsal kapasitenin geliştirilmesinde ve afet sonrası meşruiyet üretiminde oynadığı çok katmanlı rolü ortaya koymasıdır. Bu bağlamda esneklik kavramı, yalnızca fiziksel yeniden inşa süreçlerinde değil; hukuki düzenlemelerin adaptasyonunda, finansal kaynakların yönlendirilmesinde, zamansal planlamanın yeniden çerçevelenmesinde ve özellikle katılım mekanizmalarının niteliğinin artırılmasında kilit bir araç olarak konumlandırılmıştır.

Geliştirilen hibrit planlama modeli, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya planlamanın bütünleştirildiği bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bu model, afet sonrası belirsizlik ortamında merkezi hükümetin hızlı ve kaynak odaklı müdahalelerini; yerel toplumların bilgiye dayalı, katılımcı ve mekânsal duyarlılığı yüksek talepleriyle verimli bir şekilde dengelemeyi amaçlamaktadır. Ancak çalışma göstermektedir ki, hibrit modelin başarısı sadece kuramsal düzeydeki uyumlulukla değil, aynı zamanda katılım seviyesinin derinliği, yönetişim yapıları ve planlama esnekliği, uygulama sürekliliği toplumsal meşruiyet üreterek kentsel dayanıklılığı artırmakla doğrudan ilişkilidir. Kobe örneği, afet sonrası dönemde topluluk temelli planlama ağlarının (machizukuri) kurumsallaşmasıyla katılımın zaman içinde derinleştiği ve yerel aktörlerin yeniden yapılanma süreçlerinde karar alma pozisyonuna yükseldiği bir yapı sergilemektedir. Bu durum, Arnstein'in Katılım Merdiveni'nde baskın olarak 7. Seviye olan "Yetki Devri" seviyesine denk düşmektedir. Toplumun mekânsal karar süreçlerine entegrasyonu, yalnızca fiziksel yeniden inşa değil; aynı zamanda sosyal ağların güçlendirilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanması ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi bakımından da

önemli çıktılar üretmiştir. Christchurch deneyimi ise, başlangıçta güçlü bir katılım niyetiyle yürütülen "Share an Idea" gibi uygulamalar aracılığıyla Arnstein'in 6. basamağı olan "Ortaklık" seviyesine ulaşmıştır. Özellikle planlama sürecinde kullanılan dijital araçlar ve mahalle meclisleri aracılığıyla toplumsal katılım genişletilmiş, ancak katılım kalıcı yönetişim yapılarıyla tam olarak uyumlanamadığı için dönüştürücü etkisi uzun vadede sınırlı kalmıştır. Antakya örneği ise henüz devam etmekte olan, ağırlıklı olarak "Teskin" düzeyinde kalan ve yer yer bilgilendirme ile danışma temelli süreçlere dayanan potansiyel bir hibrit modeli temsil etmektedir. Çalıştaylar, toplantılar ve çeşitli meslek örgütlerinin sürece müdahil olması, planlamada katılım niyetini ortaya koymakta; ancak bu girişimler resmi olarak kurumsal yapılarla bütünleşemediği için süreçte kalıcı bir etki yaratamamaktadır. Katılım süreçleri çoğu zaman proje bazlı, zamana bağlı ve mekansal olarak sınırlı kalmaktadır. Bu durum, Antakya'daki katılım düzeyinin devam eden süreçte uygun mekanizmalarla ve stratejilerle güçlendirilmesi halinde daha kapsayıcı ve dayanıklı bir hibrit modele dönüşme potansiyeli barındırdığını ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan karşılaştırmalı analiz, hibrit modelin sadece biçimsel tasarımıyla değil; içeriksel derinliği, kurumsal uyarlanabilirliği, toplumsal katılımın sürekliği, hukuki alt yapı ve mali kaynakların yerel ölçeğe devriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kobe örneği, hibrit modelin hukuki alt yapı ile desteklendiğinde uzun vadede toplumsal meşruiyet inşa ederek sürdürülebilirliği mümkün kıldığını gösterirken; Christchurch, katılımın araçsallaştırılması ile kurumsal karşılığı arasındaki gerilimi sergilemekte; Antakya ise bu potansiyelin açığa çıkabilmesi için kurumsal dönüşüm ve mevzuat reformlarına ihtiyaç duyan potansiyel taşıyan bir model olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Türkiye bağlamında afet sonrası planlama süreçlerinin, Arnstein Katılım Modeli'nin (1969) üst basamaklarına ulaşabilmesi için yalnızca yasal çerçevenin değil, toplumsal yapı ile yönetişim modelinin de çok düzeyli, yatay ve kapsayıcı bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir.

Araştırmada mevcut planlama sistemlerinin afet sonrasında ne ölçüde işlevsel olduğu, esneklik dereceleri, katılımcılık düzeyleri ve uygulama süreçlerindeki kısıtları kapsamlı şekilde analiz edilmiştir. Antakya örneği, tarihsel, kültürel ve sosyal çeşitliliğiyle, esnek ve hibrit planlamanın uygulanabilirliğini test etmek

açısından zengin bir saha sunmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, merkeziyetçi ve tek yönlü müdahale anlayışlarının hem mekânsal hem de toplumsal düzeyde kırılganlıklara yol açtığını, bu nedenle çok aktörlü, uyarlanabilir ve yerel bağlamla uyumlu planlama pratiklerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Tez kapsamında geliştirilen esnek planlama modeli, özellikle afet sonrası kentsel ortamın barındırdığı belirsizlik, karmaşıklık ve çok katmanlılık gibi özellikleri dikkate alarak oluşturulmuştur. Bu tür ortamlarda geleneksel planlama yaklaşımlarının başarısız olması, sistemin kırılgan doğasından kaynaklanmaktadır. Bu kırılganlık yalnızca altyapı eksikliklerinden değil, aynı zamanda bilgi eksikliği, iletişimsizlik, yönetişimsel kopukluklar ve toplumsal güvensizlik gibi daha soyut nedenlerden de kaynaklanmaktadır. Afet sonrası yeniden yapılanma süreci aynı zamanda yitirilen toplumsal ağları, mekânsal hafızayı ve yerel kimliği de yeniden kurmaktadır. Bu nedenle, planlama yaklaşımlarının sadece fiziksel düzenlemelere indirgenmesi, sürecin doğasını eksik kavramak anlamına gelmektedir. Tezde sunulan hibrit model, tam da bu noktada önemli bir boşluğu doldurur: afet sonrası planlamayı, mekansal düzenleme ile toplumsal onarım süreçlerinin eş zamanlı ve bütünleşik bir zeminde yürütülmesi gereken bir süreç olarak tanımlamaktadır. Önerilen model, tüm bu katmanları bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, hem fiziksel hem de toplumsal dayanıklılığın eşzamanlı olarak inşa edilmesine yönelik stratejiler ortaya koymuştur. Model, aynı zamanda yerel düzeydeki aktörlerin bilgi, deneyim ve kapasitesini merkeze alan bir anlayışı benimsemektedir. Planlama sürecinde halkın yalnızca mağdur konumunda değil, süreci yönlendiren, öneriler getiren ve uygulanabilir çözümler üreten bir özne olarak yer alması, planların uygulanabilirliği açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Yapılan sosyal medya analizleri gösteriyor ki yerel aktörlerin bilgiyle donatılması, karar alma süreçlerine entegre edilmesi ve denetleme mekanizmalarına dahil edilmesi gelecekteki afetlere karşı daha dayanıklı kentlerin inşasını mümkün kılacaktır.

Bu bağlamda tezde kavramsallaştırılan model, mekânı bir üretim nesnesi değil, aynı zamanda bir hafıza alanı, sosyal ilişkiler mekânı ve kolektif kimlik alanı olarak değerlendirmektedir. Antakya özelinde ele alınan kültürel çeşitlilik, farklı dini ve etnik toplulukların birlikte yaşama pratikleri, sadece mekânsal değil, toplumsal planlama açısından da özel bir duyarlılık gerektirmektedir. Çalışmada katılımcı planlama yalnızca bir yönetişim tercihi değil, aynı zamanda toplumsal adaletin

tesisi için bir araç olarak değerlendirilmiştir. Planlama süreçlerine dahil edilen bireyler, yalnızca karar verici değil, aynı zamanda sorumluluk üstlenen, süreci sahiplenen aktörlere dönüşürler. Bu nedenle model, halkın yalnızca görüşü alınan değil, karar süreçlerinde aktif rol oynayan bir özne olarak sürece dahil edilmesini zorunlu kılar. Özellikle dezavantajlı grupların kadınlar, yaşlılar, çocuklar, göçmenler bu süreçlerde etkin temsili, modelin eşitlikçi yapısının temel taşlarından biridir. Tezde önerilen model, afetin hemen ardından uygulanabilecek geçici müdahale çözümleri ile uzun vadeli mekansal iyileştirme süreçlerini aynı planlama döngüsüne dahil ederek planlamanın statik değil, evrimsel bir süreç olduğunu kabul etmektedir.

Çalışmanın bir diğer özgün katkısı ise sosyal medya içeriklerinin tematik analizi yoluyla halkın planlama süreçlerine yönelik algısının sistematik biçimde incelenmesidir. Bu yaklaşım, halkın sadece pasif bir gözlemci değil, planlama süreçlerine etki eden aktif bir özne olduğunu göstermekte ve dijital katılım araçlarının meşruiyet üretiminde nasıl kritik rol oynayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, güçlü bir esnek planlama modeli:

- Yetki paylaşımına dayalı çok düzeyli yönetişim yapısını,
- Katılımın sembolik değil, karar alıcı pozisyona taşındığı demokratik süreçleri,
- Mekânsal adalet ve kültürel sürekliliği gözeten planlama araçlarını,
- Dijital ve fiziksel katılım yöntemlerini içeren bütünleşik iletişim stratejilerini gerektirmektedir.

Sonuç olarak, afet sonrası planlamada esnekliğin işletilebilmesi yalnızca kuramsal olarak değil, pratik düzeyde de mümkündür. Ancak bu başarının sürdürülebilirliği, niyet düzeyinde değil; uygulama yapılarının dönüşümüne, kurumsal yetki devrine, şeffaf bilgi paylaşımına ve kapsayıcı yönetişim ilkelerine bağlıdır. Çalışmanın önerdiği hibrit model, farklı bağlamlara uyarlanabilir esneklikte olmakla birlikte, uyarlamanın başarısı uygulayıcı aktörlerin kapasitesi, yasal süreçler, kurumsal altyapı ve toplumsal katılımın derinliği ile çeşitlilik göstererek şekillenmektedir. Ulusal ve uluslararası yaklaşımlar dikkate alınarak geliştirilen modelin, yalnızca Antakya özelinde değil, aynı zamanda Türkiye genelinde ve afet riski taşıyan diğer ülkelerdeki kentler için de uygulanabilir ve örnek teşkil edebilecek nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, uygulamada yer alan tüm aktörlerin söz konusu

modeli dikkate alması, afet sonrası planlama süreçlerinin başarısına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Çalışma, afet sonrası planlama süreçlerinde esnek planlama modelinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Ancak afet sonrası yeniden yapılanma süreçleri, bağlamdan bağlama değişen çok boyutlu dinamikler içermektedir. Bu nedenle, gelecek araştırmaların farklı sosyo-kültürel, ekonomik ve mekansal bağlamlarda modelin uygulanabilirliğini test etmesi önem arz etmektedir. Gelecekteki araştırmalar, önerilen hibrit modelin farklı bağlamlarda uygulanabilirliğini incelemelidir. Model kapsamında dijital teknolojilerin yönetişim süreçlerine etkisi, daha geniş çerçevede ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience; are they related? *Progress in Human Geography*, *24*, 347–364. https://doi.org/10.1191/030913200701015602

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi. (1997). *Türkiye deprem bölgeleri haritası*.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2018). *Türkiye'de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet istatistikleri*. AFAD Yayınları. https://www.afad.gov.tr

AGIR Global Alliance for Resilience. (2013). *Regional roadmap*. Retrieved from https://www.oecd.org/swac/publications/AGIR%20roadmap_EN_FINAL.pdf

Akın, G., Erdoğan, E., & Çelik, A. (2021). Türkiye'nin kentsel alanlarında COVID-19 bağlamında sosyo-mekânsal eşitsizlikler. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies, 13*(1), 101-116.

Albrechts, L. (1992). New challenges for urban policy under a flexible regime of accumulation. *Landscape and Urban Planning, 22*, 189–203.

Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planing re- examined. Environment and Planning B: Planning and Design, 31, 743- 758.

Albrechts, L., & Swyngedouw, E. (1989). The challenges for regional policy under a flexible regime of accumulation. In L. Albrechts, F. Moulaert, P. Roberts, & E. Swyngedouw (Eds.), *Regional Policy at the Crossroads: European Perspectives* (pp. 67–89). London: Kingsley.

Alexander, D. E. (2013). Resilience and disaster risk reduction: An etymological journey. *Natural Hazards and Earth System Sciences, 13*(11), 2707–2716. https://doi.org/10.5194/nhess-13-2707-2013

Alexander, E. R. (1992). *Approaches to planning: Introducing current planning theories, concepts, and issues*. Gordon and Breach Science Publishers.

Altshuler, A. (1966). The City Planning Process: A Political Analysis. Ithaca: Cornell.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Australian Institute for Disaster Resilience. (2002). *Australian Disaster Resilience Manual 7: Planning safer communities- Land use planning for natural hazards*. Australian Institute for Disaster Resilience CC BY-NC.

Aygün, A. (2015). *Climate change and urban resilience: Vulnerability and risk assessment for İstanbul* (Yüksek lisans tezi, İstanbul).

Bai, X., & Imura, H. (2020). Achieving sustainable urbanization: The case of Japan. Cities, 106, 102897.

Bankoff, G. (2016). *The historical roots of risk management: A global perspective*. Disaster Risk Reduction Journal, 12(3), 55-72.

Twigg, J. (2015). *Disaster risk reduction: Good practice review*. London: Overseas Development Institute.

Barnett, J. (2001). Adapting to climate change in Pacific island countries: The problem of uncertainty. *World Development, 29*(6), 977-993. https://doi.org/10.1016/S0305-750X(01)00022-5

Batabyal, A. A. (1998). The concept of resilience: Retrospect and prospect. *Environmental Development and Economy*, *3*, 235–239. https://doi.org/10.1017/S1355770X98000037

BAYETAV. (2024). *Deprem sonrası şehirleri yeniden kurmak: Hatay şehrinin yeniden inşasında vatandaşların beklentileri ve katılımı* (F. Kentel, Ed.). Bir Arada Yaşarız Eğitim ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı

Beauregard, R. A. (1992). The chaos and complexity of modern planning. *Journal of Planning Education and Research*, 12(1), 31-44. https://doi.org/10.1177/0739456X9201200105

Béné, C., vb. (2012). Resilience: New utopia or new tyranny? Reflection about the potential and limits of the concept of resilience in relation to vulnerability reduction programmes. *IDS Working Papers, 2012*(405), 1–61. https://doi.org/10.1111/j.2040-0209.2012.00405.x

Bergevoet, T. ve Tuijl, M.V. (2016). Esnek şehir: Geçiş halindeki bir Avrupa için sürdürülebilir çözümler.

BIB Urbanization Forum (2009). *Kentleşme şurası (Cilt 1)*. Ankara: Bayındırlık ve İskân Bakanlığı.

Birleşmiş Milletler. (2018). Dünya Kentleşme Beklentileri: 2018 Revizyonu. https://population.un.org/wup/ adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (2023). *Küresel Kentleşme Raporu*. Birleşmiş Milletler Yayınları.Bishop, P., & Davis, G. (2002). Mapping public participation in policy choices. *Australian Journal of Public Administration*, 61(1), 14-29. https://doi.org/10.1111/1467-8500.00255

BM-Habitat. (2020). Dünya Şehirleri Raporu 2020: Sürdürülebilir Kentleşmenin Değeri. Nairobi: BM-Habitat. https://unhabitat.org/urban-knowledge/publications/world-cities-report-2020 adresinden alındı

Booher, D. E., & Innes, J. E. (2002). Networked communities: Collaborating for a sustainable future. *The American Planning Association*, 68(1), 5-20. https://doi.org/10.1080/01944360208976257

Boynton, A., & Milazzo, G. T. (1996). Post-Fordist debate: A theoretical perspective to information technology and the firm. *Accounting, Management and Information Technology, 6*(3), 157–173.

Brand, D., & Nicholson, H. (2016). Public space and recovery: Learning from postearthquake Christchurch. *Journal of Urban Design*, 21(2), 213-234. https://doi.org/10.1080/13574809.2016.1167585Canterbury Earthquake Recovery Authority. (2011). *Government*. https://cera.govt.nz/government

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5. baskı). Oxford University Press.

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5. baskı). Oxford University Press.

Bryson, J., Henry, N., Keeble, D., & Martin, R. (1999). *The Economic Geography Reader*. Chichester: Wiley.

Burby, R. J. (2003). Making plans that matter: Citizen involvement and government action. *Journal of the American Planning Association, 69*(1), 33–49. https://doi.org/10.1080/01944360308976292

Canterbury Earthquake Recovery Authority. (2012). *Christchurch Central Recovery Plan: Te Mahere 'Maraka Ōtautahi'*. https://www.dpmc.govt.nz/sites/default/files/2024-03/christchurch-central-recovery-plan-summary.pdf

Cara, F., Cultrera, G., Azzara, R. M., De Rubeis, V., Di Giulio, G., Giammarinaro, M. S., Tosi, P., Vallone, P., & Rovelli, A. (2008). Microtremor measurements in the city of Palermo, Italy: Analysis of the correlation between local geology and damage. *Bulletin of the Seismological Society of America, 98*(3), 1354–1372.

Carr, J., & Dionisio, M. R. (2017). Flexible spaces as a "third way" forward for planning urban shared spaces. *Cities*, *70*, 73-82.

CERA. (2012). *Recovery strategy for Greater Christchurch Mahere Haumanutanga o Waitaha*. Christchurch: Canterbury Earthquake Recovery Authority. [Çevrimiçi] https://greaterchristchurch.org.nz/assets/Documents/greaterchristchurch/recovery-strategy-for-greater-christchurch-Copy2.pdf

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2024). *6 Şubat Deprem Afeti Projeleri: Hatay ili yerleşim alanları ve yapılaşma dağılımı* [PDF dosyası]. https://www.afad.gov.tr

Cheng, C. Z., & Cai, Y. M. (2003). Research about flexibility theory. *Academic Research, (1)*, 39–42.

Cheong, C., Gill, R., & Chow, C. (2023). Challenges in primary data collection for social research. *International Journal of Qualitative Methods, 22*, 1–15. https://doi.org/10.1177/16094069231159381

Cheong, C., Gill, R., & Chow, C. (2023). Challenges in primary data collection for social research. *International Journal of Qualitative Methods, 22*, 1–15. https://doi.org/10.1177/16094069231159381

Cheong, S.-M., Rivera, J., & Lemos, M. C. (2023). Adapting secondary data use for transdisciplinary research: Opportunities and challenges. *Global Environmental Change, 78*, 102685. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102685

Choguill, C. L. (1996). A platform for a sustainable urban development. *Environment and Urbanization*, 8(2), 7-24. https://doi.org/10.1177/095624789600800201

Christ Church Cathedral Reinstatement Limited. (t.y.). *Our project*. Christ Church Cathedral Reinstatement Limited. https://christchurchcathedral.org.nz/our-project

Christchurch Central Recovery Plan. (2012). *The Plan*. http://ccdu.govt.nz/the-plan

Christchurch City Council. (2011). *Draft Central City Plan*. http://resources.ccc.govt.nz/files/CentralCityDecember2011/FinalDraftPlan/FinaldraftCentralCityPlan.pdf

Church, L., & McCammon, B. (2017, 24 Nisan). *Brownlee bows out of Christchurch rebuild*. RNZ News. https://www.rnz.co.nz/news/political/329417/brownlee-bows-out-of-christchurch-rebuild

City of Kobe. (2001). *Tables outlining damage and permanent housing reconstruction statistics as of June 2001.* Erişim adresi: http://www.city.kobe.jp

Comerio, M. C. (2013). *Housing recovery in Chile: A qualitative mid-program review (PEER Report 2013-01)*. Pacific Earthquake Engineering Research Center, University of California, Berkeley. https://peer.berkeley.edu/sites/default/files/webpeer-2013-01-mary_c._comerio.pdf

Comerio, M. C. (2018). *Disaster recovery and community renewal: Housing approaches*. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 33*, 66–72. https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.05.006

Corti, L., Witzel, A., & Bishop, L. (2014). Secondary analysis of qualitative data. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (s. 297–312). SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781446282243.n21

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3. baskı). SAGE Publications.

Davic, R. D., & Welsh, H. H., Jr. (2004). On the ecological roles of salamanders. *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics, 35*, 405-434. https://doi.org/10.1146/annurev.ecolsys.35.112202.130116

Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners, 31*(4), 331–338.

Davis, M. (2019). Urban employment dynamics during economic crises. *Journal of Urban Economics, 105*, 101-120. doi: 10.1016/j.jue.2019.03.002

Dear, M. (2000). *The postmodern urban condition*. Blackwell.

Department of the Prime Minister and Cabinet. (2025). *Disestablishment of CERA*. Department of the Prime Minister and Cabinet. https://www.dpmc.govt.nz/our-programmes/greater-christchurch-recovery-and-regeneration/greater-christchurch-group/roles-and-responsibilities/disestablishment-cera

Dickinson, K. J. M. (2018). Regeneration, restoration and resilience: Eco-cultural responses to the Christchurch earthquakes. *Small Cities Imprint, 22*(1), 8-25.

Dünya Bankası. (2019). Dünya Kalkınma Raporu 2019: İşin Değişen Doğası. Washington, DC: Dünya Bankası. https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2019 adresinden alındı.
Dünya Bankası. (2021). *Kentler ve iklim değişikliği: İnsan yerleşimleri üzerine küresel bir rapor*. Dünya Bankası Yayınları.

Dünya Ekonomik Forumu. (2021). Şehirlerin Geleceği: Fırsatlar, Zorluklar ve Kentsel Dönüşümler. Cenevre: Dünya Ekonomik Forumu. https://www.weforum.org/reports/the-future-of-cities adresinden alındı.

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *Kent sağlığı ve COVID-19*. DSÖ Yayınları.

Ellen MacArthur Foundation. (2015). *Towards the circular economy: Accelerating the scale-up across global supply chains*. Ellen MacArthur Foundation. Retrieved from https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/TCE_Ellen-MacArthur-Foundation_9-Dec-2015.pdf

Elmqvist, T., Andersson, E., Frantzeskaki, N., McPhearson, T., Olsson, P., Gaffney, O., Takeuchi, K., & Folke, C. (2019). Sustainability and resilience for transformation in the urban century. *Nature Sustainability, 2*(267-273). https://doi.org/10.1038/s41893-019-0250-1

Ennis, F. (2003). Infrastructure Provision and Negotiating Process. England: Ashgate Publishing Limited.

Ergünay, O. (2007). *Türkiye'de Deprem Afet Yönetimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Deprem Mühendisliği Komisyonu.

Ersoy, M. (1997). *Planlamanın tarihsel gelişimi ve Türkiye'de bölgesel planlama deneyimi* [Historical development of planning and regional planning experience in Turkey]. In M. Ersoy (Ed.), *Bölgesel gelişme stratejileri* (pp. 23-40). Gazi Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, M. (2000). İmar planlarının kademelenmesi ve farklı ölçeklerdeki planlar arasındaki ilişki. M. Ersoy & Ç. Keskinok (Ed.), *Mekân planlama ve yargı denetimi* (s. 1-20). Ankara: Yargı Yayınevi.

Ersoy, M. (2004). *Kentsel planlama: Kuramlar, yöntemler ve uygulamalar* [Urban planning: Theories, methods, and practices]. Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, M. (2007). *Kentsel Planlama Kuramları*. Ankara: İmge Yayınevi.

European Commission Joint Research Centre. (2024). *INFORM Risk methodology*. Retrieved from https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/INFORM-Risk/Methodology

Fainstein, S. (1994). *The city builders: Property, politics and planning in London and New York*. Blackwell.

Faludi, A. (1987). *A decision-centred view of environmental planning*. Pergamon Press.

FEMA (Federal Emergency Management Agency). (2023). *National disaster recovery framework* (3rd ed.). U.S. Department of Homeland Security. https://www.fema.gov

Figueiredo, L., Honiden, T., & Schumann, A. (2018). Indicators for resilient cities. *OECD Regional Development Working Papers, 2018*(02). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/6f1f6065-en

Flyvbjerg, B. (1998). *Rationality and power: Democracy in practice*. Chicago: University of Chicago Press.

Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253-267.

Forester, J. (1989). *Planning in the face of power*. University of California Press.

Forester, J. (1998). Rationality, dialogue and learning: What community and environmental mediators can teach us about the practice of civil society. In M. Douglass & J. Friedmann (Eds.), *Cities for citizens* (pp. 213-222). Wiley.

Foster, K. A. (2006). *A case study approach to understanding regional resilience*. A working paper for Network on Building Resilient Regions. University of California, California, US.

Friedmann, J. (1973). *Retracking America: A theory of transactive planning*. Garden City, NY: Anchor Press.

Friedmann, J. (1998). The new political economy of planning: The rise of civil society. In M. Douglass & J. Friedmann (Eds.), *Cities for citizens*. Wiley.

Friedmann, J. (2003). *The planning imagination: Expanded edition of Planning in the Public Domain: From knowledge to action*. Princeton University Press.

George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press.

GFDRR (Global Facility for Disaster Reduction and Recovery). (2020). *Building back better: Achieving resilience through stronger, faster, and more inclusive post-disaster reconstruction*. World Bank. https://www.gfdrr.org

Gibbs, D., & Krueger, R. (Eds.). (2013). The sustainable development paradox: Urban political economy in the United States and Europe. Guilford Press.

Guerrero, A. M., McAllister, R. R. J., Corcoran, J., & Wilson, K. A. (2015). Scale mismatches, conservation planning, and the value of social-network analyses. Conservation Biology, 29(3), 754-764.

Gülkan, P. (2019). Türkiye'de kentleşme ve deprem riski azaltımı: İlerlemeler, zorluklar ve çıkarılan dersler. *Earthquake Spectra, 35*(4), 1865-1887.

Güngör, E., & Güven, S. (2021). Türkiye'de hava kirliliği ve kentleşme: Karşılaştırmalı bir analiz. *Environmental Research and Public Health, 18*(7), 3449.

Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action* (Vols. I-II). Polity.

Habitat for Humanity. (2023). *Rebuilding communities after disasters: Global review of housing reconstruction approaches*. Habitat for Humanity International.

Hall, P. (2002). *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Blackwell Publishing.

Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation of governance in late capitalism. *Geografiska Annaler, 71*, 3–17.

Hatay Metropolitan Municipality. (2018). *Hatay İli Çevre Düzeni Planı Raporu*. Hatay Metropolitan Municipality.

Hatay Metropolitan Municipality. (2021). *Küçükdalyan-Maşuklunarlica-Güzelburç Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu*. Hatay Metropolitan Municipality.

Hatay Planlama Merkezi. (2024). *Hatay İyileştirme Süreci ve Planlama Çalışmaları Raporu*.

Hatay Valiliği. (2024). *Dikmece ve Kisecik Mahalleleri Deprem Sonrası Konut Projeleri Raporu*.

Healey, P. (1993). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. In F. Fisher & J. Forester (Eds.), *The argumentative turn in policy analysis and planning*. UCL Press.

Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan Press.

Healey, P. (2004). The treatment of space and place in the new strategic planning in Europe. *International Journal of Urban and Regional Research, 28*(1), 45–67.

Healey, P. (2018). *Developing neighborhood management capacity in Kobe, Japan: Interactions between civil society and formal planning institutions*. Erişim adresi: https://goo.gl/rsMvGX

Healey, P., ve Williams, R. (1993). European urban planning systems: Diversity and convergence. Urban Studies, 30 (4/ 5), 701- 720.

Hein, C. (2001). Tosheikeikaku and Machizukuri in Japanese urban planning: The reconstruction of inner city neighbourhoods in Kobe. *Japanstudien. Jahrbuch des Deutschen Instituts für Japanstudien, 13*, 221–252.

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics, 4*(1), 1–23. https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245

Hox, J. J., & Boeije, H. R. (2005). Data collection, primary vs. secondary. In *Encyclopedia of social measurement* (Cilt 1, s. 593–599). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B0-12-369398-5/00041-4

Hubbard, P., & Hall, T. (Eds.). (1998). Introduction: The entrepreneurial city: Geographies of politics, regime and representation. In *The Entrepreneurial City* (pp. 1–27). Chichester: Wiley.

Hyogo Prefecture. (1999). *Phoenix Hyogo: Reconstruction from the Great Hanshin-Awaji Earthquake.* Hanshin-Awaji Earthquake Reconstruction Fund, Hyogo Prefecture, Kobe City, Şubat.

ICLEI. (2015). *ICLEI Resilient Cities Agenda 2015*. Retrieved from http://www.iclei.org/activities/agendas/resilientcity.html

IFRC (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies). (2020). *Post-disaster shelter: Ten designs*. https://www.ifrc.org

IMC Worldwide Ltd. (2018). *Engaging local actors in disaster recovery frameworks*. Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (GFDRR), World Bank. https://www.gfdrr.org/en/publication/engaging-local-actors-disaster-recovery-frameworks

Imperiale, A. J., & Vanclay, F. (2020). Top-down reconstruction and the failure to "build back better" resilient communities after disaster: Lessons from the 2009 L'Aquila Italy earthquake. *Disaster Prevention and Management, 29*(4), 541-555.

Innes, J. E., & Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: Strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419-436. https://doi.org/10.1080/1464935042000293170

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). *Climate change 2021: The physical science basis*. Cambridge University Press.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (1996). *World disasters report 1996.* Oxford University Press.

Jabareen, Y. (2013). Planning the resilient city: Concepts and strategies for coping with climate change and environmental risk. *Cities*, 31, 220-229.

Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.

Japan Ministry of Construction, City Bureau. (2000). *Urban development project in Japan* (3. baskı). Tokyo: City Bureau, Ministry of Construction, Japan Land Readjustment Association.

Jha, A. K., Miner, T. W., & Stanton-Geddes, Z. (Eds.). (2013). *Building urban resilience: Principles, tools, and practice*. https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8865-5

Johnson, L. A. (2000). Lessons learned from the Kobe earthquake. *Natural Hazards Review, 1*(3), 155-163.

Johnston, M. P. (2017). Secondary data analysis: A method of which the time has come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries, 3*(3), 619–626. http://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/169

Kadioğlu, M., & Taşkın, S. (2020). İstanbul'da sismik risk ve kentsel dönüşüm. *Urban Studies, 57*(13), 2691-2708.

Keck, M., & Sakdapolrak, P. (2013). What is social resilience? Lessons learned and ways forward. *Erdkunde, 67*(1), 5–19. https://doi.org/10.3112/erdkunde.2013.01.02

Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikaları*. Ankara: İmge Kitabevi.

Korkmaz, H. (2006). Antakya'da zemin özellikleri ve deprem etkisi arasındaki ilişki. *Coğrafi Bilimler Dergisi, 4*(2), 49–66.

Küresel Amaçlar. (2023). *Sürdürülebilir kalkınma için küresel hedefler*. https://www.kureselamaclar.org/ (Erişim tarihi: 5 Aralık 2024)

Le Corbusier. (1967). *The radiant city: Elements of a doctrine of urbanism to be used as the basis of our machine-age civilization*. Faber & Faber.

Lew, A. A., Ng, P. T., Ni, C. C., & Wu, T. C. (2016). Community sustainability and resilience: Similarities, differences and indicators. *Tourism Geographies, 18*(1), 18–27. https://doi.org/10.1080/14616688.2015.1122664

Liao, K. H. (2012). A theory on urban resilience to floods: A basis for alternative planning practices. *Ecology and Society, 17*(4), 48. https://doi.org/10.5751/ES-05231-170448

Liu, Y. (2007). *On goodness-of-fit of logistic regression model* (Yayımlanmamış doktora tezi). Kansas State University, Manhattan, KS.

Lizarralde, G., Chmutina, K., Bosher, L., & Dainty, A. (2015). Sustainability and resilience in the built environment: The challenges of establishing a turquoise agenda in the UK. *Sustainable Cities and Society, 15*, 96–104. https://doi.org/10.1016/j.scs.2014.12.004

LSE Şehirleri. (2021). Küresel Kentsel Perspektifler. Londra: LSE Şehirleri. http://lsecities.net adresinden alındı

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.

Mamula-Seadon, L., Kobayashi, I., & Maki, N. (2018). *Place-making after a disaster: Japanese practice of machizukuri*. Erişim adresi: https://goo.gl/YCktg2

Mandası, F. (2014). *The historic urban core of Antakya under the influence of the French mandate, and Turkish republican urban conservation and development activities*. https://doi.org/10.5505/MEGARON.2014.36036

Mannakkara, S., Wilkinson, S., & Francis, T. R. (2018). "Build back better" principles for post-disaster structural improvements. *Structural Survey, 36*(3), 295–308. https://doi.org/10.1108/SS-02-2018-0008

Manyena, S. B., O'Brien, G., O'Keefe, P., & Rose, J. (2011). Disaster resilience: A bounce back or bounce forward ability? *Local Environment*, *16*, 417–424. https://doi.org/10.1080/13549839.2011.586320

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396. https://doi.org/10.1037/h0054346

Matsuoka, Y., Joerin, J., Shaw, R., & Takeuchi, Y. (2012). Partnership between city government and community-based disaster prevention organizations in Kobe, Japan. In R. Shaw (Ed.), *Community based disaster risk reduction* (ss. 151–184). Emerald.

Mavrodieva, A. V., Daramita, R. I. F., Arsono, A. Y., Luo, Y., & Shaw, R. (2019). Role of civil society in sustainable urban renewal (*Machizukuri*) after the Kobe earthquake. *Sustainability, 11*(2), 335. https://doi.org/10.3390/su11020335

Meerow, S. ve Newell, J. P. (2019). Urban Resilience for Whom, What, When, Where, and Why? *Urban Geography*, *40*(3), 309–329. doi:10.1080/02723638.2016.1206395

Mesken & Kentsel Strateji. (2023). *Deprem sonrası iyileştirme ve yeniden yapılaşma stratejileri*. Açık kaynak yayın. https://www.kentselstrateji.com/ (

Miraftab, F. (2004). The perils of participatory discourse: A case study of a participatory slum upgrading project in Cape Town. *Journal of Planning Education and Research*, 23(4), 239-254. https://doi.org/10.1177/0739456X04264643

Mitchell (2013) *Risk and Resilience: From Good Idea to Good Practice*, OECD Development Assistance Committee Working Paper 13/2013, OECD Publishing

Moroni, S. (2007). Planning, liberty and the rule of law. *Planning Theory, 6*(2), 146–163.

Moroni, S. (2010). Planning, liberty and the rule of law. *Planning Theory, 9*(2), 154-168. https://doi.org/10.1177/1473095209357863

Mumford, L. (1961). *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects*. Harcourt Brace Jovanovich.

Munsell, A. H. (1976). *A color notation: A measured color system, based on the three qualities hue, value and chroma* (15. baskı). Munsell Color Company. (İlk yayımlanma tarihi: 1905)

Myers, D., & Banerjee, T. (2005). Toward greater heights for planning. *Journal of the American Planning Association, 71*(2), 121–129.

Naeim, F., Lew, M., Huang, S. C., Lam, H. K., & Carpenter, L. D. (2000). The performance of tall buildings during the 21 September 1999 Chi-Chi earthquake, Taiwan. *Structural Design of Tall Buildings, 9*(2), 137–160.

Nicholson, H., & Wykes, F. (2012). Share an idea. *Urban Design*, 123, 30–33.

Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2), 127-150.

OECD (2014) *Guidelines for resilience systems analysis,* OECD Publishing.

OECD (2014a), "Overview paper on resilient economies and societies", available at: www.oecd.org/mcm/C-MIN(2014)7-ENG.pdf.

OECD. (2014c). *OECD Regional Outlook 2014: Regions and cities: Where policies and people meet*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264201415-en

OECD. (2014d). *Cities and climate change – Policy perspectives: National governments enabling local action*. OECD and Bloomberg Philanthropies. Retrieved from www.oecd.org/env/cc/Cities-and-climate-change-2014-Policy-Perspectives-Final-web.pdf

OECD. (2018). *OECD regional development working papers 2018/02*.

OECD. (2020). Metropolitan Yüzyıl: Kentleşmeyi ve Sonuçlarını Anlamak. Paris: OECD Yayınları. https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/the-metropolitan-century_9789264287900-en adresinden alındı.

Olshansky, R. B., Johnson, L. A., & Topping, K. C. (2006). Rebuilding communities following disaster: Lessons from Kobe and Los Angeles. *Built Environment*, *32*(4), 354–373.

Olsson, L., Jerneck, A., Thoren, H., Persson, J., & O'Byrne, D. (2015). Why resilience is unappealing to social science: Theoretical and empirical investigations of the scientific use of resilience. *Science Advances, 1*(4), e1400217. https://doi.org/10.1126/sciadv.1400217

Oxford English Dictionary. (2013). *Oxford English Dictionary online*. www.oed.com (Erişim tarihi: 6 Şubat 2013).

Özden, P. P. (2006). Türkiye'de kentsel dönüşümün uygulanabilirliği üzerine düşünceler. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 35*, 215-233.

Özgür, A., & Bektaş, M. (2023). Türkiye kentlerinde enformel konutlaşma ve sosyo-ekonomik eşitsizlik. *Urban Policy and Research, 41*(2), 215-230.

Özkan, H. A. (2012). *Planlama sistemlerinde esneklik kavramı: Türkiye üzerine bir analiz*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Özkan, H., & Türk, S. S. (2016). Emergence, formation and outcomes of flexibility in Turkish planning practice. *International Development Planning Review, 38*, 25–54.

Phillips, B. D. (2016). *Disaster recovery* (2nd ed.). CRC Press.

Pickett, S. T. A., McGrath, B., Cadenasso, M. L., & Felson, A. J. (2014). Ecological resilience and resilient cities. *Annual Review of Environment and Resources*, *39*, 329-349. https://doi.org/10.1146/annurev-environ-031113-093102

Pimm, S. L., Donohue, I., Montoya, J. M., & Loreau, M. (2019). Measuring resilience is essential to understand it. *Nature Sustainability, 2*(10), 895–897. https://doi.org/10.1038/s41893-019-0399-7

Quick, K. S., & Feldman, M. S. (2011). Boundaries as a source of inefficiency in collaborative governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 21(2), 223-238. https://doi.org/10.1093/jopart/muq075

Ragin, C. C. (1987). *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. University of California Press.

Rankine, W. J. M. (1867). *A manual of applied mechanics*. London: Charles Griffin and Co.

Resilient Europe. (2016). *Ready for the future? Urban resilience in practice*. Retrieved from http://urbact.eu/ready-future-urban-resilience-practice

Resmi Gazete (2012a). Resmi Gazete, 28498.

Resmi Gazete. (2023a). Resmi Gazete, 32114.

Resmi Gazete. (2023b). Resmi Gazete, 32159.

Rivolin, U. J. (2008). Conforming and performing planning systems in Europe: An unbearable cohabitation. *Planning, Practice & Research, 23*(2), 167-186.

Rodríguez, I., Allan, A., & Bebbington, A. (2019). Understanding resilience: Responses to climate change challenges in the urban Global South. *Environment and Urbanization*, 31(1), 67-78.

Roggema, R. (2014). Towards enhanced resilience in city design: A proposition. *Land, 3*(2), 460-481. https://doi.org/10.3390/land3020460

Rydin, Y. (2007). Re-examining the role of evidence in planning: The importance of social learning. *Environment and Planning A*, 39(3), 667-682. https://doi.org/10.1068/a38253

Sandercock, L. (1998). The death of modernist planning: Radical praxis for a postmodern age. In M. Douglas & J. Friedman (Eds.), *Cities for citizens* (pp. 163-184). New York: John Wiley.

Sassen, S. (2006). *Territory, authority, rights: From medieval to global assemblages*. Princeton University Press.

Satterthwaite, D. (2013). Urban resilience: What does the term mean? *Environment and Urbanization, 25*(2), 509–516. https://doi.org/10.1177/0956247813490909

Scally, C. P., & Tighe, J. R. (2015). Democracy in action? NIMBY as impediment to equitable affordable housing siting. *Journal of the Sitting Can Planning Association, 81*(1), 5-16.

Schipper, E. L. F., & Langston, L. (2015). *A comparative overview of resilience measurement frameworks*. Retrieved from https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9754.pdf

Schroeder, J. (2014, Aðustos 26). *Fast forward lecture: Breaking old ground: Post-disaster innovation in re-establishing Christchurch*. Auckland: University of Auckland.

Schwab, J. (1998). *Planning for post-disaster recovery and reconstruction: Planning advisory report 438/439*. Chicago: The American Planning Association and Federal Emergency Management Agency.

Schwab, J. (2010). *Post-Disaster Recovery: Next Generation*. American Planning Association.

Scott, A., & Storper, M. (Eds.). (1986). Industrial change and territorial organization: A summing up. In *Production, Work, Territory* (pp. 301–311). Boston: Allen and Unwin.

Scott, J. (1998). *Seeing like a state*. Yale University Press.

Secchi, B. (1984). Uno nuova forma di piano. *Urbanistica, 82*, 6–13.

Şengör, A. M. C. (1987). *Türkiye'nin tektonik evrimi: Bir özet*. Maden Tetkik ve Arama Dergisi, 107(1), 1-16.

Sennett, R. (2006). *Yeni kapitalizm kültürü*. Yale University Press.

Shaw, R. (2014). Post disaster recovery: Issues and challenges. In R. Shaw (Ed.), *Disaster recovery: Used or misused development opportunity* (ss. 1–13). Springer.

Shaw, R., & Goda, K. (2004). From disaster to sustainable civil society: The Kobe experience. *Disaster Prevention and Management, 13*(1), 16-22.

Simon, D., Griffith, C., & Nagendra, H. (2018). Rethinking urban sustainability and resilience. In T. Elmqvist, X. Bai, N. Frantzeskaki, C. Griffith, D. Maddox, T. McPhearson, S. Parnell, P. Romero-Lankao, D. Simon, & M. Watkins (Eds.),

Urban planet: Knowledge towards sustainable cities (pp. 149-162). Cambridge University Press.

Smith, N. (2018). *Urban regeneration: A handbook*. Sage Publications.

Sorensen, A., Koizumi, H., & Miyamoto, A. (2009). Machizukuri, civil society, and community space in Japan. In R. Shaw (Ed.), *The politics of civic space in Asia: Building urban communities* (ss. 33–50). Routledge.

Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. SAGE Publications.

Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. Journal of Environmental Psychology, 29(3), 309-317.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık programı* [Yayın No.]. Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Sümer, K. (2011). Sosyal bilimler araştırmalarında tasnif edilmiş bağımlı değişkenler. *Istanbul Journal of Sociological Studies, 27*, 75–92.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *6 Şubat 2023 Depremleri: Etki Değerlendirme Raporu*. https://www.sbb.gov.tr

Taşan- Kok, T., ve Gielen, D. M. (2010). Flexibility in Planning and the Consequences for Public-value Capturing in UK, Spain and the Netherlands. European Planning Studies, 18 (7), 1097- 1131.

Tasan-Kok, T. (2004). *Budapest, Istanbul, and Warsaw: Institutional and Spatial Change*. Delft: Eburon.

Tasan-Kok, T. (2006). Küresel bütünleşme sürecinde kurumsal ve mekânsal değişim: Budapeşte, İstanbul ve Varşova örnekleri. A. Eraydın (Ed.), *Değişen mekân mekânsal süreçlere ilişkin tartışma ve araştırma toplu bakış: 1923-2003* (s. 307-339). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Tasan-Kok, T. (2008). Changing interpretations of 'flexibility' in the planning literature: From opportunism to creativity? *International Planning Studies, 13*(3), 183-195.

Taşan-Kok, T. (2008). Planlamada esneklik ve Birleşik Krallık, İspanya ve Hollanda'daki kamu değeri yakalama sonuçları. *European Planning Studies, 16*(2), 179-198. https://doi.org/10.1080/09654310701877705

Tauxe, C. S. (1995). Marginalizing public participation in local planning: An ethnographic account. *Journal of the American Planning Association*, 61(4), 471-481. https://doi.org/10.1080/01944369508975955

Tekeli, İ. (1995). Kent, toplum ve planlama. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Tekeli, İ. (1996). *Kapalı planlama ve merkeziyetçi planlama sistemleri: Türkiye örneği*. Planlama Dergisi, 12(1), 23-37.

Tekeli, İ. (2000). *Aşağıdan yukarı planlama ve toplumsal katılım: Türkiye örneği*. Planlama Dergisi, 15(1), 45-59.

Tekeli, İ. (2001). Her geçen gün geleceği yeniden yaratıyor ve yeniden kavrıyoruz. In *Geleceği planlamak: Yeni planlama yöntemi/dili, yasal düzenlemeler, Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokyumu Kitabı* (pp. 15-25). TMMOB, Şehir Plancıları Odası.

Tekeli, İ. (2001). *Türkiye'de planlama sisteminin evrimi ve mevcut sorunlar*. Şehir ve Bölge Planlama, 22(2), 67-82.

Tekeli, İ. (2001). Türkiye'de kentleşme politikası ve kentleşme sorunları. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2*(1), 91-101.

Tewdwr-Jones, M., & Allmendinger, P. (2002). The myth of community participation: The challenge of planning in the twenty-first century. *International Planning Studies*, 7(4), 297-314. https://doi.org/10.1080/1356347022000061452

The Asahi Shimbun. (1995, January 17). *In this aerial image, the collapsed Hanshin Expressway is seen after the Great Hanshin Earthquake in Kobe, Japan* [Photograph]. Getty Images. https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/in-this-aerial-image-the-collapsed-hanshin-expressway-news-photo/478423473

The Rebuild of Our City. (2023, January 15). *A look back at the rebuild of Christchurch City* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=PifbgwSp-Og

The Science Writer. (2024). *About resilience and resistance*. The Science Writer. Erişim tarihi 29 Ekim 2024, https://www.thesciencewriter.org/about

Thrift, N. (1994). Globalization, regulation, urbanization: The case of the Netherlands. *Urban Studies, 31*(3), 361–380.

Till, J., & Schneider, T. (2005). Flexible housing: The means to the end. *Arq: Architectural Research Quarterly, 9*(3-4), 287.

Turan, Z. (2022). Türkiye'de kentleşme ve çevresel bozulma: İstanbul'da yeşil alan kaybı örneği. *Urban Ecosystems, 25*(5), 895-908.

Türk Dil Kurumu. (2024). *Güncel Türkçe sözlük*. https://sozluk.gov.tr

Türkiye Tasarım Vakfı (TTV). (2024). *Antakya'nın Canlandırılması Projesi Master Planı*.

Türkiye Tasarım Vakfı. (2025). *Antakya master planı: Tasarım ve katılım süreçleri*. TTV Hatay. https://ttvhatay.com/

Turner, J. F. C. (1976). *Housing by people: Towards autonomy in building environments*. Marion Boyars.Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4. baskı). SAGE Publications.

Umemoto, K. (2005) *Walking in Another's Shoes. Epistemological Challenges in Participatory Planning* (London and New York: Routledge).

UN Habitat. (2022). *Envisaging the future of cities*. United Nations Human Settlements Programme.

UNDP. (2025). *Türkiye depremleri sonrası toparlanma değerlendirme raporu*. United Nations Development Programme.

UNDRR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. United Nations. https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf

UN-Habitat. (2016a). *World Cities Report 2016: Urbanization and Development – Emerging Futures*. UN-Habitat.

UNISDR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. Birleşmiş Milletler Afet Risklerini Azaltma Ofisi, Cenevre. https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2023). *Definition of disaster risk reduction: Sendai framework terminology on disaster risk reduction*. https://www.undrr.org/terminology/disaster-risk-reduction (Accessed on December 5, 2024)

United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR). (2017). *Terminology on disaster risk reduction*. https://www.unisdr.org/we/inform/terminology

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2005). *Hyogo framework for action 2005–2015: Building the resilience of nations and communities to disasters.*

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. (2015). *Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030.*

United Nations. (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision*. Retrieved from https://population.un.org/wup/

Ünlü, T. (2006). Kentsel mekânda değişimin yönetilmesi. *METU Journal of the Faculty of Architecture, 23*(2), 63-92.

Vale, L. J., & Campanella, T. J. (2005). The resilient city: How modern cities recover from disaster. *Oxford University Press.*

Van Buuren, A., Driessen, P. P. J., van Rijswick, M., Rietveld, P., Salet, W., Spit, T., & Teisman, G. (2013). Towards adaptive spatial planning for climate change: Balancing between robustness and flexibility. *Journal for European Environmental & Planning Law, 10*(1), 29–53. https://doi.org/10.1163/18760104-01001003

Walker, B., & Salt, D. (2012). *Resilience practice: Building capacity to absorb disturbance and maintain function*. Island Press.

Walker, H. B., & Salt, D. (2006). *Resilience thinking: Sustaining ecosystems and people in a changing world*. Island Press.

Watson, S., & Gibson, K. (Eds.). (1995). *Postmodern cities and spaces*. Blackwell.

WCED (1987). *Our Common Future, The Brundtland Report.* Oxford. Oxford University Press.

White, I., & O'Hare, P. (2014). From rhetoric to reality: Which resilience, why resilience, and whose resilience in spatial planning? *Environment and Planning C: Government and Policy, 32*(5), 934–950.

Wikipedia contributors. (2025, Şubat 15). *Cardboard Cathedral*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Cardboard_Cathedral

World Bank. (1995). *Disaster recovery and reconstruction: Lessons from the 1995 Kobe earthquake.* World Bank Publications.

World Bank. (2015). *CityStrength diagnostic methodological guidebook*. Retrieved fromhttp://documents.worldbank.org/curated/en/557791467992483926/pdf/AUS7942-REVISED-ESW-PUBLIC-Box382167B.pdf

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

Xu, L., Marinova, D., & Guo, X. (2015). Resilience thinking: A renewed system approach for sustainability science. *Sustainability Science, 10*(1), 123–138. https://doi.org/10.1007/s11625-014-0274-4

Yajima, T. (1999). *Condominium construction assistance.* Kobe: City of Kobe Housing Bureau Report.

Yiftachel, O. (1998). Planning and social control: Exploring the dark side. *Journal of Planning Literature*, 12(4), 396-406. https://doi.org/10.1177/088541229801200401

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4. baskı). SAGE Publications.

YouTube/Anadolu Ajansı. (n.d.). *Hatay Depremi Öncesi ve Sonrası Görüntüleri*. https://www.youtube.com/user/anadoluajansi

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Topcu, N., & Basdogan, S. (2025). *Afet sonrası kentsel iyileştirme süreçlerinin sosyal medya temelli tematik analizi: Antakya'nın yeniden canlandırılması örneği*. In 3rd International Thales Congress on Life, Engineering, Architecture and Mathematics, Congress Proceedings Book (pp. 307–314). Thales Congress. https://doi.org/10.30546/19023.978-9952-8558-7-6.202.